

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA ZA 2024. GODINU

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2024. GODINU**

Sadržaj

Opći podaci	6
Uvod / Misija / Vizija / Vrijednosti / Ciljevi	7
Upravno vijeće Zavoda	10
Stručno vijeće Zavoda	10
Kadrovska struktura	11
Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda	11
Služba financijskih i računovodstvenih poslova	14
Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova	32
Služba za nabavu i opće tehničke poslove	36
Arheološka kulturna baština	42
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb	44
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine	50
Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići	50
Odjel za podvodnu arheologiju	56
Odjel za restauriranje arheoloških nalaza	60
Nepokretna kulturna baština	68
Služba za nepokretnu baštinu	70
Odjel za graditeljsko naslijeđe	70
Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine	85
Odjel za zidno slikarstvo i mozaik	94
Odjel za štuko	106
Odjel za kamenu plastiku	112
Služba za odjele izvan Zagreba 3	120
Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko, sjedište Split	123
Odsjek za zidno slikarstvo, mozaike i štuko	123
Odsjek za kamenu plastiku	131
Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik, sjedište Rijeka	142
Služba za odjele izvan Zagreba 1	151
Restauratorski odjel Osijek	151
Pokretna kulturna baština	154
Služba za pokretnu baštinu	155
Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine	156
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1	156
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2	162
Odjel za štafelajno slikarstvo 1	166
Odjel za štafelajno slikarstvo 2	168
Odjel za namještaj i drvene konstrukcije	174
Odjel za tekstil, papir i kožu	179
Služba za odjele izvan Zagreba 1	185
Restauratorski odjel Ludbreg	185
Restauratorski odjel Osijek	190
Restauratorski odjel Rijeka	198
Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići	201
Služba za odjele izvan Zagreba 2	208
Restauratorski odjel Dubrovnik	208
Restauratorski odjel Split	212
Restauratorski odjel Zadar	216
Restauratorski odjel Šibenik	220
Zajednička stručna služba	224
Informacijsko-dokumentacijski odjel	225
Arhiv	226
Knjižnica	226
Prirodoslovni laboratorij	227
Fotolaboratorij	228
Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju	228
Pregled programske djelatnosti	238

Opći podaci

Uvod

Hrvatski restauratorski zavod (dalje u tekstu: Zavod) osnovan je uredbom Vlade Republike Hrvatske od 19. prosinca 1996. godine (NN 2/97), spajanjem dviju postojećih javnih ustanova: Zavoda za restauriranje umjetnina (osnovanog 1948. godine pri tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti) i Restauratorskog zavoda Hrvatske (osnovanog 1966. godine). Uredbom o osnivanju Zavod je određen kao središnja javna ustanova konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u Republici Hrvatskoj koja obavlja poslove zaštite kulturnih dobara bez upravnih nadležnosti. Današnji je Zavod nasljednik višedesetljetne institucionalizirane konzervatorsko-restauratorske djelatnosti te je jedan od glavnih nosilaca suvremene prakse zaštite baštine na području Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost Zavoda obuhvaća istraživanje, dokumentiranje, valoriziranje, interpretiranje, projektiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi konzerviranjem i/ili restauriranjem arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Ujedno je djelatnošću Zavoda obuhvaćeno i davanje stručnih mišljenja, specijalističko savjetovanje i vještačenje te izvođenje hitnih intervencija i organiziranje zaštite u izvanrednim situacijama. S ciljem provođenja praktične edukacije stručne javnosti, u sklopu djelatnosti Zavoda organizira se stručno usavršavanje konzervatora i konzervatora-restauratora, provodi se studentska stručna praksa te se njeguje stručna suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu. Kako bi konzervatorsko-restauratorska djelatnost Zavoda bila dostupna i široj javnosti, sustavno se ulaže u promotivne aktivnosti. Željeni rezultati provođenja strateškog plana Zavoda zasnovani su na unaprijeđenju već postojećih visokih standarda stručne djelatnosti, na očuvanju sustava prijenosa znanja, iskustava, vještina te kompetencija, očuvanju i razvoju baza podataka, razvoju novih metoda i tehnika rada te jačanju stručno-znanstvene djelatnosti, s ciljem argumentiranog, pragmatičnog i dosljednog pristupa zaštiti kulturnih dobara Republike Hrvatske usklađenog sa suvremenom, pozitivnom europskom i svjetskom praksom.

Misija

Zavod je središnja javna ustanova kojoj je osnovna djelatnost istraživanje, očuvanje i prezentiranje arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost provodi se u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija RH (dalje u tekstu: MKiM) s ciljem očuvanja postojećih te stvaranja novih vrijednosti za buduće naraštaje. Svrha djelovanja Zavoda u sklopu zaštite i očuvanja hrvatske kulturne baštine jest istraživanje, dokumentiranje, projektiranje, valoriziranje, interpretiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi kulturnih dobara postupcima konzerviranja i/ili restauriranja.

Vizija

Vizija Zavoda jest unaprijeđenje osnovne djelatnosti s ciljem sveobuhvatnog pristupa kulturnom dobru uz nastojanje da se podigne svijest primarnog korisnika o vrijednostima i značenju kulturne baštine. U skladu sa stečenim znanjima, iskustvima i vještinama te razvijenim, raznorodnim bazama podataka, cilj Zavoda je nastaviti s radom kao jedan od ključnih dionika u razvoju i provođenju nacionalne strategije zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

Vrijednosti

Osnovna vrijednost Zavoda je visoka kvaliteta izvedenih radova postignuta zahvaljujući različitim zvanjima i zanimanjima djelatnika, stečenim specijalističkim znanjima, iskustvima i vještinama, bazama digitalnih i fizičkih podataka te materijalnim resursima.

Ciljevi

Strateški plan 2021. – 2025. zasnovan je na mjerljivim, ostvarivim, realnim i koordiniranim strateškim, taktičkim i operativnim ciljevima. Oni su utemeljeni na rezultatima dubinske analize te na postignutim rezultatima provedbe Strateškog plana 2016. – 2018. te 2019. – 2021. Nakon što su ostvareni glavni ciljevi iz prethodnog planskog razdoblja, moguće je nastaviti s namjerom da se postignuti rezultati u idućem razdoblju iskoriste za stvaranje ustanove prepoznatljive misije i vizije. Ujedno se nastavlja s provođenjem ostalih ciljeva određenih u prethodnom planskom razdoblju. Iz tog razloga su strateški, taktički i operativni ciljevi koji se odnose na osnovnu djelatnost Zavoda osmišljeni s pragmatičnim pristupom zasnovanim na promišljenom odnosu prema vrijednostima i realnim financijskim mogućnostima.

1. Strateški ciljevi

- nastavak provođenja usklađene osnovne djelatnosti sa strateškim ciljevima MKiM-a (opći cilj 2. Strateškog plana Ministarstva kulture 2020. – 2022., dalje u tekstu: Strateški plan MK-a; mjera 4.8. Provedbenog programa Ministarstva kulture i medija za razdoblje od 2021. do 2024. godine, dalje u tekstu: Provedbeni plan MKiM-a), s ciljem optimiziranog pristupa radu na kulturnim dobrima, tj. usklađivanje programskih ciljeva s financijskim mogućnostima (posebni ciljevi Strateškog plana MK-a 2.2.2. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara i 2.2.3. Poticaj Hrvatskom restauratorskom zavodu u razvoju cjelovitih programa obnove kulturnih dobara od posebnog interesa, uključivo lokalitete na Svjetskoj listi baštine i kulturnih dobara nacionalnog značenja, te mjera Provedbenog programa MKiM-a 4.8.1. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara)
- nastavak jačanja partnerskog odnosa s MKiM-om, ponajprije s djelatnicima Uprave za zaštitu kulturne baštine (konzervatorski odjeli te sektori i sektorski odjeli), radi podizanja efikasnosti provedbe osnovne djelatnosti te suradnje u konstruktivnom rješavanju općih i operativnih problema
- nastavak aktivnog uključivanja konzervatorsko-restauratorske djelatnosti Zavoda te postignutih rezultata u kulturni turizam, i to suradnjom s MKiM-om, Ministarstvom turizma i sporta RH te s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH (usklađivanje s općim ciljem 2. Strateškog plana MK-a)
- nastavak aktivnog sudjelovanja u zaštiti i obnovi kulturne baštine oštećene potresima, koji su pogodili prostor kontinentalne Hrvatske 22. ožujka 2020. godine i 29. prosinca 2020. godine, do cjelovitog izvršenja
- nastavak radova na cjelovitoj obnovi jedinstvenoga poslovnog prostora zagrebačkih jedinica Zavoda do cjelovitog izvršenja
- stvaranje nove digitalne baze komplementarne s informacijskim sustavom kulturne baštine RH (ISKB)

2. Taktički i operativni ciljevi te aktivnosti

2.1. Razvoj osnovne djelatnosti

- nastavak razvoja usporednih pristupa radu na kulturnim dobrima, radi cjelovitog pristupa zaštiti, valorizaciji i prezentiranju pojedinoga kulturnog dobra ili cjeline te povijesnog krajolika (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.2. Osiguran optimalni model zaštite i upravljanja kulturnim dobrima) u suradnji s djelatnicima konzervatorskih odjela
- nastavak rada na preventivnoj zaštiti najugroženijih kulturnih dobara unutar utvrđenog stanja i prioriteta Uprave za zaštitu kulturne baštine MKiM-a (posebno se to odnosi na potresima oštećenu baštinu)
- nastavak provedbe konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima u sklopu zajedničkih višegodišnjih programa svih službi Zavoda, radi razvoja cjelovitog pristupa istraživanju i očuvanju većih cjelina povezivanjem dionika u cjeloviti projekt u svim aspektima izvedbe
- nastavak provođenja aktivnosti (u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine MKiM-a) na sustavnoj izradi osnovne dokumentacije za kulturna dobra za koja ona ne postoji ili je nedostatna (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.1.2. Istraživanje, dokumentiranje i inventarizacija kulturnih dobara)
- nastavak razvoja savjetodavnih aktivnosti u djelokrugu osnovne djelatnosti
- nastavak održavanja i unaprjeđenja odnosa s drugim pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju poslove konzervatorsko-restauratorske djelatnosti radi zajedničkog djelovanja, s ciljem što kvalitetnijeg rada na kulturnim dobrima
- nastavak uključivanja Zavoda (u suradnji s lokalnom te područnom samoupravom i primarnim korisnicima) u natječaje financirane sredstvima fondova Europske unije, radi jačanja kompetencija te prepoznatljivosti na regionalnoj razini (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.2.4. Provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine, Operativni program „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“)

2.2. Standardizacija osnovne djelatnosti

- nastavak unaprjeđenja standarda struke uz implementaciju standarda provođenja poslovnih procesa
- nastavak provođenja normativnog sustava te određivanje ciljeva i metoda rada za svako kulturno dobro koje je predmet osnovne djelatnosti
- nastavak praćenja provedbe osnovne djelatnosti, počevši od izbora novih programa (s cjelovitom razradom programa rada) do konačnog rezultata, uključujući i provjere svih koraka u izvođenju radova
- nastavak poticanja na timski rad radi interdisciplinarnog pristupa osnovnoj djelatnosti
- nastavak održavanja tematskih sastanaka i koordinacija radi bolje operativnosti
- osmišljavanje sustava evaluacije svih izvođača i vanjskih suradnika s referencama, opisima izvedenih radova te ocjenama realizacije
- nastavak aktivnog sudjelovanja u radu operativnih tijela Hrvatskoga zavoda za norme
- provođenje potrebnih postupaka za upis zanimanja djelatnika Zavoda (konzervator arheolog i više; konzervator povjesničar umjetnosti i više; više kategorije za arhitekte; više kategorije za konzervatore restauratore i dr.) u Nacionalnu klasifikaciju zanimanja (NKZ)

2.3. Očuvanje sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina

- nastavak izrade godišnjeg i dugoročnog plana zapošljavanja, usklađenog sa stvarnim potrebama Zavoda te s realnim mogućnostima osiguravanja radnih mjesta, uz brigu o obaveznom očuvanju prijenosa stečenih znanja, iskustava i kompetencija s generacije na generaciju (s obzirom na dugoročnu važnost toga cilja, kao parametri se koriste analize starosne dobi [životna dob u odnosu na zakonom predviđeni odlazak u mirovinu], zdravstvenog stanja [obavljanje fizički zahtjevnih radova koji znatno skraćuju mogućnost operativnog djelovanja] i dugoročnih potreba pojedine organizacijske jedinice za obavljanje osnovne djelatnosti)
- nastavak osiguravanja uvjeta za razmjenu i prijenos ishoda učenja i stečenih kompetencija radi očuvanja sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina
- nastavak uvođenja poticajnih mjera za angažiraniju djelatnost na polju osmišljavanja i provođenja stručno-znanstvenih projekata (samostalno ili u suradnji s partnerskim institucijama), objavljivanje stručnih i znanstvenih radova te sudjelovanje na predavanjima i znanstveno-stručnim skupovima (domaćim i međunarodnim) radi proširivanja kompetencija te predstavljanja rezultata osnovne djelatnosti Zavoda

2.4. Redefiniranje organizacijske strukture i sheme

- revizija sistematizacije radnih mjesta
- nastavak jačanja vertikalne i horizontalne suradnje među svim Zavodskim organizacijskim jedinicama radi učinkovitijeg funkcioniranja cijeloga sustava
- provođenje osmišljenog sustava indikatora uspješnosti radi poticanja i motiviranja djelatnika na predan odnos prema radu

2.5. Razvoj novih metodologija, metoda i tehnika rada

- razvoj metodologije (u suradnji sa svim uključenim dionicima) za praćenje stanja i korištenje kulturnog dobra nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova, radi pravovremene reakcije i anticipiranja eventualne ugroze (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.2.5. Sustavno praćenje stanja kulturnih dobara)
- nastavak poticanja razvoja novih metodologija, metoda i tehnika rada radi što kvalitetnijeg pristupa zaštiti i prezentaciji kulturnih dobara (osobito onih koji imaju znanstvenu premisu zasnovanu na dugogodišnjem praktičnom iskustvu)

2.6. Očuvanje, razvoj i nadogradnja digitalnih i fizičkih baza podataka

- održavanje postojeće digitalizirane baze konzervirane i restaurirane kulturne baštine te drugih digitalnih i fizičkih baza podataka (usklađivanje s posebnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.5. Dostupnost kulturne baštine u digitalnom okružju)

- uključivanje u nacionalni projekt „e-Kultura Digitalizacija kulturne baštine“ (usklađivanje s operativnim ciljem Strateškog plana MK-a 2.5.2. Projekt „Digitalizacija kulturne baštine“ te s točkom Provedbenog programa MKiM-a 4.9.2. Provedba projekta „e-Kultura Digitalizacija kulturne baštine“), čiji je cilj sigurna pohrana i javna dostupnost kulturnog sadržaja uspostavom odgovarajućega informacijsko-komunikacijskog sustava

2.7. Provođenje učeničke i studentske prakse

- nastavak jačanja kontakata s obrazovnim institucijama te osiguravanje uvjeta za provođenje sustavne srednjoškolske i visokoškolske stručne prakse

2.8. Ulaganje u tehnološke mogućnosti s ciljem održavanja kvalitete osnovne djelatnosti

- nastavak stvaranja pozitivnog tehnološkog okružja nabavom potrebne opreme te sustavno obrazovanje djelatnika za rukovanje strojevima, alatima i programima

2.9. Nacionalna i međunarodna suradnja

- nastavak održavanja i unaprjeđenja nacionalne i međunarodne međuinstitucionalne suradnje, radi što cjelovitijeg sagledavanja i vrednovanja pojedinoga kulturnog dobra

2.10. Vidljivost

- nastavak razvoja i održavanja službene mrežne stranice
- nastavak jačanja nakladničke djelatnosti
- nastavak rada na promišljenom predstavljanju rada Zavoda na godišnjoj razini u suradnji s primarnim korisnikom (svečane primopredaje, prigodne izložbe, javne tribine, savjetovanja, radionice i dr.) te plana organiziranja edukativnih aktivnosti (npr. konzervatorsko-restauratorski tečajevi i radionice o održavanju i pohrani umjetnina i sl.)

Upravno vijeće Zavoda

U skladu s aktima o osnivanju Zavoda, Upravno vijeće ima sedam članova, od kojih četiri imenuje ministar kulture i medija na mandat od četiri godine, a preostala tri biraju se iz redova djelatnika Zavoda. Način rada Upravnog vijeća uređen je Poslovníkom o radu Upravnog vijeća. Prema ovlastima i zadaćama, Upravno vijeće, između ostalog, donosi godišnji program rada i razvoja Zavoda te nadzire njegovu provedbu, odlučuje o financijskom planu i donosi godišnji obračun te Statut uz suglasnost osnivača. Na prijedlog ravnatelja donosi akt o unutarnjem ustrojstvu i druge opće akte u skladu sa Statutom i Zakonom; odlučuje u drugom stupnju u svezi s pravima djelatnika Zavoda i raspravlja o godišnjim izvješćima ravnatelja.

Upravno vijeće održalo je 2024. godine devet sjednica.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/upravno-vijece>.

Stručno vijeće Zavoda

Stručno vijeće je stručno savjetodavno tijelo koje saziva i vodi ravnatelj Zavoda. Prema članku 26. Statuta Zavoda, Stručno vijeće raspravlja i odlučuje o stručnim pitanjima rada Zavoda te daje Upravnom vijeću i ravnatelju Zavoda mišljenja i prijedloge glede organizacije rada i razvoja djelatnosti.

Prema članku 26. Statuta Zavoda, članovi Stručnog vijeća su ravnatelj, pomoćnici ravnatelja i pročelnici službi, a na sjednice se redovito pozivaju i drugi stručnjaci, ovisno o temi sjednice. Prema zaključku Upravnog vijeća donesenom 30. svibnja 2015. godine, na sjednice Stručnog vijeća redovito se pozivaju (a mogu i sudjelovati u njegovu radu) tri predstavnika djelatnika Zavoda u Upravnom vijeću. Stručno vijeće održalo je 2024. godine sedam sjednica.

Svi su zaključci dostupni na <https://www.hrz.hr/index.php/zavod/strucno-vijece>.

Kadrovska struktura

U 2024. godini Zavodu je bilo odobreno 290 radnih mjesta. Prema vrsti posla koji obavljaju, djelatnike možemo svrstati u tri skupine. U prvoj, najvećoj skupini su djelatnici koji obavljaju poslove na zaštiti kulturne baštine. Sljedeća skupina (ured ravnatelja, financijsko-računovodstvena i pravna potpora, poslovi nabave i ostali poslovi propisani zakonskim i drugim aktima koji su nužni za funkcioniranje ustanove) potpora je zaposlenima na zaštiti kulturne baštine. U trećoj su, najmanjoj skupini, djelatnici zaposleni na poslovima čišćenja i održavanja radnih prostora na većini lokacija Zavoda.

Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda

Za obavljanje djelatnosti Zavod raspolaže poslovnim prostorima u deset gradova: Dubrovnik (ljetnikovac Stay i Vukovarska ulica 16a), Ludbreg (dvorac Batthyány, Trg Svetog Trojstva 15), Juršići (Juršići 7), Vodnjan (crkva sv. Marije od Traverse), Osijek (Fakultetska 4 i Vijenac Murse 1), Rijeka (Užarska 26), Šibenik (Milice i Turka 4), Zadar (Bedemi zadarskih pobuna bb), Split (Porinova 2 i hangar 10 bivše Vojarne „Sveti Križ“ na Dračevcu) i Zagreb (Nike Grškovića 23, Zmajevac 8, Ilica 44, Kneza Mislava 18, Cvijete Zuzorić 43, Radićeva 26 / Kožarska 5, Voćarska 106 te skladišni prostori u bivšoj Vojarni „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom).

Tijekom 2024. godine nastavljeno je s optimiziranjem poslovnih prostora kojima se Zavod koristi na području Zagreba. Zavod je nastavio ulaganja u cjelovitu obnovu zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb, s ciljem osposobljavanja građevine za buduću zgradu Zavoda. Na temelju pripremljene dokumentacije za cjelovitu obnovu zgrade, provedeni su postupci javne nabave temeljem kojih su odabrani izvođač radova, stručni nadzor, voditelj projekta i koordinator zaštite na radu tijekom izvođenja radova. Radovi na cjelovitoj obnovi nastavljeni su 8. studenoga 2024. godine. Dovršenjem cjelovite obnove buduće zgrade bit će dovršen i proces optimizacije poslovanja na području Zagreba.

U 2024. godini završeno je opremanje prethodno uređenih dvaju objekata namijenjenih pohrani umjetnina, u skladu s najvišim standardima, na prostoru nekadašnje Vojarne „Dr. Ante Starčević“ u Jastrebarskom. Objekti su predani institucijama na korištenje za pohranu građe. Počeli su građevinski radovi na uređenju trećega objekta (stavljanje u funkciju očekuje se 2025. godine).

Rasprostranjenost Zavodskih organizacijskih jedinica diljem Hrvatske neposredno je povezana s većom operativnošću u obavljanju konzervatorsko-restauratorskih djelatnosti. No ta dislociranost nameće izvjesna ograničenja u poslovanju i zahtijeva ulaganje u prostore, kako bi svaki od njih bio prilagođen obavljanju jedne vrste ili više vrsta poslova osnovne djelatnosti. Istovremeno nastaju viši troškovi režija i komunikacije, kao i neizravni troškovi organizacije rada i djelovanja ustanove.

Služba finansijskih i računovodstvenih poslova

Poslovi s područja financija, računovodstva, ljudskih resursa, općih pravnih pitanja i administrativnog poslovanja te nabava i opći tehnički poslovi za sve organizacijske jedinice Zavoda obavljaju se u posebno ustrojenim Službama: Službi financijskih i računovodstvenih poslova i Službi općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Službi za nabavu i opće tehničke poslove. Poslovi su podijeljeni prema funkcionalnom načelu. Na dan 31. prosinca 2024. godine u navedenim je službama bilo zaposleno 35 djelatnika u stalnom radnom odnosu. Provedbom specijalističkih zadataka koji se odnose na poslovne procese temeljne djelatnosti, postignuća potpornih službi pridonose ostvarenju strateških i operativnih ciljeva i stvaranju jedinstvene vrijednosti Zavoda.

Optimizacija poslovnih procesa, njihovo financijsko i administrativno praćenje u potpornim službama trajni su zadatak koji zahtijeva stalni nadzor i provjeru postojećih modela, unapređenje procesa, kao i podizanje standarda kvalitete kako bi se odgovorilo izazovima poslovnog okruženja te zakonima propisanim pravilima poslovanja u javnom sektoru.

Konzervatorski i restauratorski postupci koje stručnjaci Zavoda izvode na kulturnim dobrima zahtijevaju brojne materijale te raznovrsnu i često specijaliziranu opremu; po tome se poslovanje Zavoda razlikuje od poslovanja drugih ustanova u kulturi i zahtijeva analitičko praćenje poslovnih procesa.

Temeljna pretpostavka povećanja učinkovitosti i smanjenja troškova u potpornim procesima je stvaranje poslovnog informacijskog sustava koji će postati nezaobilazni alat upravljanja. Cilj je stvaranje i uspostava sustava praćenja poslovanja, izvješćivanja i prognoziranja koji će određenim razinama upravljanja osigurati dostatne, istinite, pravovremene i korisne informacije. Da bi se to postiglo, uspostavlja se sustav internog izvještavanja koji povezivanjem informacija različitih baza podataka osigurava relevantne i pravovremene informacije za donošenje poslovnih odluka različitih razina upravljanja.

Financijski izvještaji, čija je osnovna svrha dati informacije o financijskom položaju i uspješnosti ispunjenja postavljenih ciljeva, dio su takvoga izvještajnog sustava.

Analiza koja slijedi temelji se na podacima iz Zakonom propisanih Izvještaja za 2024. godinu, a to su:

1. Bilanca (Obrazac BIL) na dan 31. prosinca 2024. godine
2. Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima (Obrazac PR-RAS) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine
3. Izvještaj o promjenama u vrijednosti i obujmu imovine i obveza (Obrazac P-VRIO) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine
4. Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji (Obrazac RAS-funkcijski) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine
5. Izvještaj o obvezama (Obveze) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine
6. Bilješke uz financijske izvještaje za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine

i druge operativne evidencije koje se vode za potrebe poslovanja Zavoda.

Financijski pregled poslovanja za 2024. godinu

Organizacija rada i provedba postavljenih ciljeva u Zavodu temelji se na programskoj osnovi. S ciljem osiguranja kvalitetne podloge za donošenje odluka i upravljanje složenim i razgranatim poslovanjem u Zavodu, primjenjuje se sustav upravljačkog računovodstva. S aspekta računovodstvenog praćenja poslovnih promjena u poslovnim knjigama Zavoda, za svaki odobreni ili ugovoreni program čija će realizacija generirati financijski učinak, definira se radni nalog na koji se evidentiraju svi prihodi i rashodi realizacije programskih aktivnosti, uključujući i troškove izravnoga rada razmjerno radnom vremenu utrošenom za realizaciju pojedinog programa.

U 2024. godini bilo je aktivno 427 programa, odnosno toliko je bilo aktivnih radnih naloga, od kojih je 317 financirano sredstvima iz Državnog proračuna RH temeljem ugovora zaključenih s Ministarstvom kulture i medija RH. U sklopu financiranja programske djelatnosti odobrena su sredstva za 317 programa, a za redovitu djelatnost financirane su aktivnosti za koje su bila aktivna 33 radna naloga. Sredstvima viška prihoda prenesenog iz prethodnih godina financirane su aktivnosti vođene na devet radnih naloga. Za 62 programa osigurano je financiranje temeljem ugovora zaključenih s vanjskim investitorima, što se razvrstava u kategoriju vlastitih prihoda; dva programa financirana su sredstvima osiguranima iz donacije, a četiri programa financirana su iz izvora ostalih pomoći i darovnica.

Prema vrsti aktivnosti i izvorima financiranja, radni nalozi/programi klasificiraju se u jedan od segmenata poslovanja Zavoda u 2024. godini, a podudarni su s aktivnostima i izvorima financiranja u Državnom proračunu RH na pozicijama vezanim uz Hrvatski restauratorski zavod (RKP 22339):

1. Redovita djelatnost – administracija i upravljanje (materijalni rashodi ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)
2. Programska djelatnost (zaštitni radovi na svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s Ministarstvom kulture i medija RH, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti koja se sagledavaju prema ulaganju u radne prostore i opremu za obavljanje djelatnosti)
3. Aktivnosti na realizaciji vlastitih prihoda (izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima financiranih iz drugih izvora)
4. Korištenje sredstava donacija i pomoći (aktivnosti su izdvojene u posebnu cjelinu radi praćenja namjenskog korištenja sredstava)
5. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine).

Financijski plan za 2024. godinu usvojen je Odlukom Upravnoga vijeća od 15. prosinca 2023. godine, a u studenome 2024. godine usvojene su Izmjene i dopune Financijskoga plana Zavoda.

Iskazivanje rezultata poslovanja

Zavod kao proračunski korisnik Državnog proračuna RH, RKP 22339, vodi poslovne knjige i druge evidencije u skladu s Pravilnikom o proračunskom računovodstvu i Računskom planu. Nakon provedenih knjiženja isprava koje vjerodostojno svjedoče o nastalim poslovnim promjenama u obračunskom razdoblju, rezultat poslovanja utvrđuje se sučeljavanjem prihoda i primitaka s rashodima i izdacima određenim redoslijedom i Pravilnikom utvrđenim kategorijama. Posebnost proračunskog računovodstva, u odnosu na računovodstvo trgovačkih društava, jest u tome da se prihodi i rashodi iskazuju primjenom modificiranog načela nastanka događaja. Modificirano računovodstveno načelo nastanka događaja znači da se: ne iskazuje rashod amortizacije nefinancijske dugotrajne imovine, ne iskazuju se prihodi i rashodi zbog promjena vrijednosti nefinancijske imovine, da se prihodi priznaju u izvještajnom razdoblju u kojemu su postali raspoloživi i pod uvjetom da se mogu izmjeriti, rashodi se priznaju na temelju nastanka poslovnog događaja (obveza) i u izvještajnom razdoblju na koje se odnose neovisno o plaćanju,

rashodi za utrošak kratkotrajne nefinancijske imovine priznaju se u trenutku nabave i u visini njezine nabavne vrijednosti.

Primjenom propisanih pravila za poslovnu 2024. godinu, utvrđen je višak prihoda nad rashodima poslovanja, koji je 31. prosinca 2024. godine iznosio 7.399.367 eura.

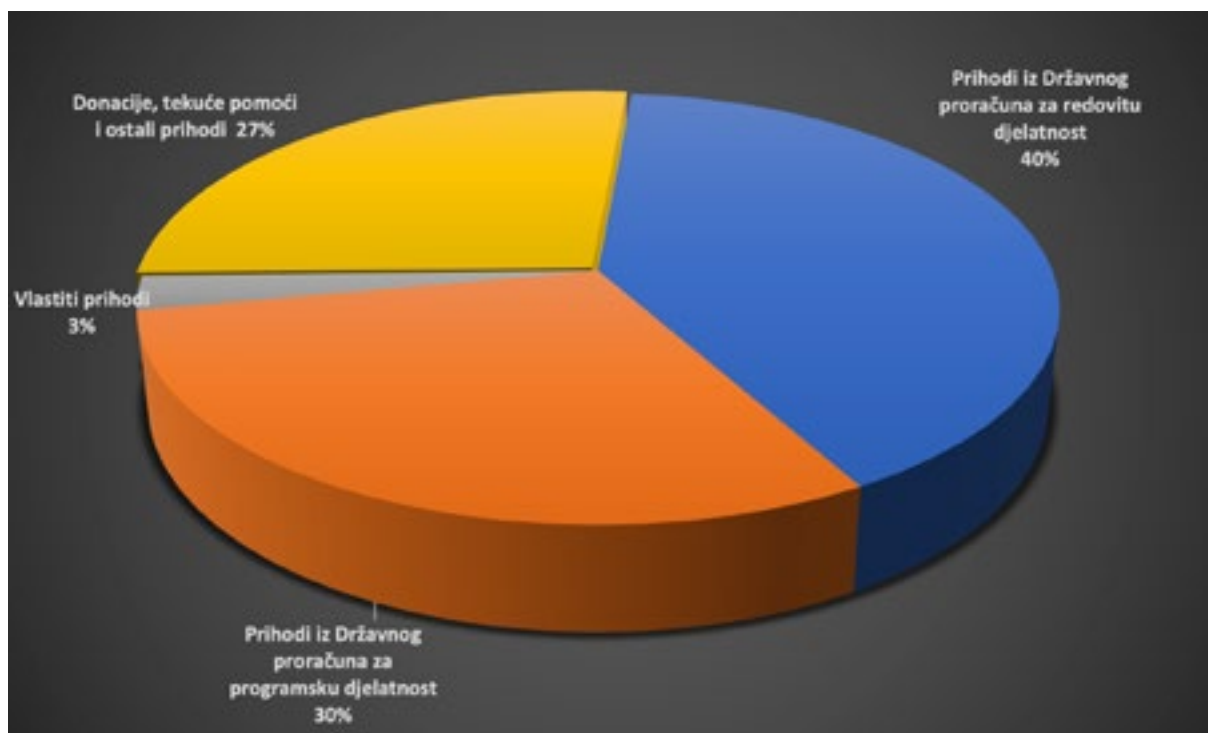
Rezultat iskazan u financijskim izvještajima za proračunsku godinu koristit će se u sljedećoj proračunskoj godini u skladu s Odlukom koju usvaja Upravno vijeće Zavoda i uz pridržavanje ograničenja u skladu s propisima s područja proračuna. U spomenuti višak prihoda nad rashodima poslovanja ove godine uključena su i naplaćena sredstva povučena Zahtjevom za isplatu predujma, a za potrebe financiranja radova obnove bivše Tvornice duhana Zagreb, Klaićeva 13, iz izvora 52 – Ostale pomoći i darovnice, u iznosu od 6.392.251 eura, a koja su prema uputi nadležnog Ministarstva priznata u prihod 2024. godine.

Pregled rezultata poslovanja iznesen je u nastavku.

Rezultat poslovanja 2024. godine			
NAZIV POZICIJE	OSTVARENJE 2023.	PLAN 2024.	OSTVARENJE 2024.
UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	22.130.702	24.270.997	24.805.722
UKUPNI RASHODI I IZDACI	23.043.979	24.250.113	18.454.059
MANJAK/VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA TEKUĆE GODINE	-913.277	20.884	6.351.663
PRENESENI VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA	1.961.780	904.626	*1.047.703
VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA RASPOLOŽIV U SLJEDEĆEM RAZDOBLJU	1.048.503	925.510	7.399.367
*Preneseni višak prihoda i primitaka iz 2023. godine u 2024. godinu je korigiran za 800,06 eura. Korekcija rezultata poslovanja rezultat je dvije naknadne isplate po osnovi povrata dijela troškova za polaganje stručnog ispita jednog pristupnika i povrata neiskorištenog dijela sredstava za sufinanciranje zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za mjeru pripravnosti.			

Prihodi poslovanja

Ukupni prihodi poslovanja Zavoda ostvareni u 2024. godini iznosili su 24.805.722 eura.

Struktura ostvarenih prihoda poslovanja 2024. godine

Osim sredstava iz Državnog proračuna, koja čine 70 % ostvarenih prihoda u 2024. godini, realizacijom zaštitnih radova na kulturnim dobrima koje su financirali ostali investitori ostvarena su sredstva vlastitih prihoda koja u strukturi čine 3 % ukupnog prihoda. Svi ostali ostvareni prihodi u 2024. godini čine 27 % ukupnog prihoda.

Iskazano u nominalnim jedinicama, vrijednost ukupno ostvarenih prihoda čini 17.523.105 eura naplaćenih za provedbu redovite i programske djelatnosti Zavoda koje financira Ministarstvo kulture i medija RH. Na ostvarene vlastite prihode odnosi se 639.598 eura, a prihodi naplaćeni po svim drugim osnovama u 2024. godini iznosili su 6.643.019 eura, uz napomenu da su u posljednju kategoriju prihoda uključena i sredstva povučena Zahtjevom za isplatu predujma, za potrebe financiranja radova obnove bivše Tvornice duhana Zagreb.

Ostvareni ukupni prihod u 2024. godini veći je za 12 % u odnosu na ostvarenje prethodne godine. Ostvareni prihodi su i u odnosu na planirane vrijednosti veći zbog uplate sredstava nadležnog ministarstva u prosincu 2024. godine na ime predujma za potrebe financiranja radova obnove bivše Tvornice duhana Zagreb. Prema naknadno primljenom nalogu nadležnog ministarstva, navedena sredstva su evidentirana na prihode poslovne godine, što prethodno nije bilo planirano.

Pregled prihoda poslovanja ostvarenih u razdoblju od 01.01.-31.12.2024.						
Razred	Skupina	Naziv računa i vrsta prihoda	Ostvarenje 2023.	Plan 2024.	Ostvarenje 2024.	Indeks ostvarenja u odnosu na prethodnu godinu
6	PRIHODI POSLOVANJA Ukupno		22.129.760	24.263.626	24.796.351	112
	63	POMOĆI IZ INOZEMSTVA I OD SUBJEKATA UNUTAR OPĆEG PRORAČUNA Ukupno	5.777.436	5.009.496	6.628.948	115
	632	POMOĆI OD MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I INSTITUCIJA I TIJELA EU Ukupno	5.236.970	0	0	0
		6323 Tekuće pomoći od institucija i tijela EU	0	0	0	0
		6324 Kapitalne pomoći od institucija i tijela EU	5.236.970	0	0	0
	633	POMOĆI PRORAČUNU IZ DRUGIH PRORAČUNA I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNICIMA Ukupno	1.500	0	0	0
		6331 Tekuće pomoći proračunu iz drugih proračuna i izvanproračunskim korisnicima	1.500	0	0	0
	634	POMOĆI OD IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	8.756	8.219	0	0
		6341 Tekuće pomoći od izvanproračunskih korisnika	8.756	8.219	0	0
	639	PRIJENOSI IZMEĐU PRORAČUNSKIH KORISNIKA ISTOG PRORAČUNA Ukupno	538.211	5.001.277	6.628.948	1.250
		6391 Tekući prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	3.769	1.277	761	20
		6392 Kapitalni prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	526.442	0	46.600	9
		6394 Kapitalni prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna temeljem prijenosa EU sredstava	0	5.000.000	6.581.587	0
	64	PRIHODI OD IMOVINE Ukupno	48	150	138	289
	641	PRIHODI OD FINANIJSKE IMOVINE Ukupno	48	150	138	289
		6413 Kamate na oročena sredstva i depozite po viđenju	48	150	138	289
	65	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA, PRIHODI OD DONACIJA I TE POVRATI PO PJ Ukupno	1.145.178	1.176.456	644.160	56
	661	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA Ukupno	1.148.978	1.171.756	639.460	56
		6615 Prihodi od pruženih usluga	1.140.978	1.171.756	639.460	56
	663	DONACIJE OD PRAVNIH I FIZIČKIH OSOBA IZVAN OPĆEG PRORAČUNA I POVRAT DONACIJA PO	4.200	4.700	4.700	112
		6631 Tekuće donacije	4.200	4.700	4.700	112
	67	PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA I OD HZZO-a TEMELJEM UGOVORENIH OBVEZA Ukupno	15.207.898	18.077.524	17.523.105	115
	671	PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA ZA FINANCIRANJE REDOVNE DJELATNOSTI PRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	15.207.898	18.077.524	17.523.105	115
		6711 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda poslovanja	10.670.853	14.248.633	13.694.214	130
		6712 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine	4.536.245	3.828.891	3.828.891	84
7	PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE Ukupno		942	7.371	9.371	994
	72	PRIHODI OD PRODAJE PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	942	7.371	9.371	994
	722	PRIHODI OD PRODAJE POSTROJENJA I OPREME Ukupno	265	0	0	0
		7227 Uređaji, strojevi i oprema za ostale namjene	265	0	0	0
	723	PRIHOD OD PRODAJE PRIJEVOZNIH SREDSTAVA Ukupno	677	7.371	9.371	1.384
		7231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	677	7.371	9.371	1.384
UKUPNI PRIHODI I PRIHOCI			22.138.702	24.278.997	24.885.722	112

Pregled prihoda poslovanja ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine

Rashodi poslovanja

Ukupni rashodi poslovanja Zavoda nastali u 2024. godini iznosili su 18.454.059 eura, što je 20 % manje u odnosu na rashode ostvarene u prethodnoj poslovnoj godini, a u odnosu na planirane vrijednosti za 2024. godinu, ostvareni rashodi su manji za 24 %.

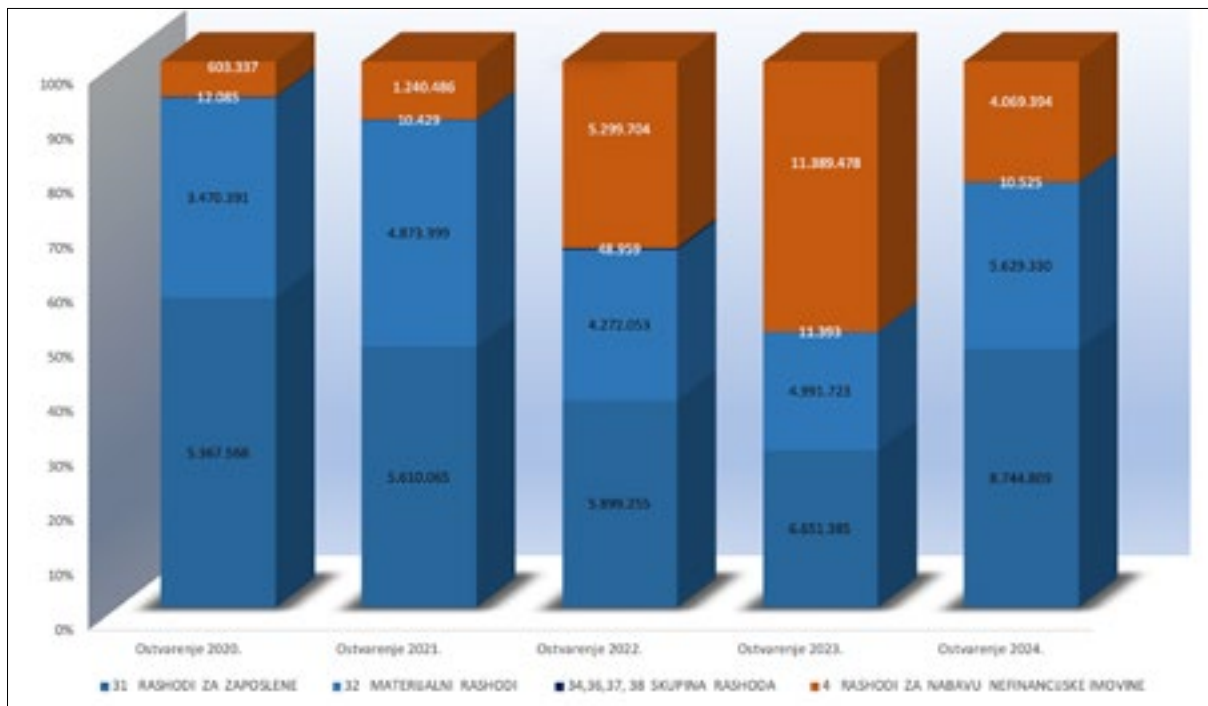
Razlog manjih rashoda u odnosu na prethodnu godinu su manje realizirana ulaganja tijekom 2024. godine za obnovu objekata u bivšoj Vojarni „Ante Starčević“ u Jastrebarskom u odnosu na prethodnu godinu. Tijekom 2023. godine u obnovu je uloženo 2,2 milijuna eura prenesenih neutrošenih namjenskih sredstava, koja su temeljem suglasnosti Ministarstva kulture i medija prenesena iz 2022. godine, te dodatnih 3,5 milijuna eura novoodobrenih sredstava za obnovu temeljem ugovora iz 2023. godine. Tijekom 2023. godine uloženo je u obnovu dvaju objekata iz kompleksa, a u 2024. godini ti su objekti opremljeni i stavljeni u funkciju te je počela obnova novoga objekta iz kompleksa.

Razred	Skupina	Naziv računalnoga rashoda	Ostvarenje 2023.	Plan 2024.	Ostvarenje 2024.	Indeks ostvarenja u odnosu na prethodnu godinu
3 RASHODI POSLOVANJA Ukupno			11.654.501	15.170.366	14.384.664	123
31 RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			6.651.385	8.306.120	8.744.809	131
311 PLAĆE (BRUTO) Ukupno			5.436.183	7.361.663	7.283.287	133
	3111	Plaće za redovan rad	5.433.639	7.339.395	7.257.610	134
	3113	Plaće za prekovremeni rad	2.047	2.048	1.127	55
	3114	Plaće za posebne uvjete rada	60.296	20.220	14.550	24
312 OSTALI RASHODI ZA ZAPOSLENE Ukupno			260.109	254.713	270.870	104
	3121	Ostali rashodi za zaposlene	260.109	254.713	270.870	104
313 DOPRINOSI NA PLAĆE Ukupno			895.093	1.249.744	1.190.651	133
	3131	Doprinosi za mirovno osiguranje	26.499	35.052	35.945	136
	3132	Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje	868.573	1.213.652	1.154.706	133
32 MATERIJALNI RASHODI Ukupno			4.391.723	6.253.151	5.629.330	111
321 NAKNADE TROŠKOVA ZAPOSLENIMA Ukupno			545.980	817.114	608.078	111
	3211	Službena putovanja	253.184	519.332	331.232	113
	3212	Naknade za prijevoz, rad na terenu i udvojeni život	181.136	192.159	180.119	99
	3213	Služno usluživanje zaposlenika	11.323	31.597	22.692	200
	3214	Ostale naknade troškova zaposlenima	60.337	74.035	74.035	123
322 RASHODI ZA MATERIJAL I ENERGIJU Ukupno			649.882	730.858	663.406	97
	3221	Uredski materijal i ostali materijalni rashodi	61.258	68.950	70.693	115
	3222	Materijal i sirovine	310.471	326.825	282.110	91
	3223	Energija	218.240	251.940	231.220	105
	3224	Materijal i dijelovi za tekuće i investicijsko održavanje	8.818	16.733	13.232	150
	3225	Stolni inventar i auto gume	30.405	35.900	31.184	100
	3227	Službena, radna i službena odjeća i obuća	20.890	30.490	24.930	121
323 RASHODI ZA USLUGE Ukupno			3.749.739	4.644.275	4.309.221	114
	3231	Usluge telefona, pošte i prijevoza	52.325	59.430	65.698	125
	3232	Usluge tekućeg i investicijskog održavanja	223.316	269.359	260.195	117
	3233	Usluge promidžbe i informiranja	1.991	2.300	1.543	77
	3234	Komunalne usluge	70.737	88.140	84.030	119
	3235	Željeznične i zračne usluge	167.427	210.890	147.503	79
	3236	Zdravstvene i veterinarske usluge	31.151	10.500	6.195	20
	3237	Intelektualne i osobne usluge	660.254	661.433	679.737	103
	3238	Računalne usluge	66.508	50.815	53.299	108
	3239	Ostale usluge	2.535.948	3.242.379	3.070.951	121
324 NAKNADE TROŠKOVA OSOBAMA IZVAN RADNOG ODNOSA Ukupno			8.324	6.600	895	10
	3241	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	8.324	6.600	895	10
329 OSTALI NESPOMENUTI RASHODI POSLOVANJA Ukupno			37.190	65.304	57.741	148
	3291	Naknade za rad predstavnika i izvršnih tijela, povjerenstava i slično	2.874	4.000	3.687	128
	3292	Premije osiguranja	11.017	12.250	16.593	154
	3293	Reprezentacija	3.891	13.120	6.216	134

Razred	Skupina	Naziv rečunovodstva rashoda	Ostvarenje 2023.	Plan 2024.	Ostvarenje 2024.	Indeks ostvarenja u odnosu na prethodnu godinu
		3294 Članarine i norme	7.794	12.010	9.138	118
		3295 Protjuge i naknade	11.490	13.924	22.045	192
		3296 Troškovi sudskih postupaka	153	0	627	413
		3299 Ostali nespomenuti rashodi potrovanja	0	100	0	0
	34	FINANCIJSKI RASHODI Ukupno	11.393	11.095	9.430	76
	343	OSTALI FINANCIJSKI RASHODI Ukupno	11.393	11.095	9.430	76
		3431 Bankovne usluge i usluge plaćnog prometa	10.223	10.235	9.327	91
		3433 Zakupne kamate	1.169	860	152	14
	37	NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA NA TEMELJU OSIGURANJA I DRUGE NAKNADE Ukupno	0	0	1.035	0
	372	OSTALE NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA IZ PRORAČUNA Ukupno	0	0	1.035	0
		3721 Naknade građanima i kućanstvima u slučaju	0	0	1.035	0
	4	RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE Ukupno	11.389.478	9.079.757	4.069.394	35
	41	RASHODI ZA NABAVU NEPROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	10.732.863	8.477.741	3.673.869	34
	412	NEMATERIJALNA IMOVINA Ukupno	10.732.863	8.477.741	3.673.869	34
		4123 Licence	3.418	21.699	17.600	515
		4124 Ostala prava	10.729.445	8.446.042	3.656.269	34
	42	RASHODI ZA NABAVU PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	656.615	602.016	295.525	60
	422	POSTROJENJA I OPREMA Ukupno	361.240	483.516	324.598	90
		4221 Uređaji, oprema i namještaj	44.890	107.693	10.111	23
		4223 Oprema za održavanje i zaštitu	7.866	1.170	631	7
		4224 Medicinska i laboratorijska oprema	246.989	22.123	1.261	5
		4225 Instrumenti, uređaji i strojevi	1.140	6.886	6.100	643
		4227 Uređaji, strojevi i oprema za ostale namjene	61.565	346.974	306.602	499
	423	PRIEVOZNA SREDSTVA Ukupno	295.313	112.750	65.348	22
		4231 Prijevozna sredstva u osobljenskom prometu	284.227	111.250	65.348	23
		4232 Prijevozna sredstva u poslovanju i riječnom prometu	9.587	1.500	0	0
	424	KNJIGE, UMJETNIČKA DJELA I OST. IZLOŽ. VRIJEDNOSTI Ukupno	990	5.000	4.830	488
		4241 Knjige	990	5.000	4.830	488
	426	NEMATERIJALNA PROIZVEDENA IMOVINA Ukupno	563	750	750	133
		4262 Ulaganja u računovne programe	563	750	750	133
		UKUPNI RASHODI	23.043.979	24.250.113	18.454.059	80

Pregled rashoda ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine

U strukturi rashoda ostvarenih 2024. godine rashodi za zaposlene čine 47 % ukupnih rashoda, materijalni rashodi čine 31 %, a svi ostali 22 % ukupnih rashoda.

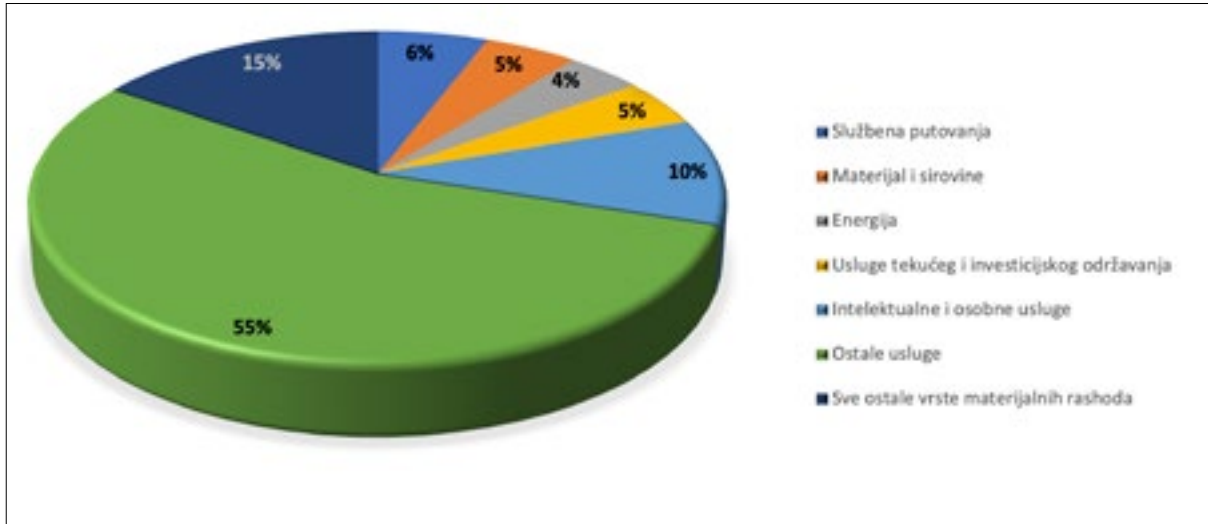
Struktura ukupnih rashoda poslovanja u 2024. godini

Osim rashoda za zaposlene, najvažniju vrstu rashoda, u apsolutnom i relativnom iskazu, čine rashodi za usluge drugih pravnih osoba, koji u 2024. godini iznose 3.070.951 euro i čine 17 % ukupnih rashoda, odnosno 55 % materijalnih rashoda poslovanja provedenih 2024. godine. Na tu su poziciju, temeljem računskog plana za proračunske korisnike, razvrstane usluge drugih pravnih osoba koje su angažirane za izvođenje zaštitnih radova na kulturnim dobrima. Prema ekonomskoj klasifikaciji rashoda, čine ih građevinski radovi na nepokretnim kulturnim dobrima, projektantski nadzor i druge vrste stručnih nadzora, izrade projekata, elaborata i izvješća te sve druge vrste usluga pravnih osoba koje su povezane s izvođenjem konzervatorskih ili restauratorskih radova na pokretnim ili nepokretnim kulturnim dobrima te s provedbom arheoloških istraživanja.

Od ukupno 3.070.951 eura rashoda za usluge drugih pravnih osoba, na građevinske radove odnosi se 1.580.068 eura, na angažman drugih pravnih osoba za izradu projekata, elaborata i izvješća odnosi se 445.609 eura, za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova 452.789 eura. Također su obavljene usluge koje se odnose na arheološka istraživanja, u vrijednosti 166.842 eura, za montažu skela i poslove tehničke zaštite nastali su rashodi u iznosu od 75.256 eura, za usluge stručnog nadzora izvedbe radova 122.922 eura. Za sve ostale usluge u čijoj su provedbi sudjelovale druge pravne osobe nastali su rashodi u iznosu od 227.465 eura.

Tijekom 2024. godine za realizaciju programske djelatnosti angažirani su vanjski suradnici, fizičke osobe, temeljem ugovora o autorskom djelu ili ugovora o djelu. Na ime naknada po 191 ugovoru (od čega se 14 ugovora odnosi na pravo korištenja autorskih djela bez financijskog učinka) i 10 aneksa na ugovore o autorskom djelu, isplaćena su 345.432 eura. Temeljem ugovora o djelu provedene su isplate na račune fizičkih osoba pretežito angažiranih za fizičke i pomoćne poslove na arheološkim nalazištima i druge slične poslove. Isplaćene naknade za obavljene poslove temeljem 126 ugovora o djelu iznose 149.109 eura. U istom je razdoblju temeljem 123 ugovora za rad studenata, isplaćena naknada u iznosu od 79.425 eura. Ostali troškovi skupine računa 3237 (Intelektualne i osobne usluge), u iznosu od 5.771 euro, odnose se na usluge pravnog savjetovanja i ostale intelektualne usluge.

Osim toga, u 2024. godini temeljem Pravilnika o stručnim zvanjima za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/19, 103/20, 16/22 i 107/23), Zavod je organizirao provođenje stručnih ispita za stjecanje temeljnih stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Tijekom godine održana su dva ispitna roka te je na osnovi Odluke o provedenim stručnim ispitima isplaćena naknada osobama koje su provodile postupak.

Struktura materijalnih rashoda poslovanja

Prema funkcionalnoj analizi troškova, u troškove uprave i administracije uključeni su troškovi rada zaposlenih u upravnim i potpornim službama (Ured ravnatelja, Služba financijskih i računovodstvenih poslova, Služba općih, pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova, Služba za nabavu i opće tehničke poslove), kao i troškovi rada stručnih djelatnika koji nisu utrošeni za realizaciju programskih aktivnosti nego za potrebe organizacije rada i korištenje prava iz radnog odnosa (pročelnički i voditeljski poslovi, godišnji odmori, plaćeni dopusti, bolovanja na teret poslodavca i sl.) te materijalni rashodi ustanove (režijski troškovi i troškovi tzv. hladnog pogona), koji su nužni za redovito poslovanje i održavanje prostora i opreme na funkcionalnoj razini. Proizlazi da troškovi uprave i administracije te troškovi „hladnog pogona“ za 21 aktivnu lokaciju na kojoj Zavod posluje, čine 25 % ukupnih rashoda. Valja napomenuti da su na taj način obuhvaćeni troškovi potpornih službi za provedbu aktivnosti konzervatorsko-restauratorske djelatnosti organizirane u sklopu Zavoda na području cijele Hrvatske. Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2024. godini bila je sljedeća:

Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2024. godini

U sagledavanju rezultata poslovanja Zavoda ostvarenog u 2024. godini, važno je posebno se osvrnuti na:

Financiranje rada Zavoda iz sredstava Državnog proračuna

U 2024. godini za financiranje rada Zavoda sredstvima Državnog proračuna RH, s Ministarstvom kulture i medija RH zaključen je jedinstveni Ugovor broj 26-0023-24, prema kojemu osnivač osigurava sredstva za rad, prema visini sredstava utvrđenoj Državnim proračunom RH na RKP-u 22339. Ugovorom su osigurana sredstva za redovitu i programsku djelatnost.

1. Financiranje redovite djelatnosti – administracija i upravljanje (obuhvaća materijalne rashode ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)

U taj segment poslovanja razvrstavaju se troškovi održavanja prostora i opreme na funkcionalnoj razini (troškovi struje, vode, plina, razne komunalne usluge, troškovi komunikacija, troškovi tekućeg održavanja prostora i opreme s funkcionalnog i sigurnosnog aspekta). Tijekom 2024. godine Zavod se za svoje poslovanje koristio prostorima na devet lokacija u Zagrebu i na dvanaest lokacija izvan Zagreba, što u velikoj mjeri predodređuje režijske troškove i troškove tekućeg i investicijskog održavanja.

Prostornu dislociranost otežava i to što se radi o prostorima u kojima se obavlja restauratorska djelatnost koja zahtijeva posebne uvjete s aspekta opremanja, zaštite na radu i zaštite od požara te s aspekta sigurnosti prostora. Troškovi komunikacije i s njima povezani troškovi održavanja informatičkog sustava također su uvjetovani smještajem Zavoda.

Ugovorom broj 26-0023-24 osigurana su sredstva za redovitu djelatnost u visini 8.036.879 eura, a temeljem Aneksa ugovora iz studenoga 2024. godine navedena sredstva uvećana su za dodatni 2.288.961 euro. Potrebu za osiguranjem dodatnih sredstava uzrokovala su nedostatna sredstva za rashode za zaposlene koji su znatno rasli u odnosu na ranije razdoblje zbog primjene novoga Zakona o plaćama u državnoj službi i javnim službama (NN155/23) i Uredbe o nazivima radnih mjesta, uvjetima za raspored i koeficijentima za obračun plaće u javnim službama (NN 22/24). Početkom 2024. godine (razdoblje siječanj – veljača) na povećane rashode za zaposlene utjecala je Odluka o isplati privremenog dodatka na plaću državnim službenicima i namještenicima te službenicima i namještenicima u javnim službama (NN 65/23) za radna mjesta s koeficijentima u rasponu od 0,631 do 1,867. Nakon 1. ožujka 2024. godine na dodatno povećanje rashoda za zaposlene utjecala je primjena novoga Zakona o plaćama i spomenuta Uredba.

Ukupni rashodi redovite djelatnosti za poslovnu 2024. godinu iznosili su 10.101.590 eura. Iz Državnog proračuna RH u 2024. godini osigurana su sredstva za materijalne rashode ustanove u iznosu od 1.357.078 eura. Na ime naknada za prijevoz osigurano je 179.960 eura, dok je za financiranje plaća i drugih prava koja se temelje na radnom odnosu zaposlenih djelatnika osigurano 8.735.109 eura. Na ime financijskih rashoda, točnije zateznih kamata i bankarskih usluga, osigurana su 9403 eura.

Ukupno osigurana i naplaćena sredstva za redovitu djelatnost i po toj osnovi utvrđen prihod, iznosila su 10.041.466 eura.

Zbog primjene modificiranog novčanog načela i naloga da se plaćanja izvršavaju zaključno s 31. prosinca, više naplaćena sredstva u dijelu redovite djelatnosti, u iznosu od 119.381 eura, prema uputi nadležnog Ministarstva evidentirana su u Bilanci na računu 23958 kao obveza za povrat u Državni proračun na aktivnosti A834002. Povrat sredstava u Državni proračun RH proveden je prema nalogu, nakon čega su rashodi za 2024. godinu, koji su plaćeni u siječnju 2025. godine, uknjiženi temeljem obračunskog načela u proračunsku godinu 2024., što je rezultiralo manjkom na aktivnosti redovite djelatnosti u visini 122.803 eura.

Veće izvršenje rashoda u odnosu na prethodnu godinu u najvećoj se mjeri odnosi na rashode vezane uz materijal i energiju zbog inflacije i rasta cijena energenata, ali i na rashode vezane uz tekuće i investicijsko održavanje poslovnih prostora i opreme.

2. Financiranje programske djelatnosti (zaštitni radovi prema svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s Ministarstvom kulture i medija RH, ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti)

Program rada Zavoda koji obuhvaća izvođenje konzervatorsko-restauratorskih i drugih zaštitnih radova na kulturnim dobrima u 2024. godini financiralo je Ministarstvo kulture i medija temeljem zaključenog ugovora i aneksa. Ugovorom broj 26-0023-24 osigurana su sredstva za zaštitne radove na nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima, za programe zaštite i očuvanja arheološke baštine i aktivnosti međunarodne suradnje, za investicijsku potporu radi ulaganja u radne prostore i nabavu opreme (aktivnost A834001) u ukupnom iznosu od 7.751.684 eura. Prema ugovoru iz 2024. godine, za programsku djelatnost Zavoda naplaćena su sredstva u iznosu od 7.551.684 eura. Troškovi realizacije programske djelatnosti iznosili su 7.503.924 eura.

Zbog primjene modificiranog novčanog načela i naloga da se plaćanja provode zaključno s 31. prosinca, više naplaćena sredstva u dijelu programske djelatnosti u iznosu od 70.044 eura prema uputi nadležnog Ministarstva evidentirana su u Bilanci na računu 23958 kao obveza za povrat u Državni proračun na aktivnosti A834001. Sredstva su vraćena u Državni proračun temeljem troškova plaćenih zaključno s 31. prosinca 2024. godine. Nakon 31. prosinca 2024. evidentirani su rashodi na programskoj aktivnosti za koje su plaćanja provedena u siječnju 2025. godine u iznosu od 22.285 eura, za koje nije bilo pokriva u naplati prihoda iz proračuna pa je na programskoj aktivnosti po završnom računu u navedenom iznosu utvrđen manjak prihoda poslovanja.

Tijekom godine provedene su tri preraspodjele unutar odobrenih financijskih okvira, koje je usvojilo Upravno vijeće Zavoda.

Pregled realizacije ugovora s Ministarstvom kulture i medija za programsku aktivnost u 2024. godini				
Financiranje iz izvora 11, aktivnosti A834001, ugovor UU24-001, broj ugovora Ministarstva kulture i medija: 26-0023-24				
Služba	Ugovoreno	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA ARHEOLOŠKU BAŠTINU	668.972	1.212.929	537.378	675.551
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	5.680.438	6.470.363	924.673	5.545.690
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 1	127.592	764.913	629.162	135.750
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 2	138.667	965.930	800.871	165.060
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 3	602.422	1.019.299	358.612	660.687
SLUŽBA ZA POKRETNU BAŠTINU	198.854	1.630.796	1.430.538	200.258
ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA	33.945	89.139	27.654	61.485
SLUŽBA ZA NABAVU I OPĆE TEHNIČKE POSLOVE	102.794	58.677	65	58.612
Ukupno po ugovoru UU24-001	7.551.684	12.212.047	4.708.953	7.503.093

Pregled realizacije ugovora s Ministarstvom kulture i medija RH za programsku aktivnost u 2024. godini

Izvješća o izvedenim radovima prema vrstama kulturnih dobara i Službama u sklopu kojih se radovi izvode, priložena su u posebnom dijelu Godišnjega izvještaja.

Rashodi programskih aktivnosti vezanih uz realizaciju programa, koje je u 2024. godini financiralo Ministarstvo kulture i medija RH iz aktivnosti A834001, čine 20 % ukupnih rashoda Zavoda ili 3.701.475 eura. Najvažniji rashodi u tom segmentu poslovanja su materijalni rashodi u visini od 3.701.399 eura, čiju glavninu čine rashodi službenih putovanja i boravaka na terenu, koji iznose 295.227 eura, rashodi materijala i energije u iznosu od 314.293 eura i rashodi za usluge drugih pravnih i fizičkih osoba na realizaciji programa što ih financira Ministarstvo kulture i medija RH, a iznosili su 3.084.018 eura.

Spomenuti rashodi za usluge uključuju troškove ostalih nespomenutih usluga za koje je isplaćeno 2.545.547 eura, a razvrstani su na rashode koji se odnose na angažman građevinskih i projektantskih tvrtki (1.908.517 eura), usluge vezane uz konzervatorsko-restauratorske radove (384.253 eura), za provođenje arheoloških istraživanja (87.409 eura), usluge stručnog nadzora izvođenja radova (70.481 euro), usluge montaže skela i poslova tehničke zaštite (73.843 eura) te ostale financijski manje zahtjevne usluge (21.044 eura).

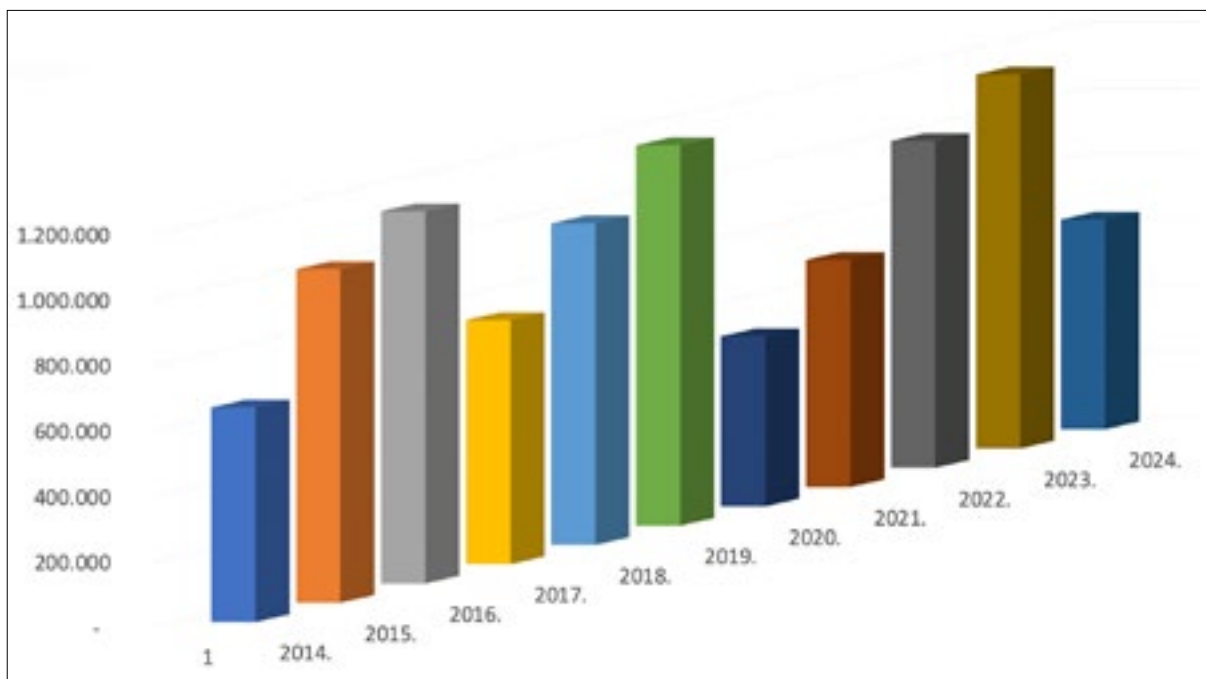
U skupinu rashoda za usluge ubrajaju se i naknade za intelektualne i osobne usluge (466.678 eura) te usluge tekućeg i investicijskog održavanja realizirane u iznosu od 29.172 eura, zakupnine i najamnine za građevinske objekte i opremu u iznosu od 31.771 euro i druge usluge u ukupnom iznosu od 10.850 eura.

Sredstva za razvoj restauratorske djelatnosti

Razvoj restauratorske djelatnosti sagledava se ulaganjima u prostor i opremu za obavljanje djelatnosti Zavoda. U 2024. godini ulaganja u uređenje radnih prostora i nabavu opreme podmirena su većinom iz odobrenih sredstava Ministarstva kulture i medija te malim dijelom iz vlastitih sredstava u ukupnom iznosu od 3.833.458 eura te iz sredstava Pomoći (prijenosi sredstava između proračunskih korisnika istog proračuna temeljem prijenosa EU sredstava) u iznosu od 235.936 eura. Ukupno ulaganje u dugotrajnu imovinu za obavljanje djelatnosti u 2024. godini iznosilo je 4.069.394 eura. Od iskazanog iznosa, 90 % odnosi se ulaganje na građevinskim objektima u kojima se nalaze trenutni i budući radni prostori Zavoda te na kompleks zgrada bivše Vojarne „Ante Starčević“ u Jastrebarskom.

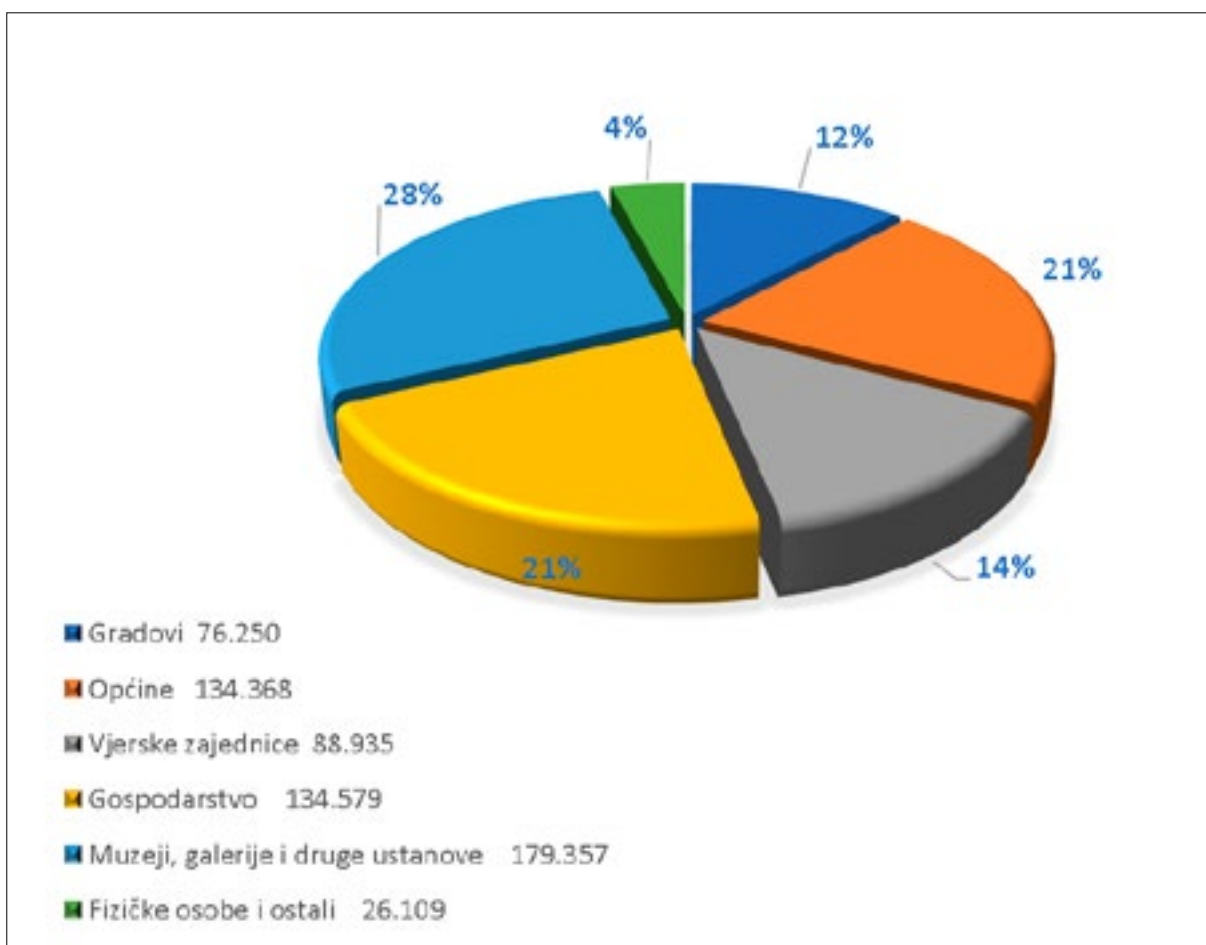
3. Ostvareni vlastiti i ostali prihodi

U 2024. godini ostvareni vlastiti prihodi od osnovne djelatnosti i ostali prihodi (od kamata, tečajnih razlika i refundacija rashoda iz prethodnih godina) iznose 639.598 eura i u strukturi ukupnog prihoda čine 3 %. U odnosu na ostvarenje iz 2023. godine, manji su za 501.380 eura, što je u relativnom iskazu u odnosu na prethodnu godinu smanjenje od 44 %.

Vlastiti prihodi ostvareni od 2014. do 2024. godine

Najvažniji partneri izvan Državnog proračuna bili su muzeji, galerije i druge ustanove (28 %), općine (21 %), gospodarstvo (21 %), vjerske zajednice (14 %), gradovi (12 %) te fizičke osobe i ostali partneri (4 %).

Struktura ostvarenih vlastitih prihoda u 2024. godini

Analiza ostvarenja vlastitih prihoda prema vrsti kulturnih dobara, u velikoj mjeri korespondira s ustrojstvenim jedinicama Zavoda i pokazuje da su najveći prihodi ostvareni realizacijom usluga vezanih uz arheološka istraživanja, kao i provedbom konzervatorskih i restauratorskih radova na nepokretnim kulturnim dobrima, dok su interesi za financiranje konzervatorskih ili restauratorskih zahvata na pokretnim kulturnim dobrima manje zastupljeni.

Naplaćeni vlastiti prihodi prema ustrojstvenim jedinicama u 2024. godini					
USTROJSTVENA JEDINICA	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Služba za arheološku baštinu	179.511	393.638	592.292	355.357	299.851
Služba za nepokretnu baštinu	254.647	237.818	348.617	675.618	253.084
Služba za pokretnu baštinu	45.697	31.072	34.298	15.392	8.221
Služba za odjele izvan Zagreba 1	805	9.379	8.985	783	186
Služba za odjele izvan Zagreba 2	29.800	520	465	555	18.865
Služba za odjele izvan Zagreba 3				79.813	43.722
Zajednička stručna služba i administracija	8.356	20.795	12.375	13.460	15.669
UKUPNO NAPLAĆENI VLASTITI PRIHODI	518.815	693.223	997.032	1.140.978	639.598

Naplaćeni vlastiti prihodi prema ustrojstvenim jedinicama

4. Korištenje sredstava donacija i pomoći

Tijekom 2024. godine sklopljena su dva ugovora o donaciji, a odnose se na donaciju novca za realizaciju programa podvodnih arheoloških istraživanja u sklopu programa „Otok Palagruža, pličina Pupak“, u iznosu od 4200 eura, te za časopis „Portal“, u iznosu od 550 eura. Troškovi realizacije izvora 61 – Donacije, iznose 4195 eura. Na ime donacija u 2024. godini naplaćeno je 4750 eura.

Ukupno ugovorena sredstva za realizaciju programa koji se financiraju iz izvora 52 – Pomoći, temeljem dvaju zaključenih ugovora za 2024. godinu iznosila su 2038 eura, a odnose se na pomoć u izdavanju publikacije „Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora“ te publikacije „Palača Pongratz“.

Na ime pomoći u 2024. godini naplaćeno je 6.628.948 eura. Realizirana i naplaćena sredstva na ime pomoći velikim dijelom se odnose i na sredstva povučena Zahtjevom za isplatu predujma, za potrebe financiranja radova obnove bivše Tvornice duhana Zagreb, Klaićeva 13. Ukupni troškovi realizacije izvora 52 – Pomoći u 2024. godini iznosili su 245.432 eura.

Uz spomenuta dva nova ugovora u 2024. godini, još su dva vrlo važna projekta koja su se u ovoj godini financirala iz izvora 52 – Pomoći. Radi se o projektima za koje su prethodnih godina sklopljeni višegodišnji ugovori.

Prvi takav projekt je projekt obnove kulturnog dobra zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb, Klaićeva 13, koji je prijašnjih godina financiran sredstvima iz Fonda solidarnosti. Financiranje projekta je od 2024. godine nastavljeno iz sredstava Nacionalnog plana za oporavak i otpornost, točnije iz Mehanizma za oporavak i otpornost pri Ministarstvu kulture i medija, a za Hrvatski restauratorski zavod sredstva su realizirana kao pomoć od subjekata

unutar općeg proračuna. Temeljem zahtjeva Ministarstva kulture i medija RH upućenog Ministarstvu prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, Hrvatskom restauratorskom zavodu dodijeljena je na uporabu nekretnina za obavljanje registrirane djelatnosti, bivša Tvorница duhana Zagreb. Prema Ugovoru o dodjeli bespovratnih sredstava broj 74-0086-21 (KLASA: 612-08/21-39/0146, URBROJ: 532-05-03-21-02), Dodatku I. (URBROJ: 532-05-03-23-31; KLASA: 612-08/21-39/0146 od 5. lipnja 2023. godine) i Dodatku II (URBROJ: 532-05-03-24-51; KLASA: 612-08/21-39/0146 od 18. siječnja 2024. godine) temeljnom ugovoru, osigurana su sredstva u ukupnom iznosu od 36.470.533,62 eura. Temeljnim ugovorom sredstva su prvotno bila osigurana iz Fonda solidarnosti, a Dodatkom II ugovoru, od 18. siječnja 2024. godine, promijenjen je izvor financiranja, tako da su osigurana sredstva iz izvora Pomoći i iznose 26.186.175 eura. Rok za realizaciju programa prolongiran je do 30. lipnja 2026. godine. Na navedenoj nekretnini, bivšoj Tvornici duhana Zagreb, zbog oštećenja u zagrebačkom potresu 22. ožujka 2020. godine i naknadnim potresima, Hrvatski restauratorski zavod je iz osiguranih sredstava izradio projektnu dokumentaciju za obnovu zgrade i proveo mjere zaštite građevine. Obnova je obuhvatila popravak i ojačanje konstrukcije nakon šteta koju je konstrukcija građevine pretrpjela u potresu. Tijekom 2024. godine nastavljeni su radovi na cjelovitoj i energetskej obnovi građevine.

Drugi projekt je projekt energetske obnove dvorca Batthyany – Strattmann u Ludbregu. Ciljevi navedenog projekta su energetska obnova zgrade, smanjenje potrošnje energije, smanjenje emisije CO₂ te unapređenje sustava grijanja zgrade dvorca. Glavni rezultat projekta bila bi ušteda primarne energije za čak 61,63 %. Planirane su aktivnosti izrade dokumentacije i energetska obnova zgrade, odnosno građevinsko-obrtnički radovi za poboljšanje energetskih svojstava zgrade, upravljanje projektom te promidžba i vidljivost koje podrazumijevaju podaktivnosti kao što su objava članaka, organiziranje konferencija za novinare na kraju projekta i dr. Planirano trajanje provedbe projekta je 34 mjeseca. Ukupno odobrena sredstva iznose 2.509.721 euro, a rok za provedbu je 30. lipnja 2026. Tijekom 2024. godine izrađena je projektna dokumentacija i pokrenuti su postupci javne nabave za odabir izvođača radova.

5. Korištenje sredstava ostvarenih prodajom dugotrajne imovine (namjenska sredstva ostvarena prodajom rashodovane dugotrajne imovine)

Prodajom amortizirane i rashodovane dugotrajne imovine Zavoda u 2024. godini, zaključeno je pet ugovora u iznosu od 9371 eura koji će nakon naplate biti razvrstani na izvor 71 – Prihodi od prodaje ili zamjene nefinancijske imovine i naknade s naslova osiguranja. Ostvareni prihod namjenski će se koristiti za nabavu imovine u sljedećem poslovnom razdoblju.

Ostali financijsko-računovodstveni poslovi

Tijekom 2024. godine zaprimljeno je 3848 ulaznih računa i knjiženo je 1679 primki i izdatnica za restauratorske i druge pomoćne materijale u skladištu. S investitorima su sklopljena 72 ulazna ugovora s financijskim učinkom i 20 ugovora o suradnji bez financijskog učinka, dok su s dobavljačima robe i izvođačima radova ili usluga zaključena 1384 izlazna ugovora (i narudžbenice) prema kojima se prati financijsko izvršenje. Ispostavljeno je 159 izlaznih računa za obavljene radove te su ispostavljene 1453 temeljnice prema kojima su evidentirane promjene u glavnu knjigu. Kako se mnogi konzervatorski ili restauratorski radovi, poglavito na graditeljskoj baštini i arheološkim nalazištima, izvode *in situ*, obrađeno je i procesirano 2414 putnih naloga. Tijekom 2024. godine evidentirane su 44 promjene u nadzornoj knjizi za uvoz.

U dijelu obračuna i evidencija vezanih uz rashode za stalno zaposlene djelatnike, obrađeni su ugovori i aneksi ugovora o radu. I za fizičke osobe za koje se obračunava drugi dohodak, izvršen je obračun i plaćanje temeljem 303 ugovora s vanjskim suradnicima. Obrađeno je 3499 radnih listi i 759 doznaka za bolovanje na teret Zavoda i HZZO-a. Nadležnim zavodima predano je 12 zahtjeva za naknade primanja koje se refundiraju. Vezano uz obračun plaća i naknada zaposlenim djelatnicima, kao i vanjskim suradnicima za koje se obračunava drugi dohodak, poreznim tijelima predano je 139 JOPPD obrazaca.

Za primljene isporuke dobara i usluga pravnih i fizičkih osoba koje nemaju sjedište u RH, Zavod je obveznik obračuna i plaćanja PDV-a pa se u tu svrhu vodi posebna evidencija; tijekom 2024. godine predano je deset prijava obračuna poreza na dodanu vrijednost.

Za potrebe poslovanja u 2024. godini nabavljena su 62 komada razne opreme, 256 komada sitnog inventara za koje je provedeno evidentiranje i zaduživanje na korisnike.

U skladu s obavezama preuzetima ugovorom o sredstvima koje osigurava osnivač i Općim uvjetima financijskog i programskog poslovanja u 2024. godini, izvršeni su obračuni i predano je:

12 Izvješća o ostvarenim prihodima i primicima, izvršenim rashodima i izdacima prema ekonomskoj klasifikaciji za vlastite i ostale izvore (izvori 31, 52, 61 i drugi)

12 Izvješća o provedenim plaćanjima između proračunskih korisnika

36 zahtjeva za doznaku sredstava prema ugovoru o financiranju redovite i programske djelatnosti koji moraju biti u okvirima odobrenih sredstava u Držanom proračunu RH, odnosno Financijskom planu Zavoda,

29 zahtjeva za doznaku sredstava za plaće i materijalna prava

1 Privremeno izvješće o financijskom izvršenju odobrenih programa rada.

Izrađeni su i nadležnim tijelima predani tromjesečni, polugodišnji, devetomjesečni i godišnji financijski izvještaji. Također su pripremljene i Upravnom vijeću podnesene na usvajanje jedne Izmjene i dopune Financijskog plana Zavoda, kao i Financijski plan za 2025. godinu, koji uključuje projekcije Financijskog plana za 2026. i 2027. godinu.

Digitalizacija poslovnih procesa

Do sada kreirani i uspostavljeni modul UR implementiran je i korišten za zaprimanje, ovjeru i čuvanje dokumenata s financijskim učinkom. Implementacija je ostvarena u svim ustrojstvenim jedinicama Zavoda. Sustav je proširen mogućnošću digitalnog unosa Naloga za isplatu vezanih uz angažman fizičkih osoba temeljem ugovora o djelu i ugovora o autorskom djelu, čija se potpuna implementacija očekuje u 2025. godini. Postupkom digitalizacije dijela dokumenata smanjen je opseg dokumentacije koja se dostavlja u konvencionalnom obliku, ubrzan je

proces zaprimanja, procesiranja, likvidiranja, formalne, suštinske, financijske kontrole i ovjere računa. Računi se protokoliraju i ovjeravaju elektronički, odnosno digitalnim putem u sustavu Hivergen. Dokumentacija dostavljena izvorno na papiru učitava se u sustav i prilaže uz račun. Ulazni računi protokoliraju se i ovjeravaju u modulu UR u skladu s usvojenim internim Pravilnikom o zaprimanju, ovjeri i čuvanju dokumenata s financijskim učinkom i usklađeni su s poslovnim procesima likvidature, opisanima u postupcima unutarnjih kontrola (FMC D/1 Likvidatura). Budući da je format e-računa vrlo skraćen i iz njega se često ne mogu razabrati osnovni elementi knjigovodstvenih isprava koji su preduvjet vjerodostojnosti, posebna je pozornost posvećena kreiranju odgovarajućih dokumenata koji se u sustav prilažu kao dokazi o izvršenju, a temeljeni su na Zakonu o proračunu i Zakonu o fiskalnoj odgovornosti.

Aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) i sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti

Zavod je, kao korisnik Državnog proračuna treće razine, dužan provoditi aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru. Temeljem Zakona o fiskalnoj odgovornosti i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalnoj odgovornosti (*Narodne novine* 139/10, 19/14, 111/18 i 83/23), Zavod je podnošenjem Izjave o fiskalnoj odgovornosti prema Uredbi o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (*Narodne novine* 78/11, 106/12, 130/13, 19/15, 119/15 i 95/19) obavezan izvijestiti o funkcioniranju sustava financijskoga upravljanja i kontrola.

Radi provođenja testiranja pojedinih područja poslovanja, davanja odgovora na postavljena pitanja i popunjavanje Upitnika o fiskalnoj odgovornosti za 2023. godinu, koje je provedeno u veljači 2024. godine, оформljene su radne skupine koje su provele testiranja na temelju formiranog uzorka. Od ukupno 84 pitanja/područja cjelovitog upitnika, na poslovanje Zavoda primjenjivo ih je 56. Za sva su pitanja testovi pokazali pozitivan rezultat.

Temeljem dobivenih rezultata testiranja iz Upitnika, sastavljena je Izjava o fiskalnoj odgovornosti za 2023. godinu, na obrascu 1a, koja potvrđuje zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava, učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola unutar proračunom, odnosno Financijskim planom utvrđenih sredstava.

Izjava o fiskalnoj odgovornosti, zajedno s Upitnikom i popratnom dokumentacijom za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2023. godine, dostavljena je nadležnom Ministarstvu kulture i medija RH u veljači 2024. godine.

Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih poslova

Tijekom 2024. godine u segmentu općih pravnih i administrativnih poslova obavljali su se redoviti opći pravni, radno-pravni i administrativni poslovi. Oni, između ostalog, obuhvaćaju sastavljanje ugovora o radu, autorskih ugovora s vanjskim suradnicima, sastavljanje ugovora s naručiteljima i ostalih vrsta ugovora, stručne pripreme sjednica tijela Zavoda, izradu nacрта općih i posebnih akata, sastavljanje ponuda za javna nadmetanja na kojima se Zavod pojavljuje kao ponuditelj, kao i poslove Pisarnice i interne dostave.

Iz djelokruga općih pravnih i administrativnih poslova, uz izradu svakodnevnih usmenih i pisanih tumačenja, vođenja evidencija, izrade uputa i mišljenja te dopisa prema trećima, znatan udio poslova 2024. godine činile su izrade i verifikacije ugovora: ukupno 89 ugovora s naručiteljima/investitorima (ulazni ugovori i narudžbenice), 39 ugovora o suradnji, 10 ugovora o smještaju i prijevozu studenata temeljem studentskih ugovora te 191 ugovor s vanjskim suradnicima fizičkim osobama. Treba istaknuti i poslove sastavljanja ponuda u javnim i bagatelnim nabavama u kojima Zavod sudjeluje kao ponuditelj, poduzimanje pravnih radnji u svrhu naplate potraživanja te normativno-pravnu djelatnost Službe (opći akti ustanove) koja se u 2024. godini u velikom dijelu odnosila na uvođenje novog sustava plaća usklađenoga sa Zakonom o plaćama u državnoj službi i javnim službama.

U 2024. godini doneseni su sljedeći opći akti: Sistematizacija poslova i zadataka Hrvatskog restauratorskog zavoda, Pravilnik s područja zaštite od požara te ostali opći i pojedinačni akti/odluke kojima se uređuju odnosi i poslovanje u Zavodu.

Vezano uz aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) te sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti, u 2024. godini od trinaest pitanja koja se odnose na rad Službe, na šest pitanja je pozitivno odgovoreno, dok sedam pitanja nije bilo primjenjivo.

Što se tiče digitalizacije poslovanja, putem modula PIS urudžbiraju se ulazna i izlazna pismena te je 2024. godine nastavljeno s primjenom modula UR kojim se implementira digitalna ovjera računa.

Iz domene kadrovskih poslova tijekom 2024. godine obavljani su sljedeći poslovi: vođenje Registra zaposlenih u javnim službama, kadrovske evidencija djelatnika, evidencije vezane uz ostvarivanje prava na prijevoz i ostalih materijalnih prava djelatnika, poslovi prijava i odjava djelatnika nadležnim tijelima, izrada plana godišnjeg odmora, izrada pojedinačnih odluka o korištenju godišnjeg odmora i drugih odluka koje se odnose na ostvarivanje prava djelatnika, s posebnim osvrtom na uvođenje novoga sustava plaća u državnoj službi i javnim službama, počevši od 1. ožujka 2024. godine, što je rezultiralo velikim brojem aneksa ugovora o radu.

Posebno se ističu poslovi vezani uz provođenje natječaja za zasnivanje radnog odnosa (raspisano je sedam natječaja za zasnivanje radnog odnosa za ukupno 17 radnih mjesta); obrađeno je 166 natječajnih prijava (provedba natječaja, sudjelovanje u izboru kandidata, izrada zapisnika prijava i provedenih provjera znanja i intervjua s kandidatima, izrada odluka o izboru kandidata). Služba općih pravnih, kadrovskih i administrativnih

poslova također obuhvaća sklapanje ugovora o radu na neodređeno i određeno vrijeme (15 ugovora o radu), prestanak radnog odnosa (17 sporazuma i obavijesti o isteku ugovora o radu), provođenje i usklađivanje raznih promjena iz radnog odnosa, promjene vezane uz posebne uvjete rada, stjecanje znanstvenog stupnja, evidenciju položenih stručnih ispita za temeljena stručna zvanja, promjenu naziva radnih mjesta u skladu sa sistematizacijom, promjene osobnih podataka te suradnju s drugim državnim i javnim tijelima u dostavi potrebnih podataka i njihov unos u Registar zaposlenih u javnom sektoru i sustav COP (Centralizirani obračun plaća); izradu aneksa ugovora o radu (467), izradu putnih naloga te Odluka o službenom putu u inozemstvo; izradu pojedinačnih odluka te dostavu podataka o djelatnicima i pravima prema kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, kao i suradnju s drugim državnim i javnim tijelima u dostavi potrebnih podataka (očevidnik zaposlenih s invaliditetom u Hrvatski zavod za javno zdravstvo i u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje). U 2024. godini ažurirani su postupci Odsjeka za kadrovske poslove koji se odnose na postupanje s dnevnom evidencijom radnog vremena / radnom listom djelatnika, na stvaranje baze podataka o djelatnicima i izradu kadrovskih izvještaja.

U odsjeku Pisarnice, gdje se obavljaju poslovi urudžbenog zapisnika i interne dostave, u 2024. godini dodijeljeno je 13.378 urudžbenih brojeva, od kojih 4321 ulazni, 119 gotovinskih računa i 108 predračuna. Uz to, poslano su 2534 pošiljke.

Služba za nabavu i opće tehničke poslove

Poslovi nabave robe, radova i usluga

U Službi za nabavu i opće tehničke poslove u 2024. godini provedene su sljedeće aktivnosti: utvrđivanje metodologije izrade godišnjeg plana nabave, objedinjavanje, izrada i objava godišnjega plana nabave robe, radova i usluga prema Zakonu o javnoj nabavi te njihovo usklađivanje s planovima aktivnosti pojedinačnih programa rada Zavoda zbog osiguranja pravovremene, učinkovite i ekonomične nabave robe, radova i usluga potrebnih za funkcioniranje temeljne i pratećih djelatnosti Zavoda, prema raspoloživim financijskim sredstvima.

U svrhu realizacije godišnjega plana nabave robe, radova i usluga za 2024. godinu, provedeno je devet otvorenih postupaka javne nabave, temeljem Zakona o javnoj nabavi, potom šest postupaka nabave prema Pravilniku o provedbi postupaka nabave robe, radova i usluga za postupke obnove (NN 28/2023), 29 otvorenih postupaka jednostavne nabave i deset ograničenih postupaka jednostavne nabave s tri gospodarska subjekta temeljem internog Pravilnika o provedbi postupaka jednostavne nabave.

Prema provedenim postupcima javne nabave, jednostavne nabave ili izravnog ugovaranja, u 2024. godini sastavljena su 403 ugovora o javnoj/ jednostavnoj nabavi i izdana je 981 narudžbenica. Slijedom navedenih podataka o broju ugovora i narudžbenica, na Odjel za poslove nabave 2024. godine dostavljeno je na obradu i ovjeru oko 1440 zahtjeva za nabavu. Evidentirana su i upisana u Registar ugovora Zavoda 123 studentska ugovora i 126 ugovora o djelu.

U 2024. godini, preko aplikacije Elektroničkog oglasnika javne nabave RH (dalje u tekstu: EOJN RH), vođen je registar ugovora i okvirnih sporazuma o javnoj nabavi Zavoda s podacima o realizaciji, odnosno stanju realizacije ugovora, narudžbenica i okvirnih sporazuma. Također su obrađivani i dostavljani podaci preko EOJN-a RH za ugovore sklopljene temeljem okvirnih sporazuma Središnjega državnog ureda za središnju javnu nabavu (SDUSJN-a).

Nadalje, početkom 2024. sastavljen je statistički izvještaj o javnoj nabavi o ukupno ugovorenim radovima i uslugama te ugovorenoj robi u 2023. godini. Izvještaj je izrađen u sustavu EOJN RH u ožujku 2024. godine.

U 2024. godini na Odjelu za poslove nabave pripremljeni su troškovnici za nabavu robe i usluga iz djelokruga aktivnosti Službe te su pribavljene ponude, provedeni postupci nabave i sklopljeni ugovori s područja tekućeg poslovanja. Obavljeno je 57 primopredaja u svrhu zaduženja djelatnika za nabavljenu opremu (dugotrajna imovina).

Djelatnici Službe sudjelovali su u pripremi i provedbi godišnjega popisa imovine i obveza sa stanjem 31. prosinca 2024. godine. Jedna djelatnica iz Službe bila je članica Središnje popisne komisije (predsjednica Komisije). Koordiniran je rad 17 popisnih komisija i pregledavani su izvještaji koje su dostavljale popisne komisije.

Izrađen je plan nabave opreme (dugotrajna imovina) za potrebe Zavoda te su provedeni potrebni postupci nabave.

U Skladištu se 2024. godine provodilo skladištenje materijala i opreme te zaštita zaliha od neodgovornog rukovanja i rasipanja, briga o održavanju

minimalnih (optimalnih) zaliha, doprema, zaprimanje i izdavanje robe krajnjim korisnicima te vođenje skladišnih evidencija robe.

Za potrebe konzervatorsko-restauratorske djelatnosti uobičajeni su postupci nabave raznovrsnog pribora i potrošnog materijala: boja, pigmenata, kistova, kemijskih proizvoda i sredstava, kemikalija i dr., ukupno 2064 vrste artikala, uključujući uredski i sanitarni potrošni materijal, higijenski materijal (zaštitne maske, zaštitne rukavice i sredstva za dezinfekciju ruku). Potrebna roba nabavljena je od dobavljača temeljem godišnjih ugovora o nabavi sukcesivnim isporukama prema dispoziciji skladištara, na temelju zahtjeva krajnjih korisnika. Roba (manji dio) koja nije ugovorena godišnjim ugovorima iznimno je nabavljena narudžbenicama ili izravnom kupnjom na prodajnim mjestima (uz posebna odobrenja).

U 2024. godini protokolirano je 494 primki i računa za isporučenu robu te 1185 izdatnica robe krajnjim korisnicima (djelatnicima Zavoda) na lokacijama u Zagrebu i izvan njega.

Poslovi zaštite na radu i zaštite od požara

Poslove s posebnim uvjetima rada obavlja u Zavodu oko 80 % djelatnika. Zbog toga je nužno ažurno vođenje evidencija te upućivanje djelatnika na preventivne, periodične i izvanredne zdravstvene preglede koji se odnose na uvjete rada, odnosno na utvrđivanje potrebne radne sposobnosti i razna osposobljavanja djelatnika, ovlaštenika poslodavca i povjerenika djelatnika za zaštitu na radu prema propisima s područja zaštite na radu i zaštite od požara (osposobljavanje za rad na siguran način, za zaštitu od požara, za rad s otrovima, zdravstveni pregled za poslove s posebnim uvjetima rada i dr.).

U 2024. godini 38 djelatnika osposobljeno je za rad na siguran način, 17 djelatnika za zaštitu od požara, 31 djelatnik za neposrednog izvršitelja poslova s opasnim otrovima, 30 djelatnika za ovlaštenika poslodavca, pet djelatnika za povjerenika radnika, a 260 djelatnika upućeno je na medicinu rada radi redovitih zdravstvenih pregleda za poslove s posebnim uvjetima rada. Ažurirana je evidencija na osnovi koje se kontinuirano prati periodika osposobljavanja i pregleda, usklađena s propisima. Nabavljena je osobna zaštitna odjeća i obuća djelatnicima koji su predali zahtjev, a ispunjavali su uvjete prema Pravilniku o osobnoj zaštitnoj opremi i procjeni rizika.

Provedena su ispitivanja opreme, uređaja i radnog okoliša te druga ispitivanja s područja zaštite na radu i zaštite od požara kako je propisano Zakonom i pravilnicima.

Uklonjeni su nedostaci na uređajima i opremi te je provedeno planiranje i nabava osobnih zaštitnih sredstava i ostaloga prema potrebi.

Opći tehnički poslovi

U 2024. godini redovito su se održavali poslovni prostori te uređaji i druga oprema Zavoda.

Aktivnosti upravljanja voznim parkom obavljene u 2024. godini uključivale su poslove organiziranja redovitog održavanja i izvanrednih popravaka vozila, kao i komunikaciju u pogledu raspoređivanja i rezervacije vozila.

Također, vozila su odvožena na tehničke preglede i registracije (44), sezonske zamjene automobilskih guma (80), izvide šteta te u autopraonice.

Poslovi su uključivali komuniciranje, izradu i administriranje popratne dokumentacije, poput ponuda, zahtjeva za nabavu (130), računa i radnih naloga te izradu troškovnika za natječaje, naplatu cestarina, članstava u Oryx asistenciji i ostale poslove u djelokrugu vođenja voznog parka. Uz to, obrađeno je više od 1000 putnih radnih naloga i 1510 računa za gorivo (s oko 650 ispisa prolazaka kroz ENC).

Uz uspješnu prodaju pet rashodovanih vozila, u 2024. rashodovan je i jedan stari terenac te su nabavljeni po jedna prikolica, čamac i kombi – sve za Odjel podvodne arheologije. Na kraju 2024. godine Zavod je raspolagao s ukupno 40 vozila, 5 prikolica i 3 čamca; od toga 29 vozila u Zagrebu, a 11 vozila na vanjskim lokacijama.

Poslovi Odsjeka obuhvaćaju i organiziranje i nadzor poslova na području zaštite okoliša, odnosno organizacije odvajanja i odlaganja više vrsta otpada: opasnog (kemikalije), glomaznog, elektroničkog, plastičnog, miješanog komunalnog otpada, biootpada te otpadnog papira i kartona na svim lokacijama Zavoda.

U 2024. godini uz već postojeću organizaciju navedenog, dodatno je uspostavljeno odlaganje otpadnog papira i kartona na lokaciji Grškovićeve 23 u Zagrebu u aranžmanu s odjelom Čistoća Zagrebačkog holdinga. U više navrata tijekom godine organiziran je i proveden interventni odvoz kemikalija, glomaznog i drugih vrsta otpada.

Solin (*Salona*), Hortus Metrodori. Ortofotografija nalazišta nakon završetka arheoloških istraživanja. Snimka: S. Popović, 2024.

**Arheološka
kulturna baština**

Služba za arheološku baštinu

Služba za arheološku baštinu osnovana je 2005. godine. Djelatnici Službe kontinuirano rade na zaštiti arheološke baštine te surađuju na radovima zaštite kulturnih dobara Republike Hrvatske s ostalim službama Zavoda, kao i s brojnim srodnim institucijama. U Službi su na neodređeno vrijeme zaposlena 22 djelatnika. Rad na arheološkim kulturnim dobrima organiziran je u pet organizacijskih jedinica: dva Odjela za kopnenu arheologiju – sjedišta Zagreb i Juršići, Odjel za podvodnu arheologiju, Odjel za restauriranje arheoloških nalaza te Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine. Prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja arheoloških kulturnih dobara, koji su prijeko potrebni za cjelovitu provedbu programa (najčešće se radi o neinvazivnim metodama istraživanja – npr. geofizikalna i magnetska prospekcija ili LiDAR snimanja, kao i 3D skeniranja nalazišta).

Izvođenje radova na arheološkim kulturnim dobrima provodi se prema Pravilniku o arheološkim istraživanjima. Rezultati provedenih istraživanja opisuju se u izvještaju o arheološkim istraživanjima, s valorizacijom i prijedlogom daljnjih radova ili postupaka.

Programi zaštitnih radova na arheološkim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, stoga su 2024. godine nastavljeni projekti započeti prethodnih godina. U 2024. godini sredstvima MKiM-a financirano je 38 programa zaštite arheološke baštine (ukupno ugovoreni iznos 668.954,84 eura), od kojih su tri programa sufinancirale jedinice lokalne samouprave.

S realizacijom se počelo već početkom godine i sva su terenska istraživanja dovršena do listopada. U redovite programe uvršteno je pet novih programa zaštite arheološke baštine, dovršeni su radovi na dva programa, a svi ostali programi provode se u kontinuitetu.

Realizacija pregleda stanja na terenu i izrade troškovnika provode se kontinuirano na nalazištima u svim dijelovima Hrvatske prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela.

S vanjskim investitorima 2024. godine sklopljeno je 25 ugovora o financiranju arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na arheološkim kulturnim dobrima (ukupno ugovoreni iznos 298.255,55 eura).

Ostvarene su brojne stručne i znanstvene suradnje na realizaciji programa sa srodnim domaćim i stranim institucijama (npr. Arheološki muzej Zagreb, Arheološki muzej Split, Institut za arheologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Antropološki centar HAZU, DEGUWA, Sveučilište iz Trnave, Arheološki institut Slovačke akademije znanosti itd.).

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb

Tijekom 2024. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb (jedan konzervator savjetnik arheolog, tri viša konzervatora arheologa i jedan konzervator arheolog), realizirali su 22 programa zaštite arheološke baštine te sudjelovali u realizaciji triju programa zaštite nepokretne baštine. Sredstvima MKiM-a bilo je financirano 18 programa (ukupno ugovoreni iznos 375.100 eura). Od navedenih programa dva su sufinancirale općine: Općina Križ (ugovoreni iznos 15.000 eura) i Općina Rešetari (ugovoreni iznos 5000 eura). Nastavila se i izvrsna suradnja s općinama Gorjani, Križ, Generalski Stol, Rešetari i Sirač. Navedene jedinice lokalne samouprave, svjesne važnosti svoje kulturne baštine, uključile su se u realizaciju programa sufinanciranjem radova, izravnim podmiranjem dijela troškova istraživanja (priprema nalazišta za istraživanje, održavanje, troškovi mehanizacije i dr.) ili raznim načinima promoviranja.

Programima čiju je realizaciju financirao MKiM bila su obuhvaćena sustavna, zaštitna i revizijska arheološka istraživanja. Nastavljena su arheološka istraživanja antičkih nalazišta (antičke terme u Visu, zapadna nekropola antičkoga grada Salone /*Hortus Metrodori*/, kasnoantička utvrda i crkva Crkvišće u Gornjem Bukovlju te vila rustika na nalazištu Sipćina kod Okešince). Također su nastavljena istraživanja ostataka benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeli, ruševina franjevačkog samostana u Malom Cetinu, kao i ostataka dominikanskog samostana i crkve sv. Margarete s grobljem u Gorjanima. Tijekom 2024. godine nastavljena su arheološka istraživanja crkve i groblja sv. Nikole u selu Borovci (Kula Norinska), franjevačkog samostana i crkve sv. Petra i Pavla u Šarenggradu, a dovršena su istraživanja ostataka crkve sv. Marka u Plitvica Selu (Široka Luka). Također su nastavljena arheološka istraživanja ostataka plemićke kurije u Orahovici te nalazišta u okolici Sigeca Ludbreškog, kao i stručna obrada i analize nalaza s višeslojnog nalazišta Bojna (Brekinjova Kosa). U 2024. godini pokrenuto je pet novih programa, a to su arheološka istraživanja srednjovjekovne crkve i groblja na nalazištu Lipanovac – Pustošina (Grgurevo) u Općini Rešetari, crkve i samostana sv. Nikole na Ogrulu u Baški, Staroga grada Belecgrada Novoga grada Žumberačkog te Josipova bastiona u Karlovcu. Djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, sudjelovali su i u realizaciji programa nepokretne baštine arheološkim istraživanjima Staroga grada Milengrada kod Budinščine i ostataka benediktinske opatije Rudina kod Čečavca, kao i provođenjem arheološkoga nadzora zemljanih radova na Starom gradu Kostelu.

Segment rada Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, čine programi koje financiraju vanjski investitori. U 2024. godini ugovorena su četiri programa, u cijelosti financirana sredstvima vanjskih investitora (ukupno ugovoreni iznos 30.033 eura). Jedan program financirao je Nacionalni park Plitvička jezera (arheološko istraživanje Staroga grada Krčingrada, ugovoreni iznos 12.900 eura), jedan Grad Novi Vinodolski (izrada elaborata i snimke postojećega stanja Staroga grada Ledenica, ugovoreni iznos 8800 eura), jedan Gacko pučko otvoreno učilište Otočac (arheološko istraživanje Staroga grada Otočca, ugovoreni iznos 8133 eura), a jedan kamenolom Radlovac (arheološki nadzor zemljanih radova u blizini ostataka plemićke kurije u Orahovici, ugovoreni iznos 200 eura).

U ostvarenju navedenih programa svi su radovi provedeni u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Rezultate provedenih radova djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju predstavili su na međunarodnim znanstvenim skupovima i izložbama te su objavili veći broj preglednih, stručnih i znanstvenih radova.

Djelatnost Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb, može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na zapadnoj nekropoli antičkoga grada Salone (*Hortus Metrodori*), na srednjovjekovnom naselju u Gorjanima, na crkvi sv. Marka u Plitvica Selu, na srednjovjekovnoj crkvi i groblju Lipanovac – Pustošina (Grgurevo) te unutar franjevačkoga samostana i crkve sv. Petra i Pavla u Šarenggradu.

Antička Salona nalazi se na području današnjega grada Solina, uz ušće rijeke Jadro u Kaštelanskom zaljevu. Procvat je doživjela pod rimskom vlašću kao glavni grad provincije Dalmacije. Još u Augustovo doba postaje kolonija (*Colonia Martia Iulia Salona*), a u drugoj polovici 2. stoljeća širi se prema istoku i zapadu.

Zapadna salonitanska nekropola, poznata i pod nazivom *Hortus Metrodori*, bila je predmetom brojnih istraživanja posljednjih dvjestotinjak godina. Hrvatski restauratorski zavod u 2024. godini proveo je, u suradnji s Arheološkim

Solin (Salona), *Hortus Metrodori*. Ortofotografija zidanoga groba tipa piscina tijekom arheoloških istraživanja. Snimka: S. Popović, 2024.

muzejom u Splitu i Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, arheološka istraživanja na jednom njezinu dijelu (k. č. 5648/1 i 5648/2, k. o. Solin), na površini od 235 m².

Prije iskapanja uklonjeni su kameni nalazi (sarkofazi i kameni blokovi koji su ih nosili) da bi se mogla provesti daljnja istraživanja. Zabilježena su 33 groba, među kojima su najstariji oni paljevinski, datirani u 1. i 2. stoljeće. Spaljeni ostaci pokojnika mogli su biti položeni u keramičku ili kamenu urnu ili pak razasuti izravno u jamu. Kosturni grobovi potječu iz 2. stoljeća i prate ih različiti rituali. Kosti pokojnika mogle su biti položene u amforu ili u grobnu raku, ponekad prekrivene tegulama. Pokojnici su polagani i u sarkofage, ali do današnjih dana ni jedan nije ostao netaknut. Posebno su zanimljive ukopane zidane grobnice prekrivene kamenom pločom, tzv. piscine, u kojima se nalazi nekoliko pokojnika (vjerojatno su to obiteljske grobnice). Dno jedne od njih činilo je pet stela polegnutih licem nadolje, oznake grobova iz ranijih vremena koje su dobile novu funkciju. Ako su grobovi imali priloge, najčešće se radilo o uljanicama i staklenim balzamarijima. Nalazi iz grobova i različitih slojeva mogu se datirati od 1. do 4. stoljeća. Budući da je nekropola korištena četiri stoljeća, većina je grobova devastirana, a kosti dislocirane, pa je u dosadašnje tri kampanje zabilježeno tek 75 grobova na površini od oko 270 m².

Na prostoru srednjovjekovnoga utvrđenog naselja Gore/Gare, uz sjeverozapadni rub današnjih Gorjana, od 2017. godine u sklopu programa *Arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana* provode se arheološka iskopavanja i geofizička istraživanja. Na položaju Kamenišće, na sjeverozapadnom dijelu nalazišta, prepoznati su ostaci nekadašnjega dominikanskog samostana sv. Margarete, površine od najmanje 1600 m², te ostaci temelja dviju crkvi. Tlocrt starije crkve nije potpuno istražen, dok je monumentalna dominikanska crkva istražena u cijelosti. Središnji klaustar samostana bio je sa svih strana omeđen krilima, od kojih je dosad djelomično istraženo istočno krilo s kapitularnom dvoranom te manji dio sjevernog krila neposredno uz južni zid samostanske crkve.

Na istraženom dijelu samostana primjetne su različite vremenske faze. Prvoj fazi pripada srednjovjekovno groblje, formirano potkraj 11. stoljeća, koje je postojalo do izgradnje manje jednobrodne crkve potkraj 13. stoljeća. U drugoj se fazi nastavlja s ukapanjem uz tu crkvu, sagrađenu najranije 1280. godine. Treća faza određena je osnivanjem dominikanskoga samostana i gradnjom monumentalne samostanske crkve, duže od 50 metara, sa zvonikom na jugozapadnom dijelu pročelja, te nastavkom ukapanja na groblju. Početak te faze datira se nakon 1323. godine, kad je na generalnom kaptolu reda donesena odluka o osnivanju samostana. Samostan je vjerojatno prestao funkcionirati u trećem ili četvrtom desetljeću 16. stoljeća, odnosno u razdoblju osmanske vlasti. Rezultati radiokarbonskih analiza potvrđuju pokapanje pokojnika na groblju i tijekom 16. te vjerojatno i u prvoj polovici 17. stoljeća; ujedno potvrđuju postojanje četvrte faze ukapanja, tj. faze nakon prestanka funkcioniranja samostana.

U radovima provedenima 2024. godine istraženo je 65 kosturnih grobova. Uklonjeni su slojevi između temelja sjevernih zidova svetišta župne i monumentalne dominikanske crkve te je potvrđeno više faza ukapanja u sjevernom dijelu istraženoga prostora. Na tom dijelu nalazišta izdvaja se grob 158, presječen kontraforom starije crkve, u

Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana. Detalj groba 166 s ostacima nošnje. Snimka: M. Miletić Koprivnjak, 2024.

kojem su nađene brončane sljepoočničarke iz 12./13. stoljeća. U istočnom i zapadnom dijelu svetišta samostanske crkve uklonjeni su ostaci grobnica od opeke. U istočnom dijelu svetišta istražen je negativ zida smjera zapad – istok, dok se u zapadnom dijelu među grobnim nalazima izdvajaju ostaci nošnje izrađene raskošnim vezom od prepletene srebrne žice s ostacima tekstila i šest srebrnih puceta u grobu 166. U jugozapadnom kutu svetišta dokumentiran je temelj od priklesanog kamena lomljenca i opeke, na čijem je dnu uzidan ulomak svodnoga rebra, najvjerojatnije kruškoliko zaključenog, koje se preliminarno datira u 14./15. stoljeće.

Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana. Zračna snimka istraženog prostora svetišta samostanske crkve. Snimka: V. Koprivnjak, 2024.

Tijekom 2023. i 2024. godine potpuno su istraženi ostaci crkve sv. Marka u Plitvica Selu. Na povišenoj terasi iznad plavnog dijela potoka Plitvice definirana je mala romanička crkva, oble apside i kamenom popločenog svetišta. U 14. stoljeću dograđuje se velika gotička crkva, i to tako da se ruši južni zid male crkve i dozidava se nova. Mala crkva postaje sjeverna kapela velike crkve. Unutar crkve istraženo je 27 grobova, koji se prema stratigrafskim odnosima, radiokarbonskim analizama i pokretnim nalazima pojasnih kopči i novca datiraju od 13. do 17. stoljeća. Zanimljiv je nalaz novca iz groba 11 – četiri kovanice nađene su u kožnatoj vrećici i omotane tkaninom (vjerojatno se radi o džepu), a determinirane su kao tri srebrna denara akvilejskoga patrijarha Antonija I. Caetanija (1395. – 1402.) i jedan srebrni denar akvilejskoga patrijarha Antonija II. Panciera (1402. – 1411.). Najstariji datirani grob je grob 12 (raspona 1278. – 1388.), a najmlađi je grob 10 (raspona 1487. – 1643.). Tako je dobiven raspon ukapanja od 13. do 17. stoljeća, što odgovara povijesnim okolnostima na nalazištu.

Istražena crkva vjerojatno je crkva sv. Jurja, koja se u izvorima spominje od 13. stoljeća. Do pogrešnoga navođenja titulara sv. Marka dolazi tek u 20. stoljeću, jer u 18. stoljeću crkvu pravoslavno stanovništvo, koje se naseljava nakon mira u Svištovu i povratka Plitvičkih jezera u sastav Habsburške Monarhije, naziva titularom sv. Đurađa (sv. Jurja). U izvorima je zabilježen i običaj hodočašćenja stanovništva iz obližnjega Drežnik Grada ruševinama crkve o blagdanu sv. Jurja još početkom 20. stoljeća. U 20. stoljeću crkva se razgrađuje te se gradi bajer potoka Plitvice.

Plitvica Selo (Široka Luka), ostaci crkve sv. Marka. Zračna snimka istražene crkve. Snimka: Skimi64 d.o.o., 2024.

Plitvica Selo (Široka Luka), ostaci crkve sv. Marka. Nalaz novca iz groba 11. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

Srednjovjekovno arheološko nalazište Lipanovac – Pustošina nalazi se jugoistočno od naselja Drežnik u Općini Rešetari u Brodsko-posavskoj županiji. Smješteno je na povišenom platou, na 267 m nadmorske visine, omeđeno potokom Ađamovkom sa zapadne i potokom Daždevikom (Dadiščakom) s jugoistočne strane. U srednjem vijeku naselje se nalazilo unutar vlastelinstva plemića Drežničkih. Prostor Drežnika u povijesnim se vrelima spominje prvi put 1261., dok se crkva posvećena sv. Grguru spominje 1332. godine. Ostaci crkve pretpostavljenoga romaničkog porijekla jedan su od rijetkih arheoloških nalaza iz razdoblja razvijenoga srednjeg vijeka.

Arheološka istraživanja 2024. godine provedena su u suradnji s Gradskim muzejom Nova Gradiška, Institutom za antropologiju iz Zagreba i ciparskom udrugom Odyssey Filedschool iz Limassola. U deset radnih dana istražena je ukupna površina od približno 145 m². Tim je istraživanjima u cijelosti otvorena unutrašnjost crkve, čime je gotovo potpuno definiran tlocrt nekadašnje crkve s polukružnim svetištem. Istraživanja su nastavljena u zapadnom dijelu lađe crkve, gdje se iskop spustio zbog velike koncentracije ukopa. Od 65 grobnih cjelina istraženih u ovogodišnjoj kampanji, 55 ih se nalazilo unutar zapadnog dijela crkve. Kosturni ukopi djece bili su plići i koncentrirani uz sjeverni i južni zid lađe, dok su u dubljim dijelovima i prema središnjoj osi lađe nađeni grobovi odraslih osoba. Grobovi se preliminarno mogu datirati u razdoblje od kraja 15. do početka 18. stoljeća.

Na prostoru izvan crkve istraženo je desetak grobova, među kojima prevladavaju oni iz prve polovice 20. stoljeća. Pojedini grobovi bili su ukopani u temelje crkve, čime je bio uništen dio zida i dio temelja. Istraženo je nekoliko dječjih grobova, nekoliko grobova uništenih sukcesivnim ukapanjima te grobova odraslih pojedinaca, koji su svi bili ukopani u drvenim ljesovima.

Lipanovac – Pustošina (Grgurevo). Zračna snimka nalazišta. Snimka: P. Grizelj, 2024.

Franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla u Šarengradu jedan su od najstarijih, najslojevitijih i najvećih sakralnih kompleksa srednjovjekovnoga Srijema, sagrađeni tijekom prve polovice 15. stoljeća. U sklopu sustavnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, koja se provode u cilju revalorizacije toga kompleksa i definiranja njegovih povijesnih faza, provedena su i arheološka istraživanja unutrašnjosti samostana.

Arheološka istraživanja provedena 2024. godine pružila su uvid u građevinske faze, odnosno faze pregradnji i dogradnji franjevačkoga samostana i crkve sv. Petra i Pavla. Djelomično je istraženo i srednjovjekovno groblje koje se razvilo tijekom 15. i ranog 16. stoljeća uz crkvu unutar samostana. Na tom su groblju, uz franjevce, pokapani i pripadnici lokalne zajednice.

Na spoju sjevernog zida samostana i južnog zida crkve pronađeni su ostaci građevine starije od samostana i uz njega vezanoga groblja. Pod te građevine niži je od najdublje ukopanih grobova, a na ožbukani dio njezina zida nalegli su temelji pregradnog zida između postojeće crkve i samostana. Prema rezultatima radiokarbonske analize, navedena građevina datira iz prve polovice ili sredine 14. stoljeća. Najstarija građevinska faza samostana definirana je u sjevernom dijelu današnjega zapadnog krila, a predstavljaju je ostaci prostorije s podom od opeke i ognjištem. Radiokarbonski datum uzorka ugljena iz ognjišta svjedoči o tome da je ono bilo posljednji put upotrijebljeno u ranom 16. stoljeću, što se može povezati s propašću šarengradskoga samostana nakon Mohačke bitke 1526. godine. Ostale arheološkim istraživanjima definirane pregradnje i dogradnje samostana datiraju iz kasnijih razdoblja, od vremena njegove kratkotrajne obnove u drugoj polovici 16. stoljeća sve do današnjih dana.

Šarengrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla. Grob djeteta s pojasom, nožem i brojanicom. Snimka: M. Babeli, 2023.

Šarengrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla. Ortofotografija sonde u sjevernom hodniku samostana. Izrada: M. Krmpotić, 2024.

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine osnovan je 2018. godine, novom organizacijom rada unutar Zavodskih službi. Na Odsjeku je zaposlen jedan stručni djelatnik (konzervator arheolog). Opseg poslova Odsjeka obuhvaća pohranu dokumentacije završenih programa, pregled i odabir dokumentacije za formiranje dosjea, pretvorbu gradiva iz analognog u digitalni oblik za završene programe, pripremu dokumentacije za rad na kulturnim dobrima te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH).

Tijekom 2024. godine djelatnik Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine realizirao je pretvorbu gradiva završenih programa iz analognog u digitalni oblik: Novi Vinodolski, utvrda Lopar; Mrkopalj, nalazište Fortica; Rokovci, Rokovačke zidine; Grižane (Vinodol), kaštel Grižane; višeslojno arheološko nalazište Mačkovec, zaselak Balogovec; Međimurje, probna arheološka istraživanja nalazišta (Štrigova, Lopatinec, Šenkovec, Draškovec, Sv. Martin na Muri i Mihovljan).

Odjel za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići

Tijekom 2024. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Juršići (dva viša konzervatora arheologa i jedan konzervator arheolog), realizirali su ukupno 17 programa zaštite arheološke baštine (sustavna i zaštitna istraživanja te arheološki nadzori). Sredstvima Ministarstva kulture i medija RH bila su financirana četiri programa (ukupno ugovoreni iznos 128.738,54 eura). Sredstvima vanjskih investitora financirana su zaštitna arheološka istraživanja na trinaest programa te je sufinanciran jedan program Ministarstva kulture i medija RH (ukupno ugovoreni iznos 182.803,27 eura). Od toga su devet financirale općine (ukupno ugovoreni iznos 53.765 eura), jedan Turistička zajednica grada Rovinja (ugovoreni iznos 28.361 eura), jedan Vodoopskrba i odvodnja Cres Lošinj (višegodišnji projekt od kojega je 2024. godine utrošeno 74.476,86 eura), jedan Istarski vodovod d.o.o. (ugovoreni iznos 24.470 eura), jedan privatni investitor (ugovoreni iznos 500 eura) te jedan Odvodnja Rovinj – Rovigno d.o.o. (ugovoreni iznos 960 eura).

Realizacija projekata koju je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH usmjerena je na zaštitu ugroženih spomenika kulture koji zahtijevaju sustavni višegodišnji pristup radi njihove sanacije i obnove. Tijekom 2024. godine nastavljeni su radovi arheoloških istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih zahvata na srednjovjekovnoj kuli Turnina kod Rovinja, srednjovjekovnom kaštelu u Pazu, crkvi sv. Teodora kod Krnice te crkvi sv. Magdalene kod Klane.

Važan segment rada Odjela za kopnenu arheologiju sa sjedištem u Juršićima čine projekti koje financiraju vanjski investitori. Takvi su projekti u pravilu povezani sa zaštitnim arheološkim radovima, odnosno najčešće prethode određenim građevinskim ili infrastrukturnim radovima. Tijekom 2024. godine na taj su način financirana istraživanja urbane cjeline Osora, provedena na gradilištu komunalne infrastrukturne mreže naselja, zatim istraživanja srednjovjekovnih utvrda Kožljak, Stari Rakalj i Sveti Juraj, istraživanja vodovodnoga ogranka u blizini Grožnjana te istraživanja unutar povijesnih gradskih jezgri Rovinja (Trg maršala Tita, Trg na lokvi, ulica Carducci, plato oko crkve sv. Eufemije), Svetog Lovreča Pazenatičkog, Svetvinčenta (glavni mjesni trg) i Malog Lošinja (Mletačka kula).

U realiziranju navedenih programa (neovisno o tome je li bila riječ o zaštitnim ili sustavnim istraživanjima, izradi nacrtna dokumentacije i tehničkih opisa objekata ili o nadzoru konzervatorsko-restauratorskih i građevinskih radova) svi su radovi provedeni prema najvišim standardima struke i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Bitan dio svih arheoloških radova je njihova prezentacija (predavanja na različitim znanstvenim kongresima, izložbe te objavljivanje znanstvenih članaka). Djelatnici Odjela 2024. godine objavili su nekoliko znanstvenih radova. Također su sudjelovali na međunarodnim znanstvenim skupovima te održali nekoliko predavanja za javnost.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih istraživanja srednjovjekovne kule Turnina kod Rovinja, kaštela u Pazu, gradskih zidina u Svetom Lovreču Pazenatičkom, utvrdi Svetog Jurja te Mletačkoj kuli u Malom Lošinju.

Ostaci srednjovjekovne kule Turnina nalaze se na istoimenom brdu, oko četiri kilometra istočno od Rovinja. Danas se još uvijek mogu vidjeti četiri očuvane prizemne prostorije kule natkrivene bačvastim svodovima te dio još jedne prostorije na prvom katu, također natkrivene bačvastim svodom. Prema ostacima zidova, kao i prema starim fotografijama koje prikazuju stanje prije 1944. godine, jasno je da je građevina imala centralni dio kvadratnog tlocrta (podijeljen na četiri prostorije) i izbočeni dio na jugozapadu kule.

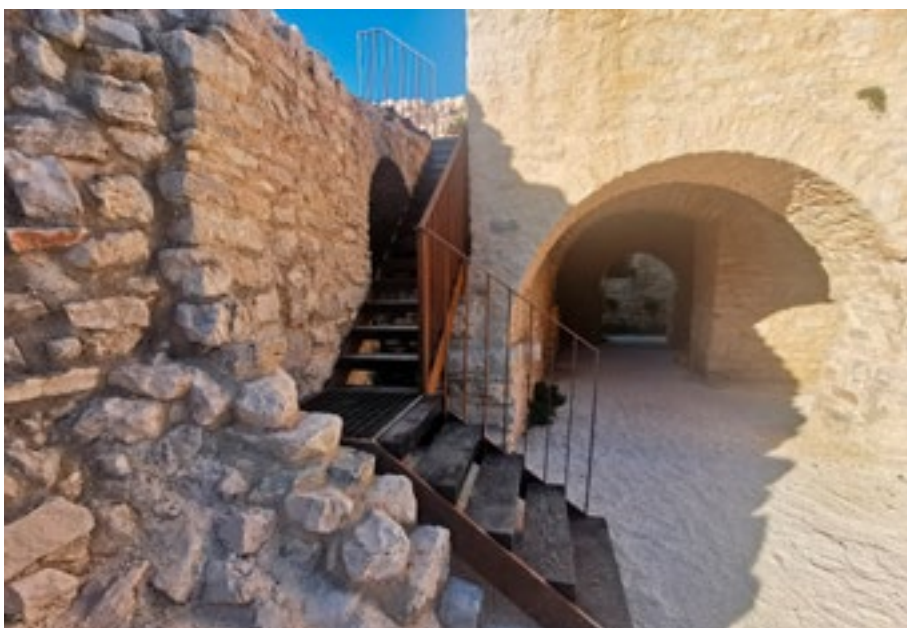
Radovi i istraživanja provedeni 2024. godine financirani su sredstvima Ministarstva kulture i medija te Turističke zajednice grada Rovinja. Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju nalazišta, odnosno ugradnju stubišta (čime će se omogućiti pristup prvom katu kule) te postavljanje infoploča i klupa namijenjenih posjetiteljima.

Arheološka istraživanja bila su usmjerena na prostor sjeverozapadno od kule, uz perimetralni zid platoa na kojemu kula funkcionira, a provedena su stratigrafskom metodom, iskapanjem svih nepokretnih arheoloških objekata te njihovim dokumentiranjem. Prikupljeni su i referentni uzorci koji će biti analizirani, a dio pokretnih arheoloških nalaza je konzerviran i restauriran. Istraživanjima su otkriveni ostatci bedema koji pripada starijoj fazi korištenja kule (10. – 11. st.) i koji je nakon rušenja negiran. Osim bedema, istraženi su i ostatci objekta koji je funkcionirao zapadnije od bedema, a čije su strukture djelomično iskorištene u njegovoj gradnji. Objekt pripada drugoj fazi korištenja lokaliteta u 12. i 13. stoljeću.

U istraživanju je prikupljena veća količina pokretnih arheoloških nalaza iz vremena od 9. do 14. stoljeća, s naglaskom na ranije nalaze. Uglavnom je riječ o ulomcima grubih kuhinjskih lonaca lokalne proizvodnje, no među kasnijim nalazima pojavljuju se i ulomci glaziranog posuđa koje je na Turninu uvezeno uglavnom s područja sjeverne Italije. Pri istraživanju su prikupljeni i metalni dijelovi oružja, prije svega vrhovi strelica. U sklopu ovogodišnjih radova odrađeni su i restauratorski zahvati na dijelu pokretne arheološke građe s nalazišta.

Rovinj (Turnina),
srednjovjekovna kula.
Nalazište tijekom istraživanja.
Snimka: D. Fudurić, 2024.

Rovinj (Turnina),
srednjovjekovna kula nakon
postavljanja stuba. Snimka: J.
Višnjić, 2024.

Utvrd u Pazu nalazi se iznad istoimenoga sela, na cesti koja povezuje Boljun i Pazin. U povijesnim izvorima prvi put se spominje potkraj 13. stoljeća pod nazivom Pas. Danas vidljivi ostaci odnose se na pregradnju iz 1570. godine, iako postoje i dijelovi koji se mogu odrediti kao starije faze. Do danas su u izvornoj visini očuvani glavna kula i južni zid koji se na nju naslanja. Prema temeljima perimetra utvrde, može se zaključiti da je imala oblik nepravilnog četverokuta (oko 30 x 19 m). Osim zidova kule i palasa, na terenu se razaznaju i dijelovi pomoćnih objekata, koji su se nalazili unutar prostora utvrde.

U dosadašnjem tijeku radova statički je saniran najugroženiji dio utvrde, odnosno južni zid palasa te istočni, sjeverni i zapadni zidovi kule. Tijekom 2024. godine saniran je južni zid kule, čime je dovršena sanacija toga dijela kompleksa.

U sklopu ovogodišnjih radova, nakon postavljanja radnih skela, najprije je očišćen bršljan i ostalo raslinje na području zahvata. Nakon toga se pristupilo konzerviranju kruništa zida s rekonstrukcijom samo u mjeri kojom se statički stabilizira masa zida. Slijedila je sanacija plašta zida (razidavanje nevezanoga kamena, čišćenje sljubnica), a nakon dolaska do stabilnih dijelova зида, pristupilo se rekonstrukciji dijelova koji su nedostajali. Tijekom ovogodišnjih radova postavljeni su kameni okviri na jedna vrata i na prozor južnog zida. Rekonstrukcija spomenutih otvora podrazumijevala je zidanje dovratnika po uzoru na dijelove koji su zatečeni na kuli, rekonstrukciju rasteretnih lukova uz potrebnu izradu oplata i podupiranje te dobavu, obradu i ugradnju kamenih okvira koji su nedostajali, i to kamenom istih karakteristika i završne obrade kao i postojeće. Također, tijekom ovogodišnjih radova rekonstruirana su dva konzolno istaknuta zahoda.

U konačnici su vanjsko i unutarnje lice južnog zida tretirani fugiranjem i dersovanjem, nakon čega su lica patinirana kako bi se koloristički uskladila s ostalim, zasad obnovljenim dijelovima kompleksa. Također, osiguranim sredstvima odrađen je utovar, prijevoz i zbrinjavanje materijala preostalog od arheoloških istraživanja i građevinskih radova provedenih prethodnih godina te čišćenje materijala uz južno i zapadno pročelje kule. Tim je radovima dovršena građevinska sanacija kule kaštela.

Paz, kaštel Paz. Zračna snimka kaštela nakon radova. Snimka: J. Višnjić, 2024.

Građevinski i arheološki ostaci kaštela sv. Jurja (među lokalnim stanovništvom, u starijim tekstovima i kartografskim prikazima poznat i pod nazivima *castello di San Giorgio*, *castello di Santi Quaranta*) smješteni su na samom rubu jezička hrpta (62 m nadmorske visine) koji se strmo spušta prema dolini rijeke Mirne. Udaljeni su 3,8 km od ušća rijeke, no prije provedene regulacije vodotoka njezino je ušće bilo istočnije pa se s kaštela mogla nadzirati sigurna i prostrana luka. Vidljivi ostaci naselja pružaju se u tlocrtnoj formi nepravilnoga trapezoida na južnim padinama brežuljka. Širi dio nalazi se na sjevernom, odnosno povišenom dijelu i sužava se prema riječnoj dolini.

Ovogodišnji radovi bili su usmjereni na istraživanje neposrednoga okoliša sakralnih objekata te na ulazni prostor kaštela. Naime, na prostoru ispred crkve tijekom prošlogodišnjih istraživanja dalo se naslutiti postojanje dodatnih struktura koje su se pružale uza zapadno pročelje sakralnih objekata. Tijekom istraživanja na tom su potezu otkrivene i istražene četiri zidane grobnice, odnosno grobne cjeline s višestrukim ukopima. Definirano je ukupno deset grobova na predmetnoj zoni. Plato koji se pruža zapadnije od istraženih grobnica očišćen je od urušenog i nagomilanog građevnog materijala i zemlje sve do arheoloških slojeva.

Istraživanja na prostoru sakralnoga kompleksa još su jedanput donijela neočekivane rezultate. Nakon prošlogodišnjih otkrića vrlo kompleksne strukture dvojne crkve, lože i zvonika, za čije se postojanje do tada nije znalo, najnovija istraživanja dogradila su slojevitost razvoja toga kompleksa otkrićem najstarijega objekta čije su strukture naknadno bile ugrađene u obje crkve te djelomično iskorištene za formiranje jedne od grobnica smještenih u okolici sakralnih objekata.

Posljednji dio ovogodišnjih istraživanja provodio se istočnije od crkve sv. Jurja, na mjestu na kojemu su se u konfiguraciji terena mogli prepoznati tragovi obrambenih zidina, ali i velikog objekta koji se na njih nastavlja prema istoku. Također, sudeći prema konfiguraciji terena, to je bilo jedino mjesto koje je dopuštalo kolni pristup kaštelu i na kojemu bi trebalo tražiti glavni ulaz u naselje. Tijekom radova definirana je osnovna linija obrambenih zidova koja se na tom dijelu pruža od juga prema sjeveru, na udaljenosti od približno 17 m od crkve sv. Jurja. Nastavno na obrambeni zid prema istoku, odnosno izvan gabarita utvrđenoga dijela kaštela, naknadno je dozidana građevina koja je u dosadašnjem tijeku radova tek djelomično raščišćena. Na temelju vidljivoga, može se zaključiti da je objekt imao peterokutnu formu, s oštrim kutom okrenutim prema istoku.

Za razliku od prethodne godine, kad je u istraživanjima prikupljena iznimno mala količina pokretnih arheoloških nalaza, ovogodišnja su ih istraživanja iznjedrila u znatnijoj mjeri. Većinom je riječ o ulomcima gruboga kuhinjskog posuđa te o ulomcima skladišnih posuda tipa amfora. Pronađeno je i nešto ulomaka staklenoga posuđa. Nalazi se mogu datirati u razdoblje između 3. i 11. stoljeća.

Brtonigla, kaštel sv. Jurja. Nalazište nakon istraživanja. Snimka: J. Višnjić, 2024.

Tijekom 2024. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja u povijesnoj jezgri Svetoga Lovreča Pazenatičkog, pokrenuta radi namjere Općine da nastavi projekt sanacije srednjovjekovnih bedema naselja. Prostor je osobito arheološki zanimljiv jer su osim vidljivih ostataka kasnosrednjovjekovnih bedema, nastalih nakon predaje grada Mletačkoj Republici 1271. godine, bili očekivani ostatci starijih gradskih bedema, za koje se pretpostavlja da su građeni tijekom 10. ili 11. stoljeća.

Istraživanja provedena 2024. godine prostorni su i konceptijski nastavak istraživanja provedenih u prethodnim dvjema istraživačkim kampanjama. Istraživanjima je obuhvaćen prostor k. č. 464 i 465/1 k. o. Sveti Lovreč, na kojima je nastavljeno istraživanje ranosrednjovjekovnih gradskih zidina te okolnog prostora. Istraživanjima je omogućen nastavak projekta konzervatorsko-restauratorskih radova na gradskim zidinama koji obuhvaćaju one kasnosrednjovjekovne (i danas vidljive u prostoru), ali i one ranosrednjovjekovne (često skrivene pod naslagama kasnije formiranih slojeva). Na taj je način otvorena cjelokupna dužina ranosrednjovjekovnih gradskih zidina od tzv. kule 5 do crkve sv. Martina, odnosno podzida južnije od nje. Riječ je o potezu zidina u dužini od 35 m.

Provedenim istraživanjima potvrđena je iznimna arheološka vrijednost toga dijela gradske jezgre, što se uklapa u sad već višestruko dokazano bogatstvo naselja u proučavanju razvoja urbanizma, razvoja obrambenih struktura i materijalne kulture prije svega u srednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju, ali i prapovijesnom, brončanom dobu. Dokumentirani i prikupljeni arheološki nalazi odnose se na otprije poznata razdoblja razvoja toga naselja. U supstrukcijama ranosrednjovjekovnih bedema ponovno su zabilježeni ostatci bedema brončanodobnoga gradinskog naselja. Uz njih su istraženi slojevi s brojnim pokretnim arheološkim nalazima iz istoga razdoblja. Nad spomenutim slojevima i strukturama dokumentirani su ostatci iz vremena osnivanja naselja, odnosno s kraja 10. i početka 11. stoljeća. Tako su nad prapovijesnim ostacima očuvani i ostatci ranosrednjovjekovnih bedema, a uz njih je istražen i jedan objekt iz istog vremena. U nalazima slijedi razdoblje iznimno intenzivnih gradnji koje se mogu datirati oko polovice 14. stoljeća; njima je uvelike izmijenjen urbanizam naselja. Tada su izgrađene nove zidine kojima je u perimetar bedemima branjenog dijela naselja uključen i prostor oko crkve sv. Martina, a stare se zidine ruše. Prostor između njih nasut je slojem zemlje. Iz toga razdoblja potječe i najveći broj prikupljenih pokretnih arheoloških nalaza koji zadivljuju svojom brojnošću, razinom očuvanosti i raznolikošću. Naravno, i kasnija su razdoblja ostavila arheološke tragove (gradnja različitih objekata, pregradnje zidina i arheološki slojevi s pripadajućim pokretnim nalazima).

Sveti Lovreč Pazenatički, gradske zidine. Zračna snimka nalazišta tijekom istraživanja. Snimka: J. Višnjić, 2024

Takozvana Mletačka kula u Malom Lošinj u dostupnoj se stručnoj literaturi obično datira u 15. stoljeće te povezuje s razdobljem mletačke uprave. Stvarni karakter i datacija toga objekta do danas ostaju nepoznati. Uspoređujući predmetnu kulu s većinom objekata sličnog karaktera i datacije, stječe se dojam skromnosti i ne odveć važnih obrambenih mogućnosti. Predmetna kula nalazi se međutim na iznimnom strateškom položaju s kojega je moguć nadzor širokoga pojasa mora sjeverno i istočno od Malog Lošinja, kao i nad samim naseljem.

Arheološkim istraživanjima obuhvaćene su dvije sonde smještene unutar same kule i izvana, neposredno uz njezin sjeverni zid. Probna arheološka istraživanja provedena 2024. godine donijela su neke osnovne podatke bitne za daljnje promišljanje o projektiranju i uređenju prostora malološinske kalvarije i mikrolokacije Mletačke kule.

Njezine forme, struktura građevnih elemenata i položaj ne odaju dojam većih obrambenih mogućnosti pa pojam kule prije svega treba vezati uz nadzorne mogućnosti koje zaista jesu izražene. Osim toga, kula je eventualno mogla poslužiti kao zbjeg u slučaju napada neke manje vojne ili pljačkaške skupine naoružane lakim vatrenim i hladnim oružjem. Kad se promatra mletačka baština duž istočne jadranske obale, usporediva s kulom u Malom Lošinj, uočava se brojna skupina kuća/kula koje su često građene izvan naselja, odnosno u agrarnom ambijentu. Upravo tako treba promatrati područje Malog Lošinja u vremenu gradnje kule, odnosno poljoprivrednu zonu s malim ruralnim naseljem smještenim oko uvale Sveti Martin. Svrha gradnje takvih kula bila je zaštita ljudi i dobara od gusarskih napada. U pravilu je riječ o privatnim investicijama kojima su vlasnici posjeda štitili svoje gospodarstvo i radnike koji su radili na njemu.

Mali Lošinj, Mletačka kula s Malim Lošinjem u pozadini. Snimka: J. Višnjić, 2024.

Odjel za podvodnu arheologiju

Tijekom 2024. djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju (troje konzervatora savjetnika arheologa, dvojica viših konzervatora arheologa, jedan konzervator arheolog i jedan konzervator tehničar) realizirali su šest programa zaštite arheološke baštine. Sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske financirano je šest programa (ukupno ugovoreni iznos 132.942 eura), a za jedan je osigurana dodatna donacija privatnoga poduzeća (Iprom d.o.o.; ugovoreni iznos 4200 eura). Također je nastavljena suradnja na realizaciji projekata Odjela za podvodnu arheologiju s Ministarstvom unutarnjih poslova RH, Lošinjskim muzejom iz Malog Lošinja i Arheološkim muzejom u Zadru te je nastavljena suradnja s udrugom DEGUWA (Deutsche Gesellschaft zur Förderung der Unterwasserarchäologie e.V.) iz Njemačke, Sveučilištem iz Trnave (Trnavská univerzita v Trnave) i Arheološkim institutom Slovačke akademije znanosti (Archeologický ústav SAV Nitra). Osim redovitih programa, djelatnici Odjela održali su i tečaj ronilačke specijalnosti *Podvodna arheologija* za pripadnike Zapovjedništva za intervencije Ravnateljstva policije MUP-a RH.

Programima čiju je realizaciju financiralo Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske bila su obuhvaćena rekognosciranja i zaštitna arheološka istraživanja. Podvodna istraživanja usmjerena su na višegodišnje radove rekognosciranja i istraživanja podmorja i kopnenih voda na području Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske i Karlovačke županije (Šibensko-kninska županija, podmorje; Splitsko-dalmatinska županija, podmorje; otok Palagruža, pličina Pupak; Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje; Vinkovci – Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, rijeka Kupa, rimski brodolom i Trogir, podmorje). Svi navedeni programi provode se u kontinuitetu.

Jedan od segmenata rada Odjela za podvodnu arheologiju su i projekti koje financiraju vanjski investitori. Tijekom 2024. godine realiziran je jedan program: tvrtka Dragor Lux iz Zagreba financirala je arheološki nadzor za program *Szent Istvan 2024* (u iznosu od 1000 eura).

Svi su radovi provedeni u skladu sa zakonskim propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Djelatnost Odjela za podvodnu arheologiju moguće je predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na nalazištima u podmorju Dubrovačko-neretvanske i Splitsko-dalmatinske županije.

U sklopu programa *Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje*, od 13. do 26. svibnja 2024. godine provedeno je podvodno arheološko istraživanje u uvali Polače, na sjeverozapadnoj strani otoka Mljeta. Iznimno dobro zaštićena od svih vjetrova, služila je kao važno i sigurno sidrište na plovidbenoj ruti duž južnog Jadrana. Ostaci palače, dvije ranokršćanske bazilike iz 5. i 6. st., ostaci termi i gospodarskih objekata i dio arhitekture koja se danas nalazi u moru, priskrbili su cijeloj uvali status zaštićenoga kulturnog dobra. Istraživanjima provedenim sedamdesetih godina prošloga stoljeća utvrđeno je, na temelju velike količine pronađenog arheološkog materijala i postojanja pravilnih kamenih blokova, postojanje antičkog i kasnoantičkog pristaništa i operativne obale. Tijekom redovite provedbe programa u 2022. godini pregledane su podvodne strukture u uvali Polače, s ciljem dokumentiranja zatečenog stanja kao pripreme radnje za buduća istraživanja. U istraživanju provedenom 2023. godine uspješno je pokrenuta suradnja s kolegama iz njemačke udruge DEGUWA, a nalazište je podijeljeno na tri sektora: ispred palače, na području pristaništa i kod ribnjaka. Istraživanje provedeno 2024. godine nastavak je prethodnih istraživanja. Projektu su se, uz partnere iz udruge DEGUWA, pridružili i kolege iz Slovačke, tj. Sveučilišta u Trnavi i Arheološkoga instituta Slovačke akademije znanosti. Podvodni arheološki iskop pokrenut 2023. godine u sektoru 1, plitkom području između sjeverozapadnog tornja palače i istočnog lica obližnje suvremene operativne obale, nije bilo moguće nastaviti zbog zasipavanja obale neposredno ispred sjeverozapadnog tornja. U sektoru 2 nastavljen je iskop strukture, s ciljem definiranja načina gradnje. Riječ je o strukturi romboidnog oblika, dimenzija oko 20 x 40 m, koju čini velika količina rasutog kamenja različitih dimenzija, između kojih je znatna količina fragmentirane antičke i kasnoantičke keramike. Može se pretpostaviti da je struktura u sektoru 2 u izvornom obliku funkcionirala kao operativna obala, odnosno pristanište za plovila. Moguće je također da se struktura u izvornom obliku nije znatnije razlikovala od forme u kojoj je ostala očuvana do danas, što podrazumijeva nepravilan način gradnje kamenjem. Sektor 3 obuhvaća područje unutar kojega su na morskom dnu dokumentirani pravilno

Na nalazištu Sveti Lovreč Pazenatički od 2020. godine provode se opsežna arheološka istraživanja u sklopu projekta statičke sanacije i stabilizacije srednjovjekovnih zidina. Tijekom navedenih radova prikupljena je znatna količina pokretnih arheoloških nalaza, među kojima prevladavaju fragmenti keramičkih posuda datiranih u kasni srednji i rani novi vijek. U 2024. godini obrađeno je deset nalaza. Svi su predmeti dokumentirani fotografskom evidencijom postojećega stanja, dok su preliminarna konzervatorsko-restauratorska istraživanja omogućila odabir optimalnih metoda rada. U procesu je primijenjen suvremeni pristup, kojim se naročito pazi na reverzibilnost primijenjenih materijala i metoda.

Otok Mljet, Polače, pogled na uvalu Polače i područje podvodnog istraživanja. Snimka: S. Popović, 2022.

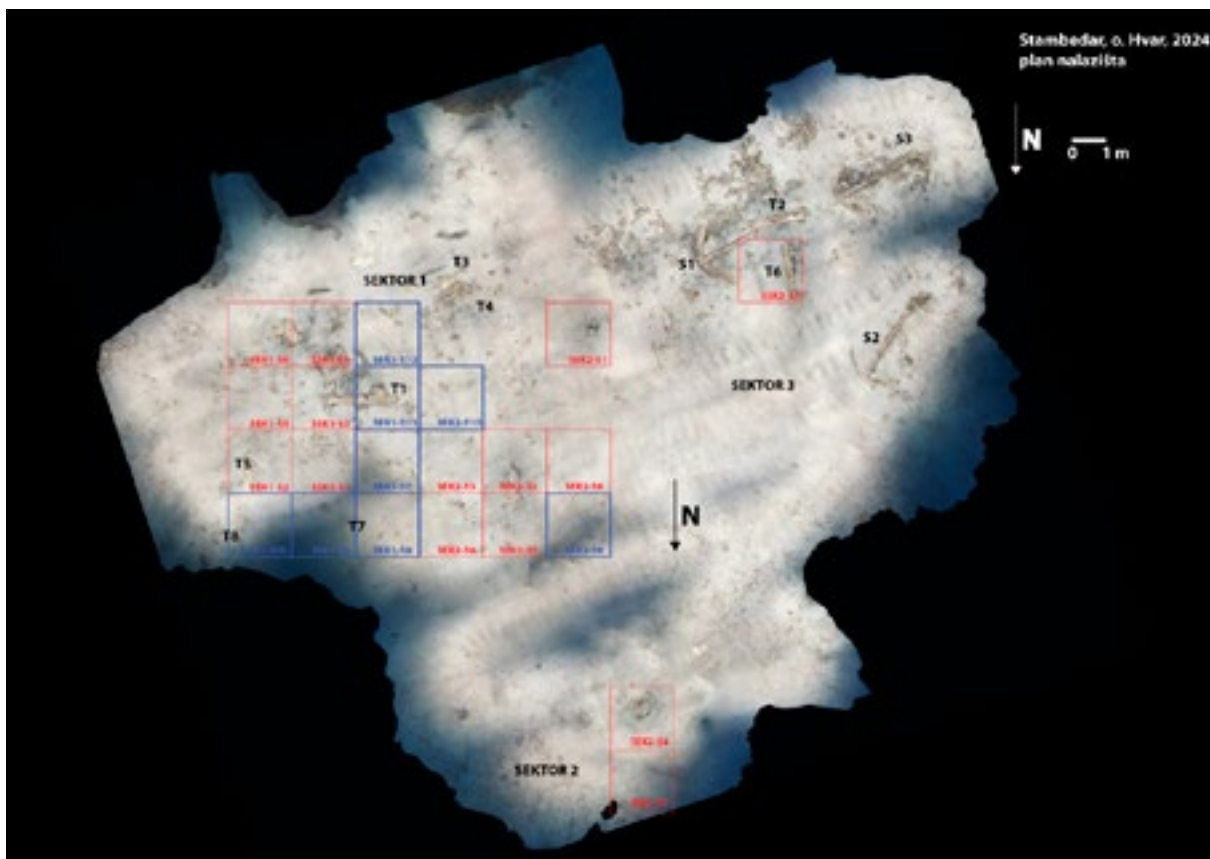
Otok Mljet, Polače, arheološka ekipa „Polače 2024“. Snimka: Pavle Dugonjić, 2024.

posloženi pravokutni kameni blokovi koji čine strukturu kvadratnog oblika dimenzija 20 x 20 m. Premda će za konačno definiranje originalne namjere objekta u sektoru 3 trebati pričekati nastavak istraživanja, čini se da je ovogodišnja kampanja potvrdila njegovu preliminarnu interpretaciju – ribnjaka, za što su indikativni kalcificirani tragovi morskih organizama dokumentirani na unutarnjem licu objekta, odnosno njihov nedostatak na vanjskom. Prema preliminarnoj analizi pokretnog materijala (koji je u procesu desalinizacije), riječ je o materijalu korištenom u razdoblju kasne antike, tj. od 4. do 6. stoljeća. Valja spomenuti da je u posljednjih petnaest godina u podmorju otoka Mljeta, uz deset već poznatih, pronađeno još dvadeset brodoloma. Od ukupnoga broja, čak šesnaest njih pripada vremenu funkcioniranja cijeloga kompleksa palače, bazilika i ostalih objekata. Zasad se može zaključiti da su pristanište s operativnom obalom i ribnjak građeni i korišteni tijekom kasne antike i da su dio kompleksa palače.

U sklopu programa *Splitsko-dalmatinska županija, podmorje*, od 27. lipnja do 9. srpnja 2024. godine provedeno je podvodno arheološko istraživanje kod otočića Stambedar u akvatoriju Paklinskih otoka. Brodolom kod otočića Stambedar poznat je još od 1986., kad je i registriran kao kulturno dobro. Podvodna arheološka istraživanja koje provodi Odjel za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda počela su 2018. godine. U sedam istraživačkih kampanja dokumentiran je i prikupljen niz zanimljivih nalaza, od kojih treba svakako istaknuti brončano brodsko zvono. Do toga nalaza zvona, u hrvatskom dijelu Jadrana zabilježena su tek četiri zvona iz razdoblja između 15. i 18. stoljeća. Od keramičkih posuda treba izdvojiti tri engobirane zdjele, jedan *sgraffito* tanjur te dva karakteristična tanjura s crtežom krune na rubu, koja pripadaju skupini majolike ‘sažetog’ stila. Od osobnih predmeta pronađene su razne brončane i srebrne kopče za odjeću i obuću, kao i najmanje četiri svetačke medaljice. Nalaz triju zlatnih venecijanskih dukata te 18 srebrnih i 16 bakrenih kovanica sugerira dataciju brodoloma u prvu polovicu 18. stoljeća. Na brodolomu nisu pronađeni ostaci broskog tereta, no tijekom istraživanja prikupljen je veći broj ljudskih koštanih ostataka. Prikupljeni koštani ostaci posebno su indikativni za identifikaciju brodoloma. Naime, u Muzeju hvarske baštine čuva se dokument koji osvjetljava kontekst potonuća broda. U njemu piše da je u oluji 18./19. prosinca 1724. kod otočića Stambedar potonuo brod klase Fregadone. Brod je prevozio teret soli iz Bartlette u Apuliji. U potonuću je stradalo 14 ljudi, uključujući jednog putnika kojega je pratio njegov sluga, a spašen je samo jedan neimenovani pripadnik posade. Kapetan broda bio je Dubrovčanin Stefano Milasco, a u dostupnoj literaturi je i informacija prema kojoj je kapetan rodom iz Orebića na Pelješcu, a naziv broda je *Madonna SS Carmine*.

Splitsko-dalmatinska županija, otočić Stambedar, tri zlatna venecijanska dukata iz 17./18. stoljeća. Snimka: Pavle Dugonjić, 2024., Denis Jakopović, 2024.

Splitsko-dalmatinska županija, otočić Stambedar, plan nalazišta. Snimka: Jerko Macura, 2023., Pavle Dugonjić, 2024.

Splitsko-dalmatinska županija, otočić Stambedar, iskop topa T 7. Snimka: Jerko Macura, 2024.

Odjel za restauriranje arheoloških nalaza

Tijekom 2024. godine djelatnici Odjela za restauriranje arheoloških nalaza (dva viša konzervatora-restauratora, jedan konzervator-restaurator, jedan konzervator-restaurator tehničar II. stupnja i jedan konzervator-restaurator tehničar I. stupnja) sudjelovali su u realizaciji konzerviranja i restauriranja arheoloških nalaza na 28 programa. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na 1524 nalaza, a u cijelosti su završeni na njih 1488. Obradeno je najviše željeznih (847), brončanih (341) i keramičkih (217), potom zlatnih (30) srebrnih (23), kamenih (23), koštanih (21) i olovni (13) nalaza. Radovi su obavljani i na manjem broju staklenih (5), drvenih (2) i čeličnih (1) nalaza te nalaza od alpake (1). Valja napomenuti da se pod jednim nalazom veoma često podrazumijeva više predmeta te da su radovi na pojedinim predmetima zbog njihove veličine i/ili složenosti zahvata bili dugotrajni. Željezni nalazi te nalazi izvađeni iz mora također zahtijevaju višemjesečne radove zbog desalinizacije kojoj moraju biti podvrgnuti prije bilo kakvih drugih zahvata. Svi predmeti su nakon dovršenih radova fotografirani te je sastavljena pisana restauratorska dokumentacija.

Sredstvima Ministarstva kulture i medija RH bilo je financirano osam programa (ukupno ugovoreni iznos 34.000 eura): Lovreč, Sveti Lovreč Pazenatički; Brinje, Stari grad Sokolac; Čakovec, Muzej Međimurja, keramičke posude; Novi Vinodolski, utvrda Lopar; otok Lošinj, Državna cesta 100 (dionica Osor – Nerezine); Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije; Jalžabet, Bistričak; Nadin, Gradina.

Primarna djelatnost Odjela jest konzerviranje i restauriranje nalaza pronađenih tijekom realizacije redovitih programa ostalih odjela Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. U 2024. godini obrađeni su nalazi s njih 19.

U 2024. godini ugovoren je jedan program u cijelosti financiran sredstvima vanjskih investitora (ukupno ugovoreni iznos 2000 eura). Udruga za arheološka istraživanja i promidžbu arheologije Kvarnera *a/PAK* financirala je konzervatorsko-restauratorske radove na četiri keramičke posude s nalazišta Martinšćica – Punta Križa na otoku Cresu.

Svi konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su prema zakonskim propisima Republike Hrvatske i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na pokretnim nalazima s podvodnoga nalazišta otok Mljet, brodolom Tatinica – Maharac; s kopnenih nalazišta Lovreč, Sveti Lovreč Pazenatički; Brinje, Stari grad Sokolac i Nadin, Gradina te na posudama iz stalnog postava Muzeja Međimurja u Čakovcu.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na predmetima s nalazišta Mljet, brodolom Tatinica – Maharac prate istraživanja Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda. Tijekom 2024. godine izvedeni su radovi na 98 zlatnih, brončanih, kamenih i keramičkih predmeta, koji su u cijelosti završeni na njih 72. Keramički, kameni i brončani predmeti prethodno su desalinizirani dvije do tri godine. Nakon fotografiranja zatečenog stanja, provedena su preliminarna istraživanja. U Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a provedene su i analize kovine i dragog kamena elektronskim mikroskopom i XRF metodom. Keramički predmeti (amfore, vrčevi, zdjele i ulomci posuda) očišćeni su mehaničkom, kemijskom i ultrazvučnom metodom, a zatim konsolidirani. Ulomci su lijepljenjem spajani u cjeline te su nedostajući dijelovi rekonstruirani alabasternim ili zubarskim gipsom. Nakon mehaničke obrade, gips je obojen akrilnim bojama sličnih tonova kao površina originala. Obradeno je 49 keramičkih nalaza, od čega su rekonstruirana 24 predmeta. Brončani predmeti (pojasne kopče, dijelovi vaga, alatke) očišćeni su od inkrustacija morskog obraštaja i korozivne kore mehaničkom i ultrazvučnom metodom do izvorne površine. Od 18 obrađenih predmeta, dva su dovršena, dok su na ostalima radovi u tijeku. Jedan kameni brus očišćen je od površinskih naslaga mehaničkim metodama. Zlatni predmeti (novac, ukrasni jezičci, pojasne kopče) očišćeni su od naslaga kalcifikata algi mehaničkim i u manjem opsegu kemijskim metodama. Dovršeno je 28 zlatnih predmeta, dok su na dva kompleksnija radovi u završnoj fazi. Na kraju je izrađena završna fotografska i pisana restauratorska dokumentacija.

Mljet, brodolom Tatinica – Maharac. Amfora nakon konzervatorsko-restauratorskih radova.
Snimka: P. Gamulin, 2024.

Restaurirani predmeti većinom su glazirano keramičko posuđe iz 14. i 15. stoljeća. Restauratorski radovi provedeni su u dvije faze. Prva je faza uključivala vizualni pregled radi utvrđivanja stanja, mehaničko čišćenje pod povećalom (uz uklanjanje kalcitnih i korozivnih naslaga) te stabilizaciju i konsolidaciju materijala. Uslijedilo je spajanje fragmenata ljepilom, rekonstrukcija nedostajućih dijelova alabasternim gipsom, konsolidacija predmeta zaštitnim premazom i završno bojenje akrilnim bojama radi vizualne harmonizacije. Svaku fazu radova pratila je detaljna pisana i fotografska dokumentacija. Taj je projekt još jedan korak u očuvanju bogate kulturne baštine Svetoga Lovreča Pazenatičkog, čime se pridonosi boljem razumijevanju i valorizaciji povijesnoga naslijeđa Istre.

Lovreč, Sveti Lovreč Pazenatički, keramički tanjur prije i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: J. Višnjić, 2024.

U višegodišnjim arheološkim istraživanjima Staroga grada Sokolca u Brinju pronađena je izuzetno velika količina pokretnih nalaza. Tijekom 2024. godine obavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na 242 predmeta, popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom. Prije početka radova svaki predmet je pregledan pod binokularnim povećalom da bi se utvrdilo stanje površine te količina i vrsta korozije na metalnim predmetima, u svrhu određivanja vrste i uzroka oštećenja.

Na brončanim predmetima, za mehaničko uklanjanje korozivnih naslaga upotrijebljen je laboratorijski pribor i mikromotor s finim četkicama i brusovima, dok je na strukturno čvrstim predmetima bila moguća primjena ultrazvučne igle. Svi su radovi obavljeni pod binokularnim povećalom, a korozija je uklanjana do izvorne površine. Predmeti u dijelovima lijepljeni su epoksidnim dvokomponentnim ljepilom uz dodatak pigmenta, a spojevi su obrađeni uz pomoć mikromotora. Nalazi su tretirani blokatorom korozije bakra, a zatim zaštićeni premazom laka i mikrokristalnog voska.

Željezni predmeti desalinizirani su u sulfitoj kupki, nakon čega su uklanjani produkti korozije mehaničkim putem (mikromotorom s različitim dijamantnim nastavcima) te je provedeno pjeskarenje mikropjeskarnikom s korund abrazivnim sredstvom. Korozija je uklonjena do izvorne površine metala, čiji je ujednačen izgled postignut djelomičnim ili potpunim premazivanjem otopinom tanina u etanolu, koji pomaže i u prevenciji ponovnog izbijanja korozije. Predmeti su potom premazani konsolidantom koji učvršćuje strukturu te štiti od vlage i vanjskih utjecaja. Predmeti od više ulomaka zalijepljeni su u cjelinu epoksidnim dvokomponentnim ljepilom uz dodatak grafitnog praha kao punila. Istim materijalom zapunjene su rupe i pukotine, kao i restaurirani dijelovi za koje su

postojali potrebni elementi za rekonstrukciju. Nakon završetka navedenih radova nanesen je premaz zaštitnog mikrokristalnog voska otopljenog u toluenu, koji površini predmeta daje matiran izgled i štiti od vlage.

Brinje, Stari grad Sokolac. Brončano zvono prije i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2023.

Nalazište Nadin, Gradina između 2005. i 2020. godine istraživao je Odjel za arheologiju Sveučilišta u Zadru. Tijekom 2018. godine istražena je intaktna helenistička grobnica datirana u 2. i 1. stoljeće prije Krista, u kojoj je bilo pokopano najmanje 226 osoba. Među velikom se količinom pokretnih nalaza ističe gotovo 200 helenističkih posuda. Tijekom 2024. godine provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na 30 helenističkih reljefnih kratera.

Nadin, Gradina. Helenistički krater iz groba 105 prije i nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Prije radova izrađena je fotodokumentacija postojećeg stanja te su obavljena preliminarna konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Na površini predmeta bili su vidljivi tragovi gorenja te kalcitne naslage, ali je struktura materijala kvalitetna i čvrsta. Krateri su izrađeni na lončarskom kolu prema kalupima od fine, dobro pročišćene gline. Na većini je očuvana prevlaka od fine gline u crvenoj ili crnoj boji.

Neki od predmeta prije su bili lijepljeni neutvrđenim ljepljivom pa su na sebi imali ostatke ljepljivih traka. Nalazi su oprani i uklonjene su površinske nečistoće. Većina predmeta bila je prekrivena kalcifikatom, koji je s površine uklonjen mehanički i kemijskim sredstvima, nakon čega su predmeti ispirani više sati tekućom vodom. Već spojeni predmeti su rastavljeni te su s ulomaka uklonjeni ostaci ljepila.

Nakon čišćenja, predmeti su strukturno konsolidirani odgovarajućim sredstvom. Potom su ulomci preliminarno lijepljeni krep-trakom te trajno ljepljivom za arheološku keramiku. Za integraciju je upotrijebljen alabasterni gips. Reljefni ukrasi su rekonstruirani uzimanjem otisaka originala zubarskim silikonom. Nakon obrade gipsa ručnim alatom i ponovnog čišćenja, gips je nijansiran akrilnim bojama nekoliko nijansi svjetlijim tonom od originalne boje, kako bi se vidjela razlika između originalnih i rekonstruiranih dijelova. Predmetima koji nisu imali nožicu ili obje ručke nisu se rekonstruirali nedostajući dijelovi.

Svi su predmeti nakon završenih radova fotografirani te je izrađena pisana restauratorska dokumentacija.

Za potrebe novog postava prapovijesne zbirke Muzeja Međimurja Čakovec bilo je potrebno obaviti konzervatorsko-restauratorske radove na nekoliko keramičkih predmeta restauriranih osamdesetih godina 20. stoljeća. U 2024. godini provedeni su radovi na sedam predmeta s lokaliteta Gmajna i Dvorišće, datiranih u razdoblje starijega željeznog doba.

Preliminarnim pregledom zatečenoga stanja uočeno je da su površine predmeta prekrivene bojom, slojem gipsa te razrijeđenim ljepljivom za drvo. Na dijelovima posuda bilo je vidljivo ljuštenje slojeva materijala koji se upotrebljavao u prijašnjim restauratorskim zahvatima. Unutrašnjost predmeta bila je posve prekrivena gipsom i bojom. U jednoj se urni ispod gipsa u unutrašnjosti nalazilo ojačanje od gaze, ljepila i gipsa.

Čišćenje je počelo mehaničkim uklanjanjem gipsa s površine, a nastavilo se kemijskim uklanjanjem boje i ljepila, za što su se najbolje pokazali voda i aceton. Uklanjanjem starih slojeva restauracije polako se otkrivala originalna površina predmeta, lomljiva i porozna struktura keramike te različita boja originalne površine posude od boje premaza nanesenog u restauriranju.

Nakon zahtjevnog čišćenja i rastavljanja posuda na ulomke, započeti su novi konzervatorsko-restauratorski radovi. Ulomci su strukturno konsolidirani potapanjem, nakon čega su ponovo spajani ljepljivom. Za integraciju nedostajućih dijelova upotrijebljen je alabasterni gips. Nakon obrade gipsa ručnim alatom i ponovnog čišćenja, gips je nijansiran akrilnim bojama nekoliko nijansi svjetlijim tonom od originalne boje, kako bi se vidjela razlika između originalnih i rekonstruiranih dijelova. Konzervatorsko-restauratorske radove pratila je opsežna pisana i fotografska dokumentacija.

Čakovec, Muzej Međimurja. Askos (inv. 17667) prije konzervatorsko-restauratorskih radova.
Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Čakovec, Muzej Međimurja. Askos (inv. 17667) poslije konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

**Nepokretna
kulturna baština**

Programi na nepokretnim kulturnim dobrima provode se u Službi za nepokretnu kulturnu baštinu te u Službi za odjele izvan Zagreba 3 i na Restauratorskom odjelu Osijek. Temeljem reorganizacije od 1. rujna 2023. godine Služba za nepokretnu baštinu sastoji se od pet odjela (Odjel za graditeljsko naslijeđe, Odjel za zidno slikarstvo i mozaik, Odjel za kamenu plastiku, Odjel za štuko i Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne kulturne baštine) koji radom objedinjuju provođenje svih faza programa zaštite, istraživanja i očuvanja nepokretne kulturne baštine.

Neovisno o ustrojstvenoj organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, objedinjeno je stručno praćenje programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara svih Zavodskih jedinica koje obavljaju poslove na nepokretnoj kulturnoj baštini. Prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja kulturnih dobara koja nisu obuhvaćena ustrojem Zavoda, a nužna su za cjelovitu provedbu programa. Izvođenje radova na nepokretnim kulturnim dobrima provodi se prema usvojenoj stručnoj metodologiji. Prethode im arhivska, konstruktivna te konzervatorsko-restauratorska i/ili arheološka istraživanja, a rezultati svih provedenih istraživanja predstavljeni su u konzervatorskom elaboratu zajedno s valorizacijom, prijedlogom prezentacije te prijedlogom smjernica za obnovu. Nakon što elaborat verificira mjerodavno tijelo, pristupa se izradi tehničke dokumentacije: idejnom, glavnom ili izvedbenom projektu, ishodu potrebnih dozvola i odobrenja za radove te potom izvođenju građevinsko-obrtničkih ili konzervatorsko-restauratorskih radova.

Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2024. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

U 2024. godini je, prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad, sklopljenom s osnivačem, planirana realizacija 90 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini, uključujući i dodatna dva programa evidencije stanja i izrade troškovnika te hitnih intervencija. Sredstva osigurana programima hitnih intervencija na nepokretnoj baštini te evidencije stanja i izrade troškovnika, na traženja nadležnih konzervatorskih odjela i uz odobrenje Uprave za zaštitu kulturne baštine, koristila su se za hitne i nepredviđene potrebe postupanja na kulturnim dobrima koja nisu dio plana programske djelatnosti Zavoda. Dva programa su u statusu mirovanja, a osigurana sredstva za te programe preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti, predložene i usvojene na sjednicama Upravnoga vijeća Zavoda. Prema nalogu Ministarstva kulture i medija RH, u programsku djelatnost uvrštena su tri dodatna programa.

U sklopu tekućeg i investicijskog održavanja, za koje je sredstva osigurao osnivač, djelatnici Službe za nepokretnu baštinu proveli su sedam programa koji se odnose na poslovne prostore Zavoda.

Osim sredstava za radove koje je osigurao osnivač, sredstva su za niz programa osigurala tijela lokalne i područne samouprave, administrativne crkvene jedinice, javne ustanove i zavodi, muzeji, kazališta i drugi investitori. S vanjskim investitorima sklopljeno je sedamnaest ugovora, a nastavljena su i dovršena tri programa financirana sredstvima ostalih investitora, ugovorenih prethodne godine. Dva programa financirana su sredstvima Europske unije iz Mehanizma za oporavak i otpornost (NPOO).

Služba za nepokretnu baštinu

U 2024. godini u Službi su realizirana 63 programa koje je financirao osnivač, Ministarstvo kulture i medija RH, a bili su dio redovite programske djelatnosti, te još 14 programa financiranih sredstvima ostalih investitora i sedam programa investicija. Dva planirana programa nisu realizirana.

Odjel za graditeljsko naslijeđe

Na Odjelu za graditeljsko naslijeđe zaposleno je deset djelatnika na neodređeno vrijeme. Oni rade na provođenju programa s područja graditeljskog naslijeđa i arhitektonske struke. Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2024. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

Djelatnici Odjela organiziraju provedbu programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara, pri čemu izrađuju arhitektonske snimke postojećega stanja nepokretnih kulturnih dobara, sudjeluju u konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i izradi konzervatorskih elaborata te izrađuju projektну dokumentaciju za obnovu. Ovlašteni inženjeri arhitekture (u skladu s propisima kojima se uređuje građenje) koordiniraju i provode stručni i projektantski nadzor izvođenja radova u sklopu provedbe programa Odjela i drugih ustrojstvenih jedinica Zavoda. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih i građevinsko-tehničkih radova, izrađuju se stručni izvještaji o realizaciji programa. Djelatnici Odjela za graditeljsko naslijeđe sudjeluju u pripremi i provođenju postupaka javne nabave, organiziraju i vode radove na investicijskom održavanju svih poslovnih prostora na kojima djeluje Hrvatski restauratorski zavod.

U 2024. godini u sklopu djelatnosti Odjela realizirano je 28 programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara koje je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH. Jedan program nije realiziran jer je cjelovita faza radova zahtijevala znatno veći iznos od osiguranih sredstava za realizaciju programa, a drugi program (kompleks katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i crkve sv. Kvirina u Krku) nije ostvaren zbog usuglašavanja projektnog zadatka. Također su, prema zasebnom planu, obavljeni radovi programa tekućeg i investicijskog održavanja građevinskih objekata i opreme, a za tri programa osigurani su vanjski investitori. Veći dio djelatnosti Odjela u 2024. godini odnosio se na nastavak provedbe višegodišnjih programa koji uključuju već opisane poslove Odjela, kao i nastavak aktivnosti na sanacijama šteta od potresa.

Prema Sporazumu o prijenosu prava upravljanja nekretninom (KLASA: 940-06/20-01/0465, URBROJ: 532-06-01-01/4-21-3) od 8. veljače 2021. godine, Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba dobio je pravo upravljanja zgradom bivše Tvornice duhana u Zagrebu. Sredstvima iz Fonda solidarnosti Europske unije izrađena je projektна dokumentacija za obnovu zgrade u skladu sa Zakonom o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije, a odnosi se na cjelovitu obnovu konstrukcije. U 2022. godini počeli su radovi na konstruktivnoj obnovi temeljem izrađene projektne dokumentacije, koji su dovršeni potkraj 2023. godine. Veći dio potrebnih sredstava za konstruktivnu obnovu osiguran je iz Fonda solidarnosti, a preostala sredstva osigurana su iz nacionalnih sredstava (Državnog proračuna RH). Time je realizirana prva faza obnove građevine. U 2023. godini dovršena je dokumentacija za drugu fazu cjelovite i energetske obnove, a 8. studenoga 2024. godine, nakon provedenih postupaka javne nabave, počeli su radovi cjelovite i energetske obnove.

Katedrala sv. Jakova u Šibeniku jedno je od najvažnijih graditeljskih ostvarenja iz 15. i 16. stoljeća na tlu Hrvatske. Zbog iznimnih vrijednosti, katedrala je 2000. upisana na UNESCO-ov Popis svjetske baštine.

Višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi provode se u kontinuitetu. U njima sudjeluju konzervatori-restauratori specijalizirani za kamenu plastiku, konzervatori (geolozi, kemičari, arhitekti, povjesničari umjetnosti)

Službe za nepokretnu baštinu, Prirodoslovnog laboratorija i Informacijsko-dokumentacijskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda te vanjski suradnici.

U 2024. godini završena je deseta faza konzervatorsko-restauratorskih radova u unutrašnjosti katedrale. Obuhvatila je galerije bočnih brodova. Radovi su financirani sredstvima Ministarstva kulture i medija RH te Šibenske biskupije, s kojom je sklopljen ugovor. Nakon dovršetka čišćenja površine kamena, kombiniranim konzervatorsko-restauratorskim metodama (ovisno o stanju kamene površine, stupnju i vrsti onečišćenja) izvedeni su radovi uklanjanja neprikladnih mortova i starih sljubnica. Kamen je očišćen tako da uvažava metodologiju i razinu čišćenja prve i druge faze konzervatorsko-restauratorskih radova (lasersko i hidromehaničko čišćenje). Cementni i ostali neprikladni mortovi uklonjeni su mehanički, finim klesarskim alatom. Površine kamena koje su se osipale ili luskale desalinizirane su i konsolidirane.

Površinsko odvajanje slojeva i luskanje kamena sanirano je podljepljivanjem i injektiranjem ljepila i/ili konsolidanta, preostali vidljivi lomovi zapunjeni su umjetnim kamenom, a rekonstruktivni zahvati u prirodnom kamenu izvedeni su ugradnjom kamenog tašela. Završno je izvedeno fugiranje sljubnica vapnenom žbukom; pritom se vodilo računa o tonskoj ujednačenosti s prethodno izvedenim fazama radova.

Prema Ugovoru o korištenju nekretnine, poslovne zgrade 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 63 unutar kompleksa bivše Vojarne „Dr. Ante Starčević“ dane su na korištenje Hrvatskom restauratorskom zavodu za potrebe čuvaonica javnih ustanova u kulturi kojima je osnivač Republika Hrvatska. U sklopu programa završeni su radovi obnove od potresa i prilagođavanja prostora postojeće zgrade br. 7 novim potrebama za privremene čuvaonice – depoe, temeljem izrađene dokumentacije te su opremljene zgrade br. 3 i br. 5.

U 2024. godini sklopljen je ugovor i osigurana su bespovratna sredstva financiranja za energetska obnova dvorca Batthyány, jednoga od najreprezentativnijih očuvanih objekata profane arhitekture u Ludbregu i ludbreškoj Podravini, dvorca s elementima srednjovjekovne utvrde, renesansnog burga i barokno-klasicističke arhitekture.

Reprezentativni kompleks dvorca, dviju zasebnih zgrada i prostranog perivoja nalazi se na sjevernomu dijelu povijesne jezgre Ludbrega, uz lijevu obalu rijeke Bednje, kao dio sklopa koji čini prostrani perivoj i tri samostalna objekta: glavna četverokrakna, četveroetažna (prizemlje i tri kata) zgrada s podrumskim prostorijama i s unutarnjim dvorištem, koja je smještena u pozadini kompleksa, i dvije pomoćne dvokatne, nekad gospodarske zgrade, smještene bočno, južno od glavne zgrade.

Protekom vremena, na dvorcu Batthyány provedeno je niz intervencija, dogradnji i pregradnji pa se mogu razlikovati tri razdoblja u građevinskom razvoju dvorca. U gotičkom razdoblju utemeljuje se burg s palasom na mjestu sjevernog, istočnog i zapadnog krila, uz kulu unutar koje je dvorska kapela. U renesansno-ranobaroknom razdoblju obnavlja se interijer i utvrđuje sklop predzidom i kulama cilindričnog oblika, a u posljednjem, baroknom razdoblju proširuje se tlocrt dvorca, preoblikuje pročelje i reprezentativno oprema interijer, podižu se gospodarske zgrade i uređuje perivoj.

Ludovik Batthyány 1745. godine počinje radikalnu obnovu tadašnjega srednjovjekovno-renesansnog kaštela, čiji je izgled u određenoj mjeri očuvan do danas. J. Hueber, jedan od najvažnijih graditelja 18. stoljeća iz Graza, preuređuje dvorac. Preoblikovao je pročelje i interijer, podigao novo ulazno krilo te sagradio dvije posebne gospodarske zgrade; s južne strane oblikovao je dvorište. U 20. stoljeću posljednji vlasnik posjeda, knez Ladislav Batthyány Strattmann, prodaje grad i veleposjed. Neprimjerenim korištenjem dvorski sklop je devastiran, jer je služio kao vojarna, a zatim i kao proizvodni pogon tekstilne industrije.

Početkom devedesetih godina 20. stoljeća dvorac Batthyány pružao je najbolje uvjete čuvanja i zaštite pokretne kulturne baštine u Hrvatskoj. Sredstvima bavarske vlade dvorac je cjelovito restauriran, a glavna zgrada revitalizirana je za potrebe Restauratorskog centra za restauriranje pokretnih spomenika.

Energetskom obnovom dvorca Batthyány poboljšat će se i obnoviti energetska svojstva zgrade. Ciljevi projekta su kompletna energetska obnova zgrade dvorca, smanjenje potrošnje energije, poboljšanje uvjeta rada i toplinske

ugodnosti, smanjenje proizvodnje i emisije stakleničkih plinova (CO₂), doprinos zaštiti okoliša i održivosti resursa unaprjeđenjem grijanja ugradnjom sustava s dvije dizalice topline voda/voda za potrebe toplinskog konzuma, kao i modernizacija plinskog sustava grijanja (pomoćni sustav dizalica topline), modernizacija unutarnje rasvjete ugradnjom LED svjetiljki te senzorske rasvjete na komunikacijskim površinama. Zamijenit će se postojeća i ugraditi nova vanjska stolarija s izostaklima i Low-e premazima RAL metodom, izolirat će se pod tavana (strop trećega kata prema negrijanom prostoru) kaširanom mineralnom vunom debljine 4 cm. Predviđeno je smanjenje potrošnje energije za grijanje na godišnjoj razini (ušteta primarne energije od 61,63 %) te smanjenje troškova energenata, zahvaljujući učinkovitijem sustavu grijanja i rasvjete te termoizolirajućoj stolariji.

Sakralni kompleks klarisa u Splitu sastoji se od izdužene, dvokatne zgrade samostana na koju se u središnjoj osi okomito nastavlja samostanska crkva. Sklop je okružen vrtom i visokim ogradnim zidom. Glavno pročelje crkve je jednostavnog, neorenesansnog oblikovanja sa zaobljenim zabatom, koji na krajevima završava volutno. Samostanska zgrada raščlanjena je nizom prozorskih otvora s biforama u središnjoj osi pročelja. U osi se iz krovne plohe ističe krovna kućica s biforom, a iz središta samostanskog krila izdiže se osmerokutna lanterna zvonika rastvorena prozorima. Pročelja samostana i crkve oblikovana su uredno nizanim klesancima s jednostavno profiliranim elementima arhitektonske plastike. U 2024. godini program je obuhvatio radove na zamjeni dijela dotrajale prozorske stolarije, kako bi se spriječila građevinska šteta na obnovljenim dijelovima samostana.

Program izrade projektne dokumentacije za „ulaznu kapsulu“ riznice katedrale Uznesenja Marijina u Dubrovniku proveden je u suradnji sa Službom za pokretnu baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Izrada projektne dokumentacije odnosi se na rješavanje problema mikroklimе, osiguranje predmeta u slučaju potresa te na sigurnosne probleme. Svi podaci koji obuhvaćaju analizu postojećega stanja, rezultate provedene termografije, evidentiranje mikroklimatskih parametara temeljem postavljenih *loggera* uz bilježenje broja posjetitelja, objedinit će se u formi projektnog zadatka za izradu dokumentacije u sljedećoj godini.

Akademsku crkvu sv. Katarine Aleksandrijske sagradili su isusovci u prvoj polovici 17. stoljeća (1620. – 1632.). To je ranobarokna dvoranska crkva s prostranim svetištem zaključenim ravnim zidom. Duž bočnih zidova lađe su po tri kapele i iznad njih oblikovane empore, dok je uz južnu stranu svetišta dograđena sakristija. Crkva je svodena bačvastim svodom sa susvodnicama, a sakristija križnim svodom.

Program na akademskoj crkvi sv. Katarine Aleksandrijske u Zagrebu obuhvaćao je konzervatorsko-restauratorske radove koji su pratili izvođenje nužnih mjera konstruktivne sanacije oštećenja nakon potresa koji su zadesili Zagreb i okolicu 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine i teško oštetili konstrukciju građevine. Radovi su obuhvaćali strapiranje dijelova žbuke sa zidnim oslicima i štukodekoracijama na mjestima potrebne konstruktivne sanacije svoda. Obuhvaćali su radove na kamenoj plastici (ponajprije pokrovnoj ploči menze oltara). Također su izvođeni radovi na bazama koje nose ukrasne vaze na vrhu spoja glavnog pročelja s bočnim zidovima kapela. Nakon postavljanja skele za obnovu pročelja, utvrđeno je da su zidane baze s kamenim zaključnim pločama teško oštećene i da ih treba obnoviti prezidavanjem zidanog dijela i lijepljenjem razlomljenih dijelova kamenih poklopnica. Restauracija vaza nastavit će se nakon demontaže i detaljnog pregleda.

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela u Rudini nalazi se sjeverno od sela Čečavac, na vinorodnim obroncima Psunja. Prvi (poznati) spomen Rudine jest onaj iz 1279. godine, no pretpostavlja se da je opatija bila osnovana gotovo cijelo stoljeće prije toga i da je napuštena sredinom 16. stoljeća.

Na višegodišnjem programu revizijskih arheoloških istraživanja i konzerviranja ostataka benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela u Čečavcu (Rudini) nastavljani su radovi u zoni sjeverozapadno od nekadašnjega klaustara (sjeverno krilo nekadašnjega samostana). Ostaci benediktinske opatije očuvani su uglavnom u donjim dijelovima

zida i temeljnoj zoni. S obzirom na brojne prije pronađene vrijedne arheološke nalaze, u nedostatku cjelovite dokumentacije nalazišta (koja bi nalaze povezivala s građevinskim kontekstom), provode se revizijska arheološka istraživanja. Istodobno se konzerviraju očuvani temelji i zidovi.

Nakon arheoloških istraživanja u prethodnoj godini, u 2024. godini provodili su se radovi statičke sanacije lože (grobiljske kapele) na groblju uz crkvu sv. Nikole u Borovcima, u Općini Kula Norinska. Građevina je bila u lošem stanju, dijelom i zbog vegetacije u koju je loža bila zarasla i koja je degradirala samu konstrukciju građevine. Veći dio objekta, uključujući i pokrov, prekrivao je bršljan, a pukotine na stražnjem zidu najvjerojatnije su posljedica izdizanja korijenja obližnjeg stabla, što je uzrokovalo prodiranje vlage u unutrašnjost.

Radovi su obuhvatili preslagivanje pokrova, koji je ponovljen od ploča kamena na prethodno postavljen hidroizolacijski sloj. Građevina je statički sanirana i regulirano je odvođenje krovnih voda. Uređeno je pročelje građevine, unutrašnjost je ponovno žbukana, a pod je popločen kamenim pločama kako je bio i zatečen.

U dogovoru s nadležnim konzervatorom uklonjeno je naknadno recentno zazidavanje glavnog pročelja te je ta strana zatvorena rešetkom od kovanog željeza, što omogućava bolje prozračivanje objekta i isušivanje eventualne vlage.

Na taj su način obavljeni svi potrebni radovi na građevinskoj sanaciji objekta, koji je statički saniran i zaštićen od prodora vode i vlage.

Veći dio djelatnosti Odjela u 2024. godini odnosio se na nastavak provedbe višegodišnjih programa koji uključuju već opisane poslove Odjela, kao i sve aktivnosti sanacije šteta od potresa.

Manastir Orahovica i crkva sv. Nikole u Duzluku nalaze se na obroncima Papuka. To je jedan od najstarijih pravoslavnih manastira u Hrvatskoj, a njegova arhitektura ima obilježja moravske škole, izuzetno rijetkog stila na području Hrvatske. Crkva sv. Nikole sagrađena je 1592. godine u tlocrtnom obliku trolisno zaključenog križa. Iznad naosa izdiže se visok i uzak tambur, oslonjen na četiri osmerokutna stupa. Unutrašnjost crkve bila je u cijelosti oslikana, no danas su vidljivi samo fragmenti. Dio oslika očuvan je u većoj mjeri na osmerokutnim stupovima na koje se oslanjaju pandantivi kupole. Crkva je građena kombinacijom kamene i opečne građe slagane u pravilne horizontalne redove, čime je postignut dekorativni uzorak na zidnoj površini pročelja. Gornje zone zidova građene su isključivo kamenom.

U 2024. godini izvedena je konstruktivna sanacija tambura uz konzervatorsko-restauratorski nadzor zbog zaštite zidnog oslika. Izvedeno je pažljivo injektiranje cijele zone kamenih zidova tambura s vanjske strane, u svrhu ojačanja strukture središnjeg dijela zida, te su ugrađena štapna sidra od nehrđajućeg INOX čelika, postavljena u tri zone – zoni parapeta, zoni stupaca između prozorskih otvora te u zoni između prozora i vijenca. Izvedeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na dekorativnim kamenim elementima pročelja tambura.

Kapela sv. Martina u Martinšćini jednobrodna je građevina s drvenim stropom, kvadratičnog presvođenog svetišta. Sakristija je prigradnja uz sjeverno pročelje, a na zapadnom pročelju je masivni zvonik sa zidanim predvorjem. U pisanim izvorima kapela se prvi put spominje 1334. godine kao župna crkva. Radovi i istraživanja provode se od 1947. godine, kad Tihomil Stahuljak u svetištu otkriva oslik koji je, temeljem komparativne formalne analize, datiran u sredinu 15. stoljeća. Kanonske vizitacije 1639. godine opisuju crkvu kao jednobrodnu građevinu s drvenom konstrukcijom stropa, presvođenim kvadratnim svetištem, sakristijom i zvonikom nad krovom lađe. Nakon 1666. godine na zapadnom pročelju zida se novi zvonik (dovršen 1708. godine), a nad lađom se postavlja tabulat.

Godine 1677. spominje se i gradnja zidanog predvorja na stupovima. Crkva 1699. godine postaje područna kapela župne crkve u Zlataru. Prema izvorima iz 1894. godine, crkva je preuređena i dobila je novu sakristiju. Godine 2007. i 2008. HRZ radi na zidnom osliku svetišta, a od 2012. godine vodi građevinsku sanaciju te konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radove (uz izradu popratne dokumentacije).

Hrvatski restauratorski zavod izveo je 2024. godine radove prema prethodnom odobrenju Konzervatorskog odjela u Krapini za obnovu pročelja zvonika kapele sv. Martina. Radovi na pročeljima zvonika obuhvatili su uklanjanje naknadnih slojeva neadekvatnih popravaka i dotrajale žbuke te je vučena profilacija popravljena u skladu s očuvanim povijesnim oblikom. Izvedeno je žbukanje zidnih ploha, popravak profilacija potkrovnog vijenca i dekorativnih lukova oko otvora lože za zvona te opšivanje ostataka dekorativnog oslika na južnom pročelju. Sanirani su rubovi očuvane površine najstarije žbuke (iz razdoblja dovršetka gradnje zvonika) s urezanim i crveno obojenim ukrasom na južnom pročelju. Navedenim radovima na zvoniku zaključeni su svi planirani zaštitni radovi na zidovima pročelja.

Martinšćina, kapela sv. Martina. Pogled na južno pročelje. Snimka: I. Marinković, 2019.

Martinšćina, kapela sv. Martina. Pogled na južno pročelje zvonika nakon radova 2024. Snimka: A. Čurić, 2024.

Crkva Sv. Križa u Križovljanu građena je možda već u 13. stoljeću, a spominje se u prvom popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine. Do prve polovice 16. stoljeća bila je župna crkva, a potom postaje i ostaje do danas filijalom Župe sv. Martina u Martijancu, duže vremena izvan upotrebe. Crkva je jednobrodna, pravilno orijentirana, zidana kamenom i djelomično opekom, s polygonalnom apsidom, sakristijom na sjevernoj strani i zvonikom iznad glavnog pročelja. U zvonik i potkrovlje ulazi se s pjevališta. Brod, svetište i sakristija su svođeni, premda je brod prije 19. stoljeća imao tabulat. U 19. stoljeću izgrađeno je pjevalište i zvonik zidan opekom. Drveno dvostrešno krovništvo i šatorasta kapa zvonika pokriveni su biber-crijepom i bakrenim limom. Unutrašnjost crkve opremljena je baroknim oltarima, glavnim u svetištu i dvama bočnima u brodu (koji su deponirani na Restauratorskom odjelu u Ludbregu), sakristijskim ormarom i klecilom, dok su drvene klupe otuđene. U svetištu su dvije barokne zidne slike koje upotpunjavaju drveni glavni oltar. Fragmenti zidnih oslika su i na sjevernom zidu broda, na zidu iznad trijumfalnog luka, u lunetama zidova i svoda svetišta; svaka cjelina je od drugog autora i iz drugog razdoblja.

Radovima na pročeljima crkve tijekom 2024. godine otkriven je, ugrađen u zid na južnom pročelju (kao spolija), dobro očuvan kameni fragment s reljefom ljudske glave u trokutastom okviru. Uz odobrenje Konzervatorskog odjela u Varaždinu, fragment je izvađen iz zida i deponiran u župnom dvoru Župe sv. Martina u Martijancu. Na kamenom reljefu iznad glavnog portala i na fragmentu uglovnjaka s lijeve strane na zapadnom pročelju, konzervatorsko-restauratorske radove čišćenja, dopune, učvršćivanja i hidrofobiziranja izveo je restaurator Odjela za kamenu plastiku HRZ-a. Nakon obijanja žbuke, zidovi i prozorski parapeti zapunjeni su na mjestima većih

Križovljan, crkva Sv. Križa, četverokutna kula, pogled s jugoistoka nakon obnove. Snimka: I. Lulić, 2024.

Križovljan, crkva Sv. Križa, kameni ulomak (spolija) pronađen nakon obijanja žbuke. Snimka: A. Orčić Vukašin, 2024.

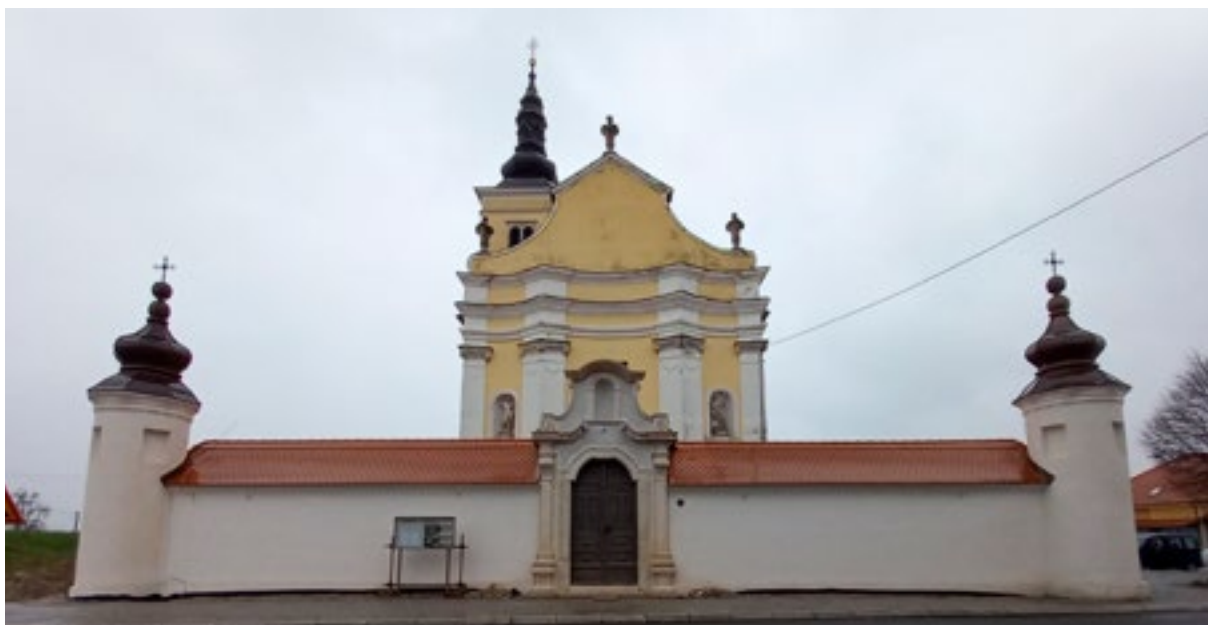
oštećenja i udubljenja te ožbukani vapnenom žbukom, a zona sokla žbukana je sanacijskom žbukom. Pročelja su bojena bijelom bojom. Konzervatorskim istraživanjima 2009. godine ustanovljeni su očuvani fragmenti oslikanih uglovnjaka na tri vertikalna brida svetišta s ostacima crvene boje i vidljivim ugrebenim linijama crteža u žbuci. Oslik je rekonstruiran.

Crkva sv. Julijane u Tremi nekadašnja je župna crkva, a danas filijalna kapela u sastavu Župe sv. Jurja u Đurđicu. Nalazi se na ograđenom platou u zaseoku Dvorišće (Pintići). Pravilno je orijentirana, jednobrodna, s užim, poligonalno zaključenim svetištem, a u unutrašnjosti je očuvan ranobarokni inventar. Unutrašnjost crkve podijeljena je na predvorje nadvišeno drvenim pjevalištem, oslonjenim na dva drvena stupa, iznad kojega se izdiže drveni zvonik. Brod je pravokutnog tlocrta, a uzdužni zidovi raščlanjeni su velikim lučnim nišama. Strop broda je drveni. Svetište, odvojeno polukružnim trijumfalnim lukom, svođeno je oslikanim bačvastim svodom sa susvodnicama. Glavni oltar je ranobaroknih karakteristika. Dva bočna oltara u prostoru broda, s obiju strana trijumfalnog luka, potječu iz radionice kipara Joannesa Adamusa Rosembergera. Na sjevernom zidu je poligonalna ranobarokna propovjedaonica s prikazom četvorice proroka, oslonjena na masivniji, kameni okrugli stup.

Tijekom 2024. godine obavljeni su zaštitni radovi na spoju drvene obloge zvonika i zabatnog zida, te se popravljaju drveni elementi pročelja zvonika. Trule grede pjevališta prema projektnoj dokumentaciji zamijenjene su drvenim lameliranim gredama, a nad lađom ugrađene su čelične nadvlake na koje se vežu postojeće stropne grede.

Graditeljski sklop crkve sv. Jurja s cinktorom u Lopatincu reprezentativni je primjer barokne sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, zbog izrazito dinamične, prostorno-volumenske artikulacije te kvalitetne plastičke obrade. Crkva je od prvotne filijalne kapele postala župnom crkvom, a zatim i hodočasničkim mjestom, što je utjecalo na sukcesivnu gradnju i povećanje cijeloga kompleksa. Cinktor crkve sagrađen je neposredno prije 1779. godine, kad se prvi put spominje u kanonskim vizitacijama. Prostorno je organiziran kao trijem koji se krilima pruža oko crkve u obliku nepravilnog poligona. U cinktor se ulazi kroz portal bogate raščlambe, a pročelni zid sa svake strane omeđuje po jedna kulisna kula s lukovičastom kapom. Trijemovi su svođeni češkim kapama oslonjenima na toskanske stupove, povezane pojasnicama s lezenama u zidu.

U 2024. godini izvedeni su građevinski i konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom portalu i na kamenoj plastici portala i oko zabata, žbukanje unutarnjeg lica zida i svodova cinktora, uklanjanje stare žbuke i žbukanje novom. Slijepljeni su puknuti dijelovi dovratnika i sidreni u zid portala, rekonstruirane su baze pilastara koji flankiraju portal. Pod je u ulaznom polju uklonjen, a podloga za novi pod je izbetonirana. O trošku crkvene općine izrađene

Lopatinec, crkva sv. Jurja s cinktorom, sjeveroistočno pročelje cinktora. Snimka: T. Kučinac, 2024.

Lopatinec, crkva sv. Jurja s cinktorom, portal cinktora nakon restauratorskih radova.
Snimka: T. Kučinac, 2024.

su nove sjeverne vratnice, prema izvedbenom projektu izrađenom u sklopu programske djelatnosti HRZ-a. Velika vrata s glavnog portala su prelićena i ovješena na restaurirane kamene dovratnike. U unutrašnjosti je sanirana površina zida dozidavanjem, ožbukani su svodovi i unutarnji zidovi sjevernog i sjeveroistočnog krila, obavljeno je čišćenje, dopuna nedostajućih dijelova (domodeliranje), toniranje i impregnacija arhitektonske kamene plastike.

Pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija u Velikom Pogancu podignuta je na mjestu starije drvene, vjerojatno oko 1766. godine, na području tadašnjega Varaždinskog generalata. Crkva je jednobrodna, sa svetištem zaključenim polukružnom apsidom. Zapadnim pročeljem dominira zidani četvrtasti zvonik. Arhitektura crkve slijedi barokne karakteristike, no skromnijega je izričaja. Na pročeljima gotovo potpuno izostaju elementi arhitektonske plastike. Unutarnji prostor podijeljen je na predvorje (pripratu) pod pjevalištem, brod, svodjen dvjema češkim kapama, i svetište iza ikonostasa. Ikonostas crkve je 1778./1779. godine izradio Jovan Četirević Grabovan.

U 2024. godini nastavljena je obnova marijaterzijanskog krunskog lusteru iz 18. stoljeća. Na uzdužnim zidovima izvedene su betonske grede, čeličnim šipkama i specijalnim cementom sidrene u zid. Potkrovlje je očišćeno od šute, opečni svodovi na dva i pol svodna polja su s gornje strane ožbukani, dvokomponentnim epoksidnim ljepilom zalijepljene su mreže karbonskih vlakana, sidrene karbonskim užadima u svod. Tesarski spojevi drvenih greda krovne konstrukcije međusobno su obostrano povezani plosnatim željezom, skobama i krovnim vijcima.

Ostaci pavlinskoga samostana BDM u Mikleuški, najstarijega samostana toga reda na području današnje Hrvatske, nalaze se podno Dugačkog brda na Moslavačkoj gori. Samostan osnovan sredinom 13. stoljeća, u doba pavlina obavlja javnu djelatnost izdavanja ili potvrđivanja, prijepisa i čuvanja originala isprava (*locus credibilis*). Redovnici samostan zauvijek napuštaju između 1520. i 1544., kad obližnji Garić-grad potpada pod osmanlijsku vlast. Crkva Navještenja Marijina, smještena u sjeveroistočnom dijelu samostana, u cijelosti je arheološki istražena. To je jednobrodna, pravokutna lađa s podjednako dugačkim i širokim poligonalno zaključenim svetištem. Veličina crkve i kompleksa koji se naslućuje u reljefu terena, kao i ostaci bogatijih arhitektonskih profilacija, svjedoče o značenju toga samostana.

Tijekom 2024. godine uklonjen je urušeni materijal iza južnog zida hodnika uz crkvu uz arheološki nadzor. U sloju zasipa nisu pronađeni specifični nalazi. Zidovi ćelije su nakon iskopa snimljeni 3D skenom i grafički dokumentirani. Otkopani ostaci zidova ćelije potpuno su prezidani istim kamenom, ponavljanjem zatečene strukture lica zida. Nakon sušenja veziva, s unutarnje strane otkopanih zidova ćelije postavljen je geotekstil, a u jamu je vraćen iskopani materijal kao zaštita arheološki neistraženog dijela terena.

U sklopu restauratorskih radova pripremljeni su elementi portala za ponovnu ugradnju. Nadvoji pronađeni u arheološkim iskopanjima 2012. godine konzervirani su i restaurirani, kao i stranice portala, koje su zbog lošijeg stanja kamena kompletno replicirane u masi umjetnoga kamena na Odjelu za kamenu plastiku HRZ-a. Novi prag portala izveden je u granitu, a kamenom iz urušenja zidane su stranice niše u koje je okvir portala uzidan. Nakon montaže kamenog nadvoja, opekom je sazidan segmentni luk niše, a preko nadvoja i opekom zidanog luka niše nadozidan je dio srušenoga zapadnog zida hodnika. Prag, stranice i restaurirani kameni nadvoji zaštićeni su i tonirani vapnom nakon dovršetka portala. U radionici za kopnenu arheologiju HRZ-a obavljeno je pranje i crtanje nalaza nakon arheološkog istraživanja platoa ispred zapadnog zida crkve 2023. godine.

Mikleuška, pavlini samostan BDM, zapadni zid crkve prije radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Mikleuška, pavlini samostan BDM, zapadni zid crkve nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

U središtu naselja Barban u 14. stoljeću porušeni su zidovi srednjovjekovnoga kaštela, a preostala srednjovjekovna četverokutna branič-kula u jugozapadnom uglu sklopa najbolje je očuvani ostatak nekadašnjega kaštela. Nakon toga se na toj lokaciji postupno razvija arhitektonski sklop župne crkve sv. Nikole sa zvonikom, palače Loredan, Velih i Malih vrata i četverokutne kule. Današnja crkva sv. Nikole građena je od 1701. do 1708. godine na mjestu manje gotičke crkve. To je jednobrodna građevina s četvrtastim svetištem, baroknih obilježja. Na mjestu današnje krstionice nekad je bila sjeverozapadna kula kaštela. Ostaci druge, okrugle kule kaštela, vidljivi su izvana na mjestu današnje sakristije u prizemlju, odnosno privatne kapele palače Loredan na katu. U crkvi je pet baroknih mramornih oltara, na kojima su slike majstora venecijanskih radionica iz 16. – 18. stoljeća, gotička kamena kustodija iz 15. stoljeća te barokna drvena plastika datirana u 18. stoljeće. Zvonik je kvadratnog tlocrta s osmerokutnim tamburom pokrivenim piramidalnim krovom iz 16. stoljeća. U istočnom dijelu kaštela početkom 18. stoljeća sagrađena je palača Loredan, izdužena dvokatna građevina s trijemom na prvom katu, danas u službi župnog dvora. Dvoja gradska vrata izgrađena su u 18. stoljeću, na mjestu srednjovjekovnih. To su zapadna Vela vrata s grbom obitelji Loredan i istočna Mala vrata na kojima je očuvano srednjovjekovno obrambeno krunište s gibelinskim zupcima.

Radovi u 2024. godini obuhvatili su dovršetak sanacije istočnog pročelja te sanaciju jugoistočnog ugla i dijela južnog pročelja. Glavnina radova izvedena je u gornjoj polovici zida, a na jugoistočnom uglu nadomješteni su kameni blokovi i u donjoj zoni. Demontirani su raspadnuti i oštećeni masivni kameni blokovi uz čišćenje veziva i humusa, a novi blokovi izrađeni su i obrađeni u točnim dimenzijama demontiranih, u kamenu tipa Kanfanar, te završno patinirani u tonu postojećega kamena.

Utvrdna Lopar u Novom Vinodolskom trapezoidnog je tlocrta, s dvije manje kvadratne kule na sjevernoj strani i dvije veće kvadratne kule na obalnoj strani. Sagrađena je tijekom kasne antike (početkom 4. stoljeća) za potrebe nadzora mjesne rimske prometnice. Zbog smještaja na samoj morskoj obali, imala je i dodatnu funkciju nadzora morskog kanala između vinodolskog priobalja i otoka Krka. Uza zidove su bile kamene stube koje su vodile do nekadašnjeg kruništa, a oko utvrde protezao se polukružni zid. Na sjevernoj strani nalazi se trokutasti prostor s kulom u samom vrhu. Utvrda je korištena do kraja 6. stoljeća te se ponovno počinje koristiti od druge polovice 9. stoljeća, kontinuirano do kraja 16. stoljeća, kad zbog bombardiranja mletačke flote više nije bila u funkciji. Godine 1936. minirana je zbog gradnje hotela.

U 2024. godini izvedena je građevinska sanacija ostataka sjevernog dijela utvrde Lopar. Oštećeni dijelovi zidova su prezidani i povezani s postojećom strukturom te fugirani. Nedostajući dijelovi su rekonstruirani, podzidani su urušeni dijelovi kruništa i izvedena je zaštitna kapa ziđa. Saniran je spoj sjevernog dijela sa zapadnim zidom utvrde koji je očuvan u višoj elevaciji (do 12 m).

Stari grad Sokolac u Brinju jedan je od najvažnijih srednjovjekovnih fortifikacijsko-sakralnih kompleksa kontinentalne Hrvatske, izgrađen u vrijeme obitelji Frankopan. Poligonalnog je tlocrta, s branič-kulom na jednom kraju i kapelom Sv. Trojstva na drugom kraju, te pomoćnim objektima sagrađenima uza zidine. Utvrda je podignuta u 13. stoljeću, a tijekom gradnje doživjela je nekoliko građevinskih mijena, među kojima je najvažnija dogradnja kapele početkom 15. stoljeća. Nakon prestanka osmanlijske opasnosti, cijeli kompleks je zapušten i počinje propadati. Radovi sanacije izvode se na lokalitetu od 1997. godine. Obnovljene su kapela Sv. Trojstva i ulazna kula te je gotovo u cijelosti arheološki istražen prostor nekadašnjega grada. U 2024. godini izvedena je konstruktivna stabilizacija, koja je uključivala djelomičnu rekonstrukciju južnog dijela rondela, zidanjem vanjskog lica zida od grubo obrađenih kamenih blokova u pravilnim redovima, prema postojećim, do visine od oko 1,6 m, uz dopunu unutarnjeg sloja u toj visini. Iza vanjskog kamenog lica zida izveden je AB potporni zid, L-presjeka, sidren u ziđe vertikalnim sidrima i dodatno stabiliziran ugradnjom štapnih sidara u prethodno izvedeno ziđe od lomljenog kamena.

Stari grad Milengrad kod Budinščine izgrađen je na rubu planinskoga izdanka Ivanščice, nedaleko od mjesta Grtovec u Hrvatskom zagorju. O strateškoj važnosti položaja, prirodno zaštićenoga strmim liticama s triju strana, svjedoče tragovi naseljavanja još od prapovijesti. Važan je primjer srednjovjekovne fortifikacijske arhitekture i njegova povijesnog razvoja. Zahvaljujući izuzetnoj očuvanosti, ostaci Staroga grada Milengrada omogućuju uvid u različite aspekte svakodnevnoga života plemićkih obitelji u srednjem i ranom novom vijeku. Rezultati arheoloških i arhivskih istraživanja pružit će vrijedne podatke o kulturno-povijesnom prostoru kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne Hrvatske.

Tijekom 2024. godine dovršena su arheološka istraživanja palasa te je pronađena veća količina keramičkih i metalnih nalaza, koje je moguće datirati u razdoblje prapovijesti, kasne antike, razvijenog srednjeg i ranog novog vijeka. Provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na pokretnim arheološkim nalazima pronađenima u prethodnim istraživanjima. Potvrđeno je postojanje kasnoantičkoga vanjskog obrambenog zida i jarka istočno od Staroga grada, a u podnožju su provedena probna arheološka istraživanja na vapnenici, čiju dataciju trenutno nije moguće utvrditi. Na gradskom platou između Staroga grada i kasnoantičkoga vanjskog obrambenog zida provedena su georadarska istraživanja koja upućuju na postojanje arheoloških struktura i objekata. Novoistražene strukture dokumentirane su fotografiranjem sa zemlje i iz zraka te laserskim 3D skeniranjem.

Budinščina, Stari grad Milengrad, arheološka istraživanja vapnenice u podnožju Staroga grada Milengrada. Snimka: SKIMI64 d.o.o., 2024.

Oko 30 km sjeveroistočno od Popovače nalazi se Stari grad Jelengrad na Moslavačkoj gori. Smješten je s desne strane Jelenskoga potoka, nad dolinom kojom je (najvjerojatnije) prolazila cesta koja je Jelengrad povezivala sa Starim gradom Moslavinom i Garić-gradom s jedne strane, te s obližnjim Košutgradom s druge strane. Stari grad Jelengrad izgrađen je na izduženom, jezičastom platou, položenom na osi istok – zapad, visoko izdignutim iznad opkopa oko kojega se jasno mogu razaznati zemljani nasipi. Vanjski obrambeni zidovi Staroga grada prate morfologiju terena, tvoreći nepravilni, znatno izduženi pravokutni blago izlomljenih linija. Ulaz u Stari grad Jelengrad nalazio se na istočnoj strani, a čuvala ga je pravokutna ulazna kula. Pristupni put i danas je vidljiv u morfologiji terena, na padinama sjevernog dijela platoa koji se strmo ruši prema Jelenskome potoku. Pretpostavlja se da su Stari grad, osnovan vjerojatno na prijelazu 13. u 14. stoljeće, osvojile osmanlijske snage 1545. godine, no nije poznato jesu li se njime i koristile. Nakon toga vremena Jelengrad nikad nije obnovljen.

Radovi u 2024. godini bili su usmjereni na nastavak konzerviranja i rekonstrukcije dijela vanjskih gradskih zidova s južne strane, istočno od razine objekta sa svodovima prema ulazu u grad. Kruna zida prethodno je očišćena od vegetacije, a na vrhu zida uočeni su tragovi utora u nizu, koji sugeriraju da su u razini hodnog sloja bile postavljene

poprečne grede koje su nosile drveni plato (podest), slično starijem nalazu na sjevernoj strani vrha zapadne kule. Pronađeni otisci nekadašnjih greda ispunjeni su komadima opeke kako bi se očuvali tragovi te je kruna zida izvedena preko njih. Prema istočnoj strani i ulazu u Stari grad konsolidirana je i ponovno zidana jezgra i lice zida do pune visine s obiju strana zida. Sve novoistražene strukture dokumentirane su fotografiranjem iz zraka i s kopna te metodom 3D laserskog skeniranja.

Srednjovjekovna utvrda Kostelgrad nalazi se na obroncima Kunagore, iznad naselja Kostel kod Pregrade. Elipsoidnog tlocrta, sagrađena je na zaravni brijega, a čine je dvokrilni palas okružen dvorištima, opasan obrambenim bedemom s tri male polukule i jednom baterijskom kulom. Danas je to ruševina, s dobro očuvanom baterijskom kulom. U povijesnim se izvorima prvi put spominje 1330. godine. Vlasnici utvrde bili su Herman II. Celjski i Juraj Brandenburški, koji utvrdu 1523. godine prodaje Petru II. Kegleviću. Prema pretpostavkama stručnjaka, život u Kostelgradu gasio se polako. Smatra se da je do 18. stoljeća služio kao ljetna rezidencija obitelji Keglević. Dio je očuvane arhitekture utvrda Hrvatskoga zagorja koji ima povijesnu, arheološku, arhitektonsku i krajobraznu vrijednost.

U 2024. godini nastavljene su aktivnosti utvrđivanja tlocrtne dispozicije i različitih građevinskih faza te izvođenje radova na sanaciji i konsolidaciji zidova Staroga grada. Radovi su uključili nastavak sanacije dijela očuvanog zida s jugozapadne strane palasa, sjeverno od baterijske kule. U donjoj zoni dostupnog dijela zida trebalo je ustanoviti točnu poziciju nedostajuće ravnine lica zida. Nakon čišćenja vegetacije i uklanjanja urušenoga kamenog materijala, otkrivena je dotad nepoznata struktura uz donju zonu zida, moguća prostorija ili dio neke druge strukture nepoznate namjene. Demontirani su labavi komadi kamena i ponovno ugrađeni, korištenjem kamene građe pronađene tijekom prethodnih arheoloških istraživanja i deponirane na lokalitetu. Sjeverna strana zida rekonstruirana je do pune visine, čime je obuhvaćen unutarnji kut zida i njegov sjeverni krak kojim je spojen s palasom. S unutarnje, sjeverne strane zida, iznad novootkrivenih struktura, nađena je zidna niša s očuvanim ostacima žbuke, pa je izvedeno preventivno opšivanje žbuke. Konsolidirana je i zidna masa u gornjem dijelu struktura istočnog dijela dvorišnog prostora palasa te je utvrđena točna pozicija nedostajuće ravnine zida.

Pregrada, Stari grad Kostelgrad, zid palasa s istočne strane dvorišta nakon radova. Snimka: T. Prpić, 2024.

Stari grad Garić nalazi se na sjevernim obroncima Moslavačke gore. Izgrađen je na jezičastom platou položenom na osi sjever – jug, znatno izdignutom od opkopa koji ga okružuje. Gradu opasanom dvostrukom linijom obrambenih zidova pristupalo se preko drvenog mosta s južne strane. Od pojavljivanja u sačuvanim vrelima iz 13. stoljeća pa do osmanskog osvajanja područja Moslavačke gore sredinom 16. stoljeća, kao vlasnici Staroga grada Garića izmjenjivali su se slavonski banovi i zagrebački biskupi. Nakon protjerivanja osmanlijskih snaga s područja Moslavine potkraj 17. stoljeća, Stari grad Garić više nije obnavljan; prepušten je postupnom propadanju.

Tijekom 2024. godine nastavljena je stabilizacija južnog obrambenog zida rekonstrukcijom njegova istočnog kraja i veze s istočnim obrambenim zidom. Otkapanje ostataka zidane strukture provedeno je s unutarnje i vanjske strane ulaza u grad. Razbijen je srušeni veliki blok zida, pa se očišćena kamena građa upotrijebila za dozidavanje lica zida u skladu sa zatečenim strukturama. Zidan je istočni kraj južnoga zida te lice istočnog zida, zatrpanog s dvorišne stane grada. Također, sanira se i stabilizira unutarnja strana južnog zida, uklanjanjem urušenog materijala, rušenjem labavih struktura i čišćenjem reški, a velike lakune dozidavaju se kamenom iz urušenja. Provedena je djelomična sanacija samoga ulaza u grad te sjeverozapadnog zida uz ulaz.

Podgarić, Stari grad Garić-grad, potporno-zaštitna skela i obrambeni zid kod ulaza u grad tijekom radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Podgarić, Stari grad Garić-grad, južni obrambeni zid, istočni kraj s ulazom, pogled s dvorišne strane. Snimka: I. Marinković, 2024.

Kula Čuntić sagrađena je u prvoj polovici 16. stoljeća na obroncima Hrastovičke gore, nad dolinom Petrinjčice, kao dio protuosmanlijskog obrambenog sustava unsko-savsko-kupskog prostora. Podignuta sredstvima Zagrebačke biskupije, vjerojatno 1551. godine, služila je kao branič-kula nad prolazom srednjovjekovne ceste koja je vodila iz Pounja prema Hrastovici i Kupi. Kao i druge utvrde petrinjskoga prostora (Hrastovica, Križ, Vinodol, Srednji i Gornji Gradac, Pecki i Klinac), kružnim oblikom bila je prilagođena potrebama načina ratovanja ranog novovjekovlja. Kako Osmanlijama taj položaj nije bio strateški važan, kula je prepuštena polaganom propadanju.

Srednjovjekovna crkva sv. Julijana nalazi se u središnjem dijelu stare gradske jezgre Šibenika, u gusto građenom urbanom tkivu predjela Dobrić. Prvi pisani spomeni crkve sv. Julijana datiraju u treću četvrtinu 14. stoljeća. Longitudinalna jednobrodna građevina na dvije etaže, s kvadratnom apsidom također na dvije etaže, građena je od kamena. Gornja crkva služila je kao katolička, a donja kao pravoslavna. Obje etaže bile su presvođene gotičkim svodovima. Ulaz u donju crkvu bio je s istočne strane kroz renesansni portal s trokutastim zabatom, a u gornju crkvu ulazilo se sa sjeverne strane kroz romanički portal s dijamantnim zupcima na luneti. Od Drugoga svjetskog rata crkva nema krovništva i danas je izvan uporabe. Konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenjoj arhitektonskoj plastici, započeti 2022. godine, nastavljani su radovima na dijelu kamenih uličnih pročelja.

Nova crkva u Šibeniku je renesansna jednobrodna građevina s užim pravokutnim svetištem s polukružnom apsidom. Uz nju se nalaze zvonik, atrij s kolonadom te gotička kuća Bratovštine sv. Marije Valverde. Crkva je podignuta početkom 16. stoljeća i građena je kamenom. Glavno pročelje ima renesansni portal. Strop crkve je drveni, oslikani, kasetirani, izveden početkom 18. stoljeća. Slike unutar kaseta su na drvenim podlogama, sa središnjim prizorom Krunjenja Bogorodice. Na zidovima crkve dijelom su očuvane i freske Mihovila Parkića i Antuna Moneghina iz 1628. godine s prikazima starozavjetnih proroka i kraljeva te s prizorima iz Bogorodičina života. Zvonik je barokni, iz 1753. godine. Kuća Bratovštine sagrađena je potkraj 15. stoljeća.

U 2024. godini provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi demontaže labilnih ukrasnih dijelova tabulata te fumigacija sakralnog inventara, da bi se suzbili uzročnici biološkog propadanja.

Tijekom 2024. godine nastavljen je program obnove i revitalizacije sklopa Zapadnih vrata Dioklecijanove palače s crkvom Gospe od Zvonika koji se zajedničkim financijskim sredstvima Grada Splita i Ministarstva kulture i medija RH provodi od 2013. godine.

Program završen 2024. godine odnosio se na izradu dokumentacije, istraživačke radove i nadzor, građevinsko-obrtničke te konzervatorsko-restauratorske radove na kamenu. U skladu s prije prihvaćenim protokolom, radovima je bio obuhvaćen unutarnji i vanjski zapadni zid propugnakula, pripadajući luk i balkon ispred ulaza u sakristiju. Građevinsko-obrtnički radovi obuhvatili su mehaničko uklanjanje cementnog morta iz sljubnica i s ostalih dijelova kamenog zida, uklanjanje vegetacije i željeznih elemenata te fugiranje sljubnica vapnenim mortom.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenu uključili su mehaničko, hidromehaničko i kemijsko čišćenje tamnih naslaga, uklanjanje onečišćenja, konsolidaciju i stabilizaciju kamenih elemenata.

Prema nalogu Ministarstva kulture i medija RH, a temeljem preraspodjele sredstava (predložene i usvojene na sjednici Upravnoga vijeća Zavoda), u programsku aktivnost uvršten je program kompleksa zgrada *Hrvatskoga sokola* i *Kola* u Zagrebu i prostor nekadašnjega PBZ-a, Oktogon, Ilica 5, također u Zagrebu.

Kompleks zgrade *Hrvatskoga sokola*, Hrvatskoga pjevačkog društva *Kolo* i spremišta Hrvatskoga narodnog kazališta na Trgu Republike Hrvatske br. 5-6-6a-7 pripada skupini javnih građevina historicizma u Zagrebu

nastalih u vrijeme poslijepotresne obnove i intenzivne izgradnje grada osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća. Svojom funkcijom kompleks svjedoči o zagrebačkome građanskom društvu *fin-de-sièclea*, o oblicima udruživanja karakterističnim za kraj 19. stoljeća, vrijeme jačanja nacionalnoga identiteta, kad raste svijest o važnosti održavanja tradicija, ali i zdravlja i vitalnosti.

U sklopu programa provedena su konzervatorsko-restauratorska terenska istraživanja koja su uključila izradu fotografske dokumentacije postojećega stanja, restauratorska i građevinska sondiranja, uzimanje uzoraka za laboratorijska ispitivanja te izradu dokumentacije sondiranja, što je objedinjeno u konzervatorskom elaboratu. Ujedno je izrađeno idejno rješenje rekonstrukcije i energetske obnove građevine.

Prostor nekadašnje Privredne banke Zagreb, u koji se ulazi iz prolaza Oktogon, bio je dio programa Zavoda osamdesetih godina 20. stoljeća, kad se uređivala tadašnja prostorija sa šalterima banke. Prostor zauzima velike dijelove podruma, prizemlja i prvog kata južne strane bloka uz Bogovićevu ulicu, a izvorno je bio namijenjen prostorima Prve hrvatske štedionice. Trokatna stambeno-poslovna poluugrađena palača s mezaninom, okružena trima ulicama, sagrađena je 1898./1899. prema projektu Josipa Vancaša. Projektirana je tako da sa susjednom Eskomptnom bankom u Ilici 3 (Fellner i Helmer 1898.) čini oblikovnu cjelinu. Sastoji se od zgrade u Ilici 5 s *pasageom* i štedioničkim traktom, ugaone zgrade u Ilici i zgrade na Preradovićevu trgu. Palača Prve hrvatske štedionice ima izrazite arhitektonske i urbanističke vrijednosti kao prva trgovačka galerija u Hrvatskoj.

S obzirom na to da je prostor dodijeljen na korištenje Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti, trebalo je izraditi arhitektonsku snimku postojećega stanja građevine, kao i projektni zadatak za provedbu javnog natječaja za izradu projektne dokumentacije promjene namjene prostora za muzejsku izložbenu djelatnost.

S drugim investitorima sklopljeno je šest ugovora, od čega jedan za izradu projektne dokumentacije, dva za konzervatorsko-restauratorske radove te tri za usluge stručnoga nadzora. Dovršena su dva programa financirana sredstvima ostalih investitora, ugovorenih prethodne godine, od čega se jedan program odnosi na usluge izrade projektne dokumentacije, a drugi na usluge nadzora izvođenja radova.

Tijekom 2024. godine nastavljeno je provođenje usluge projektantskog nadzora izvođenja radova cjelovite obnove zgrade na Trgu dr. Franje Tuđmana 9 u Petrinji, temeljem ugovora s Gradom Petrinjom.

S Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka, temeljem provedenoga postupka javne nabave, ugovorena je usluga izrade projektno-tehničke dokumentacije – izvedbeni projekt za zgradu Guvernerove palače u Rijeci u sklopu projekta „Energetska obnova Guvernerove palače u Rijeci“.

Usluga stručnog nadzora izvođenja građevinskih radova obnove poda u crkvi Blažene Djevice Marije Snježne u Kutini ugovorena je sa Župom BDM Snježne iz Kutine.

S Hrvatskim narodnim kazalištem na javnom nadmetanju ugovorena je usluga stručnog nadzora građevinsko-obrtničkih i instalaterskih radova gradnje druge scene unutar kompleksa čuvaonica i radionica na lokaciji Božidara Adžije 7a u Zagrebu.

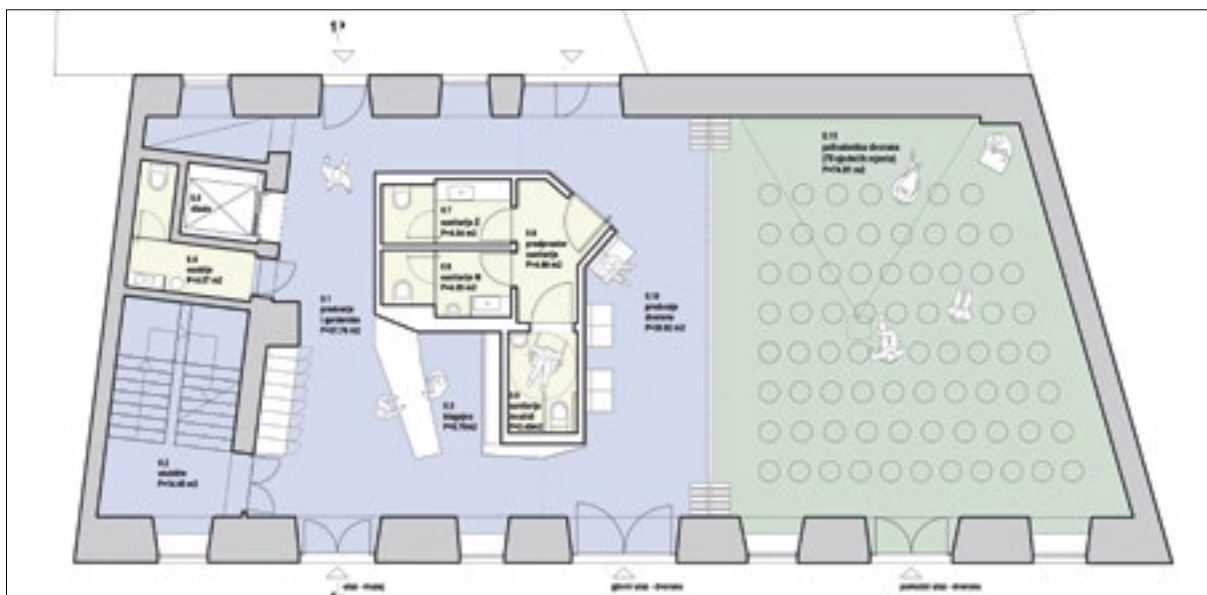
Temeljem javnog nadmetanja ugovorena je i usluga stručnog nadzora izvođenja građevinsko-obrtničkih radova na energetskoj obnovi spremišta i vanjskih otvora zgrade Hrvatskoga državnog arhiva na Trgu Marka Marulića 21 u Zagrebu.

Odjel za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine

Na Odjelu za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine zaposleno je šest zaposlenika, od kojih je dvoje na radnom mjestu savjetnika konzervatora povjesničara umjetnosti, troje ima stečeno stručno zvanje višeg konzervatora povjesničara umjetnosti (od njih je dvoje zaposleno na radnom mjestu višeg konzervatora povjesničara umjetnosti i jedan na radnom mjestu voditelja ustrojstvene jedinice Odjela) te jedan zaposlen na radnom mjestu konzervatora-restauratora tehničara I. stupnja.

Opseg poslova Odjela obuhvaća evidenciju stanja na terenu, konzervatorska istraživanja (prikupljanje i obrada relevantne literature, izrada i/ili dopuna povijesnih, povijesnoumjetničkih i arhivskih istraživanja, istraživanja na terenu, upućivanje materijala na analizu, određivanje stilske pripadnosti, utvrđivanje faza nastanka i slojevitosti nepokretnog kulturnog dobra), izradu konzervatorsko-restauratorskih studija i elaborata s valorizacijom i prijedlozima prezentacije te smjernica za obnovu. Poslovi Odjela uključuju i unapređivanje teorije i metodologije konzervatorsko-restauratorske struke: obradu tema koje se odnose na zaštitu spomenika i sudjelovanje u izradama mišljenja o stanju spomenika i prethodnim radovima, dokumentaciju (izrada dosjea objekta, izrada fototečnih kartica i vođenje fototeke, izrada radnih fotografija tijekom svih faza radova i aktivnosti na spomeniku) te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH). Također, djelatnici Odjela vode programe zaštite i očuvanja kulturne baštine na području nepokretne baštine, što objedinjuje organizaciju radova, izradu plana i programa, pripreme za provedbu postupaka nabave i praćenje radova te izvještavanje o obavljenim radovima.

Djelatnici Odjela su u 2024. godini bili voditelji devet programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija RH, od koji je pet nastavak višegodišnjih ili prethodnih aktivnosti. Vodili su i tri vanjska programa: prvi se odnosi na župnu kuću u Rijeci (za koju su provedena arhivska, povijesnoumjetnička i konzervatorsko-restauratorska istraživanja, izrađen je elaborat i studija prostornih mogućnosti), drugi na crkvu sv. Antuna Padovanskog u Rabu (gdje su također provedena sveobuhvatna istraživanja i izrađen je konzervatorski elaborat), a treći na bedem Oštrica na Grebašćici kod Šibenika (program koji se nastavlja i 2025. godine). Djelatnici Odjela surađivali su i u programima ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu kao članovi timova, ali i u programima ostalih službi Zavoda.

Rijeka, župna kuća Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije, idejno rješenje rekonstrukcije i prenamjene prizemlja. Izradile: A. Škevin Mikulandra, M. Despot, I. Popović, M. Sladović, 2024.

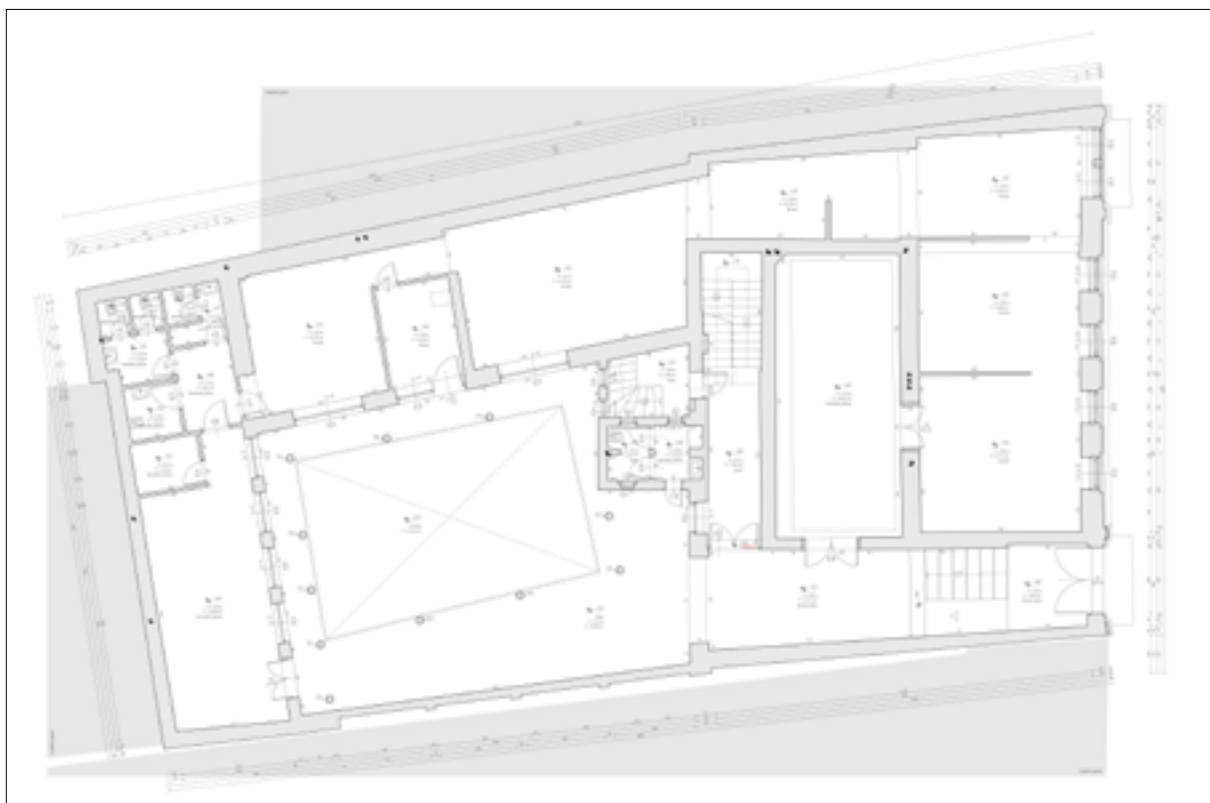
Godine 2024. zaštitni radovi na palači Horvat u Slavonskom Brodu i kneževu dvoru (Palacu) u Lastovu na otoku Lastovu postali su dio redovitoga programa djelatnosti Zavoda.

Palača Horvat u Slavonskom Brodu (Ulica A. Starčevića 8) zaštićeno je nepokretno pojedinačno kulturno dobro (Z-1298). Jednokatna je, složene tlocrtne dispozicije, s bogato dekoriranim uličnim pročeljem. Dao ju je sagraditi Stjepan pl. Horvat (1844. – 1927.), tadašnji gradonačelnik Broda, 1896. godine. Podignuta je na parceli u vlasništvu njegove obitelji, na mjestu starije kuće koja je izgorjela u velikom gradskom požaru 1872. godine. Sav svoj imetak Horvat je ostavio gradu Brodu za pomoć gradskoj sirotinji. Sedamdesetih godina 20. stoljeća na istoj je parceli, s južne strane, podignuta i dvorišna zgrada. Danas su u tom kompleksu smještene gradske ustanove u kulturi: u prizemlju palače je Spomen-dom Dragutina Tadijanovića, a na katu Galerija umjetnina grada Slavenskog Broda. U dvorišnoj zgradi je Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje.

Tijekom 2024. godine izrađena je arhitektonska snimka postojećega stanja palače Horvat 3D skeniranjem, kao prva faza izrade temeljne konzervatorske dokumentacije i kao preduvjet za provođenje predstojećih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.

Slavonski Brod, palača Horvat, glavno pročelje. Preuzeto: <https://plusportal.hr/politika/dar-bivseg-gradskog-nacelnika-danas-u-losem-stanju-48462>, 2023.

Slavonski Brod, palača Horvat, arhitektonska snimka postojećega stanja – tlocrt prizemlja. Izrada: SKIMI64 d.o.o.

Slavonski Brod, palača Horvat, arhitektonska snimka postojećega stanja – ulično pročelje. Izrada: SKIMI64 d.o.o.

Nekadašnji knežev dvor u Lastovu, na otoku Lastovu, poznat i kao Palac, jedna je od važnih građevina naselja, ne samo prema svojem arhitektonskom oblikovanju, nego i prema povijesnoj i ambijentalnoj vrijednosti. Prvi put se u izvorima spominje početkom 14. stoljeća kao općinska i kneževa kuća. Na temelju podataka iz arhivskih izvora, pretpostavlja se da je tijekom 16. stoljeća knežev dvor bio proširen ili čak potpuno iznova sagrađen. Radilo se o jednostavnoj jednokatnoj građevini u kojoj su se nalazili knežev stan, ured i tamnice. Dvor je svojim položajem, iznad sela i župne crkve, dominirao okolnim prostorom. Potkraj 19. stoljeća bio je u vrlo lošem, gotovo ruševnom stanju, pa je na njegovu mjestu sagrađena neorenesansna dvokatnica. Danas je poznat i kao kuća Grbin (Fantela) te je preventivno zaštićeno kulturno dobro (P-5295).

U sklopu programa zaštitnih radova u 2024. godini zatečeno stanje dvora detaljno je fotografski dokumentirano. Izrađene su ortogonalne fotografije i arhitektonske snimke zatečenoga stanja očuvanog oslika u interijeru te je dovršeno njegovo precizno digitalno iscrtavanje. Otvorene su i dokumentirane restauratorske sonde u unutrašnjosti i na pročeljima dvora. Uz već postojeću arhitektonsku snimku, time je upotpunjena temeljna konzervatorsko-restauratorska dokumentacija kao preduvjet za provođenje budućih građevinskih i konzervatorsko-restauratorskih zahvata.

Lastovo, knežev dvor (Palac), pogled s jugozapada. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Lastovo, knežev dvor (Palac), ortofotografija stropnog oslika u krajnjoj sjeverozapadnoj prostoriji prizemlja.
Izrada: SKIMI64 d.o.o., 2024.

Lastovo, knežev dvor (Palac), nacrt stropnog oslika u krajnjoj sjeverozapadnoj prostoriji prizemlja.
Izrada: SKIMI64 d.o.o., 2024.

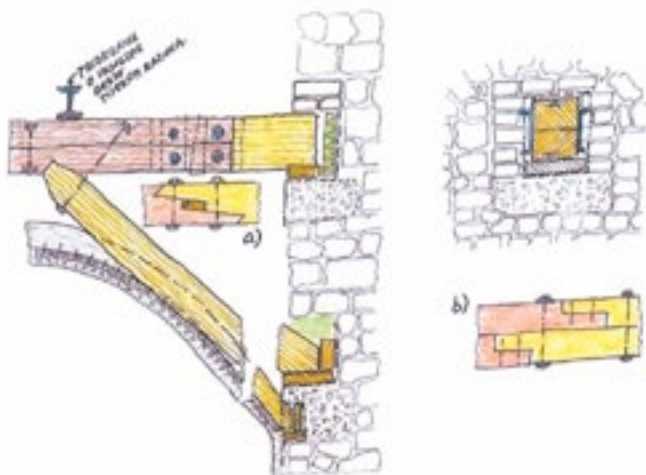
Župna crkva sv. Antuna opata podignuta je na izdignutom platou na istočnoj strani uvale luke u Velom Lošinju, na otoku Lošinju, unutar zaštićene Urbane cjeline Velog Lošinja (broj registracije RRI-0210-1969). Na njezinu su mjestu prije postojale već dvije crkve, a postojeća je podignuta u stilu baroknog klasicizma između 1767. i 1774. godine. Crkva je izdužena jednobrodna građevina, s plitkim bočnim nišama u brodu, zaključena polukružnom apsidom. Na brežuljku sjeveroistočno od nje podignut je slobodnostojeći zvonik, nadvišen visokom piramidalnom kapom. Unutrašnjost crkve ukrašena je brojnim predmetima umjetničke produkcije i kvalitetnog obrtničkog rada. Ističu se glavni oltar s reljefom na antependiju, rad piranskoga majstora Gaspara Albertinija, te pet oltara iz ukinute crkve Santa Croce u Veneciji, koje je kapetan Gašpar Kraljeto nabavio 1803. godine. Svod svetišta ukrašen je slikom talijanskoga slikara Francesca Maggiotta i štukaturama koje je izveo majstor Clemente Somazzi. Svod lađe je popravljen nakon oštećenja 1880. godine, a ukrašen je trima svodnim slikama u okvirima od štuka. U apsidi iza oltara, na konzolno istaknutom pjevalištu, nalazile su se orgulje, rad mletačkoga majstora Gaetana Callida iz 1782. godine. Župnu crkvu često su darivali lošinjski pomorci, kapetani i članovi lokalnih plemićkih ili dobrostojećih obitelji pa se danas u njoj nalaze brojne kvalitetno izrađene štafelajne slike (među kojima se ističe Vivarinijeva pala *Bogorodica sa svecima* iz 1475. godine), skulpture, djela zlatarstva, predmeti od tekstila te liturgijsko posuđe i druga oprema.

Zaštitni radovi u crkvi u 2024. godini nastavak su aktivnosti započetih 2023. godine, koje su obuhvatile povijesna i arhivska istraživanja, izradu fotografske i arhitektonske dokumentacije zatečenog stanja crkve te konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti crkve i sakristije, inventara i opreme, uključujući i izradu mišljenja o stanju nosive konstrukcije konzolno istaknutog pjevališta, na kojem su inače orgulje s kraja 18. stoljeća, trenutno na restauraciji. Tijekom 2024. izrađena je tehnička dokumentacija i počeli su radovi sanacije pjevališta. Radovi su izvedeni na začelnom zidu niše orgulja u prostoru pjevališta, obuhvativši uklanjanje njezine daščane oplata i obijanje trule vapnene žbuke sa stranica niše. Tijekom radova utvrđeno je loše stanje masivne, horizontalne, drvene grede u vrhu niše orgulja, zbog čega je hitnim mjerama ta greda poduprta. Budući da se pokazala potreba za dodatnim istraživanjima drvene konstrukcije pjevališta, angažiran je Laboratorij za drvo u graditeljstvu Fakulteta šumarstva i drvene tehnologije Sveučilišta u Zagrebu, koji je utvrdio klimatske i higrotehničke uvjete, detektirana su biološka oštećenja, ocijenjena je geometrija konstrukcije i stanje spojeva, dana je ocjena zdravosti

i mehaničke cjelovitosti elemenata konstrukcije te su određena fizička svojstva drva (vrsta, kvaliteta, biološka zdravost, gustoća, širina goda, gravimetrijski sadržaj vode). Temeljem rezultata istraživanja i ocjene stanja drva konstrukcije pjevališta, dopunjeno je prethodno izvedeno tehničko rješenje sanacije drvene nosive konstrukcije pjevališta.

Veli Lošinj, crkva sv. Antuna opata, prikaz starog zvonika i prijedlog za pregradnju iz 1927. godine, projekt se čuva u župnoj arhivi. Snimka: I. Marinković, 2024.

Veli Lošinj, crkva sv. Antuna opata, shematski prikaz mogućnosti izmjene trulih dijelova greda u ležajevima. Izrada: Laboratorij za drvo u graditeljstvu Fakulteta šumarstva i drvne tehnologije Sveučilišta u Zagrebu, 2024.

Današnja župna crkva sv. Blaža u Vodnjanu sagrađena je na mjestu stare srednjovjekovne župne crkve. Početak gradnje datiran je u 1761., odobrenjem venecijanskoga Senata, a projekt se pripisuje arhitektu Bernardinu Maccaruzziju. Gradnju je od 1777. vodio arhitekt Domenico Dongetti iz Pirana, a dovršetak je uslijedio tek u 19. stoljeću, kad je oblikovano pročelje. Crkva je trobrodna građevina s transeptom nadvišenim kupolom, što je rješenje po uzoru na venecijansku katedralu San Pietro in Castello. Samostojeći zvonik, smješten ispred crkve, sagrađen je tijekom 19. stoljeća. Crkva se nalazi unutar Kulturno-povijesne cjeline Vodnjana, upisane u Registar spomenika kulture pod brojem RRI-0279-1971.

Programska djelatnost u 2024. godini obuhvatila je provedbu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja crkve i izradu elaborata. Obavljena su istraživanja arhivske građe i povijesnih izvora, analizirano je postojeće stanje, oblikovne i prostorne karakteristike crkve i pripadajućih aneksa (tlocrtni raspored, oblikovanje vanjštine, stanje očuvanosti) uz fotografsku i arhitektonsku dokumentaciju, kao i doradu arhitektonske snimke postojećega stanja. Provedeno je konzervatorsko-restauratorsko sondiranje na pročeljima i unutrašnjosti dvaju aneksa te na manjem dijelu vanjštine crkve, kako bi se definirao slijed gradnje toga sukcesivno nastalog sakralnog sklopa te obrada ploha u interijeru i eksterijeru. Provedeno je također mapiranje oštećenja na kamenim elementima vanjštine crkve, s prijedlogom radova. Sva istraživanja rezultirala su izradom valorizacije arhitekture sklopa, kronologije njegova građevinskog razvoja te prijedlozima prezentacije sa smjernicama za obnovu. Najveći rezultat istraživanja bila je valorizacija povijesne i arhitektonske važnosti zapadnog aneksa u kojem je dvadesetih godina 19. stoljeća uspostavljena zbirka relikvija i sakristija; ujedno je formiran atelijer slikara Gaetana Grezlera, koji je umjetnine donio u Vodnjan. Program je također obuhvatio analizu prostornih mogućnosti dogradnje aneksa radi smještaja bogate muzejske zbirke.

Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, zračni pogled na crkvu i zapadni aneks. Snimka: I. Čamber, 2024.

Kompleks franjevačkoga samostana i crkve sv. Lovre nalazi se unutar gustog tkiva stare gradske jezgre Šibenika, iznad katedrale (Ulica Andrije Kačića Miošića 11). Pojedinačno je zaštićeno nepokretno kulturno dobro (broj registracije Z-2038).

Franjevci su u Šibenik došli sredinom 17. stoljeća, bježeći s Visovca pred turskom opasnošću, preko Vrulje, Žirja i Pirovca. Konačno odredište za podizanje novoga franjevačkog samostana bio je otok Žirje, ali zbog pojave kuge u Šibeniku 1649. godine, gradnja se (za koju je dobivena i dozvola prethodne, 1648. godine) nije dogodila. Franjevci su ostali u Šibeniku na ispomoć potrebitom narodu. Smjestili su se u gotičku palaču iz 15. stoljeća koju im je navodno na korištenje ustupio generalni providur za Mletačku Dalmaciju i Albaniju Leonardo Foscolo, s tim da je palača zapravo bila u vlasništvu šibenskoga Malog kaptola. Palaču su franjevci ujedno i kupili 1654. godine, zajedno s okolnim kućama koje su prema mogućnostima postupno otkupljivali i na taj način proširivali posjed. Godine 1656. dobili su i dozvolu za gradnju crkve. Crkva je posvećena sv. Lovri mučeniku, u čast generalnoga providura Lorenza Dolfina. Gradnja je tekla sporo zbog nedostatka novčanih sredstava koja su franjevci dobivali uglavnom dobrovoljnim priložima i prikupljajući milostinju; završena je tek početkom 18. stoljeća, do 1720. godine. U gradnji su sudjelovali u najvećoj mjeri domaći majstori, klesari i zidari. Crkva je propovjedničkog tipa, jednobrodna, pravokutnog tlocrta s upisanom polukružnom apsidom. Očuvani barokni inventar u najvećoj mjeri datira s kraja 18. stoljeća, dok je oslik stropa lađe i kalote svetišta izveden 1934. godine. Sjeverno uz glavno pročelje crkve je troetažni zvonik, podignut potkraj 18. stoljeća, te južnije sakristija. Zvonik je stradao u Drugom svjetskom ratu, kad je uništena njegova barokna lukovica. Ispred zvonika i pročelja je špilja Gospe Lurdske, podignuta 1926. godine.

Samostan je smješten južno od crkve. Povezan je s njom lučnim prolazom kojim se premošćuje ulica, i kojim se u razini kata pristupa u prostor pjevališta. Nastao je obuhvaćanjem niza povezanih manjih zgrada, među kojima se reprezentativnošću detalja ističe spomenuta gotička palača Foscolo.

Iako relativno jednostavne i skromne arhitekture, šibenski samostanski kompleks sv. Lovre čuva bogatu i veoma vrijednu zbirku umjetničkih djela te arhivsku građu koju su franjevci pomno prikupljali tijekom svoje duge povijesti, što je vrlo važno za događanja kroz više stoljeća u Šibeniku i široj okolici te je nezaobilazno mjesto ne samo u vjerskoj nego i u kulturnoj i povijesno-umjetničkoj slici grada.

Program izrade temeljne konzervatorske dokumentacije za šibenski franjevački samostanski kompleks i crkvu, podijeljen u više faza, počeo je 2023. i nastavljen u 2024. godine. Dovršena je izrada cjelovite arhitektonske dokumentacije postojećega stanja kompleksa, uz izradu detaljne fotodokumentacije vanjštine i unutrašnjosti. Počela su povijesno-umjetnička i arhivska istraživanja bogatog fonda građe pohranjenoga u samostanu i građe u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, koja će, uz predstojeća sveobuhvatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, biti podloga za izradu prijedloga prezentacije i smjernica za daljnje radove obnove kompleksa.

Crkva sv. Nikole biskupa na Žumberku je jednobrodna, pravokutnog tlocrta s poligonalno zaključenim, svođenim svetištem. Pojedinačno je zaštićeno kulturno dobro (Z-1887). Nalazi se na zakošenom terenu, sklonom pojavi klizišta, a oko nje je u prošlosti postojao cinktor, danas očuvan u arheološkom sloju. Najstariji dijelovi crkve datiraju iz 14. stoljeća, o čemu svjedoče pojedini elementi oblikovanja (primjerice profilirani kameni gotički portal, ostaci srednjovjekovnog oslika u svetištu). Barokizacijom joj je prigraden zvonik pred ulaznim (sjevernim) pročeljem crkve, promijenjeni su formati starijih šiljnatolučnih prozorskih otvora, a unutrašnjost je ukrašena iluzionističkim naslikanim oltarom u zaključku svetišta s prikazom sv. Nikole, sv. Petra i sv. Pavla. Potkraj 19. stoljeća poduzete su najmanje dvije obnove, 1871. i 1894. godine, tijekom kojih je unutrašnjost crkve ponovno oslikana. Nad lađom je izveden novi ravni strop, ukrašen medaljonima s prikazom četvorice evanđelista i Uskrsnuća Kristova. Podignuta je i nova sakristija s bočne (zapadne) strane svetišta. Prethodno provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima pronađeni su zazidani šiljastolučni prozorski otvori s oslikanim nišama na pročelju te spomenuti ostaci srednjovjekovnog oslika na zidovima svetišta, a s istočne strane lađe arheološkim istraživanjima pronađena je kosturnica. Inventar crkve (tri oltara i propovjedaonica) u najvećoj mjeri pripada vremenu 19. stoljeća i on je, zbog konzervatorsko-restauratorskih radova i nepovoljnih uvjeta u crkvi, već premješten.

Zaštitni radovi na crkvi izvodili su se u kontinuitetu između 2004. i 2014. godine, kad su prekinuti. Nastavljeni su tek 2024. godine. Obuhvatili su izvođenje građevinskih i obrtničkih radova na gospodarskom objektu u neposrednoj blizini crkve, kako bi se u njega deponirao preostali inventar iz crkve (klupe s klecalima, ispovjedaonica,

sakristijski ormar, polica, stol sa stolcem i naslonjač). Preseljenje i deponiranje inventara izvedeno je pod stručnim restauratorskim nadzorom, a izrađena je i pripadajuća dokumentacija.

Osječka Tvrđa građena je kao planirani grad tvrđava od kraja 17. i tijekom prve polovice 18. stoljeća, kao sjedište generalata u sklopu Slavonske krajine, jedne od karika obrambenog sustava Vojne krajine. Građevinsku strukturu tvrđave činile su fortifikacije koje su danas tek djelomično očuvane, zatim vojne i javne zgrade te stambene kuće koje su očuvane u većoj mjeri. Ukupni građevinski fond podignut je većinom u 18. i 19. stoljeću, a građevine su danas različite namjene, većinom stambene, poslovne, obrazovne i ugostiteljske. Osječka Tvrđa ima povijesnu, arhitektonsku, urbanističku i ambijentalnu vrijednost. Zaštićena je u sklopu kulturno-povijesne cjeline grada Osijeka (Z-4341), a pojedinačne građevine unutar nje imaju zaseban status zaštite.

Programskom djelatnošću u 2024. godini počela je izrada studije sveobuhvatne postojeće konzervatorske dokumentacije o osječkoj Tvrđi. Provedeno je fotodokumentiranje svih pojedinačnih građevina u njoj (ukupno 116) te se izrađuje katalog s općim i povijesnim podacima za svaku zgradu, uz popis cjelokupne konzervatorske i projektne dokumentacije i grafičke priloge.

U 2024. godini nastavljeni su radovi i na zagrebačkoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, teško oštećenoj u potresu 2020. godine. Zagrebačka katedrala je najveća hrvatska sakralna građevina i jedan od najvrjednijih spomenika hrvatske kulturne baštine. Dio je zaštićenoga nepokretnog kulturnog dobra katedralnog kompleksa, nadbiskupskoga dvora s kapelom sv. Stjepana, utvrdama i Parkom Ribnjak na Kaptolu.

U 2024. godini, nakon sveobuhvatnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja čiji su rezultati predstavljeni u konzervatorskom elaboratu, nastavljeno je s praćenjem stanja inventara i elemenata opreme te prema potrebi s dodatnim sondiranjima na zahtjev nadležnih konzervatora.

Crkva Sv. Spasa u Dubrovniku podignuta je 1528. godine, kao zavjet nakon razornoga potresa 1520. godine. Smještena je u zapadnom dijelu povijesne jezgre, u blizini Vrata od Pila. Pravokutnog je tlocrta, s polukružnom apsidom, orijentirana sjever – jug. Unutrašnjost je podijeljena u tri traveja s križno-rebrastim svodom i pojasnicama koje podupiru pilastri. Trolisno, kulisno pročelje, s nizom detalja arhitektonske plastike, iskazuje vrsnoću umjetničkoga sloga domaćih majstora s Korčule (prije svih Petra Andrijića) s kojima je, prema dokumentima, sklopljen ugovor o gradnji. Sveti Spas se smatra prvom stilski cjelovitom renesansnom građevinom u Dubrovniku, jer je dotad uglavnom u graditeljskim ostvarenjima na dubrovačkom području prevladavao gotički stil. Njezin zabat u obliku trolista ubraja je u tipološku skupinu istočnojadranskih crkava iz 15. i 16. stoljeća koje prate predloške renesansnih arhitektonskih izvorišta talijanskih središta.

Program zaštitnih radova na crkvi Sv. Spasa počeo je 2021. godine. Nakon provedenih istraživanja i izrade detaljne konzervatorske dokumentacije, od 2023. godine provode se radovi cjelovite obnove. Nakon sanacije od vlage i rješavanja odvodnje oborinskih voda, 2024. godine počelo se s radovima u unutrašnjosti (uklanjanje recentnih slojeva naliča i žbuke, radovi na klesanim kamenim elementima).

Tijekom cijele 2024. svi djelatnici Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine redovito su pripremali i objavljivali tekstove o programskim aktivnostima na mrežnim stranicama Zavoda. Pojedini su djelatnici bili uključeni i u izdavačke aktivnosti Zavoda pripremom tekstova za Zavodski časopis *Portal* te kao članovi njegova uredništva, zatim kao autori publikacije o istraživanjima i radovima obnove crkve sv. Roka u Draguču, kao članovi uredništava publikacija *Gornjogradska palača Vojković – Oršić – Kulmer – Rauch u Zagrebu* i *Palača Pongratz – povijest arhitektonskog sklopa u Visokoj 22*. Osim toga, sudjelovali su u pripremi tekstova i u radu uredništva posebnog izdanja časopisa *Portal – katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava u Zagrebu*. Također, pojedini članovi Odjela sudjelovali su na domaćim stručnim i znanstvenim skupovima o zaštiti kulturne baštine koji su se održavali u Zagrebu. Tijekom 2024. počela je i suradnja jednog djelatnika na projektu MODENAR Hrvatske zaklade za znanost.

Odjel za zidno slikarstvo i mozaik

Temeljna djelatnost Odjela za zidno slikarstvo i mozaik je konzerviranje i restauriranje zidnih slika i mozaika, što se najvećim dijelom provodi *in situ*, a manjim dijelom u radionici Odjela.

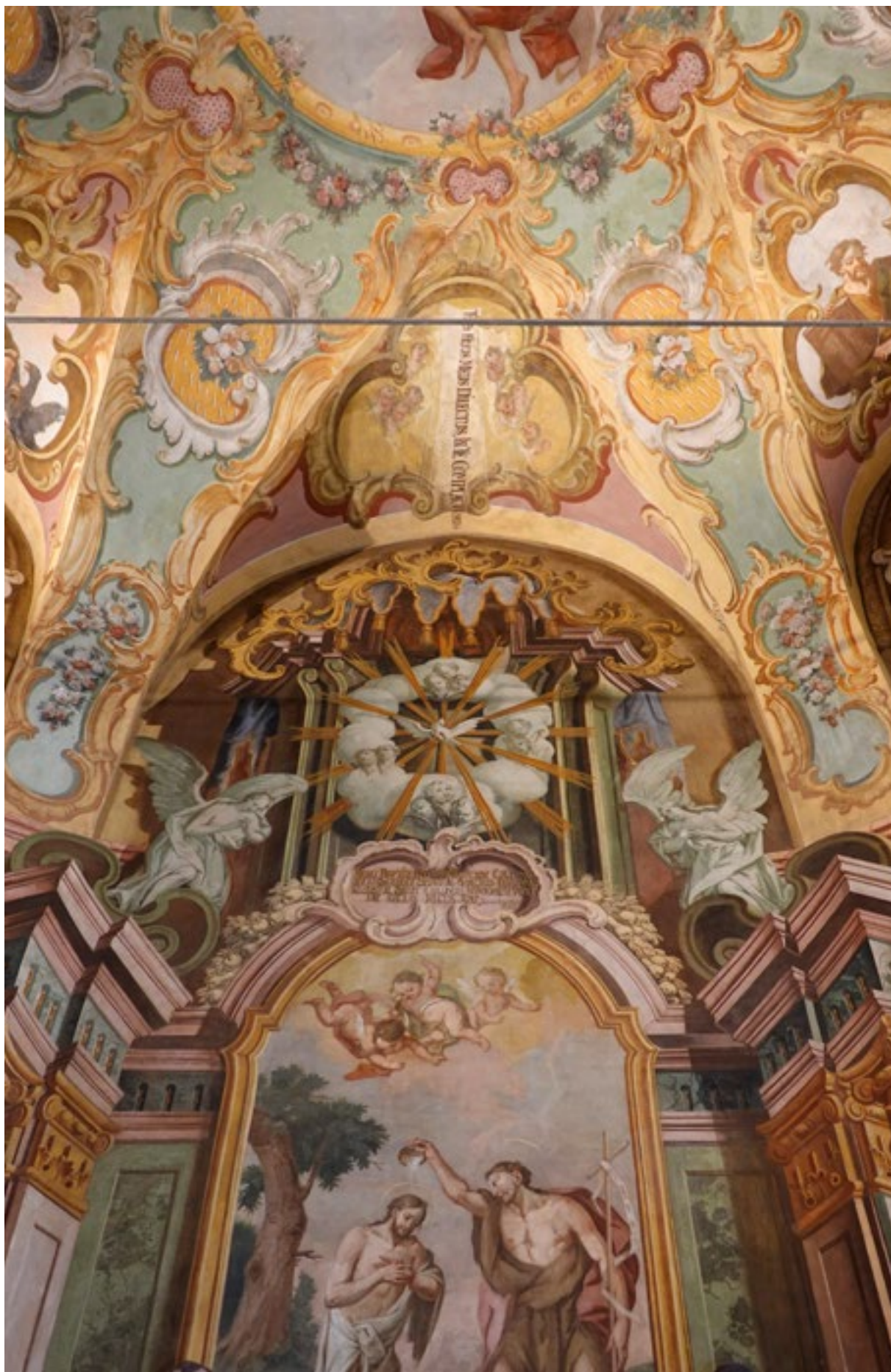
Uz izravni rad na kulturnoj baštini, Odjel organizira i provodi dokumentiranje vlastitih aktivnosti (prije, tijekom i nakon radova), a prema potrebi provodi i konzervatorsko-restauratorski nadzor radova drugih izvođača. Odjel pohranjuje dokumentaciju o izvedenim radovima u organizirane zbirke: zbirku dosjea o radovima, zbirku fotografija, zbirku nacрта (grafička dokumentacija istraživanja, zatečenog stanja i radova) i zbirku elaborata. Odjel ima i priručnu knjižnicu s potrebnom stručnom literaturom iz djelatnosti Odjela.

Na Odjelu je 2024. godine bilo zaposleno devet stručnih djelatnika koji su radili na deset programa koje je financiralo Ministarstvo kulture i medija RH, a kao članovi timova sudjelovali su i u programima ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

U 2024. godini dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu, gotovo u cijelosti izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u Pompejanskoj sobi Palače bogoštovlja i nastave (Hrvatski institut za povijest) u Opatičkoj 10 u Zagrebu, a u Banskim dvorima na Markovu trgu u Zagrebu izvedeno je privremeno uređenje Plavog salona. Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama nastavljeni su u crkvi Majke Božje Koruške u Križevcima, u bivšoj ljekarni franjevačkoga samostana u Varaždinu i u crkvi sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom. U župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama provodili su se restauratorski nadzor i preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u svetištu i lađi. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidova unutrašnjosti provedena su u crkvi sv. Jurja u Gornjem Psarjevu i u crkvi Majke Božje Gorske u Loboru, dok je u crkvi Majke Božje Žalosne na Novoj vesi u Zagrebu program obuhvatio pripremu jednog dijela projektne dokumentacije za njezinu cjelovitu obnovu.

Crkva sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu je građevina s iluzionističkim baroknim oslikom Antona Jožefa Lerchingera na zidovima i na svodu poligonalnog svetišta. Spojevi zidova raščlanjeni su plitkim polustupovima s jednostavno profiliranim kapitelima. Na zidnim ploham svetišta je devet pojedinačnih prizora u tri horizontalna niza. Naslikani prizori odnose se na život i smrt sv. Ivana Krstitelja. U središtu svoda naslikan je ovalni medaljon s fragmentarno očuvanim oslikom, a u susvodnicama su prikazi evanđelista s uobičajenim atributima.

Tijekom 2024. godine u cijelosti su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u svetištu crkve. Obuhvaćeni su donji dijelovi zidova svetišta, kao i dijelovi koji su prethodno bili nedostupni zbog konstrukcije skele. Radovi su uključivali reintegraciju i rekonstrukciju slikanog sloja na donjim zonama svih zidova svetišta i trijumfalnog luka, nadoknade u žbukanim slojevima na kapitelima polustupova te retuš marmorizacije. Žbukanje je izvedeno vapneno-pješčanom žbukom u dva sloja, dok je retuš proveden pigmentima u prahu uz vezivo 2–3 %-tne otopine *Tylosea MH300* u destiliranoj vodi. Manja oštećenja i pukotine retuširane su tehnikom *tratteggio*, dok su veće plohe najprije tonirane odgovarajućim tonom slabijega intenziteta, a zatim ujednačene s izvornikom. Zatečeno stanje i izvedeni radovi detaljno su dokumentirani.

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja. Pogled na svetište nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, G. Tomljenović, 2024.

Palača u Opatičkoj 10 u Zagrebu nalazi se na istočnom dijelu zagrebačkoga Gornjeg grada. Sagradio ju je Aleksandar Brdarić 1838. godine kao trokrilnu klasicističku, izvorno jednokatnu, stambenu palaču obitelji Vojkfy-Paravić. Obitelj prodaje palaču 1882. godine Kraljevskoj zemaljskoj vladi, koja u nju smješta Odjel za bogoštovlje i nastavu. Nedugo potom, 1892., nakon što je imenovan predstojnikom Odjela, Izidor Kršnjavi poduzima opsežne radove pregradnje i preuređenja palače prema nacrtima Hermana Bolléa. Preuređenje je obuhvatilo građevinske strukture, ali ponajviše unutarnje uređenje, vođeno idejom Kršnjavoga o mjestu koje bi objedinilo kulturne temelje na kojima počiva Odjel i njegovo djelovanje: bogoštovlje, nastavu, znanost i umjetnost. Bollé je zadržao tlocrtnu osnovu palače, u obliku slova U.

Na prvom katu glavnog istočnog krila preuređene su tri reprezentativne prostorije ukrašene zidnim oslicima, slikama, štukodekoracijama i drvenim oplatom, od kojih se ističe središnja tzv. Zlatna dvorana, zaključena novim, visokim zrcalnim svodom. U opremanju tih prostora od početka preuređenja Kršnjavi je angažirao niz umjetnika koji su danas najveća imena hrvatske umjetnosti: Ivan Tišov, Johannes Clausen, Robert Frangeš-Mihanović, Bela Čikoš-Sesija, Oton Iveković, Vlaho Bukovac, Ferdo Kovačević, Celestin Medović, Rudolf Valdec. Sredinom 20. stoljeća tom nizu pridružuju se i Željko i Krsto Hegedušić, koji 1943. rade zidnu sliku u jednoj od prostorija prvog kata. Današnji izgled palače rezultat je posljednje velike preinake i pregradnje koja je poduzeta 1914. godine, kad su dva krila povišena za još jedan kat, a bočna su krila ujedno proširena prema dvorištu.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku u Pompejanskoj sobi počeli su učvršćivanjem žbuknog i slikanog sloja. Dijelovi žbuknog sloja koji se odvojio od nosioca injektirani su vapnenom smjesom *PLM-A (CTS)*, a potom je uklonjen japanski papir i *Tylose MH300* koji su prethodnih godina nanášeni u svrhu preventivne zaštite odvojenih dijelova žbuknog i slikanog sloja od nosioca. Veće lakune i pukotine zapunjene su vapneno-pješčanom žbukom u omjeru 1 : 3 (vapno : pijesak). Na žbukanu nadoknadu nanášen je restauratorski glet od mramornog brašna i vapna s dodatkom *Tylosea MH300*. Manje pukotine zapunjene su istim gletom. Zidni oslik očišćen je destiliranom vodom i celuloznim tamponima bez većeg vlaženja. Za reintegraciju slikanog sloja izvedene su probe izolacije gleta, probe boje dviju tehnika (tempere i ulja) te zaštitnog sloja boje uporabom različitih lakova i voska na pokretnom nosiocu pripremljenom na isti način na koji je reintegriran žbukani sloj. Probe su izvedene u skladu s rezultatima laboratorijskih analiza izvornih pigmenata i žbuke. Retuš i manje rekonstrukcije slikanog sloja izvedene su uljanom tehnikom koja je prema prethodno izvedenim probama pokazala najbolje rezultate. Na mjestima na kojima su retuš i rekonstrukcija slikanog sloja promijenili boju, a izvedeni su

u prijašnjim konzervatorsko-restauratorskim radovima (1999./2000. godine), tom su prilikom korigirani. S obzirom na tehnologiju koja zahtijeva više vremena za prosušivanje, zaštita reintegriranog slikanog sloja izvest će se 2025. godine. Faze konzervatorsko-restauratorskih radova su fotodokumentirane, a nakon reintegracije žbuknog sloja provedeno je i UV i IC fotografsko snimanje.

U tijeku konzervatorsko-restauratorskih radova u Pompejanskoj sobi provedeno je praćenje zidnih slika u sjevernom i južnom kraku glavnog stubišta. U prizemlju stubišta pregledom su utvrđena oštećenja nastala djelovanjem vlage te su na zapadnom zidu sjevernog kraka uzeti uzorci za potrebe laboratorijskih analiza soli. Također je provedeno termografsko snimanje zidova.

Opatička 10, Palača bogoštovlja i nastave. Pompejanska soba. Zidni oslik sjevernog dijela zapadnog zida tijekom radova. Snimka: K. Gavrilica, G. Tomljenović, 2024.

Zagreb, Opatička 10, Palača bogoštovlja i nastave. Pompejanska soba. Zidni oslik sjevernog dijela zapadnog zida nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Sklop Banskih dvora čini pravokutni gradski blok omeđen s četiriju strana: Trgom sv. Marka te ulicama Brezovačkog, Freundenreichovom i Matoševom. Sklop čine dvije barokne palače iz 18. stoljeća, koje su tek u 19. stoljeću spojene u funkcionalnu cjelinu. Južnu je palaču, na mjestu dotadašnje kuće Zrinski, nakon 1766. sagradio grof Petar Troilo Sermage, uspostavivši novu reprezentativnu baroknu gradnju. Sjevernu je otprilike istovremeno podigao podban Ivan Rauch. Južna je iznova dograđena 1808. – 1811. za bana Ignjata Gyulaya, čime je poprimila današnji izgled i naziv Banski dvori. Spajanjem sjeverne i južne palače, u vrijeme bana Franje Vlačića 1832. – 1836., sklop je dvostruko uvećan i od tada je u jedinstvenoj funkciji sjedišta banske vlasti. U vrijeme bana Ivana Mažuranića izvedena je veća obnova sjevernog dijela sklopa za Vladine urede te južnog za banski stan od 1875. do 1882. godine. Sklop je adaptiran u više navrata tijekom 20. stoljeća, osobito četrdesetih godina 20. stoljeća prema projektu Marijana Haberlea, te od 1994. do 1996. nakon raketiranja u Domovinskom ratu.

Tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je 2021. godine proveo Hrvatski restauratorski zavod u zgradi Vlade na Markovu trgu 1 i 2, istraženi su i slojevi naliča u Plavom salonu. Sondiranjem je otkriven dobro očuvan dekorativni oslik na stropu i predložena je njegova prezentacija.

Za potpunu prezentaciju oslika trebalo je provesti cjelovitu sanaciju stropa, uključujući pregled, a moguće i zahvate s njegove gornje strane. Stoga je, zbog lošeg stanja Plavog salona i stalne potrebe za korištenjem prostora, na zahtjev vlasnika, 2024. godine izvedeno privremeno uređenje te je odgođena potpuna prezentacija oslika do cjelovite obnove zgrade.

Prostor Plavog salona prije početka radova fotografski je dokumentiran. Iz prostorije je iznesen sav inventar i namještaj, a pod je zaštićen. Radovi su počeli uklanjanjem slojeva naliča sa stropa koji su bili odvojeni i slabo vezani za podlogu, nakon čega je nanesen industrijski vapneni glet u dva sloja s mrežicom, a između oslika i gleta ostavljen je sloj staroga naliča. Prema dogovoru s konzervatorima koji su provodili nadzor, dio otvorenih sondi na stropu prekriven je slojem gleta, dok je sonda u jugoistočnom kutu dodatno uređena uklanjanjem naknadnih slojeva naliča i definiranjem rubova i tako prezentirana. Nakon sušenja gleta i brušenja, strop je preličen. Sonde koje su izravno prekrivane gletom prethodno su premazane slojem 1 %-tne otopine *Klucela G*, da bi se u budućim radovima vapneni glet lakše uklonio s oslika.

Oštećenja i nedostaci na drvenim dijelovima parapeta, vijenca i obloga u nišama prozora su uklonjeni. Uz konzervatorski nadzor odabrane su boje za drvenu oblogu parapeta i unutar prozorskih niša, a obojena su i

vrata s njihove unutarnje strane. Nakon uklanjanja starih tapeta, uređene su i medijapan obloge na zidovima nadomještanjem novih ploča na otvorenim sondama i bojenjem svih površina neutralnom bijelom bojom zbog ujednačavanja podloge za tapete.

Nakon svih radova uređenja stropa, zidova i drvenih obloga, postavljene su nove platnene tapete (u angažmanu vlasnika) i u salon je vraćen namještaj i sav inventar.

Crkva Majke Božje Koruške sagrađena je u nekoliko faza oko zavjetnog pila podignutog 1674. godine. Orijentirana je obratno od uobičajenoga smjera: brod je okrenut prema pili i zapadu. Pil se sastoji od pravokutnog stuba na čijem je vrhu skulptura s motivom Majke Božje Žalosne s mrtvim Kristom u krilu, djelo (u to vrijeme vodećega) varaždinskog kipara Ivana Jakova Altenbacha. Godine 1702. oko zavjetnog kipa podiže se prvotna, manja kapela. Tijekom 18. stoljeća kapeli se postupno dodaje nekoliko dogradnji. Godine 1715. gradi se brod s tri traveja i manja sakristija. Novo, trolisno svetište natkriveno tamburom i kupolom sagrađeno je 1725. godine. Posljednja građevinska promjena dogodila se 1872. godine, kad je produžen brod crkve. Ispred istočnog pročelja dograđen je novi travaj s pjevalištem i zvonikom iznad ulaza. Župnom crkvom novoosnovane križevačke Župe Blažene Djevice Marije Žalosne i svetoga Marka Križevčanina postaje 2004. godine.

Svodove svetišta, bočnih kapela, tambur i kupolu oslikao je nepoznat autor 1726. godine. U prošlosti su zidne slike više puta obnavljane, ali nije mijenjan njihov likovni program. Ikonografski program zidnih slika obuhvaća scene iz Staroga i Novoga zavjeta. Slike s figuralnim kompozicijama nalaze se u kartušama raspoređenima po tamburu i kupoli svetišta te po svodovima kapela. Prostore između kartuša ispunjava dekorativna ornamentika. Središnji prikaz na kupoli je „Bog Otac s globusom u nebeskoj slavi“, ispod kojega se nalaze prikazi: „Mojsije i brončana zmija“, „Mojsije udara u stijenu“, „David odsijeca glavu Golijatu“ i „Natan kori Davida“. U tamburu su prikazi: „Anđeo tješi Krista u Getsemanskom vrtu“, „Bičevanje Krista“, „Krunjenje trnovom krunom“, „Izrugivanje Krista“, „Isus pada pod križem“, „Krista pribijaju na križ“, „Golgota“ i „Polaganje u grob“. Svodovi kapela ukrašeni su prikazima „Uskrsnuće“, „Uzašašće“ i „Krunjenje Djevice Marije“.

U 2024. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim oslicima s figuralnim prikazima unutar svoda centralnog dijela svetišta (do visine drugog vijenca). Retuširan je središnji medaljon s prikazom „Bog Otac s globusom u nebeskoj slavi“, kao i kartuše s prikazima: „Mojsije i brončana zmija“, „Mojsije udara u stijenu“, „David odsijeca glavu Golijatu“ i „Natan kori Davida“. Retuš je izveden tehnikom *tratteggio* uz uporabu pigmenta u prahu i veziva *Tylose MH300*. Na ornamentalnim dijelovima oslika rekonstruirani su izgubljeni elementi.

Izveden je i dio pripremnih radova i dodatna konsolidacija žbuknog sloja na sjevernom zidu tambura. Pri čišćenju su primijenjene suhe i mokre metode, dok je konsolidacija provedena injektiranjem injekcijskom smjesom *PLM-A*. Izrađena je fotografska i grafička dokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova te su u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a provedene laboratorijske analize zatečenih soli.

Zgrada njegovališta za stare i nemoćne redovnike (infirmarija), sagrađena je u Varaždinu 1678. godine u sklopu franjevačkoga samostana. Danas zgrada ima podrum, prizemlje, tri kata i potkrovlje. Uz južno pročelje dograđeno je stubište kao poveznica s gornjim etažama. U prizemlju zgrade je pet prostorija orijentiranih na sjevernu stranu. U prostorije se ulazi iz hodnika uz južno pročelje kroz klesane kamene okvire u koje su naknadno ugrađeni drveni dovratnici. U središnjem dijelu prizemlja smještena je najveća pravokutna prostorija sa zidanim svodom sastavljenim od četiri svodna jedra, što je nekadašnja franjevačka ljekarna ili kapela sv. Didaka. Sredinom 18. stoljeća svod je oslikao Ivan Krstitelj Ranger. U skladu s geometrijom svoda, slikar je iluzionistički prikaz podijelio na četiri trokutasta isječka. Svodni oslik daje zanimljiv i slojevit ikonografski prikaz alegorija četiriju elemenata oko središnjega medaljona s prikazom Bogorodice, koji spaja sakralne i poganske teme i motive jer je ljekarna bila sagrađena za korištenje i redovnicima i građanima. Prostor ljekarne bio je bogato opremljen, ali je njezin inventar, nakon odluke Kraljevskoga vijeća o zatvaranju ljekarne 1772. godine, propao i nestao. Danas oslikana prostorija nema adekvatnu namjenu.

Na istočnoj i zapadnoj stranici ulaznih vrata na južnom zidu, kao i unutar niše iznad ulaznih vrata, tijekom 2024. uklonjeni su svi naknadni ličeni slojevi s izvornoga baroknog slikanog sloja. Naknadni slojevi naliča uklanjani su mehanički, skalpelima. Na dnu svodnih peta južnog i zapadnog svodnog jedra započeto je mehaničko uklanjanje naknadnih slojeva naliča koji u širini oko 25 cm prekrivaju izvornu polukružnu slikanu borduru kojom su na spoju svoda i zidova uokvireni slikani prizori.

Zelenkasti slikani sloj bilja i lišća oko prikaza Neptuna na tjemenu južnog svodnog jedra, koji je pulveriziran, preventivno je podlijepljen 2 %-tnom otopinom *Klucela G* u destiliranoj vodi preko sloja japanskog papira.

S manjih lakuna u dnu jugozapadne i sjeverozapadne svodne pete, unutar niše iznad vrata na južnom zidu i tjemena svoda s prikazom Bogorodice mehanički su uklonjene cementne zakrpe, nakon čega je izvorni žbukani sloj opšiven i prežbukan vapnenom žbukom (punilo *Samoborka* 0,1–0,6 mm, vezivo gašeno vapno, u omjeru punilo 4 : 1 vezivo) oko 2–3 mm ispod razine slikanog sloja kao žrtveni sloj žbuke. Žbukom istog sastava zapunjena je i veća pukotina na spoju južnog svodnog jedra i južnog zida.

Nastavljeni su restauratorski radovi injektiranja žbukanih slojeva na zapadnoj i istočnoj strani niše vrata na južnom zidu, središnjem dijelu istočne i zapadne strane prozorske niše na sjevernom zidu te u svim svodnim petama. Kao priprema za injektiranje, manje pukotine zapunjene su gustom smjesom *PLM-AL*. Za injektiranje dubljih lakuna upotrijebljena je smjesa *PLM-AL*-a i destilirane vode u omjeru 1 : 4, uz prethodno injektiranje otopine etanola i vode (1 : 1), a za injektiranje plićih i manjih lakuna korištena je disperzija vapna *Nanorestore*. Nakon zapunjavanja pukotina i injektiranja, okolni oslik očišćen je *wishab* spužvicom.

Na zapadnom dijelu južnog zida u razini poda uzeti su uzorci izvorne građe radi utvrđivanja količine vlage, a provedena su i laboratorijska istraživanja pigmentata s izvornoga slikanog sloja i jedan uzorak žbuke baroknog sloja *intonaca*.

Iako se u pisanim izvorima spominje još od srednjega vijeka, crkva sv. Nikole biskupa u Jastrebarskom današnje tlocrtne gabarite poprima potkraj 18. stoljeća, kad dobiva oblik jednobrodne kasnobarokne građevine svodene češkim svodovima s nešto užim svetištem zaključenim plitkom polukružnom apsidom. Tada je objekt pripojen starijem samostojećem zvoniku. Historicističko oblikovanje glavnog pročelja s neorenesansnim obilježjima nastaje na izmaku 19. stoljeća, kao i nanovo zidana sakristija s južne strane svetišta.

Kako je crkva kroz povijest stradavala u nekoliko potresa, svaki od njih bio je povod za građevinsku sanaciju popraćenu obnovom oslikanih zidnih površina i nabavom novog inventara.

Nakon potresa u ožujku i prosincu 2020. godine, crkva je pretrpjela teška oštećenja konstrukcije, poglavito u dijelu zapadnog pročelja, zvonika i pjevališta te trijumfalnog luka. Statička sanacija objekta izvedena je 2023. godine.

Recentnim restauratorskim istraživanjima u unutrašnjosti crkve (Vuksan slikarsko-konzervatorska radionica, 2018. – 2020.) ustanovljena je prisutnost niza slojeva zidnih oslika i obojenja, od kojih se najstariji pripisuje kasnobaroknom slikaru Antonu Archeru (? – 1807.), suradniku i sljedbeniku Antona Lerchingeru. Dobro očuvan oslik je prema svojoj likovnoj vrijednosti i ikonografskom programu izuzetan primjer srednjoeuropskoga kasnobaroknog iluzionističkog slikarstva na razmeđu rokoka i klasicizma. Istraživanje stanja i opsega, kao i prijedlog prezentacije spomenutog zidnog oslika bio je predmet konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koja je provodio Hrvatski restauratorski zavod u sklopu programa za 2022. godinu, dok je 2023. godine proveo i dodatna istraživanja u svrhu konstrukcijske obnove crkve.

Nakon završene protupotresne obnove crkve, započeti su konzervatorsko-restauratorski radovi na zapadnom zidu pjevališta, koji su nastavljeni 2024. godine. Radovima *in situ* prethodila je obrada ulomaka zidnog oslika u radionici, koji su pri statičkoj sanaciji bili odvojeni od spomenutog zida i sačuvani postupkom transfera. Njihova priprema za montažu izvedena je u suradnji s Akademijom likovnih umjetnosti u Zagrebu u sklopu realizacije diplomskog rada studentice Lucije Vukman na studiju konzerviranja i restauriranja umjetnina, pod mentorstvom prof. mr. art. Suzane Damiani.

Terenski dio radova uključio je vraćanje triju obrađenih fragmenata zidnog oslika na izvorno mjesto i njihovu reintegraciju restauratorskom žbukom, nastavak mehaničkog čišćenja naknadnih preslika i naliča ispod razine naslikanog marmoriziranog vijenca na istome zidu te konsolidaciju pripadajućih žbukanih slojeva injektiranjem i opšivanjem. Injektiranje je izvedeno industrijskom restauratorskom smjesom *PLM-A* na vapnenoj bazi. Stare žbukane zakrpe svojim sastavom, razinom i teksturom nisu odgovarale izvornom oblikovanju žbukane površine pa su uklonjene i zamijenjene reintegracijskom vapneno-pješčanom žbukom u omjeru 1 : 3,5. Neke trase starih električnih instalacija pokazale su se suvišnima, budući da su položajem podrazumijevale postavljanje rasvjetnih

tijela posred zidnog oslika; ukinute su i nadoknađene restauratorskom žbukom. Nakon čišćenja naknadnih slojeva na obuhvaćenoj površini, otvoreni dio izvornog slikanog sloja grafički je dokumentiran *in situ*, kao i mjesta svih izvedenih zahvata. Nakon završetka radova izrađena je i fotografska dokumentacija.

U podnožju zidova crkvene unutrašnjosti provedeno je mjerenje vlage i uzeti su uzorci za analizu soli.

Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama jednobrodna je gotička crkva u sklopu bivšega pavlinskog samostana iz 1319., kad je sagrađeno izduženo svetište presvođeno križnim svodom, a u 15. stoljeću crkvena lađa, zvonik i samostan, pregrađen i nadograđen u 17. stoljeću. Crkvena lađa produžena je 1721./1722. za jedan jaram i podignuto je pjevalište, a u liniji zvonika izgrađeno je novo barokno pročelje s kipovima svetaca u nišama. Svetište i lađu je, zajedno sa prizorima čudesa pod pjevalištem, između 1745. i 1748. iluzionističkim zidnim slikama oslikao Ivan Krstitelj Ranger. Nakon oštećenja u potresu 1880., srušen je dio samostana, a crkva je uređena prema projektu Hermana Bolléa. Od crkvenog inventara očuvan je mramorni glavni oltar iz 1706., djelo pavlinskih redovnika T. Jurjevića i P. Beline, u koji je ukomponiran dio gotičkog retable s čudotvornim drvenim kipom Majke Božje Remetske s četiri mala kipa svetica iz 15. stoljeća. Ispred crkve je pil sv. Šimuna Stilita s grbom biskupa Branjuga iz 1739. godine te barokni reljef sv. Pavla pustinjaka. Sondiranjem zidova svetišta 1972. otkrivene su danas fragmentarno očuvane zidne slike Ivana Krstitelja Rangera, najprije na sjevernom zidu svetišta (1973. – 1978.), a zatim i na ostalim zidovima i svodu svetišta (1975. – 1979.). Prijašnjim restauratorskim radovima, koje je izveo Restauratorski zavod Hrvatske, uklonjena je Bolléova intervencija te su restaurirane i prezentirane barokne zidne slike. Najrecentniji restauratorski radovi rekonstrukcije nedostajućih dijelova zidnih slika u lađi crkve izvedeni su početkom 21. stoljeća. Zidne slike oštećene su u potresima 2020. te su tijekom konstrukcijske obnove crkve 2023. izvedeni preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi.

Stanje zidnih slika u svetištu i lađi crkve nakon građevinskih radova konstrukcijske obnove pregledano je u više navrata tijekom 2024. godine. Obavljen je vizualni pregled te pregled zidova i svoda svetišta termovizijskom kamerom

Zagreb, Remete, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, pogled na oslikani svod svetišta nakon preventivnih konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

radi utvrđivanja pozicija na kojima je povećana količina vlage. Sustavnim pregledima zamijećeno je postupno isušivanje vlage dužinom sjevernog zida svetišta na visini oko 4,5 m uzrokovano neadekvatnom odvodnjom oborinskih voda tijekom radova statičke obnove, iako je i dalje vidljivo tamnjenje slikanog sloja i kristalizacija vodotopivih soli, u najvećoj mjeri na zakrpama koje je izveo Restauratorski zavod Hrvatske sedamdesetih godina 20. stoljeća. Dužinom sjevernog zida lađe, na visini oko 4,5 m, također je zamijećeno postupno isušivanje vlage uzrokovano radovima statičke obnove, osim na spoju sjevernog zida lađe i trijumfalnog luka, gdje je zamijećena najveća količina vlage. Promatranjem stanja zidnih slika utvrđeno je da su uzrok povećane količine vlage u lađi dvije prezidane prozorske niše i jedna prezidana niša vrata u potkrovlju sakristijskog hodnika koje gledaju na sjeverni zid lađe i koje su tijekom radova statičke obnove hermetički zatvorene OSB oplatom i plastičnom folijom pa se time sprječavalo adekvatno isušivanje zidova lađe na pozicijama niša. Zato je sa svih niša preventivno uklonjena OSB oplata i plastična folija, da bi se omogućilo pravilno isušivanje. Također, iz niša su uklonjeni ostaci vlažne građevinske šute i prašine kako bi se spriječilo daljnje vlaženje sjevernog zida lađe.

Kristalizirane vodotopive soli na slikanom sloju uzrokovane temeljnom vlagom na sjevernom zidu lađe i zapadnom dijelu lađe ispod pjevališta redovito su iščerkavane mekim kistovima i *wishab* spužvom. Lakune i odvojeni dijelovi žbukanih slojeva na svodu iznad glavnog oltara u svetištu, kojima se moglo pristupiti skelom izrađenom za obnovu glavnog oltara, preventivno su zaštićeni opšivanjem vapneno-pješčanom žbukom.

Zagreb, Remete, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Iščerkavanje vodotopivih soli s površine slikanog sloja na zapadnom zidu lađe. Snimka: M. Jelenčić, 2024.

Crkva sv. Jurja u Gornjem Psarjevu pripada tipu jednobrodnih građevina pravokutnog tlocrta s kratkim, užim svetištem zaključenim plitko zaobljenom apsidom i sa zvonikom nad glavnim pročeljem, a oslikana unutrašnjost je u cijelosti svođena češkim kapama.

U literaturi se opisuje kao barokizirana, izvorno srednjovjekovna građevina s arhitektonskim elementima koji upućuju na prijelazno romaničko-gotičko razdoblje. Posjed Psarjevo spominje se još u 13. stoljeću, dok konkretniji arhivski podaci o crkvi potječu iz kanonskih vizitacija od 1704. godine nadalje.

Prema najranijim zapisima vizitatora, crkva je bila zidana, sa svođenim svetištem i lađom nad kojom je bio tabulat. Imala je drveni zvonik, a pred zapadnim pročeljem bio je trijem. Oko crkve nalazilo se groblje. Bila je opremljena trima oltarima: glavnim oltarom posvećenim sv. Jurju (izrađen između 1665. i 1670.) te u lađi oltarima sv. Vida i sv. Antuna, od kojih je potonji poslije zamijenjen oltarom sv. Valentina. U prvoj polovici 18. stoljeća u zapadnom dijelu lađe nalazio se drveni kor, no u 19. stoljeću crkva je produžena prema zapadu, pri čemu je srušen stariji zidani trijem, a izgrađeno je novo, zapadno pročelje sa zidanim zvonikom u osi. U unutrašnjosti je tada izgrađen postojeći zidani kor i dograđena je sakristija, a moguće je da je u to vrijeme i svođena lađa. Cijela je crkva obnovljena devedesetih godina 20. stoljeća.

Crkva je stradala u potresu 2020. godine. Oštećenja različitih intenziteta zabilježena su u unutrašnjosti, na pročeljima i krovu. U sljedećem razdoblju izvedena je konstruktivna sanacija i obnova vanjštine i oštećenja u unutrašnjosti. U unutrašnjosti je ispod postojećega sloja oslika i žbuka sondiranjem (koje je u sklopu konstruktivne sanacije provela tvrtka Neir d.o.o.) otkriven stariji zidni oslik srednjovjekovnih karakteristika.

U 2024. godini, angažmanom Hrvatskog restauratorskog zavoda, rezultati prethodnih istraživanja dopunjeni su dodatnim sondiranjem zidova u unutrašnjosti crkve, uz povijesno-umjetnička, arhivska i laboratorijska istraživanja.

Sonde su otvorene na zidovima svetišta, sakristije, lađe i na pjevalištu. Istraživanjima su potvrđeni prethodni nalazi, uz nova saznanja o detaljima građevinskih mijena i oslikavanju crkve. U svetištu su utvrđene otklesane pete svodnih rebara i otisak starijeg svoda, lijeva stranica zazidanog prozorskog otvora na južnom zidu, definirana je stratigrafija žbuka i naliča u cijeloj crkvi te je na sjevernom zidu svetišta iznad prozora, a ispod postojećeg sloja žbuke, utvrđen figurativni oslik izveden na sloju vapnenog naliča. Zatečena sonda na sjevernom zidu lađe, izvedena tijekom prethodnih istraživanja (kojom je otkriven srednjovjekovni zidni oslik), proširena je uz očuvanje recentnog figurativnog oslika s prikazom sv. Metoda. S obzirom na to da je zidna slika pod izravnim utjecajem sunčane svjetlosti, na prozorska stakla obaju prozorskih otvora lađe stavljene su UV zaštitne folije kao preventivna mjera očuvanja zidnog oslika.

Na južnom zidu lađe sondiranjem je utvrđen ulomak srednjovjekovnog oslika, u gornjim zonama zidova potvrđena je visina nekadašnjeg stropa, odnosno tabulata, iz jedne od kasnijih faza kojoj pripada i sloj dekorativnog oslika izvedenog na bijelom vapnenom naliču. Istraživanja su upotpunjena određivanjem stanja zidnog oslika i mogućih štetnih čimbenika. U Prirodoslovnom laboratoriju Hrvatskog restauratorskog zavoda provedene su analize žbuka, soli, pigmenta i veziva, a *in situ* je detektirana vlaga u zidovima termogravimetrijskom metodom i infracrvenom termografijom s pomoću termovizijske kamere. Metodom radioaktivnog izotopa ugljika ^{14}C provedeno je određivanje starosti drva iz najstarijega zatečenog sloja žbuke na južnom zidu lađe. Istraživanja su uključila i povijesno-umjetničku analizu s valorizacijom otkrivenog oslika i mogućom datacijom.

Izvedeni su i preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi na najugroženijim dijelovima otkrivenog oslika i žbuka (opšivanje, injektiranje, podljepljivanje). Preventivno je, zbog vlage u zidu i sušenja donjih zona, uklonjena žbuka recentnog zahvata s donje zone sjevernog zida lađe, ispod otkrivenog oslika. Svi su nalazi detaljno dokumentirani, a pojedine su građevinske sonde zapunjene novom vapneno-pješčanom žbukom.

Gornje Psarjevo, crkva sv. Jurja. Srednjovjekovni zidni oslik na sjevernom zidu lađe, stanje nakon radova 2024. godine. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

Crkva Majke Božje Gorske, nedaleko od Lobora, barokizirana je gotička jednobrodna građevina s poligonalnim svetištem i cinktorom iz 18. stoljeća. Brod i svetište današnje crkve potječu iz 14. stoljeća, a nastali su na temeljima starokršćanske, jednobrodne, pravilno orijentirane bazilike s krstionicom, predromaničke trobrodne te kasnoromaničke/ranogotičke crkve manjih razmjera. Uz svetište sa sjeverne strane nalazi se sakristija, dok je s južne strane svetišta zvonik. Uz pročelje su se nalazile dvije male kapele ispred samog portala crkve iz 19. stoljeća. Srušene su u sklopu arheoloških istraživanja početkom 21. stoljeća. U svetištu, na trijumfalnom luku i južnom pročelju broda nalaze se zidne slike iz 14. i 15. stoljeća. Inventar potječe iz 17. i 18. stoljeća.

Tijekom 2024. godine djelatnici HRZ-a proveli su konzervatorsko-restauratorska istraživanja u unutrašnjosti broda da bi se ispitalo postoje li zidne slike i u brodu te da bi se definirale smjernice za njegovu obnovu. Rezultati istraživanja pokazali su da postoji slikana ukrasna traka uz cijeli gornji dio trijumfalnog luka (djelomično je prezentirana u posljednjem bijeljenju crkve), ali postoje i ostaci zidne slike uz desni bočni oltar. Otkrivene su gotičke kustodije uz bočne oltare, kao i polukružna ranobarokna niša na sjevernom zidu, s desne strane propovjedaonice, te antičke i predromaničke spolije na zapadnom zidu broda. Pronađen je slikani medaljon na tjemenu trijumfalnog luka, koji je iz vremena prije gradnje svoda (inicijali, odnosno moguće rimske brojke, upućuju na početak 16. stoljeća), posvetni križ na južnom zidu te oštećena barokna zidna slika na ogradi pjevališta. Otkriveni su tragovi ornamentalnog oslika u ranobaroknoj niši, kao i tragovi dekorativnog ornamentalnog oslika s kraja 19. ili početka 20. stoljeća, vidljivog na fotografijama Gjüre Szabe. Utvrđene su preinake iz vremena barokizacije, odnosno sredine 18. te s kraja 19. stoljeća.

Uzeti su uzorci žbuke za analizu soli sa sjevernog zida lađe i svetišta te je provedeno ispitivanje količine vlage na četiri mjesta u crkvi: dva na sjevernom i dva na južnom zidu (na svakom od navedenih zidova je jedno mjesto u lađi, a drugo u svetištu). U sklopu programa provedeno je i lasersko 3D skeniranje crkve te je izrađena detaljna arhitektonska snimka postojećega stanja.

Kapela Majke Božje Žalosne na Novoj vesi u Zagrebu sagrađena je 1763. godine u blizini mjesta na kojem je uz potok Medveščak nekad stajao kameni pil s kipom Žalosne Bogorodice. Crkva je pravokutnog tlocrta s polukružnom apsidom na zapadu (orijentirana je prema zapadu), što je posljedica njezina smještaja uz cestu, te s blago zaobljenim pročeljem na istoku, iznad kojega je zvonik. Na istočnom pročelju, iznad kamenog dovratnika, nalazi se plitka niša u kojoj je brončani reljef s prikazom bl. Alojzija Stepinca i sv. Ivana Pavla II., postavljen 1998. godine. U apsidi je oltar s kipom Majke Božje Žalosne, na sjevernom i južnom zidu su prozori, a na istočnom je ulaz u crkvu. Plitki svod položen je na pilastrima zaključenim kapitelima. Oslikao ga je, zajedno s nišom i zidovima, Anton Jožef Lerchinger najvjerojatnije tijekom oslikavanja kapele Sv. Križa u crkvi sv. Ivana na Novoj vesi 1787. godine. Danas je oslik očuvan u gornjim zonama, na svodu, nadvojima i završetku zidova, uz rub prozora te na profilacijama pilastra u zoni sokla. Oltar je zidan i ožbukani kamenom menzom na kojoj je drvena neogotička edikula. Ispred oltara je kamena klupčica, a pod je popločen kamenim pločama. Poznate su tri obnove kapele: prva je iz 1914. godine, za koju postoji ponuda majstora Josipa Kaplana, druga je iz 1988., kad su obnovljeni zidovi izvana i iznutra, promijenjen je krov s odvodnjom i izvedena je drenaža oko crkve, a treća iz 1996. i 1998., kad je postavljen brončani reljef u nišu iznad ulaza u kapelu; tada su najvjerojatnije ponovno sanirani zidovi zbog prodora kapilarne vlage.

Kapela je stradala u potresima 2020. godine. Potkraj 2022. i tijekom 2023. godine djelatnici Odjela izveli su konzervatorsko-restauratorske radove preventivne zaštite zidnih slika u unutrašnjosti kapele.

Svu dokumentaciju koja se odnosi na prethodno djelomično izvedenu konstruktivnu sanaciju građevine objedinio je investitor na kraju 2024. godine te bi ubrzo trebala biti dostupna i stručnom timu Zavoda. Stoga su 2024. godine izvedeni radovi za koje nije potrebna prethodna dokumentacija, ali su važni za buduću izradu arhitektonskog i građevinskog projekta. Budući da u kapeli ima kapilarne vlage, izvedeno je snimanje odvodnje kako bi se provjerilo jesu li cijevi prohodne, gdje su spojene te postoji li drenažna cijev koja se spominje u spomenici župe. Utvrđeno je da je jedna cijev pukla i izlazi na površinu, a druga se prekida u tlu. Spoj s drenažnom cijevi nije pronađen, kao ni spoj na javnu odvodnju. Stoga je napravljen projekt vodovoda i odvodnje – tehničko rješenje

oborinske odvodnje, na temelju kojega će se iduće godine izvesti drenaža oko kapele, nova odvodnja s krova te njihov spoj na cijev javne odvodnje. Zbog potreba navedenog projekta utvrđena je geodetska situacija stvarnog stanja, kao i dopuna 3D snimke kapele. Pregledana je sva dostupna arhivska građa te je izrađena transkripcija i prijevod arhivske građe iz Župe sv. Ivana Krstitelja u Zagrebu i Kaptolskog arhiva.

Kao dio aktivnosti Zavoda, u sklopu programa hitnih intervencija, u 2024. godini djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik obavili su i pregled zidnih slika u kapeli sv. Marije (kapela hrvatskih iseljenika) u njemačkome gradu Essenu. Zidna slika „Rajska djevo, kraljice Hrvata“ i križni put djela su hrvatskoga slikara Ive Dulčića iz 1966. godine.

Cilj pregleda bio je utvrditi mogućnosti transfera zidnih slika na drugu lokaciju (Hrvatska). Pri pregledu je snimljen i zidni mozaik u svetohraništu te vitraji na prozorima kapele. Zidne slike detaljno su dokumentirane, provedene su laboratorijske analize te je sastavljeno stručno mišljenje.

Odjel za štuko

Na Odjelu za štuko bilo je u 2024. godini zaposleno deset djelatnika koji obavljaju specijalizirane konzervatorsko-restauratorske radove na štukaturi u interijerima te na pročeljima sakralnih i profanih građevina (jedan konzervator savjetnik, dvoje viših konzervatora-restauratora, troje konzervatora-restauratora, jedan viši restaurator tehničar i troje restauratora tehničara). Prema potrebi, u opsežnijim radovima sudjeluju i vanjski suradnici s višegodišnjim iskustvom u konzervatorsko-restauratorskoj praksi.

Djelatnost Odjela obuhvaća sve faze i vrste radova na dekorativnim elementima izvedenima u tehnici štuka, koji uključuju dokumentiranje, konzervatorsko-restauratorska istraživanja i utvrđivanje vrsta, uzroka i opsega oštećenja, izradu prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova s tehnološkom, terminskom i financijskom razradom te, na temelju toga, i provedbu planiranih radova. Specifične su skupine operacija u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na štukaturi, ovisno o vrsti oštećenja, sljedeće: uklanjanje naknadnih slojeva naliča i žbuka s izvornoga sloja, ekstrakcija i neutralizacija štetnih soli, učvršćivanje i injektiranje odvojenih i labilnih dijelova žbuke sa štukaturom, zatvaranje pukotina i mehaničkih površinskih oštećenja, rekonstrukcija i modeliranje nedostajućih detalja štukature (ornamentike, figuralnih motiva, profilacija) primjenom tradicionalne tehnologije i materijala te integracija i retuš završne likovne obrade štukature, obično oslika i pozlate.

Tijekom 2024. godine djelatnici Odjela radili su na četiri programa koje financira Ministarstvo kulture i medija RH te su kao članovi stručnih timova sudjelovali u programima drugih odjela Službe za nepokretnu baštinu, koji su uključili konzervatorsko-restauratorska istraživanja crkve sv. Blaža u Vodnjanu te demontažu dekorativne arhitektonske plastike s pročelja kuće u Ulici Stjepana Radića br. 36 u Petrinji.

Jedan od programa u kojem su također sudjelovali djelatnici Odjela za štuko su složeni konzervatorsko-restauratorski radovi na crkvi sv. Katarine u Zagrebu, kulturnom dobru teško stradalom u potresima u Zagrebu 2020. godine. S obzirom na to da je zbog stupnja oštećenosti konstrukcije bila nužna razgradnja velikih dijelova svoda koji se nisu urušili tijekom potresa, nastavljeno je strapiranje dijelova dekorativnih elemenata u štuku, započeto tijekom 2023. godine. Strapirani su dijelovi obilježeni i pohranjeni kako bi se, nakon završetka građevinskih radova, mogli ponovno montirati na izvorne položaje. Neki su dijelovi štukodekoracije velikih dimenzija, koje nije bilo moguće odvojiti od svoda s donje strane, poduprti i zaštićeni kako se ne bi oštetili u demontaži svodne konstrukcije iznad njih te će nakon izvedbe nove svodne konstrukcije od opeke, biti ponovno pričvršćeni na svoje izvorne položaje.

U sklopu rada Odjela 2024. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi svoda i zidova nekadašnje knjižnice bivšega pavlinskog samostana i župne crkve Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije u Lepoglavi. Tijekom radova na štukaturi nastavilo se i s preventivnim konzerviranjem zidnih slika.

Knjižnica bivšega pavlinskog samostana u Lepoglavi, smještena nad predvorjem crkve Bezgrešnoga začeća Blažene Djevice Marije, kvadratična je prostorija sagrađena početkom 18. stoljeća, kad se crkva produžavala prema zapadu. Neposredno nakon izgradnje prostorije, ukrašena je, prema zacrtanom programu, kvalitetnim zidnim slikama i bogatom štukodekoracijom koje su prekrivale sve površine svoda i zidova, izuzev onih uz koje su bile prislonjene police s knjigama. Pavlinska knjižnica u Lepoglavi, u svojem izvornom oblikovanju, bila je jedinstven primjer baroknoga *Gesamtkunstwerka* unutar nacionalne umjetničke produkcije. Izvedba štukature iznad završnoga vijenca, odnosno na svodu i u lunetama, počela je nakon izgradnje knjižnice, tijekom 1711. godine, a završena je do rujna 1713. godine, kad počinje oslikavanje medaljona, koje se pripisuje pavlinskom slikaru Franji Bobiću. Raskošni ukrasi na svodu, iznad istaknutoga profiliranog vijenca, prema načinu izvedbe, kao i stilski i oblikovno, razlikuju se od štukodekoracije na zidovima prostorije. Štukatura na zidovima vrlo je slična štukaturi u kapeli Patačić lepoglavske samostanske crkve, odnosno djelima štukatera Antona Josepha Quadrija, a izvedena je nešto kasnije od štukature na svodu. Poznato je da je štukodekoracija kapele Patačić izvedena oko 1718. godine te se otprilike u to vrijeme može datirati i ukrašavanje zidova knjižnice. Knjižnica prestaje postojati ukinućem pavlinskoga reda 1786. godine, nakon čega počinje postupna degradacija toga prostora. Nije poznat

izgled drvenih polica koje su prekrivale površine zidova; većina zidnih slika je oštećena do te mjere da su teško čitljive, a štukatura je najteže oštećena pretrpjela od snažne eksplozije u neposrednoj blizini crkve tijekom Drugoga svjetskog rata. Eksplozija je uzrokovala otpadanje velikih površina žbuke i štukodekoracija, poglavito na zapadnoj luneti, te brojne velike pukotine po svim površinama zidova i svoda. Vijenac i dekorativni elementi u nišama i oko niša prozora i vrata prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova bili su prekriveni debelim naknadnim slojevima žbuka i naliča koje je trebalo ukloniti, pazeći da se ne ošteti izvorni sloj koji je na nekim dijelovima bio gotovo nečitak zbog gubitka plasticiteta uzrokovanoga višekratnim ličenjem. Konzervatorsko-restauratorski radovi u knjižnici počeli su 2020. godine istraživanjima štukature i zidnih slika kako bi se ustanovio njihov izvorni izgled te razlozi i stupanj oštećenja. Uslijedilo je dugotrajno pažljivo uklanjanje naknadnih slojeva žbuka i naliča sa završnoga vijenca te štukature na zidovima i u prozorskim nišama. Naknadni su slojevi uklanjani mehaničkim putem, skalpelima i finim dljetima, a istovremeno je bilo nužno provoditi podljepljivanje i injektiranje kako bi se spriječilo opadanje sloja žbukanoga nosioca koji se odvojio od podloge. Nakon završetka čišćenja naknadnih slojeva, počelo se sa zatvaranjem pukotina, mikropukotina i mehaničkih oštećenja te s kiparskom rekonstrukcijom nedostajućih dijelova dekoracije u štukomasi. Na svodu su također zatvorene brojne veće i manje pukotine te je izvedena rekonstrukcija nedostajućih dijelova profilacija i odlomljenih dijelova dekorativnih elemenata. Kiparska rekonstrukcija štukature na zapadnoj luneti, kojoj je prije početka radova nedostajala otprilike trećina ukupne površine, izvedena je na temelju fotografija Ljudevita Griesbacha iz 1938. godine, koje se čuvaju u Schneiderovu fotografskom arhivu Strossmayerove galerije starih majstora. Tijekom radova 2024. godine cjelokupna je površina svoda i luneta, sa svim dekorativnim elementima u štuku, očišćena od slojeva čađe i drugih nečistoća zbog kojih joj je površina bila tamnosive boje. Čišćenje je izvedeno mehaničkim putem, različitim vrstama mekih i grubljih kistova i četki uz upotrebu destilirane vode. Na mjestima na kojima su bili očuvani tragovi izvornoga ružičastog naliča na podlozi štukodekoracije, čišćenje je izvođeno posebno pažljivo da se ne bi ošteti izvorni sloj.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začetca Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica. Detalj štukature na svodu tijekom čišćenja naslaga čađe. Snimka: J. Škudar, 2024.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica. Tjeme svoda prije početka čišćenja naslaga čađe. Snimka: J. Kliska, 2018.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – bivša knjižnica. Tjeme svoda nakon čišćenja naslaga čađe. Snimka: J. Škudar, 2024.

* * *

Župna crkva sv. Nikole u Pazinu smještena je u sjevernom dijelu gradske jezgre, a prvi se put spominje 1266. godine. Prostrano poligonalno svetište nadsvođeno zvjezdasto-rebrastim svodom sagrađeno je 1441. godine kao prvo takve vrste u Istri; oslikano je vrijednim ciklusom kasnosrednjovjekovnih fresaka. Dogradnja bočnih kapela na prije jednobrodnu crkvu počela je 1659. godine, ali su kapele u velikoj baroknoj obnovi šezdesetih godina 18. stoljeća objedinjene u bočne brodove i opremljene novim oltarima. Tim je zahvatom crkva postala trobrodna građevina. Četiri od šest oltara u bočnim brodovima izvedena su u tehnici štuka (sv. Josipa, sv. Antuna Padovanskog /sv. Liberata/, sv. Margarite /Rite/ iz Kortone i Sv. Križa) u baroknoj obnovi interijera u trećoj četvrtini 18. stoljeća. Arhitektonsko oblikovanje oltara, prislonjenih uz vanjske zidove bočnih brodova, ponavlja osnovnu koncepciju vidljivu i na dva kamena oltara unutar bočnih brodova, središnje lučno zaključene oltarne pale (osim na oltaru Sv. Križa, koja u središnjem dijelu retable ima segmentno zaključenu nišu s drvenim raspelom) flankiraju dijagonalno u prostor istaknuti kompozitni stupovi, iza kojih je po jedan pilastar i jedan polustup. Uza stupove, na istaknutim podnožjima, smještena je sa svake strane po jedna svetačka figura u punoj plastici. Menze i atike ukrašene su reljefima, bogato raščlanjenom arhitektonskom plastikom, volutama, lisnatim motivima i kerubinskim glavicama. Oltari su oslikani tako da imitiraju različite vrste mramora.

Istraživanjima je utvrđeno da su sva četiri oltara višekratno prelićena te da su na pojedinim mjestima plohe prevučene slojem gipsa, čime je izgubljen izvorni plasticitet i kolorit arhitektonike oltara, kao i štukatura. Oltari izvedeni u štuku bili su prije početka cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova u izrazito lošem stanju zbog oštećenja zidanih konstrukcija koje su uzrokovale horizontalne pukotine u zonama retable, odnosno dilatacija zidanih nosilaca te završnoga sloja štuka. Bila su uočljiva i brojna manja mehanička oštećenja istaknutih dijelova dekoracija.

Nakon završetka cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru Sv. Križa, počeli su radovi na susjednom oltaru sv. Antuna Padovanskog. Očišćeni su slojevi naknadnih žbuka i naliča s menze i s atike uz pažljivo čuvanje izvornih slojeva naliča. Čišćenje se provodilo mehaničkim, termičkim i kemijskim metodama. Zbog izrazitih oštećenja oltara u zoni retable (pukotine cijelom širinom retable te pomak od nekoliko centimetara na svim stupovima i pilastrima), na središnjem dijelu nije izvedeno uklanjanje naknadnih žbuka i naliča. U dogovoru s arhitektima, članovima radnog tima te predstavnicima nadležnoga Konzervatorskog odjela u Puli, angažiran je statičar za izradu projekta konstruktivne sanacije. Projekt je izrađen tijekom 2024. godine te bi se, u skladu s njim, tijekom 2025. izvodila sanacija zidane konstrukcije, što je nužan uvjet za nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova. Istovremeno se na dvije skulpture s retable, izvedene u tehnici štuka (koje su prije prevezene u zagrebačku radionicu), izvode konzervatorsko-restauratorski radovi.

Crkva sv. Ilije proroka u Lipniku jednobrodna je građevina, pravokutnog tlocrta broda s užim svetištem. Gradnja današnje crkve na mjestu starije počela je 1753. zidanjem novoga svetišta koje je (zajedno sa sakristijom) dovršeno do 1755. godine. Očuvana su tri štukomramorna oltara iz druge polovice 18. stoljeća: bočno oltar sv. Izidora i oltar Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana te glavni oltar sv. Ilije u svetištu. Znatne promjene na crkvi dogodile su se između 1902. i 1915. godine, kad je preuređen cjelokupni interijer crkve. Od izvorno pet oltara, uklonjena su dva bočna, a za ostale su naručeni novi kipovi. Istraživanjima provedenima 2013. godine utvrđeno je da je arhitektura triju oltara izvorno barokna te da su u cijelosti bili izrađeni tehnikom štukomramora. To ih čini iznimno vrijednim primjerima koji pripadaju skupini od desetak (dosad poznatih) takvih očuvanih oltara u sjevernoj Hrvatskoj. Njihov današnji izgled rezultat je obnove s početka 20. stoljeća, tijekom koje su uklonjene barokne skulpture i postavljene neostilske. Sve površine oltara preslikane su s više slojeva naknadnih naliča, čiji broj varira na pojedinim dijelovima.

Prethodnih su godina završeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim oltarima te su 2022. godine počeli radovi na glavnom oltaru. Kao i na dva prethodno restaurirana oltara, radovi su počeli uklanjanjem naknadnih slojeva naliča sa svih površina arhitekture oltara mehaničkim (skalpelima i kistovima), termičkim (sušilom na vrući zrak) te kemijskim načinima (nanošenjem sredstva za skidanje uljanih naliča). Uklanjanje

naknadnih slojeva izvodi se vrlo pažljivo, da se ne bi oštetila izvorna površina štukomramora. Mjestimično je izvedeno interventno podljepljivanje labilnih dijelova štukomramora koji su se u postupku čišćenja počeli odvajati od podloge. Također je počela kiparska rekonstrukcija oštećenih dijelova profilacija te su uklonjeni prethodni neadekvatni restauratorski zahvati. Provedeno je i djelomično injektiranje pukotina nastalih kao posljedica potresa, kako bi se spriječilo osipanje i opadanje završnoga sloja. Izvedeni su i radovi na drvenim kipovima anđela s atike oltara.

Župna crkva sv. Bartola (sv. Bartolomeja apostola) u Roču zaštićeno je kulturno dobro u sklopu kulturno-povijesne cjeline naselja Roč. Smještena je na najvišem platou unutar zidina Roča, a s bratovštinskom crkvom sv. Antuna opata čini jedinstven sklop. Zidovi i strop glavnoga broda ukrašeni su 1785. godine raskošnom štukodekoracijom. Iznad lučnih otvora prema bočnim brodovima je horizontalni vijenac nad kojim su površine zidova podijeljene na polja, međusobno odvojena visokim, uskim pilastrima izvedenima u štuku, koji se pružaju do bogato profiliranoga, u prostor istaknutog završnog zidnog vijenca. U središnjim je poljima svakoga od bočnih zidova broda velika slika na platnu (prikazi sv. Franje Ksaverskog i sv. Antuna Padovanskog) s bogato urešenim štukookvirom, a u ostalim su poljima (po dva na svakom zidu) kartuše s naslikanim monogramima, također uokvirene raskošnom štukodekoracijom. Ploha stropa uokvirena je profiliranim stropnim vijencem u čijem je središnjem dijelu medaljon s konkavno-konveksnim profiliranim okvirom koji na sredini ima plastično istaknutu golubicu, oko koje su pozlaćene sunčane zrake s anđeoskim glavicama koje vire iz oblaka. U četiri kuta stropa su kružni medaljoni s reljefnim prikazima evanđelista.

U posljednjoj četvrtini 20. stoljeća izvedeno je novo pokrivanje krovišta nad crkvom, ali je prodor oborinske vode tijekom radova prouzročio velika oštećenja štukodekoracije na stropu lađe. Veliki su dijelovi žbuke sa štukaturom otpali sa stropa, dok su očuvani dijelovi učvršćeni letvicama da bi se zaustavilo daljnje propadanje. Sve su površine stropa i svih zidova višestruko prelićene, zbog čega se izgubio izvorni plasticitet i kolorit štukature i podloge. Uočene su i naknadne rekonstrukcije štukatura i podloge stropa, ali neadekvatnim materijalom pa su lošije kvalitete izrade. Istraživačkim radovima provedenima 2021. godine zaključeno je da je izvorni izgled štukodekoracije izmijenjen koloristički; izvorno je bio pretežito u tonovima sive s naglascima svjetloružičaste, svjetlozelene i svjetloplave boje.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj štukature tijekom radova, sjeverozapadni dio stropa. Snimka: Lj. Gamulin, 2022.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Detalj štukature nakon završetka radova, sjeverozapadni dio stropa. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

Nakon završetka uklanjanja naknadnih slojeva naliča s cijele površine stropa do razine izvornoga sloja s kraja 18. stoljeća, ustanovljena su brojna prethodna oštećenja štukatura i podloge, ali i to da su otkriveni dijelovi naknadno izvedeni neadekvatnim materijalima, nevjeste izrade. Tijekom 2024. uklonjene su sve naknadne rekonstrukcije koje su bile vidno lošije kvalitete izvedbe u usporedbi s izvornikom i izvedene neadekvatnim materijalima. Kiparski su rekonstruirani svi nedostajući detalji dekoracija, poput prepleta akantusovih listova i vitica, cvjetića i drugih listova te profiliranih vijenaca koji obrubljuju polja sa štukaturom. Svi novonaneseni dijelovi potom su brušeni rašpama i brusnim papirom različitih granulacija da bi se tekstura površine uskladila s izvornikom te pripremila za retuš slikanoga sloja. Prije izvedbe retuša, na cjelokupnu površinu stropa nanescena je impregnacija. Retuš slikanoga sloja izveden je vapnenim naličima pastelnih tonova u skladu s izvornim izgledom. Pojedini dijelovi dekoracija su metalizirani, odnosno nanescena je pozlata umjetnim zlatom te srebrnim listićima.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Štukatura nakon završetka radova, dio stropa. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Odjel za kamenu plastiku

Na Odjelu za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu zaposleno je šest stručnih djelatnika na neodređeno vrijeme. Odjel svake godine na području cijele države provodi najzahtjevnije konzervatorsko-restauratorske zahvate na kulturnim dobrima. Provode se konzervatorsko-restauratorska istraživanja, odnosno analize zatečenog stanja i oštećenja kamene plastike, izrađuju se elaborati i troškovnici, daju se stručna mišljenja i smjernice za izvođenje radova i drugo. U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova (u radionici Odjela, ali i na terenu) primjenjuju se brojne metode i tehnike: od čišćenja kamena (vodom pod kontroliranim tlakom, vodenom parom, mehaničkim čišćenjem, čišćenjem kemijskim sredstvima, mikropjeskarenjem, čišćenjem laserom i dr.), ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopivih soli u kamenu, konsolidacije kamena kemijskim sredstvima, klesanja i ugradnje kamenih elemenata, domodeliranja nedostajućih formi, izrade kalupa (negativa) i odljeva faksimila u umjetnom kamenu do izrade kiparskih rekonstrukcija, završnoga kiparskog retuša, tonskoga ujednačavanja i drugoga.

Tijekom 2024. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi, financirani sredstvima Ministarstva kulture i medija RH, na različitim elementima kamene plastike u deset programa: otok Krk, otok Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – kamena plastika – oltar sv. Karla Boromejskog; otok Pag, Novalja, župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice, kameni oltari; Rijeka, Tarsatika, Rimski luk; Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije – kamena plastika – oltar sv. Mihovila; Sisak, katedrala Uzvišenja Sv. Križa – kamena plastika; Topusko, ostaci cistercijske opatijske; Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja – kamena plastika; Vukovar, franjevački samostan i crkva sv. Filipa i Jakova – kamena plastika, kip sv. Ivana Nepomuka; Zagreb, Dolac 2, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije – kamena plastika i Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – kamena plastika – oltar Majke Božje Remetske.

Također su 2024. godine izvedeni radovi na više objekata u suradnji s drugim odjelima ili službama Zavoda. Usporedno s navedenim radovima, Odjel za kamenu plastiku radio je i na tri programa koje su financirali vanjski investitori.

Od zahtjevnijih radova izvedenih 2024. godine treba spomenuti specijalizirane građevinske i konzervatorsko-restauratorske radove na Rimskom luku u Rijeci, konzervatorsko-restauratorske radove na oltaru sv. Karla Boromejskog u franjevačkoj crkvi Navještenja BDM na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku, na oltarima Gospe Lurdske i Srca Isusova u župnoj crkvi sv. Katarine djevice i mučenice u Novalji, kipu sv. Ivana Nepomuka ispred franjevačke crkve sv. Filipa i Jakova u Vukovaru te na kipovima sv. Franje Asiškog i sv. Antuna Padovanskog na zapadnom pročelju franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu.

Obrambeni sustav poznat kao *Clastra Alpium Iuliarum* jedan je od najvećih i najkompleksnijih spomenika kasnoantičkog razdoblja na području Republike Hrvatske. Zapovjedništvo njegova južnog sektora nalazilo se u antičkoj Tarsatici, današnjoj Rijeci. Tarsatički principij, odnosno kompleks vojnog zapovjedništva, izgrađen je u drugoj polovici 3. stoljeća i postao je zapovjedno mjesto južnog sektora navedenoga obrambenog sustava, a u grad je smještena jedna od legija, koje su osiguravale njegov nadzor i obranu. Jedan od najbolje očuvanih dijelova toga kompleksa su nekadašnja glavna ulazna vrata, Rimski luk, tj. monumentalni, lučno zaključeni ulaz. Luk je izgrađen od masivnih priklesanih kamenih blokova, bez korištenja veziva. Visok je 4,5 metara, a promjer mu je 2,75 metara. Na strukturu luka su prije početka radova dijagnosticirana mnogobrojna fizička (mehanička) oštećenja uzrokovana prirodnim čimbenicima (degradacije poput pucanja, listanja, ljuštenja i erozije), što je ugrožavalo statiku spomenika. Površine su djelomično bile zahvaćene i biološkim onečišćenjem.

Tijekom 2024. godine izvedeni su na Rimskom luku, prema projektnoj dokumentaciji (koju je izradila tvrtka Intrados projekt d.o.o. iz Zagreba, *Tehničko rješenje osiguranja konstrukcije Rimskog luka u Rijeci*), opsežni radovi konstruktivne sanacije. Navedene radove izvodila je građevinska tvrtka Citadela d.o.o. iz Hreljina, a obuhvatili su adaptaciju postojeće drvene potporne konstrukcije i postavu teške skele koja je poslužila za dodatno podupiranje luka. Nakon toga moglo se početi s izvođenjem pažljivog ručnog obijanja završnog sloja (zapune izvedene opekom

i cementnom žbukom) na gornjoj strani luka (debljine od nekoliko centimetara na rubovima do veće debljine u središnjem, izdignutom dijelu), pri čemu je uklonjena i opečna ispuna. Uslijedili su radovi pažljive izvedbe kanala dubine 15 cm, širine 55 cm, radi postavljanja grede od nehrđajućeg čelika (AISI 304), za ojačanje luka s gornje strane. Nakon toga izvedeno je ručno čišćenje kamenih blokova od cementnog morta i pažljivo zapunjavanje udubina između blokova vapnenim mortom toniranim u skladu s postojećim kamenom. Pri zapunjavanju su postavljene cjevčice te je izvedeno injektiranje kamenih zidova luka smjesom na bazi vapna i gotove industrijske kamene žbuke. Uslijedila je ugradnja dugačkih sidara (od čelika AISI 304, dužine od 1,5 do 2,5 m) za konsolidiranje luka, koso postavljenih od gornjeg lica luka prema dolje. Sidra promjera 25 mm postavljena su pod kutem od 50° u odnosu na horizontalu, u prethodno izbušene rupe promjera Ø 50 mm, a svi krajevi sidara učvršćeni su čeličnim pločicama od inoksa (150 x 150 x 10 mm), preko kojih se provodilo sidrenje pritezanjem matice. Prostor u rupama oko čeličnih sidara ispunjen je injekcijskom smjesom renomiranog proizvođača. Uslijedila je izrada i ugradnja čelične grede za ojačanje luka s gornje strane. Navedena greda izrađena je od tri međusobno zavarene grede profila HEA 160, a tijekom montaže povezana je kroz njihove pojasnice kraćim čeličnim sidrima od inoksa (promjera Ø 25 mm) ugrađenima kroz kamene blokove s donjim licem luka. Zatezanje i sidrenje tih čeličnih elemenata također je izvedeno čeličnim pločicama i maticama. Svi ugrađeni čelični dijelovi zaštićeni su antikorozivnim premazom. Nakon završetka radova konstruktivne sanacije, izvedeni su dodatni konzervatorsko-restauratorski radovi mehaničkog čišćenja kamene plastike Rimskog luka ručnim alatom, kemijskim sredstvima (*ProClean04*) i vodom pod reguliranim tlakom, uz primjenu specijaliziranog stroja *miniwasha*.

Rijeka, Rimski luk prije početka radova obnove. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Rijeka, radovi na konstruktivnoj sanaciji Rimskog luka. Snimka: I. Jengiđ, 2024.

Gradnja jednobrodne i u osnovi gotičke franjevačke crkve Navještenja Blažene Djevice Marije na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku, zadužbine posljednjega krčkog kneza Ivana VII. Frankopana i njegove kćeri kneginje Katarine Marije Frankopan, dovršena je 1523. godine. Na lađu pravokutnog tlocrta na istoku se nastavlja svetište s ravnim završetkom. Sjeverno od apside nalazi se sakristija također pravokutnog tlocrta, a u jugoistočnom je uglu, između lađe i apside, zvonik kvadratičnog tlocrta. Lađa ima otvoreno krovno s oslikanim gredama. Apsida je nadsvođena križno-rebrastim svodom. Crkva je doživjela veće preinake u baroku, kad su stari drveni oltari zamijenjeni novima od kamena. Stubište glavnog oltara, portala u svetištu, kao i podnožja bočnih oltara izradio je zidar i klesar Kos iz Krka. Za izradu glavnog i šest bočnih oltara angažiran je venecijanski altaris i klesar Domenico Cavallieri, koji je radio i za druge franjevačke naručitelje u Provinciji sv. Jeronima. Oltari su dovršeni za dvije godine. U arhivskim izvorima kao izvođači se spominju i marmorist Aurelio Baldassini, milanski sadrari (*stuccatori*) Ivan i Josip (M. Zuanne et Maestro Iseppo Milanesi) te kipar Angelo De Putti. Oltari su izrađeni od nekoliko vrsta kamena (u reljefnoj obradi figuralnih i florealnih ornamenata prevladava bijeli mramor, dok su arhitektonski dijelovi izvedeni u kombinaciji nekoliko vrsta raznobojnog mramora, vapnenca i breče). Oltari su zatečeni u lošem stanju, s vidljivim naknadnim intervencijama, prepravcima ili težim oštećenjima na arhitektonskim i kiparskim dijelovima.

Tijekom 2024. godine počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici bočnog oltara sv. Karla Boromejskog. Na početku je izveden postupak ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopivih soli u kamenoj plastici, odnosno tretiranje kamena kemijskim sredstvima, i to nanošenjem s pomoću celulozne pulpe na površinu oltara 8 %-tne otopine barijeva hidroksida ili destilirane vode. Postupak se provodio u suradnji s tvrtkom RESTARS, obrtom za restauriranje iz Hvara. Nakon toga izvedeno je mehaničko čišćenje cjelokupne površine oltara od ostataka celulozne pulpe, kao i njezino ponovno čišćenje vodenom parom pod kontroliranim tlakom (specijaliziranim strojem, tzv. *steamerom*), kako bi se s površine kamene plastike i iz sljubnica između kamenih elemenata uklonili nagomilani nusprodukti, nastali tijekom ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopivih soli, kao i slojevi raznih vrsta nečistoća ili pak prethodno upotrijebljenih neadekvatnih materijala (zakrpa od portland cementa, uljnih premaza itd.). Mehaničko čišćenje provedeno je ručnim alatom (skalpelima, dlijetima, kistovima, čekićima, puhalicama itd.). Potom je izvedena zamjena svih korodiranih i oštećenih željeznih spojnica, koje su bile ugrađene u kamene elemente, novima od nehrđajućeg čelika (inoks). Isto tako je izvedena pažljiva demontaža teže oštećenih mramornih inkrustacija, njihovo spajanje u cjelinu i ponovna montaža na izvorna mjesta lijepljenjem dvokomponentnim ljepilom za kamen. U sljedećoj fazi radova izveden je minimalni kiparski retuš spojeva na prije spojenim i ponovno montiranim mramornim inkrustacijama. Kiparski retuš izveden je ručnim klesarskim alatom te uporabom specijaliziranog materijala, tj. mase umjetnog kamena izrađene na bazi riječnog pijeska, mramornog brašna i hidratiziranog vapna, uz minimalni dodatak akrilata.

Župna crkva sv. Katarine djevice i mučenice nalazi se u središtu Novalje. Kasnobarokni crkveni inventar čine mramorni glavni oltar sv. Katarine, sjeverni bočni oltar Srca Isusova i južni Gospe Lurdske, rad majstora Pavla Bilinića (1860. – 1954.). Prema povijesnim izvorima, crkva se prvi put spominje 1455. godine. Znatnije je preoblikovana 1776. godine. Ta crkva je zbog oštećenja od udara groma potkraj 19. stoljeća srušena, a na njezinu mjestu je 1906. godine, prema projektu Ćirila Metoda Ivekovića, sagrađena današnja crkva. Primjer je neostilskih crkava karakterističnih za područje Hrvatskoga primorja, s monumentalnom arhitektonskom koncepcijom, kojom se ističe unutar urbanističkoga rastera Novalje.

Nakon postavljanja skela i uređenja radilišta, počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi mehaničkog čišćenja kamene plastike oltara Srca Isusova ručnim alatom (skalpelima, dlijetima, kistovima, puhalicama itd.). Zatim je nastavljeno čišćenje površine kamene plastike oltara Srca Isusova vodenom parom pod kontroliranim tlakom, uporabom specijaliziranog stroja *steamera*, kemijskim sredstvima: *Morovom pastom* (AB57) i/ili sredstvima renomiranih proizvođača, poput *Pro Clean 04*, *Rust oleum* itd., kao dodatno čišćenje na mjestima na kojima su se zadržale veće naslage nečistoća. Navedeno čišćenje provodilo se tako da su se kemijska sredstva nanosila na kamen, čija je površina potom prekrivena plastičnom folijom. Nakon toga su kemijska sredstva bila ponovno isprana s površine kamena uporabom specijaliziranog stroja *steamera*. U sljedećoj fazi radova izvedeni su

konzervatorsko-restauratorski radovi injektiranja pukotina na kamenoj plastici oltara Srca Isusova, i to smjesom na bazi kamene prašine i dvokomponentnog ljepila za kamen, te radovi spajanja odvojenih dijelova kamene plastike oltara u cjelinu. Na istom oltaru izvedeni su i radovi sanacije manjih oštećenja na kamenoj plastici, postavljanjem armature od nehrđajućeg metala (inoksa), izradom (domodeliranjem) nedostajućih dijelova u masi umjetnog kamena te dodatnom obradom domodeliranih dijelova ručnim klesarskim alatom kako bi se oni teksturom i klesarskom obradom izjednačili s originalom. Tonsko ujednačavanje rekonstruiranih dijelova provodilo se slikarskim alatom i pigmentima u odgovarajućem otapalu. Usporedno s navedenim radovima izvedeni su i završni konzervatorsko-restauratorski radovi kiparskog i slikarskog retuša na arhitektonskim i skulpturalnim dijelovima bočnog oltara Gospe Lurdske. Radovi na arhitektonskim dijelovima oltara izvođeni su *in situ*, a obuhvatili su završni kiparski retuš manjih oštećenja i zapunjavanje sljubnica novim vezivnim materijalom. U radionici Odjela za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu izvedeni su radovi na kipovima Gospe Lurdske i sv. Bernardice Soubirous, koji su obuhvatili pažljivo mehaničko čišćenje površine kipova od nečistoća i naknadnih slojeva oslika, kiparski retuš manjih oštećenih dijelova te obnovu izvornoga sloja polikromije i pozlate. Nakon dovršetka radova kipovi su prevezeni u Novalju i montirani na svoja izvorna mjesta na oltaru Gospe Lurdske.

Vukovarski kip sv. Ivana Nepomuka bio je postavljen na stari most na rijeci Vuki 1749. godine, a zaslugom naručitelja Antuna Pöhra de Rosenthala nabavljen je godinu prije, kad je postavljen i kamen temeljac za kapelu istoga sveca u vrtu franjevačkoga samostana. Kip se u kanonskim vizitacijama prvi i jedini put spominje tek 1819. godine, kad je naveden i podatak koliko dugo kip postoji. S izvornoga mjesta kip je uklonjen 1883. godine, kad je postavljen iza kapele sv. Ivana Nepomuka u parku franjevačkoga samostana. Kip i njegov postament izrađeni su od kamena pješčenjaka. Iz arhivskih fotografija vidljivo je da je taj svetac, zaštitnik od poplava i čuvar ispovjedne tajne, prikazan prema ustaljenom ikonografskom običaju, no zanimljivo je da nema biret na glavi. Desna ruka prislonjena mu je na prsa, a lijevom pridržava raspelo koje mu je gornjim dijelom naslonjeno na rame. Blagi pokret ostvaren je svečevim istupanjem lijeve noge u prostor, što uzrokuje nabiranje i zamahivanje reverende preko stopala. Svečeva glava nagnuta je ulijevo prema raspelu. Postament na kojemu je nekad stajao kip klesan je u obliku dijamanta, dekoriran u dubokom reljefu sa svih strana. Zbog oštećenja kamene plastike postamenta,

Arhivska fotografija kipa sv. Ivana Nepomuka (fotodokumentacija franjevačkoga samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru)

Konzervatorsko-restauratorski radovi izrade kalupa za lijevanje faksimila kipa sv. Ivana Nepomuka u radionici Odjela za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu. Snimka: I. Jengiđ, 2024.

Faksimil kipa sv. Ivana Nepomuka nakon dovršetka radova u parku uz kapelu sv. Ivana Nepomuka zapadno od franjevačke crkve i samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru. Snimka: I. Marinković, 2024.

dekoracija je slabo vidljiva, ali su jasni školjkasti motivi na kraćim stranicama i kartuše s volutama na njegovim dužim stranicama. Na prednjoj strani u kartuši je uklesan nepoznati motiv koji je zbog lošeg stanja nečitljiv. Na naličju postamenta je, unutar kartuše, uklesana godina nastanka spomenika (1749.). Dakle, barokni kip sv. Ivana Nepomuka stajao je na manjem postamentu ispred istoimene kapelice koja je 1749. godine podignuta zapadno od franjevačke crkve i samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru. Teško je oštećen u Domovinskom ratu tijekom razaranja Vukovara.

Tijekom 2024. godine dovršeni su u radionici Odjela za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu konzervatorsko-restauratorski radovi izrade faksimila kipa sv. Ivana Nepomuka, kao i pripadajućega postamenta za kip. Pritom su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi izrade gumeno-gipsanih kalupa za lijevanje faksimila kipa sv. Ivana Nepomuka i postamenta za kip te radovi lijevanja u masi umjetnog kamena. Uslijedili su konzervatorsko-restauratorski radovi završne obrade faksimila kipa sv. Ivana Nepomuka i postamenta ručnim klesarskim alatom, kako bi se njihova površina teksturom i načinom obrade ujednačila s originalom. Usporedno s navedenim radovima provedeni su u spomenutoj radionici i konzervatorsko-restauratorski radovi završnog kiparskog retuša na originalnim segmentima kamene plastike kipa sv. Ivana Nepomuka i postamenta; manja oštećenja domodelirana su u masi umjetnog kamena spravljenom na bazi nekoliko vrsta riječnog pijeska, hidratiziranog vapna i uz minimalni dodatak akrilata. Svi domodelirani dijelovi obrađeni su ručnim klesarskim alatom i tonski ujednačeni s originalom primjenom slikarskog alata i pigmenata u odgovarajućem otapalu. U završnoj fazi su u radionici HRZ-a provedeni konzervatorsko-restauratorski radovi zaštite i konsolidacije originalnih dijelova kamene plastike postamenta i kipa sv. Ivana Nepomuka, kao i njihovih faksimila kemijskim sredstvom. Nakon dovršetka svih radova u radionici, u suradnji s tvrtkom kooperantom Vidra 94 d.o.o. iz Zagreba, obavljen je prijevoz i montaža faksimila kipa i postamenta na mjesto uz kapelu sv. Ivana Nepomuka ispred franjevačke crkve i samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, kao i montaža kamenih segmenata originala u prostor predviđen za njihovu pohranu (unutrašnjost spomenute kapele sv. Ivana Nepomuka).

Današnji je varaždinski franjevački samostanski sklop razveden i tvore ga velika barokna jednobrodna crkva, dvokatna samostanska zgrada oko središnjega samostanskog kvadrata i zapadno vanjsko samostansko krilo nemoćnice. U načelu se arhitektura toga sklopa uklapa među hrvatske barokne franjevačke samostane kontinentalnoga dijela Hrvatske i tvori nezaobilaznu kariku u razvojnem lancu naše barokne samostanske arhitekture. Postojeće pojedine nelogičnosti u njezinu tkivu mogu se objasniti isključivo ovisnošću novosagrađenih objekata o starijem građevinskom supstratu. Današnja struktura sklopa objedinjuje sve starije građevinske faze koje se mogu kronološki predložiti na sljedeći način: u srednjovjekovnom razdoblju bila je na današnjem mjestu podignuta crkva sv. Ivana Krstitelja, i to prije 1238. godine, a sjeverno od nje samostan, koji je arhivski potvrđen 1371. godine. Iako u renesansnom razdoblju nema podataka o pregradnjama samostana, poznato je da su u to doba i crkva i samostan nakon požara 1582. bili temeljito sanirani jer su svojoj namjeni služili do 1626. (samostan), odnosno do 1650. (crkva). U baroknom razdoblju dolazi do temeljite barokizacije cijeloga kompleksa u nekoliko relativno kontinuiranih etapa: 1626. – 1631. sagrađen je novi samostan; 1641. dovršen je crkveni zvonik istočno od novoga samostana i sjeverno od stare crkve; 1650. – 1655. sagrađena je nova crkva; 1678. – 1687. sagrađena je zgrada nemoćnice s ljekarnom i nadograđen drugi kat samostana; 1689. uređena je velika sakristija na spoju crkve, samostana i zvonika, a gotovo istodobno i obližnja kapelica sv. Josipa uz svetište. U vrijeme manjih, ali brojnih naknadnih intervencija, od kraja 18. te tijekom 19. i 20. stoljeća, nije bitno narušen sklad barokne cjeline. Iz baroknog vremena su na zapadnom pročelju crkve ostali očuvani kameni kipovi sv. Franje Asiškog, sv. Antuna Padovanskog te zaštitnika crkve i samostana sv. Ivana Krstitelja. Oni se nalaze u nišama lijevo i desno od središnjeg portala te u središnjoj niši zabata navedenog pročelja, a rad su varaždinskoga kipara Ivana Jakoba Altenbacha, koji je u tom gradu živio i djelovao sedamdesetih godina 17. stoljeća. Na segmentima trokutastog zabata kamenog portala zapadnog pročelja crkve također se nalaze dva kamena kipa anđela. Oni nemaju karakteristike Altenbachovih plastika i vjerojatno potječu iz vremena gradnje portala (polovice 17. stoljeća).

Tijekom 2024. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenim polikromiranim kipovima sv. Franje Asiškog i sv. Antuna Padovanskog.

Na samom početku ovogodišnjega zahvata obnove kamene plastike dvaju navedenih kipova, s tvrtkom kooperantom Bratić d.o.o. iz Svetog Križa ugovorena je izrada dviju radnih skela za potrebe izvođenja radova. U prvoj fazi izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi mehaničkog čišćenja kamene plastike kipova ručnim alatom (skalpelima, dlijetima, kistovima, puhalicama itd.) kako bi se s njezine površine uklonile naslage raznih vrsta nečistoća (čade, ptičjeg izmeta, nusprodukata izgaranja fosilnih goriva), biološkog obraštaja i razljuskanih ili teže oštećenih dijelova oslika. Nakon toga su na dijelovima površine kipova na kojima su se zadržale naslage nečistoća, provedeni dodatni konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja kemijskim sredstvima renomiranih proizvođača, poput *Pro Clean 04* i *Rust oleum* te je navedena površina isprana vodom pod reguliranim tlakom. U završnoj fazi izveden je konzervatorsko-restauratorski slikarski retuš na kipovima, odnosno obnova sloja polikromije ručnim slikarskim alatom i pigmentima renomiranog proizvođača (*Sckmincke-Akademie*). Nakon završetka svih konzervatorsko-restauratorskih radova, a prije demontaže radnih skela, obnovljeni su i dijelovi zaštitne konstrukcije (mreže protiv ptica), koja je postavljena ispred niša u kojima su kipovi sv. Franje Asiškog i sv. Antuna Padovanskog.

Varaždin, kip sv. Franje Asiškog u niši na zapadnom pročelju franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja, stanje nakon završetka radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Varaždin, kip sv. Antuna Padovanskog u niši na zapadnom pročelju franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja, stanje nakon završetka radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Među programima Odjela koje su financirali ostali investitori, posebno su zanimljivi bili radovi na kamenoj plastici Mauzoleja Bakarčić – Vio u Rijeci. Mauzolej tabernakulnog tipa, sagrađen 1889. godine, nalazi se na riječkom groblju Kozala, sjeverozapadno od Mauzoleja Gorup. Nad poluukopanom kriptom postavljena je visoka baza do koje vode dva niza lateralnih kamenih stuba (preko lijevog i desnog podesta te povišenoga središnjeg podesta), na kojoj stoji tabernakul, tj. neogotički baldahin na četiri crna granitna stupa. Ispod svoda baldahina je oltar u obliku sarkofaga, a pred njim skulptura žene (Vestanke). Vanjski dio baldahina izveden je u višbojnom mramoru s mnogo reljefa i dekoracija. Mauzolej Bakarčić – Vio, autora Giovannija Doriga, valoriziran je temeljem Konzervatorskog elaborata groblja Kozala iz 2006. godine kao izrazito reprezentativan primjerak neogotičke grobne arhitekture, koji ima najvišu vrijednost. Kvalitetnu skulpturu Vestanke koja na oltaru, odnosno sarkofagu, ulijeva ulje u lojanicu i u čijoj je pozadini brončano raspelo, izradio je Donato Barcaglia.

Riječ je o etabliranom lombardijskom kiparu koji se bavio javnom i funeralnom skulpturom te slavljeničkim spomenicima; njegova su djela sačuvana u Trstu i Milanu. Mauzolej je arhitektonski i skulptorski jedan od najvrjednijih ostvarenja na groblju Kozala.

Tijekom 2024. godine nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturi i sarkofagu natapanjem kamene plastike kemijskim sredstvom za njezinu zaštitu i konsolidaciju. Kemijsko sredstvo *Calosil E-50* na površinu kamene plastike višekratno je nanošeno premazivanjem i prskanjem, uz konzultacije sa stručnjacima iz Prirodoslovnog laboratorija Hrvatskog restauratorskog zavoda. Nakon dovršetka radova konsolidacije kamene plastike kemijskim sredstvom, izvedeno je domodeliranje nedostajućih formi u masi umjetnog kamena spravljenog na bazi nekoliko vrsta riječnog pijeska, hidratiziranog vapna i mramornog brašna. Potom su dijelovi domodeliranih formi kamene plastike dodatno obrađeni ručnim klesarskim alatom (rašpama, dlijetima, brusevima itd.). Sve domodelirane i dodatno obrađene površine kamene plastike skulpture i sarkofaga tonski su ujednačene s originalom uz pomoć slikarskoga alata i pigmenata u odgovarajućem otapalu. U završnoj fazi radova površina kamene plastike dodatno je natopljena zaštitnim hidrofobnim i paropropusnim kemijskim sredstvom (*Calosil E-50* u otopini 96 %-tnog etilnog alkohola).

Rijeka, Mauzolej Bakarčić – Vio na groblju Kozala. Stanje nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova. Snimka: I. Jengiđ, 2024.

Služba za odjele izvan Zagreba 3

Služba za odjele izvan Zagreba 3 djeluje od 1. rujna 2023. godine, a osnovana je reorganizacijom Službe za nepokretnu baštinu iz koje su u zasebnu službu izdvojeni dotadašnji Odjel za nepokretnu baštinu, sjedište Split s pripadajućim Odsjecima te dubrovačka i riječka radionica Odjela za zidno slikarstvo i mozaik. Dubrovačka radionica pripojena je splitskom Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaik i štuko, dok je riječka radionica izdvojena u zasebni Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik koji samostalno djeluje u sklopu novoosnovane službe.

U Službi za odjele izvan Zagreba 3 se, prema valjanoj stručnoj metodologiji, samostalno provodi dio djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda koji se odnosi na zaštitu i očuvanje nepokretne kulturne baštine. Djelatnici Službe, prema potrebi, sudjeluju i u provedbi programa koje provode ostale ustrojstvene jedinice Zavoda, uključujući i programe koji se odnose na evidenciju stanja i izradu troškovnika te hitne intervencije na nepokretnoj baštini.

U 2024. godini je, prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad, sklopljenim s osnivačem, planirana i dovršena realizacija 24 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini.

Prema ugovorima sklopljenima s ostalim investitorima, također je dovršena realizacija dodatnih šest programa, od kojih je jedan ugovoren prošle godine.

U sklopu djelatnosti Službe za odjele izvan Zagreba 3 provedena su dva programa koji se primarno odnose na zaštitu i očuvanje graditeljske baštine. Dovršeni su radovi sanacije zidane konstrukcije jugozapadnog krila cinktora crkve sv. Marije Jeruzalemske u Trškom Vrh, a nastavljani su i radovi na sustavnoj obnovi struktura kompleksa Eufrazijeve bazilike u Poreču, jedne od najbolje očuvanih cjelina ranokršćanske arhitekture na svijetu koja je 1997. godine uvrštena na UNESCO-ov Popis svjetske baštine. Dio programa u 2024. godini odnosio se na obnovu krovne konstrukcije današnje sakristije te zamjenu pokrova krovišta nad južnim brodom bazilike.

Današnja sakristija porečke katedrale nalazi se u južnoj od dviju kapela sagrađenih uz bočne brodove bazilike 1846./1847. godine, u obnovi koju je proveo biskup Antonio Peteani. Sjeverna, posvećena sv. Mauru, srušena je u intervenciji 1929. godine. U južnu kapelu je, u sklopu projekta prezentacije struktura srednjovjekovne sakristije unutar koje su vidljivi i ostaci svetišta sjeverne bazilike Predeufrazijane (5. stoljeće), početkom 2000-ih smještena današnja sakristija.

Tijekom izvođenja prethodne faze radova na obnovi krovova kompleksa, uočen je velik progib zapadne plohe dvostrešnog krovišta nad današnjom sakristijom. Nakon omogućenog pristupa i detaljnijeg pregleda, utvrđeno je da je progib nastao zbog teškog oštećenja i popuštanja vezova konstrukcije drvenog krovišta te je izvedeno interventno ojačanje na mjestima oštećenja. U nastavku provedbe programa izrađen je projekt obnove krovne konstrukcije, nakon čega je 2024. godine dovršena složena zamjena kosih dijelova konstrukcije krovišta koji, preko središnjeg stupa, pridržavaju grede na koje je ovješan bogato dekoriran i prije restauriran svod sakristije.

S obzirom na pretpostavku da je do oštećenja konstrukcije krovišta sakristije došlo zbog velike težine pokrova kupom kanalicom na opečnim tavelama, između kojih se nalazio sloj cementnog morta relativno velike debljine, tijekom izvođenja radova otvorena je sonda u pokrovu krovišta južnog broda bazilike koja je pokazala da je pri njegovu pokrivanju primijenjen sličan sustav. Radi prevencije nastanka oštećenja jednakih razmjera koje bi moglo uzrokovati oštećivanja drvenog, bačvastog tabulata kojim je zaključen južni brod bazilike, u nastavku radova u 2024. godini izvedena je zamjena pokrova krovišta i krovne limarije južnog broda. Usporedno s izvođenjem radova na krovištima južne zone kompleksa provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja žbukanih slojeva na južnom zidu glavnog broda bazilike i sjevernim zabatnim zidovima obiju južnih kapela.

Program je u 2024. godini zaključen laserskim 3D skeniranjem i izradom arhitektonske snimke postojećega stanja zgrade Biskupije u kojoj su od 6. do kraja 20. stoljeća stolovali porečki biskupi.

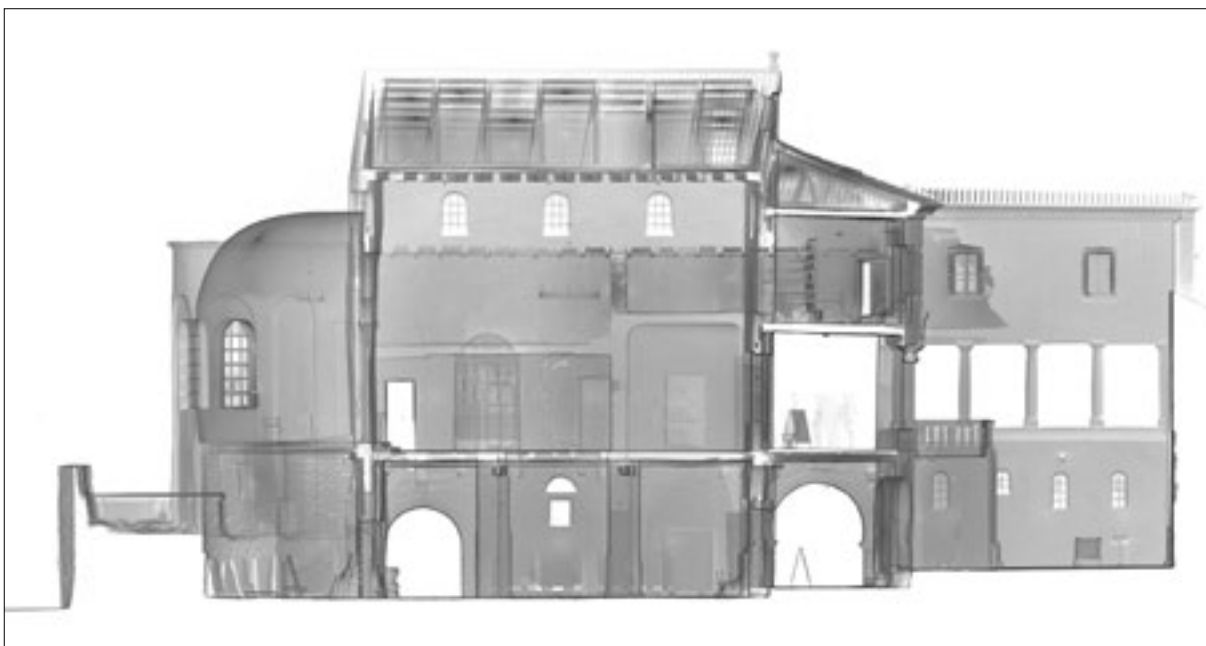
Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Krovište sakristije nakon raskrivanja. Snimka: Kapitel d.o.o., 2024.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Kompleks s obnovljenim zvonikom i krovovima krstionice, sakristije i južnog broda bazilike. Snimka: Kapitel d.o.o., 2024.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Poligonalni model sjevernog dijela kompleksa sa zgradom Biskupije. Izrada: Skimi64 d.o.o, 2024.

Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina). Obrada rezultata laserskog 3D skeniranja, uzdužni presjek kroz veliku dvoranu zgrade Biskupije. Izrada: Skimi64 d.o.o, 2024.

Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko, sjedište Split

Novom organizacijom rada Zavodskih službi unutar segmenta djelatnosti koji se odnosi na zaštitu i očuvanje nepokretne kulturne baštine, nekadašnji Odjel za nepokretnu baštinu sjedište Split preimenovan je od 1. rujna 2023. godine u Odjel za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko. Djelatnost odjela i dalje se obavlja na Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaike i štuko te na Odsjeku za kamenu plastiku.

Odsjeku za zidno slikarstvo, mozaike i štuko od navedenog je datuma pripojena dubrovačka radionica, koja je do reorganizacije djelovala u sklopu Odjela za zidno slikarstvo Službe za nepokretnu baštinu. Odsjek za kamenu plastiku i dalje čine djelatnici raspoređeni u radionicama u Splitu i Šibeniku.

Djelatnici su, uz organizaciju i vođenje programa u svojim Odsjecima, kao dio stručnih timova sudjelovali i u radu drugih odjela i odsjeka Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Odsjek za zidno slikarstvo, mozaike i štuko

Stručni tim Odsjeka je do kolovoza 2024. godine činilo sedam djelatnika, nakon čega je, sporazumnim raskidom ugovora djelatnika zaposlenog na mjestu konzervatora-restauratora, na Odsjeku programe nastavilo realizirati šest djelatnika: četiri djelatnice s mjestom rada u Splitu i dvije djelatnice s mjestom rada u Dubrovniku.

Djelatnost Odsjeka usmjerena je na istraživanje, dokumentiranje te konzerviranje i restauriranje zidnih slika, mozaika i štukoukrasa, što uz izravni rad na umjetninama uključuje i istraživanje zatečenoga stanja, s izradom smjernica i prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova te izradom troškovnika i elaborata. Odsjek također kontinuirano djeluje na unapređenju struke te na predstavljanju radova stručnoj zajednici i informiranju šire javnosti. Djelatnost Odsjeka je izlaganjem s temom „Planiranje konzervatorsko-restauratorskog projekta – suvremeni zidni mozaik iz Kliničkog bolničkog centra u Splitu, Hrvatska“ predstavljena na međunarodnom skupu konzervatora i restauratora mozaika SEE-MOSAICS VI u Budimpešti. U povodu 70. obljetnice Restauratorske radionice u Splitu, čije je obilježavanje održano u prostoru splitskoga Etnografskog muzeja, Odsjek se predstavio izlaganjem o programu konzervatorsko-restauratorskih radova na antičkim mozaicima Dioklecijanove palače.

Tijekom 2024. godine djelatnici Odsjeka proveli su deset programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, od kojih se osam odnosilo na nastavak prethodnih programa te na dva nova programa. Dodatni program zaštite konzerviranja i restauriranja novootkrivenoga antičkog mozaika na predjelu Zgon u Solinu proveden je sredstvima drugog investitora.

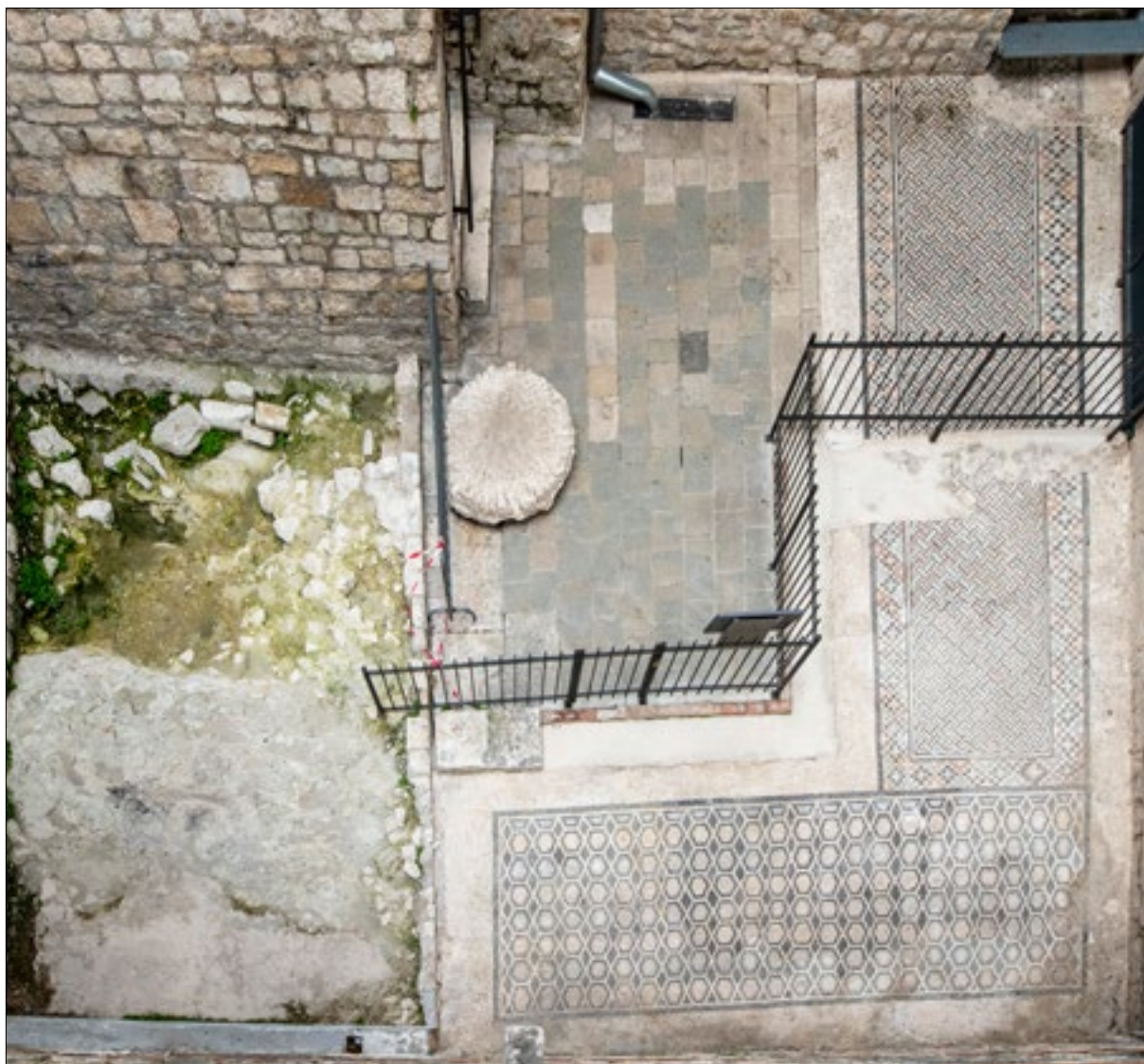
U sklopu rada dubrovačke radionice nastavljen je višegodišnji kontinuirani program konzerviranja i restauriranja zidnih slika u kući Vlahe Bukovca u Cavtatu, a nakon jednogodišnjega mirovanja, i konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama kapele Rođenja Marijina u Kneževu dvoru u Dubrovniku.

Od tri programa u sklopu kojih je splitska radionica nastavila konzervatorsko-restauratorske radove na mozaicima, izdvajaju se radovi na antičkim mozaicima u Buličevoj i Arhiđakonovoj ulici Dioklecijanove palače u Splitu i dovršetak zaokružene faze radova na ostacima podnog mozaika starokršćanske bazilike u Grohotama na otoku Šolti.

Split, Dioklecijanova palača, mozaik u podrumu Etnografskog muzeja nakon uređenja prostorije. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Nakon uklanjanja objekta u Arhiđakonovoj ulici tijekom 2023. godine, stvoreni su uvjeti za arheološka istraživanja radi definiranja mogućega protezanja mozaika na veću površinu od dosad poznate te za izradu preciznijega plana prezentacije. Istraživanja su 2024. godine proveli djelatnici Odsjeka za konzervatorsku dokumentaciju arheološke baštine Službe za arheološku baštinu.

Split, Dioklecijanova palača, mozaik u Arhiđakonovoj ulici nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi i nadzor nastavljani su i na mozaicima iz starokršćanske bazilike u Grohotama na otoku Šolti. Radovi su bili usmjereni na održavanje mozaika u južnoj prostoriji, što je podrazumijevalo njihovo temeljito čišćenje.

Osim održavanja prostorije s mozaicima, tijekom godine praćeni su uvjeti te eventualne promjene u stanju mozaika. Rezultati cjelogodišnjega nadzora upućuju na potrebu kontinuiranoga preventivnog održavanja kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri prevenirala njihova degradacija. Radovi na nalazištu u Grohotama zaključeni su predstavljanjem triju idejnih rješenja nadstrešnice nad mozaicima južne prostorije bazilike kao dodatnog načina zaštite mozaika; rješenja su izrađena u suradnji s Odjelom za graditeljsko naslijeđe Službe za nepokretnu baštinu. Dosadašnje arheološke i konzervatorsko-restauratorske radove te različite mogućnosti buduće zaštite nalazišta valjalo bi predstaviti lokalnoj zajednici i na taj način osvijestiti važnost brige o kulturnom naslijeđu unutar lokalne zajednice.

Djelatnici Odsjeka nastavili su i konzerviranje i restauriranje antičkih mozaika u Solinu, na nalazištu budućega Kulturno-informacijskog centra (k. č. 4919 Ko Solin).

Djelatnici splitske radionice Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaik i štuko nastavili su provedbu programa konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama u crkvama sv. Martina biskupa u Vranjicu i Gospe od Sniga u Segetu Donjem.

S obzirom na oštećenja kamene građe i zidnih slika svetišta crkve sv. Martina biskupa u Vranjicu, uzrokovana djelovanjem soli i vlage, izvedena je građevinska sanacija svetišta, a vitraji s prozora istočnog zida privremeno su zamijenjeni zatvorima od tankih aluminijskih profila i pleksiglasa. S vanjskih lica zidova svetišta uklonjene su stare i nekorištene instalacije, a cementna ispunjena sljubnica zamijenjena je vapnenim mortom. Nedostajući dijelovi kamene plastike rekonstruirani su masom umjetnog kamena. Na drvenom okviru prozora s unutarnje strane rozete izvedene su manje intervencije popunjavanjem ispucanih dijelova drvene građe i kontaktnih zona između kamenog i drvenog okvira.

Zidovi su hidrofbizirani, a spojevi s krovštima bočnih prostorija revidirani, očišćeni i dodatno zaštićeni hidroizolacijskim slojem i žbukom. Tijekom radova na vanjskom plaštu zida, zbog sprečavanja kristalizacije soli na površini zidne slike zbog njihove moguće migracije, u unutrašnjosti je izmjenjivana vodena pulpa. Izvedeni su radovi i na zidnoj slici sjevernog zida broda, na kojem termografsko snimanje nije zabilježilo aktivni prodor vlage.

Na fresci u crkvi Gospe od Sniga u Segetu Donjem 2024. godine izvedena je reintegracija slikanog sloja. Nakon uspješne obnove kohezije i adhezije slojeva žbuke, ponovljeno je mikroinjektiranje mjesta na kojima je to bilo potrebno. Lakune i oštećenja, prije popunjena vapnenom žbukom, također su revidirana i prema potrebi prilagođena reintegraciji slikanog sloja. Reintegracija je većim dijelom izvedena lazurnim nanošenjem boje tehnikom točkanja i iscrtavanja do tonskog ujednačenja. Na mjestima gdje je to očuvani likovni uzorak dopuštao, izvedeno je povezivanje crteža. Veće površine s nedostatkom žbuke popunjene su vapnenom žbukom u dva sloja, a njezina tekstura i boja odabrane su na temelju izvedenih probnih polja. Nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama unutrašnjosti, crkva je ožbukana.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga, freska iznad trijumfalnog luka prije radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga, freska iznad trijumfalnog luka nakon radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga, freska na sjevernom svodnom polju prije radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga, freska na sjevernom svodnom polju nakon radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Seget Donji, crkva Gospe od Sniga, freska iznad trijumfalnog luka nakon radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Pod nadzorom Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaike i štuko, a u organizaciji Grada Splita, nastavljeni su radovi uređenja nalazišta u Bulićevoj ulici. Uređena je podna površina između mozaika te zidovi na otvorenom dijelu dvorišta. Uređenje je uključilo rješavanje odvodnje oborinskih voda i postavljanje novoga kamenog popločenja, radove uređenja zidova te postavljanje rasvjete i ograde s pristupnim stubištem. Stručni tim Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaike i štuko također je Odsjeku za staru gradsku jezgru Grada Splita predložio smjernice za redovito održavanje nalazišta, što bi uključivalo redovito čišćenje nalazišta te uklanjanje vegetacije pod nadzorom restauratora.

Split, Dioklecijanova palača, mozaik u Bulićevoj ulici nakon radova 2024. godine. Snimka: P. Gamulin, 2024

Dva nova programa Odsjeka u 2024. godini odnosila su se na konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidnih slika u staroj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kaštel Lukšiću i kapeli sv. Arnira nekadašnje bazilike sv. Eufemije u Splitu.

Gradnju stare crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kaštel Lukšiću naručila su braća Jerolim i Nikola Vitturi. Jednobrodna crkva križnog tlocrta s pravokutnom apsidom, gotičko-renesansnih odlika, datira iz 16. stoljeća.

Ostaci zidnih slika pronađeni su na nekoliko pozicija unutar crkve. Oni u apsidalnoj niši i kapeli sv. Roka otkriveni su u istraživanjima 1969. godine. Freske u kapeli sadržavale su prikaze rođenja i krštenja, a datirane su u 1600. godinu. Istovremeno pronađeni ostaci slika na zidovima apsidalne niše prikazivali su poprsje anđela te crvene cvjetove, a datirani su u nešto kasnije razdoblje od onih u južnoj kapeli. Istraživanjem provedenim devedesetih godina 20. stoljeća pronađen je crtež broda s veslima iznad južnih vrata, izveden izravnim urezivanjem u žbuku.

Istraživanja provedena 2024. godine dokazala su da spomenuti ostaci oslika u apsidalnoj niši nisu očuvani, ali se jedan fragment oslika nalazi na apsidalnom luku. Taj fragment prikazuje crtež male kružnice okružene četirima zavinutim krakovima u plavoj boji na bijeloj podlozi (stilizirano sunce ili zvijezda). Urez s crtežom broda s veslima iznad vrata na južnom zidu crkve je očuvan. Spomenuti fragment i urez su dokumentirani, a radovi su bili usmjereni na zidne slike u kapeli sv. Roka.

Postavljanjem trinaest sondi izvedeno je ciljano uklanjanje zatečenog naliča koji je prekrivao zidne slike prema pretpostavljenom smještaju središnjega prikaza likova, što je rezultiralo otkrivanjem nekoliko figura (obrisi Bogorodičina lica, glava anđela, ruke, dva stopala). Figuralni prikazi su teže raspoznavljivi, no djelomično očuvana zasićenost boje u tamnijim tonovima (smeđa, modra, zelena) upućuje na koloristički bogatu zidnu sliku. Rezultati laboratorijskih ispitivanja potvrdili su da je freska izvedena prirodnim mineralnim pigmentima na vapnenoj žbuci.

Kaštel Lukšić, stara crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, pogled na kapelu sv. Roka. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Kaštel Lukšić, stara crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, pogled na kapelu sv. Roka nakon sondažnog istraživanja. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Kaštel Lukšić, stara crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, pogled na kapelu sv. Roka, detalj sonde. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Crkva sv. Eufemije, prvotno sv. Benedikta, a tijekom 17. stoljeća i sv. Arnira (Rainerius), sagrađena je početkom 11. stoljeća, a gotičko-renesansna kapela splitskoga nadbiskupa Arnira dograđena joj je u 15. stoljeću. Kapela je smještena uza zapadni dio južnog zida crkve s kojom je bila povezana prostranim lučnim otvorom. Kapelu i svečev sarkofag, koji je u njoj bio smješten, izradio je Juraj Dalmatinac između 1444., kad je bio pozvan iz Šibenika, i 1448. godine, kad je potpuno isplaćen za svoj rad. Crkva je pravokutnog tlocrta, presvođena križnim svodom s podgledom od nepravilnih kamenih ploča s istaknutim kamenim rebrima poligonalnog presjeka. Rebra se oslanjaju na vitke stupove bogatih lisnatih kapitela, a u tjemenu svoda završavaju rozetom, unutar koje je, u visokom reljefu, isklesano lice mladića bujne kovrčave kose. Uz južni zid, izdignut na dvije stube, smješten je oltar koji čini menza (postavljena na četiri stupića s kapitelima) i sarkofag s prikazom kamenovanja sveca. U vrijeme austrijske uprave oltar je uklonjen i njegova je ploča u dijelovima ugrađena u pločnik, a sarkofag i stupovi 1835. godine prodani su župnoj crkvi u Kaštel Lukšiću.

Početkom 18. stoljeća mletački slikar Bartolo Bossi oslikao je četiri polja svoda likovima sv. Grgura pape, sv. Benedikta, sv. Skolastike i sv. Arnira, što potvrđuje danas slabo čitljiv natpis na sjevernom svodnom polju uz sjeveroistočnu petu (OPERA FATA DA ME BARTOLO BOSSI PITTOR VENEZIANO DA ANNI 19. F. FATA I. AN 1700).

Kapela sv. Arnira očuvana je u punoj visini sa svodom. Obnovljena je u projektu istraživanja i uređenja prostora uz sjeverni zid Dioklecijanove palače, provedenom 1946. i 1947. godine, kad su porušeni ostaci nekadašnje crkve i samostanskih zgrada. Učvršćen joj je krov i ojačani su joj zidovi te je otvoren zazidani luk kojim je bila povezana s crkvom, a pločnik je snižen na izvornu razinu. Ponovno je uspostavljen oltar s oltarnom menzom, koja je pronađena u pločniku, i s izvornim stupićima nađenima u Kaštel Lukšiću. Gipsana kopija sarkofaga izrađena je i na mjesto originala smještena 1974. godine. Prostrani lučni otvor zaštićen je staklenom stijenkom 1989. godine.

Istraživanjima provedenima u 2024. godini ustanovljeni su uzroci i vrste oštećenja zidnih slika i kamene plastike u kapeli, definirane su smjernice i određeni potrebni postupci i materijali za postupke konzerviranja i restauriranja.

Split, crkva sv. Eufemije – kapela sv. Arnira.
Snimka: A. Gluhan, 2024.

Split, crkva sv. Eufemije – kapela sv. Arnira, detalj kamenog luka i svoda. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Provedeno je lasersko skeniranje i fotogrametrijska izmjera te su izrađene ortofoto podloge svodnih polja kako bi se u grafičkom obliku mogle zabilježiti sve potrebne informacije o zatečenom stanju kapele. Laboratorijskim istraživanjem ustanovljena je prisutnost soli u kamenom materijalu svoda, koja je uzrokovala oštećenja žbuke i potpuni gubitak slikanog sloja, posebno na podgledu sjevernog polja svoda.

Prema rezultatima analize veziva slikanog sloja, prisutnost prirodne organske tvari upućuje na uljanu tehniku. Crni sloj koji prekriva zidnu sliku je organska crna boja, odnosno čađa, vjerojatno posljedica požara koji je u 19. stoljeću uništio ostatak kompleksa. Slikani sloj nanesen je na tanki sloj vapnene žbuke srednje čvrstoće. Izvedene su probe čišćenja slikanog sloja te su odabrani materijali za konsolidaciju. Prema dobivenim rezultatima istraživanja moguće je uspostaviti metode i plan izvođenja konzervatorsko-restauratorskih radova koji će se uskladiti s planiranim izvođenjem građevinske sanacije.

Split, crkva sv. Eufemije – kapela sv. Arnira, pogled na južnu stranu svoda. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Split, crkva sv. Eufemije – kapela sv. Arnira, detalj oslika na svodu. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Odsjek za kamenu plastiku

Odsjek za kamenu plastiku s radionicama u Splitu i Šibeniku čini šest stručnih djelatnika čija je osnovna djelatnost istraživanje i dokumentiranje te konzerviranje i restauriranje kamene plastike. Uz promicanje konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, nadziranje stručnih radova drugih izvođača, izradu troškovnika, prijedloga i smjernica konzervatorsko-restauratorskog rada, djelatnici sudjeluju u radu ostalih odsjeka i odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda i u edukaciji mladih stručnjaka. Ugovorom o suradnji s Umjetničkom akademijom u Splitu, Odsjekom za konzervaciju i restauraciju, studentima je omogućena stručna praksa koju su 2024. godine obavili u Šibeniku na programu istraživanja, konzerviranja i restauriranja portala profanih i sakralnih građevina. Suradnju na projektu djelatnici Odsjeka predstavili su i u Šibeniku, na Međunarodnom kongresu i radionici konzervacije-restauracije kamena *ConserveUs Festival* u organizaciji Društva prijatelja šibenske baštine *Juraj Dalmatinac* i Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu te u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom. Istom su prilikom predstavljeni i konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici katedrale sv. Jakova u Šibeniku u koje su djelatnici Odsjeka uključeni više godina. Također su djelatnici sudjelovali na sastanku projektnoga tima u sklopu projekta STEČCI (HORIZON Europe platforma) na poziv Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu.

Odsjek je u 2024. godini realizirao deset programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture i medija RH. Svi programi nastavljaju radove iz prethodnih godina, a geografski su raspoređeni na prostoru od Zadra do Dubrovnika.

U skladu s pripremljenim protokolima, tijekom siječnja 2024. obavljena je proba kontroliranoga strojnog otpuštanja sile centralnog trna na Orlandovu stupu u Dubrovniku. Postupak nije imao željeni učinak, ali je rezultirao novim saznanjima za planiranje daljnjih radova. U tu je svrhu izrađen Nacrt plana aktivnosti u sklopu provedbe programa Hrvatskog restauratorskog zavoda za 2024. i 2025. godinu, prema kojem je, nakon detaljnije razrade predloženih koraka, izvedeno kontrolirano otvaranje poleđine (južna strana) stupa da bi se omogućio pristup dijelu vanjske površine matice centralnog trna. Pažljivo je demontiran pravokutni profilirani dio vrha kapitela s isklesanim otvorom za pridržavanje jarbola za zastavu i oštećeni kameni tašel ugrađen u intervenciji 2006./2007. godine koji je u obliku potkove obuhvaćao dio sidrene ploče. S otvorenoga dijela sidrene ploče uklonjen je sloj materijala na bazi epoksida, za koji se smatra da je bio razlog neuspjeha dosadašnjih pokušaja otpuštanja sile centralnog trna. Radi planiranja daljnjih radova detaljno je pregledano stanje oslobođenih metalnih dijelova uz konzultacije sa statičarem koji prati radove. Otvoreni dio stupa je zaštićen, a demontirani kameni elementi vraćeni na izvorno mjesto. Obavljeno je očitavanje prije postavljenih senzora za monitoring postojećih pukotina.

Dubrovnik, Orlandov stup, pokušaj strojnog otpuštanja sile centralnog trna. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Dubrovnik, Orlandov stup, pokušaj strojnog otpuštanja sile centralnog trna – mjerni uređaj. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Dubrovnik, Orlandov stup, pogled na stražnju gornju stranu stupa prije pokušaja otvaranja matice. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Dubrovnik, Orlandov stup, uklanjanje kamenih elemenata radi pristupa matici. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Dubrovnik, Orlandov stup, pogled na maticu nakon uklanjanja kamenih elemenata stražnje strane stupa. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Dubrovnik, Orlandov stup, pogled na maticu nakon uklanjanja kamenih elemenata stražnje strane stupa. Snimka: A. Gluhan, 2024.

Na skulpturi carice Livije iz Opuzena u 2024. godini provedena je konsolidacija kamena. Dokumentacija je dopunjena laserskim 3D skeniranjem i izradom modela te je nastavljeno istraživanje i dokumentiranje prikupljenoga arheološkog kamenog materijala iz Opuzena. Zbog izrazite osjetljivosti na promjenu uvjeta okoliša, nužno je izraditi detaljnu procjenu rizika od pojave oštećenja na skulpturi pri povratku *in situ* ili drugo odabrano mjesto, pri čemu je nužno pratiti ponašanje skulpture u kontroliranim uvjetima u duljem razdoblju.

Tijekom 2024. godine nastavljeni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi te izrada dokumentacije za obnovu kapele Sv. Križa u crkvi franjevačkoga samostana u Hvaru. Radovi su uključivali uzorkovanje i analize uzoraka kamena, evidentiranje radova izvedenih na kamenoj fragmentiranoj grobnoj ploči i oltarnoj ploči na podlogama, unaprijed pripremljenim metodom fotogrametrijskog mjerenja i laserskog 3D skeniranja. Sve pukotine i lomovi podlijepljeni su i učvršćeni karbonskim šipkama. Izrađen je Elaborat o stanju konstrukcije zidova i trijumfalnog luka s tehničkim rješenjem sanacije i pratećim troškovnikom.

Hvar, franjevački samostan, crkva sv. Marije, kapela Sv. Križa, učvršćenje oštećene kamene grobne ploče. Snimka: I. Sikavica, 2024.

Hvar, franjevački samostan, crkva sv. Marije, kapela Sv. Križa tijekom radova. Snimka: I. Sikavica, 2024.

Hvar, franjevački samostan, crkva sv. Marije, kapela Sv. Križa, oltarna pregrada tijekom radova. Snimka: I. Sikavica, 2024.

Program konzerviranja i restauriranja antičkih kamenih spomenika iz lapidarija Arheološkog muzeja u Splitu provodi se u skladu s višegodišnjim planom, prema kojem se na odabranim kamenim izlošcima u jednoj godini izvode cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. U 2024. godini radovi koji su uključili uzorkovanje, čišćenje kamene plastike, stabilizaciju i konsolidaciju, izvedeni su na počasnom natpisu cara Komoda i steli Gaja Lartinija.

Arheološki muzej u Splitu, stela Gaja Lartinija prije radova.
Snimka: I. Sikavica, 2024.

Arheološki muzej u Splitu, stela Gaja Lartinija nakon radova.
Snimka: I. Sikavica, 2024.

Na crkvi sv. Josipa u Kaštel Starom tijekom 2024. godine pregledane su sve površine na kojima je bilo vidljivo fizičko i strukturno oštećenje te radovi demontaže i ponovne montaže nestabilne preslice. Na demontiranim dijelovima preslice izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi te su ponovo montirani *in situ* onako kako je to bilo izvorno izvedeno. Pročelje crkve tretirano je biocidnim sredstvom i oprano vrućom vodom pod tlakom. Cementni mort iz sljubnica zamijenjen je vapnenim. Sve pukotine i lomovi su podlijepljeni, a nedostajući dijelovi klesanaca i profilacija rekonstruirani u umjetnom kamenu s potkonstrukcijom od proizvoda izrađenih od karbonskih vlakana. Pripremljen je Elaborat stanja konstrukcije zidova i trijumfalnog luka s tehničkim rješenjem sanacije i pratećim troškovnikom.

Kaštel Stari, crkva sv. Josipa tijekom radova na preslici crkve.
Snimka: I. Sikavica, 2024.

Kaštel Stari, crkva sv. Josipa, pogled na pročelje crkve prije i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, 2024.

U skladu s rezultatima istraživanja provedenih prethodne godine, na kamenom reljefu Pravde u trogirskoj Gradskoj loži izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi. Djelovanje atmosferilija uzrokovalo je kritični stupanj erozije površine reljefa, na kojoj na nekim mjestima nedostaje i do nekoliko centimetara originalne površine. Uočeni novi lom, odnosno nedostajući dio svitka koji nosi lijevi anđeo, posljedica je mehaničkog oštećenja zbog ekstenzivnog korištenja prostora. Rezultati laboratorijskih analiza pokazali su visoku koncentraciju štetnih topivih soli, što na određenim dijelovima kamena rezultira osipanjem, listanjem i otpadanjem. Svi nestabilni dijelovi površine reljefa su stabilizirani.

Element profilacije teško oštećen listanjem pažljivo je demontiran i, nakon čišćenja zida od biološkog obraštaja, zamijenjen novim, izrađenim u radionici u prirodnom kamenu najsličnijem originalnom. Popunjavanje sljubnica i manjih pukotina izvedeno je prosijanom smjesom morta otpornoga na sol. Klesani natpisi mehanički su očišćeni i retuširani mineralnim pigmentima u akrilnom vezivu. Također su, u Muzeju grada Trogira, pregledani dokumentacija i kameni ulomci povezani s trogirskom Gradskom ložom te ulomci ostalih stradalih skulptura mletačkih lavova.

Trogir, Gradska loža, retabl Pravde prije radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Trogir, Gradska loža, retabl Pravde nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Pregledom kapele Orsini trogirске katedrale sv. Lovre utvrđeno je da se gornja profilacija prije tretiranoga istočnog pilastra i unutrašnjost istočne niše ponovno blago osipavaju. Novo karakteristično oštećenje nastalo je i na polukapitelu u sjeverozapadnom kutu kapele, dok su ostale tretirane zone u dobrom stanju. U skladu s utvrđenom metodologijom te rezultatima analiza, provedeno je komparativno uzorkovanje te desalinizacija i konsolidacija oštećenog kamena.

Program konzerviranja i restauriranja portala profanih i sakralnih objekata u Šibeniku tijekom 2024. obuhvatio je južni portal na franjevačkoj crkvi sv. Lovre i Nova gradska vrata.

Južni portal crkve sv. Lovre je barokni tip portala s reljefno istaknutim zabatom klesanim u dva dijela, između kojih je skulptura sveca. Na portalu su izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi koji su uključili mehaničko i lasersko uklanjanje nečistoća, tretiranje biocidnim sredstvima, ispiranje vodom pod tlakom, zamjenu dotrajale žbuke sljubnica novom te rekonstrukcije u prirodnom i umjetnom kamenu s tonskim ujednačavanjem površina. Na središnjem dijelu nadvratnika pronađeni su tragovi boje; njihova autentičnost bit će ustanovljena nakon laboratorijskih analiza.

Istim postupcima obnovljena su i južna gradska vrata uz zgradu Muzeja grada Šibenika, tzv. Nova vrata, izgrađena oko 1560. godine u vrijeme upravljanja kneza i kapetana Giacoma Pisanija, čiji se grb nalazi na zaglavnom kamenu luka. Vrata su rađena bunjato klesanim kamenim blokovima u stilu renesansne fortifikacijske arhitekture; gruba struktura površine na sebe je vezala više nečistoća oblikovanih u čvrste crne skrame koje je bilo vrlo teško čistiti.

Šibenik, južni portal sv. Lovre, stanje prije radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, južni portal sv. Lovre, stanje nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, Nova vrata, stanje prije radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Šibenik, Nova vrata, stanje nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Crkva sv. Ivana u Šibeniku, nastala u razdoblju gotike, pregrađivana je u renesansi i baroku. Uz jugoistočnu stranu crkve, nad sakristijom u prizemlju, dozidan je trokatni kasnobarokni zvonik. Crkva je jednobrodna, pravilno orijentirana, s kvadratnom apsidom. Lađa i apsida pokrivene su gotičkim svodovima. Uz južno pročelje crkve podignuto je stubište koje vodi na kor. Nadvratnik portala stubišta reljefom je ukrasio šibenski graditelj Ivan Pribislavić, a balustradu je u gotičko-renesansnom stilu izradio Nikola Firentinac.

Radovi u 2024. godini obuhvatili su stubište s balustradom, čiji su gotovo svi elementi trebali temeljito čišćenje. Znatno dio površine kamene plastike stubišta i pročelja te kamenih blokova zida bio je prekriven debelom crnom korom zbog koje je površina kamena bila nečitljiva. Proces čišćenja proveden je u nekoliko faza, da bi se osiguralo očuvanje klesanih detalja i tragova alata na površinama blokova. Početno pranje obavljeno je

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, zatečeno stanje friza s anđelima. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, friz s anđelima nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

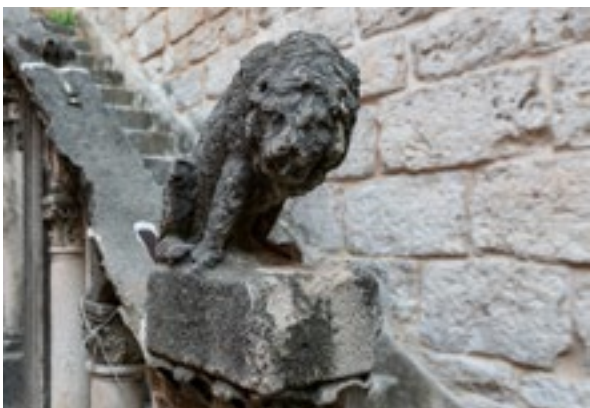
vodom pod kontroliranim tlakom, a uslijedilo je mehaničko predčišćenje finim alatima za uklanjanje slabo vezanih naslaga, koje su zatim stanjene abrazivnim metodama čišćenja. Lasersko čišćenje primijenjeno je selektivno na područjima s kamenom plastikom na kojima su konvencionalne metode čišćenja mogle oštetiti osjetljive detalje. Primjena laserske tehnologije omogućila je precizno uklanjanje onečišćenja sloj po sloj, čuvajući izvornu površinu kamena i oksalatnu patinu, a učinkovito eliminirajući deblje naslage. Rekonstrukcija nedostajućih elemenata izvedena je u reparaturnom mortu, a jedan dio i u prirodnom kamenu koji je prošao areaciju u trajanju od četiri godine. Neodgovarajući mortovi su uklonjeni, a sljubnice su ispunjene novim, vapnenim mortom te parcijalno tonirane silikatnim kredama. Velike pukotine i fragmentacije uočene u kamenom zidu ispod stubišta dodatno su pogoršane širenjem ugrađenih i korodiranih željeznih elemenata. Kako bi se izbjegla daljnja destabilizacija kamena, svi vidljivi korodirani metalni elementi usidreni su u zid. S friza s glavama anđela uklonjene su naslage kalcita u vidu narančastih i crnih kora. Friz je konsolidiran upotrebom nanovapna u etanolu. Niži segmenti stubišta parcijalno su demontirani da bi se potpuno uklonili cement i željezni elementi unutar jednog stupića. Portal na vrhu stubišta potpuno je očišćen laserom.

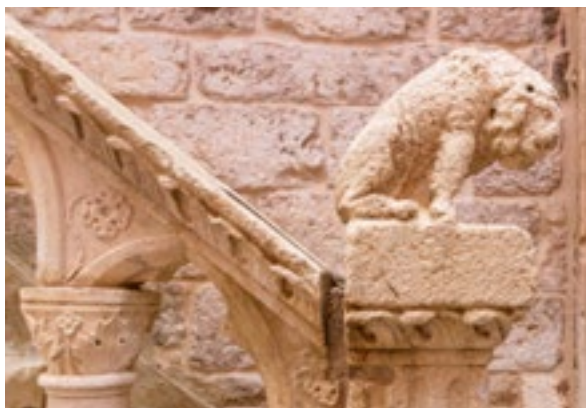
Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, zatečeno stanje balustrade. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, balustrada nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, rukohvat stubišta sa skulpturom lava prije radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, rukohvat stubišta sa skulpturom lava nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, zatečeno stanje. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, portal prije radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Šibenik, crkva sv. Ivana, južna fasada, stubište, portal nakon radova. Snimka: M. Pavin, 2024.

Na temelju prethodno izrađene dokumentacije postojećega stanja i provedenih istraživanja, nastavljena je provedba programa u crkvi sv. Krševana u Zadru. Izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na preostala dva bočna oltara smještena uz sjeverni i južni zid crkve te je pripremljen dio dokumentacije za predstojeće radove na glavnom oltaru.

Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik, sjedište Rijeka

Odsjek za zidno slikarstvo i mozaik, sjedište Rijeka zapošljava dvoje djelatnika. Kao samostalna ustrojstvena jedinica, u sklopu Službe za odjele izvan Zagreba 3, djeluje od 1. rujna 2023. godine. Temeljna djelatnost Odsjeka istovjetna je djelatnosti ostalih ustrojstvenih jedinica Zavoda koje provode programe zaštite i očuvanja nepokretne kulturne baštine vezane uz zidno slikarstvo i mozaik.

Djelatnici riječkoga Odsjeka proveli su u 2024. godini tri programa financirana sredstvima Ministarstva kulture i medija RH. Nastavljena je realizacija višegodišnjih programa djelatnika Odsjeka u zgradi Muzeja grada Rovinja (palača Califfi) i crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu, a nastavljajući program Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine, riječki Odsjek je preuzeo i realizaciju programa na zidnim slikama kapele sv. Marije na Škrilinah u Bermu.

Muzej grada Rovinja smješten je u palači Califfi, istaknutom primjeru rovinjskoga baroknog stila iz 17. stoljeća. Godine 2019. Hrvatski restauratorski zavod proveo je povijesna, arheološka i konzervatorsko-restauratorska istraživanja, čiji su rezultati objedinjeni u završnom elaboratu, temeljem kojih su uslijedili konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku palače. Radovi koji se izvode u kontinuitetu od 2020. godine obuhvaćaju daljnje sondiranje i postupno otkrivanje više povijesnih slojeva zidnog oslika u prostorijama drugog kata koji su u pravilu vezani uz višekratne promjene arhitektonskoga koncepta prostora. Radove prati izrada grafičke i fotografske dokumentacije te kontinuirano sistematiziranje svih stratigrafskih slojeva oslika i njihovo povezivanje s kronologijom prostornih promjena.

U nastavku radova iz prijašnjih godina, 2024. godine dovršeno je uklanjanje recentnih slojeva naliča s oslikanih stropova prostorija drugog kata. Stropovi su na taj način pripremljeni za izradu grafičke dokumentacije stanja očuvanih slojeva oslika, za ažuriranje valorizacije slikanih povijesnih slojeva donesene u Elaboratu iz 2019. godine te za predstojeće radove ojačanja međukatnih konstrukcija, koji se izvode u organizaciji Muzeja grada Rovinja. Recentni slojevi naliča također su uklonjeni s dijela zidova prostora drugog kata; otkriveni su povijesni slojevi oslika sjevernog, istočnog i južnog zida prostorije 29b te dio slojeva na zidovima istočnog dijela prostorije 27b. Analiza kolorita, motiva i redoslijeda nanošenja otkrivenih slojeva rasvijetlila je redoslijed promjena prostorne organizacije i korištenja prostora drugog kata palače kroz povijest. Na najugroženijim dijelovima oslika izvedeni su hitni konzervatorsko-restauratorski radovi. Provedeno je lasersko 3D skeniranje i fotogrametrijsko snimanje otkrivenih slojeva oslika.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Uklanjanje recentnih slojeva naliča sa sjevernog zida prostorije 29b. Snimka: L. Kreš, 2024.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Sjeverni zid zapadnog dijela prostorije 29b nakon uklanjanja recentnih slojeva naliča. Snimka: I. Marinković, 2024.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Strop prostorije 28 nakon uklanjanja recentnih slojeva naliča. Snimka: M. Dujković, 2024.

Kapela sv. Marije na Škrilinah u Bermu je jednobrodna građevina s pravokutnim svetištem, sagrađena u prvoj polovici 15. stoljeća. Svetište je od broda odvojeno trijumfalnim lukom te je pri gradnji u 15. stoljeću bilo svođeno križno-rebrastim svodom koji je srušen 1709. godine. Brod je zaključen oslikanim drvenim tabulatom. Vanjsko lice zidova građeno je vidljivim pravilnim, dobro obrađenim klesancima, dok je unutarne zidano manjim kamenim blokovima, ožbukano i oslikano. Pred ulazom u kapelu je lopica, a nad zapadnim pročeljem kamena preslica za zvona. U obnovi 1912. godine na istoku je dograđena sakristija. Kapela je poznata po ciklusu zidnih slika koji je 1474. godine izradila radionica majstora Vincenta iz Kastva. Naslikani su prizori mariološkog i kristološkog ciklusa, sveci, „Ples mrtvaca“, „Prvi grijeh“, „Kolo sreće“ i „Poklonstvo kraljeva“. „Ples mrtvaca“ jedini je prizor s tim ikonografskim motivom u Hrvatskoj. U slovenskom dijelu Istre postoji još jedan, datiran u 1490. godinu, u crkvi Sv. Trojstva u Hrastovlju. Prema ikonografskom repertoaru, beramski „Ples mrtvaca“ povezuje se s također mlađim u Oratorio dei Disciplini u talijanskom Clusoneu.

U 2024. godini su, u zoni svetišta i trijumfalnog luka, izvođeni radovi mehaničkog uklanjanja naknadnih žbuka i naliča, prilikom kojih su u svetištu otkriveni kameni blokovi s očuvanim fragmentima srednjovjekovnih zidnih slika. Pretpostavlja se da je riječ o dijelovima slika na kamenim blokovima sekundarno ugrađenima u zidove u jednoj od obnova srušenog svetišta. Osim navedenih nalaza, otkrivena je djelomično očuvana i naknadno zazidana oslikana niša na zapadnom licu južnog zida trijumfalnog luka. Također je, kao priprema za buduće radove, izrađivana terenska dokumentacija zatečenoga stanja ciklusa slika na zidovima broda.

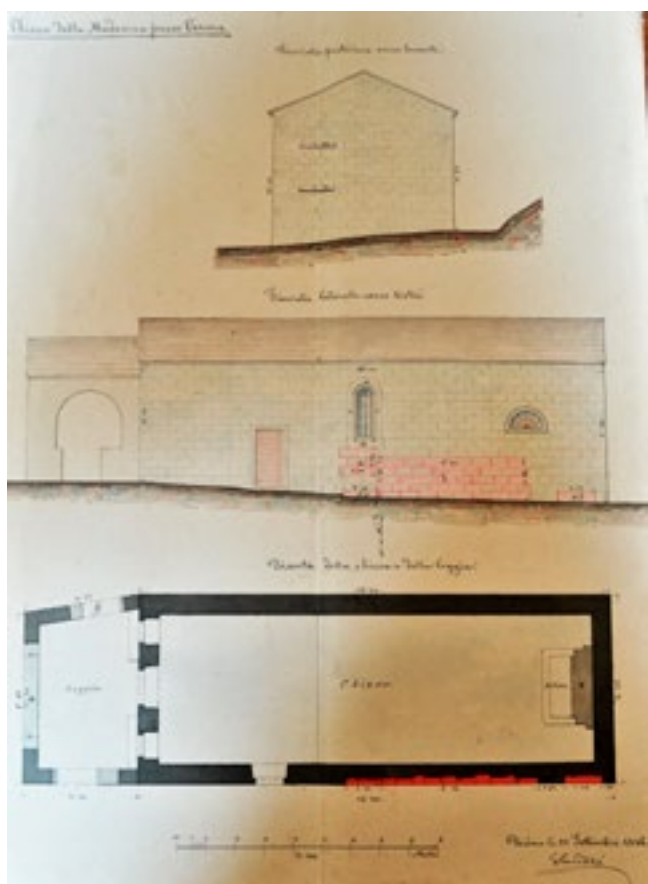
Radi dopune rezultata višegodišnjih istraživanja iz ranijih faza provedbe programa, istražena je arhiva Arheološkog muzeja Istre u Puli i Župe Beram te tršćanske arhive u Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio – Friuli Venezia Giulia i Archivio di Stato di Trieste.

Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah. Trijumfalni luk i svetište nakon uklanjanja recentnih žbuka i naliča. Snimka: L.J. Gamulin, 2024.

Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah. Fragmenti zidnih slika na blokovima kamena sekundarno ugrađenima u zid svetišta. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah. Tlocrt i južno i zapadno pročelje s označenom zonom radova iz 1886. godine. Izvor: arhiva Župe Beram

S vanjskim investitorima ugovoreni su i izvedeni radovi u sklopu četiriju programa koje su vodili djelatnici riječkoga Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik.

Izrada tehničkog opisa i troškovnika konzervatorsko-restauratorskih radova u sklopu izrade glavnog projekta za obnovu crkve sv. Pelagija starog i konzervatorsko-restauratorska istraživanja bojenih i žbukanih slojeva na zidovima uličnog prolaza ispod crkve sv. Tome apostola provedeni su prema ugovorima sklopljenima s Gradom Rovinjem – Rovigno.

Crkva sv. Pelagija starog nalazi se u priobalnom području, uz istočnu stranu poluotoka Muccia. Priča o izgradnji vezana je uz novigradsku braceru iz 14. stoljeća, čiji su mornari za nevremena prisegnuli svojem zaštitniku sv. Pelagiju da će, ako prežive, na mjestu na kojem pristanu, sagraditi crkvu njemu u čast. Crkva je jednobrodna s izbočenom apsidom pravokutnog oblika, s otvorenim drvenim krovštem i preslicom s jednim zvonom na pročelju. Na crkvi su provedene tri veće obnove: prva u 15. ili 16. stoljeću, zatim 1842. godine te posljednja 2003. godine, izvedena dvadesetak godina nakon urušavanja krova. Tijekom istraživanja koja je 2023. godine proveo Hrvatski restauratorski zavod, izvedena je hitna intervencija podupiranja krovne konstrukcije zbog mogućnosti ponovnoga urušavanja.

U nastavku istraživanja iz prethodne godine, u svrhu preciznog definiranja karaktera i opsega konzervatorsko-restauratorskih radova u sklopu glavnog projekta obnove crkve, djelatnici riječkoga Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik su, sistematizacijom podataka iz provedenih istraživanja, izradili troškovnik s detaljnim opisima konzervatorsko-restauratorskih postupaka na povijesnim bojenim i žbukanim slojevima za potrebe budućih radova.

Nastavljen je i program praćenja radova građevinske sanacije koja se na crkvi sv. Tome apostola izvodi u organizaciji Grada Rovinja. Istraživanja interijera crkve iz 2021. godine i kontinuirani restauratorski nadzor dopunjeni su u 2024. godini konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima zidova prolaza ispod crkve.

Crkva sv. Tome apostola nalazi se u Bregovitoj ulici u staroj gradskoj jezgri Rovinja. Sastoji se od prostora u razini sa strmom ulicom, u koji se ulazi iz natkrivenog dijela ulice sa sjeverne strane, te visokog prizemlja, kojem pripada i prostor iznad uličnog prolaza. Crkvi se pristupa sa zapadne strane kamenim stubištem izvedenim na nasipu. Nepravilnog je tlocrtnog oblika, a razlog tome su vjerojatno dogradnje i građevinski zahvati izvedeni tijekom njezine povijesti. Spisi koji datiraju iz 1388. godine, a svjedoče o osnivanju Škole ili Bratovštine sv. Tome, prvi su poznati pisani trag o tada već postojećoj crkvi sv. Tome. Zbog potrebe za većim prostorom, 1723. godine crkva je rekonstruirana i proširena. Tada je natkrivanjem ulice nastao prolaz koji je 2024. godine bio predmet istraživanja.

Već je vizualnim pregledom zidova natkrivenog uličnog prolaza utvrđeno postojanje više slojeva žbuka i naliča, kao i naknadno izvedene intervencije, osobito na zidnoj slici s prikazom Raspeća na sjevernom zidu. Također su uočena brojna oštećenja (odvajanje žbukanih slojeva od kamene građe, gubitak adhezije između slojeva vapnenih naliča, ljuskanje oslika i preslice na prikazu Raspeća te različita dozidavanja i intervencije u žbukanim slojevima).

Provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja bojenih i žbukanih slojeva definirala su njihovu stratigrafiju te slijed faza gradnje i ostalih promjena, a rezultirala su prijedlogom konzervatorsko-restauratorskih smjernica za prezentaciju zidne slike s prikazom Raspeća na sjevernom zidu uličnog prolaza.

Rovinj, crkva sv. Tome apostola, ulični prolaz. Detalj južnog zida – naliči i žbukani slojevi ispod zazida i recentnih žbuka i naliča. Snimka: I. Marinković, 2024.

Rovinj, crkva sv. Tome apostola, ulični prolaz. Pogled prema istoku. Snimka: I. Marinković, 2024.

Rovinj, crkva sv. Tome apostola, ulični prolaz. Zidna slika s prikazom Raspeća. Snimka: I. Marinković, 2024.

Prema ugovoru s Gradom Buzetom nastavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na srednjovjekovnim zidnim slikama svetišta župne crkve sv. Bartola (sv. Bartolomeja apostola) u Roču. Program se, u suradnji s Odjelom za štuko Službe za nepokretnu baštinu, kontinuirano provodi od 2021. godine.

Crkva je zaštićena u sklopu kulturno-povijesne cjeline naselja Roč. Zbog svoje je slojevitosti (koja uključuje slojeve romanike, gotike, renesanse te baroka i rokoka) vrijedan dokument kontinuiranoga razvoja naselja od srednjega vijeka do novijega doba. Zidne slike u svetištu crkve, glagoljskim natpisom na sjeveroistočnom pročelju datiranom u 1492. godinu, otkrivene su u istraživanjima 2021. i 2022. godine i izniman su dodatak cjelokupnom fondu srednjovjekovnoga zidnog slikarstva Istre.

Izdruženo poligonalno zaključeno svetište svođeno je mrežastim gotičkim svodom, a izvedeno je u širini središnjega broda. Svetište je izdignuto i od ostatka odijeljeno oltarnom pregradom. Među slojevima oslika otkrivenima u svetištu, kao najraniji se ističe onaj u donjoj zoni zidova, gdje su na bijeloj podlozi crvenim pigmentom naslikani posvetni križevi, a u istoj su boji i linije prema kojima su izvedeni registri mlađeg sloja. Skice slova, lika magarca i florealnih ornamenata (pronađene u gornjoj zoni južnog zida) izvedeni su crnim pigmentom.

Mlađi sloj zidnih slika odlikuje se izuzetno kvalitetnim prikazima ljudskih figura i arhitekture u različitim prizorima omeđenima dekorativnim okvirima bogatoga kolorita. Na svodu su otkriveni prikazi Krista, evanđelista i apostola te scena u kojoj se nalazi za sada nepoznati svetac, vjerojatno titular crkve, sv. Bartol. Na zidovima su otkriveni prikazi sv. Huberta, sv. Roka, sv. Nikole, sv. Barbare, sv. Skolastike (?), sv. Ulrika Augsburškog i franjevačkih svetaca (sv. Ante, sv. Franjo i sv. Klara). Pretpostavlja se da su zidne slike u svetištu crkve rad više slikara bliskih radionici Ivana iz Kastva.

Na nadvratniku ulaza u južnu sakristiju je naslikani glagoljski natpis. U donjoj zoni južnog zida na oba slikana sloja pronađeni su urezani glagoljski i latinični grafiti, od kojih se neki odnose na događaje potvrđene povijesnim izvorima te više potpisa autora i godine nastanka. Zanimljiv detalj su glinene posude cilindričnog oblika koje su tijekom gradnje ugrađene u zid.

U 2024. godini uklonjeni su naknadni bojani naliči i vapneni glet iz krajnjeg jugozapadnog segmenta svoda omeđenog također oslikanim kamenim rebrima, čime su otkrivene dvije scene s prikazom ljudskih figura i vjerojatno sv. Bartola. Istočna scena prikazuje sveca koji krsti kralja i njegovu obitelj, a zapadna sveca kojega privode vojnici. Na ugroženim dijelovima svih otkrivenih zidnih slika izvedeni su nužni konzervatorsko-restauratorski radovi na mjestima najvećih oštećenja.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Jugozapadni segment svoda svetišta nakon čišćenja. Snimka: K. Gavrilica, 2025.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Svod svetišta nakon čišćenja. Snimka: K. Gavrilica, 2025.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Zapadna scena s prikazom sveca kojega privode vojnici, detalj. Snimka: T. Šaina, 2024.

Roč, župna crkva sv. Bartola. Istočna scena s prikazom sveca koji krsti kralja i njegovu obitelj, detalj. Snimka: T. Šaina, 2024.

U nastavku suradnje s Gradom Krkom, u 2024. ugovorena je, a djelomično i izvedena, druga faza konzervatorsko-restauratorskih radova na izvornim dijelovima antičkoga podnog mozaika s prikazima morske faune i mitoloških bića, pronađenog u prizemlju kuće u Ribarskoj ulici 5, te je proveden restauratorski nadzor radova građevinske sanacije prostora. Dovršetak konačne prezentacije mozaika ovisi o izvođenju radova na muzeološkom postavu u organizaciji Grada Krka i očekuje se sredinom 2025. godine.

Djelatnici riječkoga Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik sudjelovali su i kao članovi timova u još tri programa: Poreč, Eufrazijeva bazilika; Rijeka, Rimski luk i Škopljak, crkva sv. Marije Magdalene, za potrebe nastavka radova na glavnom oltaru i drvenom inventaru, Restauratorskog odjela Vodnjan – Juršići.

Djelatnost Odsjeka također je predstavljena na međunarodnom skupu konzervatora i restauratora mozaika SEE-MOSAICS VI u Budimpešti na temu istraživanja i zaštitnih radova na mozaiku Ede Murtića u bazenu ispred zgrade zvane Kockica u Zagrebu. Na trećoj konferenciji konzervatora-restauratora *ConRestCon* u Zagrebu, djelatnost riječkoga Odsjeka predstavljena je izlaganjem s temom „Podni mozaici rimske vile Verige na otoku Veli Brijun – više od 100 godina nakon otkrivanja i prvih zaštitnih radova“.

Stručni skup u sklopu ljetne škole Japnenica, kojim je obilježena 20. obljetnica održavanja edukacija o tradicijskoj proizvodnji vapna, Odsjek je popratio izlaganjem na temu primjene vapnenih mortova i žbuka u postupcima konzerviranja i restauriranja zidnih slika.

Jedna djelatnica Odsjeka sudjelovala je na stručnom skupu *1st International 2024 Summer School: In situ techniques in preservation of built heritage* u Ljubljani.

U sklopu zajedničkoga predstavljanja različitih programa Zavoda vezanih uz župnu crkvu sv. Bartola u Roču, predstavljeni su i dosadašnji rezultati konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova na zidnim slikama u svetištu.

Služba za odjele izvan Zagreba 1

Restauratorski odjel Osijek

Tri planirana programa Restauratorskog odjela Osijek na istraživanju graditeljskog naslijeđa na nepokretnim kulturnim dobrima nisu realizirana zbog nedobivanja potrebnih suglasnosti vlasnika. Riječ je o kućama u Firingеровoj 8 i Kuhačevoj 31 u osječkoj Tvrdi i kući Živanović u osječkom Donjem gradu. Zbog toga su djelatnici sudjelovali u programima drugih odjela Zavoda, poput nadzora i injektiranja zidova crkve sv. Nikole u Duzluku te pregleda, objedinjavanja i izrade popisa kompletne dokumentacije osječke Tvrdje.

**Pokretna
kulturna baština**

Zavod provodi različite oblike fizičke zaštite i očuvanja pokretne kulturne baštine, u širokom rasponu od preventivnog djelovanja do najzahtjevnijih interdisciplinarnih istraživanja i konzervatorsko-restauratorskih radova na ugroženim i oštećenim pokretnim kulturnim dobrima. Radovi na takvim dobrima provode se u Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu, Službi za odjele izvan Zagreba 1 (s odjelima u Osijeku, Ludbregu, Rijeci i Vodnjanu – Juršićima) te u Službi za odjele izvan Zagreba 2 (s odjelima u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru). Da bi radovi na pokretnoj baštini zadovoljili načela i standarde suvremene konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, Služba za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2 blisko surađuju s Fotolaboratorijem i Prirodoslovnim laboratorijem, a prema potrebi i s ostalim službama Zavoda. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvode se na umjetninama i predmetima umjetničkog obrta, važnima za povijest i likovnu kulturu Republike Hrvatske, kao i za europsku kulturnu baštinu. Na svakom se umjetničkom predmetu prije početka radova provode interdisciplinarna istraživanja različitog opsega, na temelju kojih se odlučuje o pristupu i metodologiji rada. Radovi su uvijek popraćeni pisanom, fotografskom i grafičkom dokumentacijom, koja se vodi prema suvremenim stručnim standardima. U 2024. godini sredstvima osnivača u Službi za pokretnu baštinu te Službama za odjele izvan Zagreba 1 i 2 bila je planirana realizacija 173 programa na pokretnoj kulturnoj baštini. Zbog nemogućnosti provedbe planiranih aktivnosti, tri su programa privremeno stavljena u status mirovanja, a osigurana sredstva preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti, predložene i usvojene na sjednicama Upravnoga vijeća Zavoda. Programima je bilo obuhvaćeno 358 umjetnina te predmeta umjetničkog obrta i povijesne vrijednosti, među kojima su slike različitih dimenzija na platnenom i drvenom nosiocu, rezbareni polikromirani i pozlaćeni drveni predmeti, rezbareni, politirani, intarzirani i pozlaćeni namještaj, kaljeve peći, predmeti od tekstila, papira, kože i metala. Osim sredstava za radove koje je osigurao osnivač, uspješnom suradnjom s tijelima lokalne i područne samouprave, administrativnim crkvenim jedinicama, javnim ustanovama, muzejima i drugim naručiteljima ugovoreno je (su) financiranje devet programa konzervatorsko-restauratorskih radova na pokretnoj baštini. Na brojnim lokalitetima u svim regijama Hrvatske realizirani su radovi hitnih mjera zaštite ugroženih pokretnih kulturnih dobara te pregledi uvjeta i stanja umjetnina i predmeta prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatora Ministarstva kulture i medija RH. Suradnja s konzervatorskim odjelima nastavljena je i u programu stručnog nadzora.

Služba za pokretnu baštinu

U Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu djeluje devet organizacijskih jedinica: Odjeli za drvenu polikromiranu skulpturu 1 i 2, Odjeli za štafelajno slikarstvo 1 i 2, Odjel za tekstil, papir i kožu, Odsjek za tekstil, Odsjek za papir i kožu, Odjel za namještaj i drvene konstrukcije te Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine.

Odjel za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine

Na Odjelu za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine zaposleno je šest djelatnika koji su za programe zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara Službe za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2 izradili cjelovitu stručnu dokumentaciju. Konzervatorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada referentne literature, arhivska istraživanja, pregled konzervatorsko-restauratorskih elaborata prije izvođenja radova, prikupljanje postojeće dokumentacije te istraživanja na terenu. U suradnji s konzervatorima-restauratorima analizirani su rezultati strukturnih istraživanja umjetnina, sa svrhom određivanja metodologije konzervatorsko-restauratorskih radova.

U 2024. godini ističe se nastavak programâ u sklopu kojih se dokumentira i utvrđuje stanje očuvanosti štafelajnih slika, drvenih polikromiranih skulptura, oltarnih cjelina, predmeta umjetničkog obrta, relikvijara te liturgijskog tekstila koji se nalaze u crkvama i pripadajućim objektima na području župa u sastavu Velikokopaničkog i Donjomiholjačkog dekanata Đakovačko-osječke nadbiskupije te Porečkog dekanata Porečke i Pulske biskupije. U suradnji s djelatnicima Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine, obavljen je pregled zaštićenoga inventara u katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava u Zagrebu, evidencija stanja tekstilnog ruha u župnoj crkvi sv. Antuna opata u Velom Lošnju, povijesnoumjetnička analiza crkve Blažene Djevice Marije od Zdravlja u Rovinju te istraživanje arhivske građe u Hrvatskoj i inozemstvu za potrebe sveobuhvatnog istraživanja povijesnih obnova crkve sv. Marije na Škrilinah u Bermu.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 1

Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 1 u Zagrebu zaposleno je deset djelatnika, koji su u 2024. godini sredstvima osnivača realizirali konzervatorsko-restauratorske radove na dvanaest programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara te sudjelovali u provođenju hitnih mjera zaštite kulturnih dobara.

Od programa cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim pokretnim kulturnim dobrima valja istaknuti dovršetak radova na glavnom oltaru crkve sv. Mihaela arkandela u Velikoj Ludini. Monumentalni dvokatni retabl marmoriziranog oslika, koji arhitekturom zatvara svetište, djelo je kiparske radionice Franza Antona Strauba iz 18. stoljeća. U 2024. godini dovršeni su u restauratorskoj radionici konzervatorsko-restauratorski radovi na predeli s ukrasnim konzolama, ravnim ploham arhitekture ophoda glavnog oltara te na tabernakulu. U samoj crkvi, na arhitekturi oltara, izveden je retuš lazure na posrebnim dijelovima ukrasnih konzola te završno lakiranje marmoriziranih ploha oltara. Radovima na tabernakulu obuhvaćen je korpus, dekorativni zastor s vrha i dekorativne rezbarije. Na dekorativnom zastoru s vrha tabernakula izvedena je rekonstrukcija crvene lazure, a na korpusu tabernakula u cijelosti je završen retuš pozlate i posrebnjenja, kao i retuš lazure i marmoriziranog oslika. Dekorativni dijelovi rezbarije nakon cjelovitih zahvata vraćeni su i pričvršćeni na korpus tabernakula. Unutrašnjost tabernakula presvučena je tkaninom i obrubljena ukrasnim vrpčama. Tabernakul je potom vraćen i montiran na oltarnu menzu oltara. Time su opsežni, višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na glavnom oltaru sv. Mihaela arkandela u Velikoj Ludini u cijelosti dovršeni.

Velika Ludina, župna crkva sv. Mihaela arkandela. Franz Anton Straub, glavni oltar sv. Mihaela arkandela (1760.). Stanje nakon radova. Snimka: V. Barac, 2003.

Velika Ludina, župna crkva sv. Mihaela arkandela. Franz Anton Straub, glavni oltar sv. Mihaela arkandela (1760.). Stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2025.

Od završenih konzervatorsko-restauratorskih radova valja istaknuti radove na skulpturi „Anđeo“ nepoznatoga majstora iz 18. stoljeća, iz kapele Sv. Križa u Križu Gornjem. U cijelosti je izveden retuš inkarnata i pozlate na draperiji, kao i rekonstrukcija drvorezbačenjem i pozlaćivanjem nedostajućih krila anđela. S obzirom na to da je riječ o skulpturi očuvanoj bez cjeline, prema dogovoru s nadležnim konzervatorima umjetnina će biti premještena u Bjelovarsko-križevačku biskupiju, s ciljem da se izloži u budućem Dijecezanskom muzeju u Bjelovaru.

Dovršeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitekturi ikonostasa crkve sv. Velikomučenika Georgija u Velikom Pogancu. Obavljena je završna montaža baza i pilastara donje zone ikonostasa te retuš, pozlata i završno lakiranje donje zone arhitekture ikonostasa.

Veliki Poganac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, ikonostas. Stanje prije radova. Snimka: N. Oštarijaš, 2010.

Veliki Poganac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija. Jovan Četirević Grabovan, ikonostas. Stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

Tijekom 2024. godine na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ iz franjevačkoga samostana Majke Božje Trsatske u Rijeci, radu nepoznatoga majstora iz 15. stoljeća, provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja slikanih slojeva na temelju kojih je utvrđeno postojanje više slojeva preslika i podloga. Daljnji tijek i opseg radova utvrdit će se u dogovoru s nadležnim konzervatorima i vlasnikom umjetnine.

Otok Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Andrea da Murano, „Bogorodica s Djetetom“, 15. stoljeće. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2020., K. Gavrilica, 2024.

Radovi su nastavljeni i na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ iz sakristije katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Krku. Skulptura je vrijedno djelo iz posljednje četvrtine 15. stoljeća i pripisuje se venecijanskome majstoru Andrei da Muranu. Konzervatorsko-restauratorski radovi su nastavljeni postupnim uklanjanjem preslika te konsolidacijom i djelomičnom rekonstrukcijom drvenog nosioca. Rekonstrukcija polikromije izvedena je s obzirom na opseg očuvanosti slikanog sloja. Slijedeći pristup minimalne rekonstrukcije oslika, inkarnati Bogorodice i Djeteta prezentirani su većim dijelom u izvornom slikanom sloju, a ostali dijelovi polikromije rekonstruirani su u sloju preslika. Takvim načinom prezentacije skulpture uvažava se i vrednuje njezina povijesna višeslojnost.

Tijekom 2024. godine započeti su radovi na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ iz zbirke sakralne umjetnosti sv. Justine u Rabu. Provedena su istraživanja koja su uključila stratigrafsku analizu povijesnih slojeva oslika, laboratorijsku analizu pigmenata, punila, veziva i vrste drva, probe topivosti slikanih slojeva te snimanja rentgenogramom, infracrvenom reflektografijom i ultraljubičastom fluorescencijom u fotografskom laboratoriju.

Započeti su i konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Sv. Križa iz crkve Sv. Križa u Brseču iz 18. stoljeća. Nakon restauratorskih istraživanja polikromije i laboratorijskih analiza pigmenata, punila, veziva i vrste drva, sa skulpture raspetoga Krista, predele i svetohraništa uklonjen je sloj vezane prljavštine i požutjelog laka te je početa nadoknada gubitaka u sloju podloge.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na bočnom oltaru sv. Roka iz Gotalovca iz 17. stoljeća, pripisanom Johannesu (Ivanu) Komersteineru, nastavljeni su radovi na okviru središnje niše i na tri stupa. Izveden je retuš pozlate i monokromnih dijelova okvira, dok su na vijencu i preostalim trima stupovima konsolidirani i očišćeni

slojevi polikromije te je provedena stolarska sanacija. Također su započeti radovi na rekonstrukciji oštećenja u sloju kredne podloge.

Valja spomenuti i nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na bogatom baroknom inventaru župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi, koji čini osam oltara, propovjedaonica i orgulje. U 2024. godini dovršeni su radovi na gornjem dijelu govornice propovjedaonice, autora Stjepana Severina iz 1757. godine, te radovi na arhitekturi atike, kojima je obuhvaćeno uklanjanje starog, neravnomjerno nanesenog laka i prljavštine, učvršćivanje odignutih dijelova polikromije i pozlate, nadomještanje nedostajuće tutkalno-kredne podloge, retuš polikromije i pozlate te završno lakiranje. Potkraj godine izvedena je montaža arhitekture atike glavnog oltara te montaža skulptura središnjega dijela oltara s pripadajućim ukrasnim elementima. Također su izvedena mjerenja i prilagodbe radi konačne montaže svih skulptura atike, skulptura središnje skupine retabla te oltarne pale glavnog oltara.

Nastavljeni su i radovi na glavnom oltaru Blažene Djevice Marije iz Strmca (Veliko Trgovišće) iz 18. stoljeća te na skulpturama sv. Petra i sv. Pavla iz 17. stoljeća. Nakon konzervatorsko-restauratorskih istraživanja izvedena je stolarska sanacija i rekonstrukcija nedostajućih dijelova na arhitekturi oltara. Na skulpturama je u tijeku uklanjanje preslika iz 20. stoljeća.

Tijekom 2024. godine nastavljeni su radovi na bočnom oltaru Blažene Djevice Marije od Karmela iz župne crkve Blažene Djevice Marije u Plominu, iz 17. stoljeća. Nakon istraživanja, počeli su radovi uklanjanja preslika na arhitekturi i dekorativnim elementima oltara te rekonstrukcije rezbarenjem nedostajućih dijelova drvenog nosioca arhitekture, dekorativnih elemenata i skulptura oltara.

Treba istaknuti i nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi „Sv. Jelena Križarica“ s oltara sv. Jelene Križarice iz crkve sv. Julijane u Tremi, koja je jedna od rijetkih gotovo u cijelosti očuvanih građevina iz 16./17. stoljeća u okolini Križevaca. Nastavilo se s postupnim uklanjanjem slojeva preslika na draperiji, kruni i na atributima skulpture. Oltar je demontiran te je započeta stolarska sanacija i konsolidacija drvenog nosioca arhitekture oltara.

Trema, crkva sv. Julijane, oltar sv. Jelene Križarice. Ivan Adam Rosemberger, skulptura „Sv. Jelena Križarica“ (1748.). Stanje prije i tijekom radova. Snimke: K. Gavrilica, 2023., 2024.

U 2024. godini počeli su restauratorski radovi na dva relikvijara iz franjevačke crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Samoboru, radu franjevačke radionice iz 18. stoljeća. Provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja drvenog nosioca, stratigrafska analiza slikanih slojeva i analiza pigmenata i veziva. Nakon toga su uklonjeni svi naknadni preslici, započete su rekonstrukcije oštećenja u sloju kredne podloge te stolarska sanacija drvenih spremnica unutar kojih se nalaze relikvije.

Valja spomenuti i početak konzervatorsko-restauratorskih radova na oltaru sv. Antuna opata nepoznatoga majstora iz 17. stoljeća iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Humu. Nakon demontaže i dezinsekcije oltara, provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na temelju čijih će se rezultata odrediti daljnji tijek radova na umjetnini.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu 2

Na Odjelu za drvenu polikromiranu skulpturu 2 zaposleno je devet djelatnika, koji su 2024. godine sredstvima osnivača realizirali radove na devet programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara (ukupno 15 umjetnina).

U 2024. godini završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oslikanim vratima iz palače Califfi, sagrađene potkraj 17. stoljeća, u kojoj je smješten Muzej grada Rovinja. Potpunijoj valorizaciji palače Califfi i njezinih slojeva znatno pridonosi novootkriveni bogati oslik na povijesnoj drvenoj stolariji. Reprezentativni balkon nalazi se na sredini drugog kata palače, a prema njemu vode ostakljena dvostruka dvokrilna vrata. Na istom katu palače je nekad bila kućna kapela, od koje su sačuvane vratnice i izvorni drveni okvir. Povrat i montaža oslikanih vrata planira se nakon završetka građevinskih radova na objektu.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Lijevo i desno krilo vrata bivše kapele palače Califfi, unutarnje strane. Stanje nakon retuša. Snimke: I. Lulić, 2024.

Nastavljeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na složenim umjetničkim cjelinama, među kojima se ističu oni na renesansnom glavnom oltaru župne crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, djelu venecijanskoga kipara Paola Campse i njegove radionice iz 1533. godine. Završen je retuš na stupovima i pilastrima gornje i donje zone retabla te prilagodba rekonstruirane pozlate originalnoj na oba krila prizora Navještenja s vrha retabla. Izrađena su dva drvena podesta za dva anđela koji pridržavaju skulpturu Krista koji ustaje iz groba. U tijeku je stolarsko učvršćivanje pozadinskih ploča s gornje zone retabla i retuš pozadinskih ploča donje i gornje zone retabla.

Treba spomenuti i nastavak radova na glavnom oltaru župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu, koja je oštećena u potresu 2020. godine. Glavni oltar sv. Franje Ksaverskog, dar biskupa Franje Thauszya, opisan je prvi put u kanonskoj vizitaciji iz 1765. godine. S obzirom na to da je crkva posvećena u srpnju 1759. godine, može se pretpostaviti da je nastao nedugo prije toga. Doris Baričević pripisala je oltar Franzu Antonu Straubu (Wiesensteig, 1726. – Zagreb ?, 1774./1776.), najmlađem od petero braće iz poznate obitelji kipara i stolara porijeklom iz Wiesensteiga. U 2024. godini izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na središnjoj ploči retabla, na kapitelima i bazama stupova, volutnim postamentima, rokajnim vazama i atici oltara. U tijeku je uklanjanje potamnjelog laka s bočnih oplata stipesa i središnjega gornjeg dijela retabla.

Zagreb, Vugrovec, župna crkva svetog Franje Ksaverskog. Atika glavnog oltara, 1838. godina. Stanje nakon demontaže i nakon retuša. Snimke: K. Gavrilica, 2024.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije kaljeve peći iz 19. stoljeća, iz Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu, oštećene u potresu 2020. godine. Spojeni su svi pećnjaci „bijepe peći“ te su im poledine ojačane i obrađene u sloju kita. Nanesen je sloj izolacijskoga laka. Na „smeđe-zelenoj peći“ počelo je spajanje slomljenih pećnjaka, obrada na mjestima lomova, učvršćivanje odlomljenih i napuknutih dijelova, ojačavanje pećnjaka te rekonstruiranje nedostajućih dijelova.

U 2024. nastavljene su konzervatorsko-restauratorske radove na skulpturama sv. Ladislava, sv. Emerika i sv. Kazimira, koje čine cjelinu kao jedini preostali dio baroknog glavnog oltara crkve sv. Ladislava (u naselju Ladislav u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji), uništenog u požaru 1944. godine. U 2024. godini na skulpturama sv. Emerika i sv. Kazimira izvedena je nadoknada nedostajućih dijelova u sloju kredne podloge. Sa skulpture sv. Ladislava uklonjeni su materijali iz prethodnih intervencija i izvedena je nadoknada nedostajućih dijelova u sloju kredne podloge.

Treba spomenuti konzervatorsko-restauratorske radove na skulpturi Bogorodice s Djetetom iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Čučerju (oštećene u potresu 2020. godine), koja pripada najstarijem dijelu inventara. Osobito se štije kao „starinski i čudotvorni“ kip. Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, komisijski je odlučeno da se prezentira posljednji preslik, zbog slabe očuvanosti starijih slojeva.

Tijekom 2024. godine nastavljene su radove na ukrasnom okviru slika „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“ te na drvenoj propovjedaonici iz katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Krku. Propovjedaonica je rad riječkoga drvorezbara Mihovila Zierera iz 1704. godine, kao i dva ukrasna okvira iz 1706. godine, koja su dio dekorativne drvene oplata koja je izvorno uokvirivala četiri slike Cristofora Tasce na sjevernom i južnom zidu svetišta. Na propovjedaonici je provedena plinska dezinfekcija, ali su poduzeta i konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Povrat i montaža okvira slika „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“ planirani su nakon sanacije prozora na južni zid svetišta.

Zagreb, Zagrebačka nadbiskupija, zbirka. Nepoznati autor, „Bogorodica s Djetetom“ (oko 1515.). Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, Lj. Gamulin, 2024.

Započeti su radovi na glavnom oltaru Blažene Djevice Marije u crkvi samostana Rođenja Blažene Djevice Marije u Sveticama. Ranobarokni oltar je važno djelo pavlinske radionice koja je približno od 1688. do 1714. godine djelovala u samostanima od Olimja do Svetica, premještajući se prema potrebi. Oltar je podignut u sklopu obnove crkve nakon potresa 1699. godine. Godine 2024. na glavnom oltaru *in situ* su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi kojima je obuhvaćeno uklanjanje površinske nečistoće i učvršćivanje degradiranog drvenog nosioca. Manja oštećenja drvenog nosioca zapunjena su kitom. Rekonstruirani su u drvu nedostajući dijelovi oltarne arhitekture, skulptura i dekorativnih elemenata. Novi elementi tonirani su radi usklađivanja s cjelinom oltara. Odvojeni i oslabljeni spojevi, kao i odlomljeni dijelovi drvenog nosioca, iznova su zalijepljeni. Izvedenim radovima osigurana je stabilnost drvenog nosioca oltara, ali i njegova cjelovitost, koju su vizualno narušavali nedostajući elementi. Nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova planiran je za 2026. godinu.

Na kraju treba spomenuti i početak konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi „Bogorodica s Djetetom“ koja je jedini preostali dio oltara sv. Emerika, postavljenog oko 1515. godine u zagrebačkoj katedrali zaslugom kanonika Ladislava iz Garešnice. Zajedno s baldahinom koji se nalazio iznad nje, postala je 1689. godine dio novog oltara sv. Emerika, koji je djelo Johanna Komersteinera. Tom je prilikom kip nanovo pozlaćen (slikar Johannes Rosmann). Nakon što je za katedralu 1756. godine nabavljen mramorni oltar, skulptura je s vremenom (zajedno s ostalim dijelovima starog oltara) smještena u kapelu sv. Fabijana i Sebastijana u Vurotu. Kao dio inventara kapele, prvi put se spominje u vizitaciji iz 1778. godine. Potkraj 20. stoljeća smještena je u prostore Dijecezanskog muzeja i Zagrebačke nadbiskupije. Tijekom 2024. godine na skulpturi je najprije izvedena dezinfekcija; uslijedila su konzervatorsko-restauratorska istraživanja, nakon kojih je uklonjena površinska nečistoća, a oslabljeni drveni nosilac i odignuti slojevi podloge i boje su učvršćeni. Na temelju dobivenih rezultata laboratorijskih analiza utvrđene su vrste izvorno upotrijebljenih materijala u izradi skulpture, kao i vrste materijala koje su upotrijebljene u naknadnim intervencijama; time je određena daljnja metodologija konzervatorsko-restauratorskih radova.

Odjel za štafelajno slikarstvo 1

Devet djelatnika Odjela za štafelajno slikarstvo 1 realiziralo je radove na 12 programa financiranih sredstvima osnivača (ukupno 13 slika te tri ukrasna okvira). Programi koji se provode na Odjelu većinom su višegodišnji, zbog velikih dimenzija i većeg broja obuhvaćenih umjetnina. Uz redovite programe, realizirano je i nekoliko evidencija stanja i hitnih mjera zaštite slika te programa financiranih sredstvima drugih investitora.

Među djelima sakralnog karaktera izdvajaju se slike „Svadba u Kani“, „Raspeće“ i „Sv. Jeronim“ nepoznatoga autora iz crkve i samostana sv. Franje Asiškog u Rovinju. Slika „Svadba u Kani“ (smještena u blagovaonici samostana) kopija je istoimenoga djela koje je Andrea Vicentino naslikao na kraju 16. stoljeća za venecijansku crkvu Ognissanti. Radovi na slikama s ukrasnim okvirima počeli su 2023., a dovršeni su u prvoj polovici 2024. godine.

U 2024. nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Sv. Ana Trojna“, oltarnoj pali s bočnog oltara sv. Ane u crkvi Majke Božje Trsatske u Rijeci. Riječ je o jednoj od najvažnijih oltarnih slika na riječkom području. Njezin je autor Giovanni Pietro Telesphoro de Pomis, Tintorettoov učenik te istaknuti umjetnik i arhitekt na habsburškom dvoru, koji je sliku izradio prema narudžbi riječkoga kapetana Stefana della Rovere za grobnu kapelu njegove obitelji nakon smrti supruge Anne della Rovere, rođene Paar. Nastavak radova obuhvatio je složene radove uklanjanja retuša izmijenjenog kolorita, zatim potamnjenog laka i djelomično preslika te neprimjereno nanesenih podloga koje su mjestimično prekrivale izvorni slikani sloj.

Složeni radovi uklanjanja preslika izvedeni su na slici „Bogorodica s Djetetom, sv. Barbarom i sv. Antunom opatom“ iz krčke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije. S obzirom na to da su na toj oltarnoj pali prikazani titular crkve kojoj je slika pripadala i zaštitnica bratovštine koja se brinula o oltaru, sve upućuje na to da je slika naručena upravo za crkvu sv. Antuna opata, a članovi bratovštine mogli su biti njezini naručitelji. Od izvornog je oslika očuvan mali dio, a velike su površine preslikane u obnovi 1879. godine, koju je, prema natpisu na slici, izveo slikar restaurator Luigi Andreuzzi.

Dovršeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama „Sv. Franjo u molitvi“ i „Sv. Klara“ s bočnog oltara sv. Franje Asiškog iz franjevačkoga samostana i crkve Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu. Slika

Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog. Nepoznati autor, „Sv. Jeronim“, 17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2022., Lj. Gamulin, 2023.

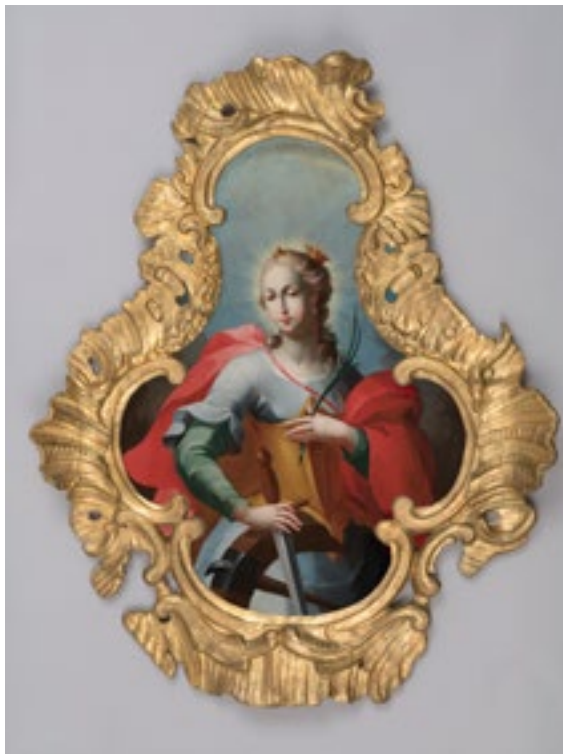

Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva. Paulus Antonius Senser (pripisano), „Sv. Franjo u molitvi“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, I. Lulić, 2024.

„Sv. Franjo u molitvi“ nastala je oko 1750. godine i pripisana je Paulusu Antoniusu Senseru. Radovi su počeli konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima prema kojima su izvedeni cjeloviti radovi, od uklanjanja površinske nečistoće, požutjelog laka i preslika, do konsolidacije slikanog sloja, nadoknade nedostajućih dijelova podloge, retuša i zaštitnog laka.

Nastavljeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Umagu. Nakon dovršetka radova na slici „Krštenje Isusovo“, izvode se radovi na slici „Uznesenje Blažene Djevice Marije“, koji će biti dovršeni u prvoj polovici 2025. godine.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na sakralnom inventaru, treba spomenuti slike i ukrasne okvire iz župne crkve sv. Franje Ksaverskog u Vugrovcu. Crkva je stradala u potresu, a radovi su rađeni u sklopu obnove crkve. Izvedeni su radovi na slikama „Raspeće“ i „Sv. Katarina Aleksandrijska“ s bočnog oltara sv. Josipa.

Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog. Nepoznati autor, „Sv. Katarina Aleksandrijska“, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

U 2024. godini izvedeno je nekoliko hitnih mjera zaštite i intervencija: zaštita i evakuacija oltarne pale iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama, demontaža slike „Usvajanje novog Ustava 1990.“ autorice Jadranke Fatur iz zgrade Hrvatskoga sabora i napinjanje i montaža u privremenom sjedištu Sabora u zgradi Hrvatskoga vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. U Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku demontirana je sa zida i pohranjena slika „Obiteljska scena u parku“. Hitne mjere zaštite obavljene su na slikama „Portret Marije Terezije“ i „Petrus III. Petrečić“ iz svečanoga salona Hermana Bolléa u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu.

Na Odjelu je realizirano nekoliko programa financiranih sredstvima drugih investitora. Riječ je o narudžbi Gradskog muzeja Varaždin konzervatorsko-restauratorskih radova na slici Miljenka Stančića „Varaždinsko korzo“ iz Gradske vijećnice Varaždin; narudžbi Hrvatskog prirodoslovnog muzeja radova na slici Vlahe Bukovca „Portret Špira Brusine“ te narudžbi Galerije Klovićevi dvori radova na osam slika nizozemskih majstora iz Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, zbog pripreme za izložbu „Sjaj u tami: Nizozemsko slikarstvo 17. stoljeća u hrvatskim zbirkama“ koja je postavljena u Galeriji Klovićevi dvori u prosincu 2024. godine.

Odjel za štafelajno slikarstvo 2

Na Odjelu za štafelajno slikarstvo 2 u 2024. godini 13 djelatnika obavilo je radove na 12 programa financiranih sredstvima osnivača te na jednom programu financiranom sredstvima drugog investitora. Time je obuhvaćen rad na 37 štafelajnih slika različitih dimenzija, tehnika i namjene te na 18 njima pripadajućih ukrasnih okvira.

Posebno treba izdvojiti radove izvedene na slici na drvu „Bogorodica s Djetetom“ talijanskoga majstora Vittorea Carpaccia iz zbirke franjevačkoga samostana u Krku, nastaloj početkom 16. stoljeća. Na temelju rezultata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, izvedeni su zahvati uklanjanja slojeva potamnjelog laka i retuša iz prijašnjeg zahvata. Uslijedilo je zapunjavanje oštećenja u sloju podloge i boje te završni retuš i nanošenje zaštitnoga smolnog laka.

Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija. Nepoznati autor, „Portret biskupa Nikole Divovića“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, I. Marinković, 2024.

Otok Krk, Krk, samostan sv. Franje. Vittore Carpaccio, „Bogorodica s Djetetom“, početak 16. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, Lj. Gamulin 2024.

Među slikama sakralnog inventara vrlo su vrijedne dvije oltarne pale bočnih oltara crkve sv. Jurja u Brseču: „Bogorodica od Karmela“ i „Sv. Antun Padovanski“. Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su istraživanjima kojima su obuhvaćene probe uklanjanja naslaga nečistoće i potamnjelog laka te snimanje ultraljubičastom fluorescencijom. Radovi su prema rezultatima istraživanja nastavljeni učvršćivanjem slikanog sloja, uklanjanjem potamnjelog laka te rekonstrukcijom nedostajućih dijelova podloge i slikanog sloja.

U 2024. godini završeni su radovi na pet slika iz kapucinskoga samostana u Karlobagu, koje su bile oštećene u požaru koji je buknuo u potkrovlju samostana.

Za buduću dijecezanski muzej Đakovačko-osječke nadbiskupije konzervirane su i restaurirane četiri slike, od kojih se izdvaja portret srijemskoga biskupa Nikole Đivovića iz 18. stoljeća.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na bočnom oltaru Blažene Djevice Marije od Karmela iz župne crkve Blažene Djevice Marije u Plominu, završeni su složeni radovi na oltarnoj pali nepoznatoga autora „Sveti Grgur oslobađa duše iz čistilišta“ iz 17. stoljeća.

Na slici „Bogorodica s Djetetom i svecima“ provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja te čišćenje i preventivna zaštita. Slika je nađena na tavanu župnoga dvora u Svetom Lovreču te je istraživanjima ustanovljeno da pripada oltaru sv. Andrije, koji se trenutno nalazi u crkvi sv. Foške u Vrsaru.

Izvedeni su i radovi na četiri slike, s njima pripadajućim ukrasnim okvirima, iz kapucinskoga samostana u Varaždinu. Riječ je o slikama na platnu „Sv. Josip Leoneški“, „Sv. Lovro Brindiški“ i „Portret svećenika“ te o slici na metalnom nosiocu „Bogorodica s Djetetom“.

Valja spomenuti i nastavak radova na ikonostasu pravoslavne crkve sv. Velikomučenika Georgija u Vojakovcu, s kojega su konzervirane i restaurirane tri ikone i središnji križ ikonostasa.

U sklopu nastavka uspješne višegodišnje suradnje na očuvanju predmeta iz muzejskih i galerijskih zbirki, obavljeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na većem broju slika na platnenom i drvenom nosiocu iz muzeja u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Varaždinu. Iz bogatoga fundusa Strossmayerove galerije starih majstora HAZU-a valja spomenuti sliku „Izgon Adama i Eve iz raja“, pripisanu Mariottu Albertinelliju, iz prve polovice 16. stoljeća. Na njoj su provedena opsežna istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi, u kojima se osobito ističe otkriće preslikanih likova Adama i anđela.

Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora. Mariotto Albertinelli, „Izgon Adama i Eve iz raja“, prva polovica 16. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, J. Škudar, 2024.

Plomin, župna crkva Blažene Djevice Marije, oltar Blažene Djevice Marije od Karmela. Nepoznati autor, „Sv. Grgur oslobađa duše iz čistilišta“, 17. stoljeće. Stanje prije, tijekom i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, Lj. Gamulin, 2023., I. Marinković, 2024.

Iz fundusa slika Gradskog muzeja Varaždin konzervirane su i restaurirane dvije slike, od kojih se ističe „Krajolik“ nepoznatoga slikara iz 18. stoljeća. Iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka treba spomenuti i dvije manje slike na drvenom nosiocu: „Krštenje Kristovo“ i „Oplakivanje Krista“, nepoznatoga autora iz 16. stoljeća. Iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku izvedeni su radovi na tri slike različitoga tematskog prikaza: „Krajolik s dvije seljanke“ Adolfa Waldingera, datirane oko 1870. godine, „Krajolik s potokom i kolibom“ Huga Conrada Hötzendorfa iz 1855. godine te „Bogorodica s Djetetom“, djelo nepoznatoga slikara izrađeno prema predlošku Sebastiana Conce nastalo sredinom 18. stoljeća.

Osijek, Muzej likovnih umjetnosti. Nepoznati slikar, „Bogorodica s Djetetom“, 18. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Osijek, Muzej likovnih umjetnosti. Nepoznati slikar, „Bogorodica s Djetetom“, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Odjel za namještaj i drvene konstrukcije

Na Odjelu za namještaj i drvene konstrukcije u Zagrebu zaposleno je devet djelatnika, od kojih četvero djeluje u sklopu Stolarske radionice. U 2024. godini realizirani su konzervatorsko-restauratorski radovi na pet programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Među programima konzervatorsko-restauratorskih radova u 2024. godini treba izdvojiti nastavak radova na korskoj klupi iz franjevačke crkve u Klanjcu iz druge četvrtine 18. stoljeća. Korska klupa, postavljena uz istočni zid svetišta, čini stilsku cjelinu s dva ormara u sakristiji crkve. Podijeljena je na sedam sjedala i pripadajuća klecala s konkavno-konveksnom, bogato intarziranom prednjom plohom. Vrhunski izvedene intarzije s prepletom lisnatih vitica i motivima školjke koje uokviruje lomljena, isprepletena vrpca (*Bandelwerk*) prate zakrivljenost plohe klecala. Intarzije razdjeljuju vertikalni, također zakrivljeni pilastri. Intarzirana korska klupa važan je dio vrijednog mobilijara klanječke franjevačke crkve te vrstan primjer baroknog, bogato intarziranog crkvenog namještaja srodnog istovremenim južnoaustrijskim primjercima. Na korskoj klupi izvedeni su radovi stolarske sanacije i zamijenjeni dijelovi poledine sjedala. Izrađene su rekonstrukcije nedostajućih profilacija. Na sjedalima su izvedene sve konzervatorsko-restauratorske faze radova, osim postavljanja završnog laka i voska koje slijedi nakon završetka svih radova. Klecalo ima brojna oštećenja u sloju intarzija i nedostaju mnogi izvorni dijelovi pa je u tijeku zahtjevno rekonstruiranje minucioznih intarziranih dekoracija.

(lijevo)
Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, korska klupa, druga četvrtina 18. stoljeća. Stanje tijekom radova, rekonstrukcija orahovinom na unutarnjoj strani desnog bočnog panela. Snimka: K. Gavrilica, 2024.

(dolje)
Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, korska klupa, druga četvrtina 18. stoljeća. Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović, 2023.

Započeti su i radovi na vjerničkim klupama iz crkve sv. Katarine Aleksandrijske u Zagrebu. Klupe broda su najstariji očuvani predmeti crkvenog namještaja u crkvi sv. Katarine, a potječu iz vremena obnove nakon požara 1674. godine. Rektor Mihael Škrlec sklopio je 1675. godine ugovor sa stolarima Ursusom Mayrom i Blasiusom Jöchom za izradu klupa koje kvalitetom ne zaostaju za ostalim ranobaroknim drvorezbarskim djelima kojima je crkva u to vrijeme bila opremljena. Dekorirane su ornamentom hrskavice, perforiranim letvicama, volutama s bobicama i motivom školjke. Crkva sv. Katarine Aleksandrijske teško je stradala u potresu 2020. godine, pa tako i dio klupa koje su već bile restaurirane početkom 1990-ih godina. Najveća su oštećenja pretrpjele dvije prve klupe najbliže svetištu, na kojima su odlomljeni dijelovi konstrukcije i otpale rezbarije. Na ostalim su klupama bila vidljiva manja mehanička oštećenja. Sve su površine bile prekrivene slojevima prašine i čestica otpale žbuke. U 2024. godini izvedeni su radovi stolarske sanacije prednje klupe. Sakupljeni su i spojeni otpali i razlomljeni dijelovi hrskavičnih rezbarija. Sa svih je površina uklonjen nitrocelulozni lak te su izvedene rekonstrukcije prednjih panela, profilacija i rezbarija.

Tijekom 2024. godine evidentirano je stanje i provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na istarskom crkvenom namještaju iz 17. i 18. stoljeća. Pregledane su korske klupe i sakristijski ormari u župnoj crkvi Blažene Djevice Marije u Gračišću, crkvi sv. Vida, Modesta i Kresencija u Pićanu te u crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije u Plominu. Uzeti su uzorci za analizu vrsta drva, bojenih slojeva i lakova. Za najoštećenije umjetnine u plominskoj crkvi predloženi su radovi preventivnog konzerviranja.

Dugogodišnja uspješna suradnja s Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka nastavljena je radovima na šestoj rezbarenj klupi s početka 20. stoljeća, posljednjoj iz iste zbirke u stalnom postavu Muzeja. Bivša Guvernerova palača, u kojoj je Muzej smješten od 1948. godine, historicističko je zdanje čija je gradnja trajala od 1893. do 1896. godine, a njezino projektiranje i nadzor bili su povjereni Alajosu Hauszmannu. U isto je vrijeme u Mađarskoj napravljen i namještaj za uređenje palače. *Cassapanca* (kombinacija škrinje i klupe s postranim naslonima za ruke) rađena je u renesansnom duhu. Donja prednja strana ukrašena je kompozicijom izvedenom u visokom reljefu. U sredini je medaljon s lavljom glavom, s objiju strana flankiran motivom ribe dugačkog repa u akantusovu lišću i trozupcem ukrašenim vrpcom. Donji dio je s gornjim povezan rukonaslonima ukrašenima orlovima skupljenih krila. Naslon je rađen u visokom reljefu na proboj. Ploča naslona je razvedena volutama s akantusovim lišćem s izdignutim središnjim dijelom na kojem stoji bjeloglavi sup raširenih krila. U središnjem dijelu nalaze se anđeli raširenih krila koji pridržavaju štit i krunu i stoje na bazama s volutama koje povezuje bogata girlanda. S njihove lijeve i desne strane su štitovi s kacigom i oružjem. Donja je zona ukrašena motivom vrpce. Klupa je zatečena konstrukcijski stabilno, no bilo je vidljivo više horizontalnih i vertikalnih raspuklina te su nedostajali mnogi dijelovi rezbarije. Površina je potamnjela od slojeva nečistoća i lak je izbljedio. Na dijelovima lednog rezbarenog naslona trebalo je izvesti natapanje konstrukcije konsolidantom da bi se učvrstilo drvo. Nakon toga izvedena je stolarska sanacija. Uklonjeni su slojevi nečistoća sa svih površina i stanjen je sloj potamnjelog laka. Brojne rekonstrukcije nedostajućih dijelova rezbarija i profilacija izvedene su u drvu hrasta prema izvorniku. Zatvorena su površinska oštećenja, izveden je retuš te su naneseni slojevi laka.

Početkom 2024. iz Gradskog muzeja Varaždin preuzet je kabinetski ormar s početka 17. stoljeća. Ormar s je izrađen od kombinacije različitih vrsta listića i četinjaka, s ebaniziranim profilacijama i bočnim intarzijama. Četiri kutne profilirane orahove noge nose profiliranu bazu širu od središnjega korpusa. Pripada tipu ormara s dvokraknim, s unutarnje strane oslikanim vratnicama koje zatvara osam ladica: po tri ladice s objiju strana, zatim visoka ladica s oslikanom frontom i lučno rezbarenim okvirom (koja čini središnji dio) i ladica koja je jednaka bočnima (a nalazi se iznad visoke ladice). Na njoj je očuvan viseći metalni okov, dok su na ostalima drveni tokareni prihvat. Iznad vratnica je profilacija te šira kaseta s dvodijelnim poklopcem rubno ukrašenim rezbarenim ornamentom tipa ovula i strelice. Bočne strane ormara s intarzirane središnjim motivom ruže vjetrova, a u svakom kutu je intarzijom izvedena četvrtina florealnog motiva. Okovi šarki i brava izvedeni su od cizeliranog željeza. Oslici na vratnicama protežu se i preko okova, a prikazuju ženske alegorijske ili mitološke figure uokvirene voćnim vijencima. Lik na lijevim vratnicama drži rog obilja, a desni je prikazan s palminom granom. Na prednjoj fronti veće ladice prikazana je tema iz grčke mitologije, susret Dijane (Artemide) i lovca Akteona, kojega je boginja kaznila jer ju je potajice promatrao pri kupanju, pretvorivši ga u jelena kojega su potom rastrgali njegovi vlastiti psi. Prizor je nastao prema predlošku njemačkoga slikara i gravera Georga Pencza iz 1533. godine. Tijekom 2024.

godine provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Otvorene su sonde i izdvojeni uzorci za analizu bojenih slojeva, laka i vrsta drva. Umjetnina je snimljena tehnikama infracrvene reflektografije i ultraljubičaste fluorescencije da bi se ustanovilo stanje bojenih slojeva i laka te rekonstrukcije. Na snimkama tehnikama ICR i UVF vidljive su brojne rekonstrukcije voskom i kompozitnim kitovima te oštećenja drvenog nosioca, kao i bojenog te slikanog sloja. Vizualnim pregledom kabineta ustanovljeno je da su mnogi konstruktivni dijelovi ladica promijenjeni te su ladice iznutra obložene svjetloplavim papirom koji je zatečen u lošem stanju, mjestimično rastrgan i pun nečistoća. Nakon provedenih istraživanja, izvode se radovi uklanjanja naknadnih intervencija te slojeva nečistoća s površine ladica i oslika na vratima i središnjoj ladici.

Varaždin, Gradski muzej Varaždin. Nepoznati autor, oslikani kabinetski ormarić (GMV 94980), početak 17. stoljeća. Stanje prije i tijekom radova u vidljivom i blizu infracrvenom spektru. Snimke: K. Gavrilica, 2024.

Na kraju treba spomenuti početak radova na dva jednako oblikovana drvena polikromirana svijećnjaka, čija datacija seže u početak druge polovice 18. stoljeća. Svijećnjaci su dio crkveno-umjetničke zbirke Muzeja srpske pravoslavne crkve u Zagrebu. Funkcija im je sakralna i vjerojatno su pripadali liturgijskom namještaju veće ili važnije pravoslavne crkve. Konzervatorsko-restauratorski radovi su u početnoj fazi obuhvatili dezinsekciju anoksičnom metodom radi zaustavljanja djelovanja drvotočaca, zatim konsolidaciju drvenog nosioca te slikanog sloja, uklanjanje površinske nečistoće i voska, koji je (otapajući se) kapao po slikanoj površini. Uzeti su uzorci te je provedena laboratorijska analiza da bi se odredili povijesni slojevi i njihov kemijski sastav, što će dati smjer za nastavak radova na slikanoj površini.

U sklopu Odjela djeluje Stolarska radionica koja kontinuirano sudjeluje u mnogim programima konzerviranja i restauriranja pokretnih kulturnih dobara. U njoj se rade strukturne sanacije drvenih konstrukcija, drvorezbarski radovi te složene montaže oltara i slika. Stolarski se učvršćuju i prilagođavaju ukrasni okviri za slike konzervirane i restaurirane na odjelima za štafelajno slikarstvo.

Odjel za tekstil, papir i kožu

Odjel za tekstil, papir i kožu sastoji se od Odsjeka za papir i kožu i Odsjeka za tekstil. Na Odjelu je zaposleno 15 stručnih djelatnika koji su u 2024. godini izveli konzervatorsko-restauratorske radove na 22 programa financirana sredstvima osnivača. Programima su obuhvaćeni radovi na 92 kulturna dobra različite vrste i namjene, od kojih se ističu tapiserije i crteži velikih dimenzija, liturgijska ruha različite provenijencije i datacije, brojne grafike i crteži.

U 2024. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na vrijednim tapiserijama velikih dimenzija iz ciklusa „Mjeseci u godini” u vlasništvu Zagrebačke nadbiskupije. Šest tapiserija, od kojih je sačuvano pet, izrađeno je 1710. godine u radionici Charlesa Mittéa, dvorskoga tkalca lotarinških vojvoda u Nancyju, prema nacrtima bolonjskoga umjetnika Francesca Gallija Bibiene. U Zagreb su pristigle kao dar carice Marije Terezije biskupu Franji Thauszyju sredinom 18. stoljeća. Dovršeni su višegodišnji opsežni radovi na tapiseriji „Rujan – listopad“, a započeti na tapiseriji „Studen – prosinac“. Dugogodišnja uspješna suradnja sa Zagrebačkom nadbiskupijom nastavila se i radovima na vrijednom liturgijskom ruhu, od kojega su 2024. godine konzervirani i restaurirani bogato vezena bursa, velum i dalmatika, koji su vjerojatno rad lokalne radionice iz 17. stoljeća.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica. Lokalna radionica (?), dalmatika (T-212/B), kraj 17. stoljeća. Stanje prije radova. Snimka: K. Gavrilica, 2023.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica. Radionica Charlesa Mitéa, tapiserija „Rujan – listopad“ (T-229), (1710.). Stanje prije radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2022.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica. Radionica Charlesa Mittéa, tapiserija „Rujan – listopad“ (T-229), (1710.). Stanje nakon radova. Snimka: I. Lulić, 2024.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica. Lokalna radionica (?), bursa (T-259/1), kraj 17. stoljeća. Stanje prije i nakon radova: Snimke: K. Gavrilica, 2023., I. Marinković, 2024.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na vrijednom liturgijskom kompletu i kazuli iz župne crkve sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile u Lanišću. Kazula datirana u 17. i 18. stoljeće pripadala je kardinalu Pietru Basadonneu (1617. – 1684.), dok je komplet liturgijskoga ruha talijanske provenijencije datiran u 16. stoljeće. U 2024. godini na kazuli i kompletu liturgijskoga ruha izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi koji su obuhvatili kemijsku analizu materijala, suho čišćenje, ravnanje tkanina te pripremu podložnih tkanina, nakon čega je izveden postupak zatvaranja oštećenja tkanina i metalnih niti. S glavne tkanine veluma, kazule i stole uklonjen je vosak.

U 2024. godini provedena je evidencija ukupnog liturgijskog ruha iz župne crkve sv. Blaža u Vodnjanu, datiranog od 16. do 20. stoljeća, uglavnom talijanske provenijencije. Ruho je pohranjeno u drvenim komodama u samoj crkvi te u drvenim ladicama sakristijskoga ormara zajedno s drugim metalnim i papirnatim liturgijskim priborom i ruhom koje je u upotrebi.

Valja spomenuti i cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na kazuli kao dijelu vrijednoga inventara misnog ruha iz franjevačkoga samostana i crkve Sv. Križa u Osijeku, koja je datirana u 16. stoljeće i talijanske je provenijencije. Ističe se kao primjer povijesnoga tekstila izrađenog od vrijednog damasta tzv. *a cammini* uzorka koji se sastoji od niza stiliziranih rozeta vodoravnog usmjerenja s cvijetom čkalja ili šipkom te rastvorenim češerima između rozeta.

U 2024. godini provedena su strukturna i laboratorijska istraživanja na dva fragmenta arheološkoga tekstila s metalnim nitima pronađena na lokalitetu Stari grad Kaptol nedaleko od Požege, u zidnoj grobnici koja je, prema pronađenim ostacima, bila u funkciji od 13. do 16. stoljeća.

Nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na predoltarniku iz katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Krku. Provedena je kemijska analiza vlakana te su uklonjene neprimjerene povijesne intervencije s glavne tkanine i podstave. Izvedeno je suho čišćenje te su mokrim postupkom glavna i podstavna tkanina očišćene na niskotlačnom stolu. U tijeku je podlaganje i šivanje oštećenja na glavnoj tkanini.

Uspješna suradnja s Eparhijom dalmatinskom u Šibeniku nastavljena je cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima na stiharu i oraru ruske provenijencije iz prve polovice 19. stoljeća.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su i na vrijednom liturgijskom kompletu, odnosno kazuli i manipulu te pluvijalu iz župne crkve i samostana sv. Nikole (Muster) u Komiži. Riječ je o predmetima talijanske provenijencije, datiranim u 18. i 19. stoljeće, složene tehnike izrade i dekorativne motivike karakteristične za desetljeća neposredno nakon sredine 18. stoljeća i omiljene u talijanskim tkalačkim radionicama. Od radova na

liturgijskom ruhu svakako je važno istaknuti cjelovite radove na stoli, bursi i manipulu, koji su dio liturgijskoga kompleta iz benediktinskoga samostana sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna opata u Hvaru iz 18. stoljeća te konzervatorsko-restauratorske radove na kazuli iz katedrale sv. Lovre u Trogiru iz 18. stoljeća.

Na kraju treba spomenuti konzervatorsko-restauratorske radove na baroknom predoltarniku iz zbirke franjevačkoga samostana u Imotskom, na kojem su provedena istraživanja, uzorkovanja i analiza metalnih niti te su izrađene mikrobiološke analize brisa i unutarnjeg zraka. Nastavljen je dugotrajan i zahtjevan postupak dubinskog uklanjanja plijesni i nečistoća medicinskim usisavačem.

U 2024. godini završeni su zahtjevni konzervatorsko-restauratorski radovi na crtežu velikih dimenzija „Isus tjera trgovce iz hrama“ iz 1873. godine autora Alexandra Maximiliana Seitz, jednoga od najvažnijih predstavnika nazarenskoga slikarskog pokreta te su započeti konzervatorsko-restauratorski radovi na crtežu Ludwiga Seitz „Opći potop“, također iz 1873. godine, u vlasništvu Đakovačko-osječke nadbiskupije. Crtež „Isus tjera trgovce iz hrama“ sastoji se od 66 araka na kojima su radovi izvedeni na svakom arku zasebno. Svi zatečeni neprimjereni restauratorski zahvati, poput zapuna i nadoknada su uklonjeni, a svaki drugi spojeni arak zatečen s naborima je odvojen. Nadomještanje nedostajućega papirnato nosioca na većim dijelovima izvedeno je japanskim papirom odgovarajuće gramature, dok su manje rupice i poderotine zapunjene pulpom japanskog papira. Manje zone retuširane su suhim pastelom, dok su veće zone novoga papirnato nosioca tonirane u odgovarajući ton. Na crtežu „Opći potop“ radovi su počeli uklanjanjem zaštite s lica umjetnine te razdvajanjem na četiri uzdužne trake koje su pohranjene u beskiselinski papir i široko namotane, da bi se što manje presavijale prije nastavka radova.

Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija. Alexander Maximilian Seitz, „Isus tjera trgovce iz hrama“, 1873. godina. Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2021., 2024.

Višegodišnja uspješna suradnja s muzejskim ustanovama u Osijeku, Sisku, Varaždinu, Vukovaru i Zagrebu rezultirala je cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima na velikom broju umjetnina na papirnatom nosiocu, od čega vrijedi istaknuti radove na devet crteža Adolfa Waldingera i Huga Conrada von Hötendorfa koji se ubrajaju u najvažnije hrvatske umjetnike 19. stoljeća, te na 11 crteža Ivana Antolčića iz Gradskoga muzeja Sisak.

Sisak, Gradski muzej Sisak. Ivan Antolčić, bez naslova (SIK-41234), 20. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, 2024.

Varaždin, Gradski muzej Varaždin. James Gillray, „More pigs than teats - or - the new litter of hungry grunTERS, sucking John-Bulls-old-sow to death”, 1806. godina. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, J. Škudar, 2024.

Služba za odjele izvan Zagreba 1

Restauratorski odjel Ludbreg

Na Restauratorskom odjelu Ludbreg zaposleno je deset djelatnika, koji su u 2024. godini realizirali deset programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

Završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na propovjedaonici crkve sv. Jeronima u Štrigovi koja pripada vrijednom i jedinstvenom baroknom inventaru crkve iz druge polovice 18. stoljeća koji zajedno sa zidnim slikama tvori skladnu unutrašnjost te crkve.

Razlog uvrštavanja propovjedaonice u programsku djelatnost Hrvatskog restauratorskog zavoda bilo je loše stanje njezine konstrukcije. Konzervatorsko-restauratorski radovi na propovjedaonici počeli su 2021. godine demontažom, dezinfekcijom i stolarskom sanacijom, nakon čega je s profilacija, aplikacija i draperija skulptura uklonjen sloj preslika te je prezentirana pozlata na polimentu. Nedostajući dijelovi drvenog nosioca rekonstruirani su prema izvorniku, zapunjena su oštećenja kredno-tutkalne podloge na balkonu i baldahinu propovjedaonice te pripadajućim aplikacijama i izveden je završni retuš. Montaža propovjedaonice na izvornu poziciju u crkvi planirana je za 2025. godinu.

Štrigova, crkva sv. Jeronima. Nepoznati autor, propovjedaonica, 18. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Štrigova, crkva sv. Jeronima. Nepoznati autor, propovjedaonica, govornica, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Štrigova, crkva sv. Jeronima. Nepoznati autor, propovjedaonica, baldahin, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Štrigova, crkva sv. Jeronima. Nepoznati autor, propovjedaonica, glavice anđela s baldahina, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Započeti su konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnom oltaru sv. Antuna Padovanskog iz župne crkve sv. Marka evanđelista u Jakuševcu. Oltar je dio vrijednog inventara iz 17. stoljeća kojem još pripadaju glavni oltar te bočni oltar Sv. Trojstva, koji je konzerviran i restauriran te vraćen u crkvu 2023. godine. Na oltaru sv. Antuna Padovanskog tijekom 2024. godine provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja te je izrađena fotografska i grafička dokumentacija. Na oltaru je otvoreno ukupno 20 sondi kojima se utvrdio broj, redoslijed i očuvanost slikanih slojeva. Stratigrafskom analizom utvrđeno je da je oltar dvaput preslikan, u 19. i 20. stoljeću. S obzirom na visok stupanj očuvanosti izvorne polikromije sa šareno oslikanim imitacijama mramornih površina, pozlate i posrebrenja s lazurama iz 17. stoljeća, odlučeno je da će se ukloniti svi naknadni slojevi do izvornika.

Jakuševac, crkva sv. Marka evanđelista. Oltar sv. Antuna Padovanskog, 17. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

U 2024. godini počela su konzervatorsko-restauratorska istraživanja drvenog polikromiranog inventara iz franjevačkoga samostana i crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu. Obavljena su istraživanja bočnog oltara Majke Božje Škapularske te pregled stanja nosive konstrukcije i slikanih slojeva. Istraživanjima je obuhvaćeno sondiranje slikanog sloja *in situ*, analiza stratigrafije slikanih slojeva te analiza veziva i pigmenata. Na oltaru je otvoreno 47 sondi kemijskim i mehaničkim putem da se utvrdi izgled i očuvanost površinskih slojeva. U sondama je zatečena visoka očuvanost izvornih slojeva oslika, pozlate i posrebrjenja s lazurama te je utvrđena mogućnost uklanjanja svih preslika iz 19. stoljeća, bez oštećivanja izvornog sloja. Istraživanja su potvrdila prisutnost jedne povijesne intervencije koja datira iz 1892. godine, što je navedeno i u natpisu na kartuši iznad središnje niše.

U tijeku je izrada nacрта bočnoga oltara Majke Božje Škapularske. Pripremljena je fotografska dokumentacija i povijesnoumjetnička bilješka, koja će biti uvrštena u izvješće o istraživanjima s prijedlogom radova.

Varaždin, crkva sv. Ivana Krstitelja. Samostanska stolarska radionica, oltar Majke Božje Škapularske, 18. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

U sklopu Odsjeka za tekstil na misnici iz prve polovice 18. stoljeća (DM 261a) iz zbirke Bjelovarsko-križevačke biskupije završeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi kojima je obuhvaćeno mokro čišćenje dijelova poledine misnice na niskotlačnom stolu i ravnanje tkanina. Sanirana su oštećenja na glavnoj tkanini, podstavi, međupodstavi i tkanim ukrasnim trakama stražnje strane podlaganjem novih tkanina i šivanjem kombiniranim restauratorskim bodovima. Odvojeni sastavni dijelovi misnice spojeni su u cjelinu, a ukrasne trake vraćene su na izvorne pozicije. Izrađena je popuna za kutiju od beskiselninskog kartona za pohranu te fotografska i pisana dokumentacija o radovima. Misnica je vraćena vlasniku.

Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija. Misnica (DM 261a), prva polovica 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2020., G. Tomljenović, 2023.

Nastavljena je i dugogodišnja suradnja s Etnografskim muzejom Dubrovačkih muzeja u Dubrovniku; u 2024. godini nastavljeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na muškim prslucima „jačermama“ (DUM EM 3657 i 4799). Konzervatorsko-restauratorskim radovima obuhvaćena je izrada fotografske, grafičke i pisane dokumentacije stanja predmeta prije i tijekom radova, uzorkovanje tekstilnih i metalnih niti za kvalitativnu analizu, suhi postupak čišćenja, djelomično odvajanje dijelova predmeta, nabava novih tkanina za podlaganje na mjestima oštećenja te sanacija podstavne tkanine i ukrasnih traka na podstavi.

Dovršeni su također cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na misnici iz 19. stoljeća (RAČ 11) iz župne crkve Rođenja sv. Ivana Krstitelja u Račinovcima. Djelomično su odvojeni dijelovi predmeta te su odvojene niti zlatoveza konzervirane šivanjem za podlogu, a oštećenja traka i tkanina sanirana su podlaganjem novom tkaninom te šivanjem svilenim nitima. Uslijedilo je učvršćivanje otpuštenih spojeva i spajanje dijelova predmeta u cjelinu. Nabavljena je beskiselinska kutija i izrađene su popune za siguran prijevoz i pohranu predmeta. Nakon provedenih radova, primjereno pohranjena umjetnina vraćena je vlasniku.

Račinovci, župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja. Misnica (RAČ 11), 19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2023., I. Marinković, 2024.

U sklopu aktivnosti Tekstiloteke provedeno je preventivno konzerviranje i dodatna obrada na predmetima liturgijskoga tekstila iz župne crkve Sv. Trojstva u Ludbregu. Izvedeno je površinsko suho čišćenje tekstilnih predmeta, uklanjanje krutih mrlja od voska, mokro čišćenje prljavih zaštitnih ovratnika stola i misnica, ojačavanje oslabljenih šavova, imobilizacija izrazito oštećenih dijelova, vlaženje i ravnanje nabora i neravnina na tkaninama, trakama, čipkama i resama te ponovna pohrana predmeta u spremnike. Izrađena je grafička, pisana i fotografska dokumentacija o završenim radovima.

Obavljena je revizija predmeta liturgijskoga tekstila iz župne crkve sv. Kuzme i Damjana u Kuzmincu i iz kapele sv. Jelene u Kutnjaku, pohranjenih u Tekstiloteci kojom je obuhvaćen pregled, fotografiranje i valorizacija te izrada prijedloga za pravnu zaštitu najvrjednijega ruha.

U komori za dezinfekciju Restauratorskog odjela Ludbreg, uz umjetnine iz programske djelatnosti Zavoda, tretirani su muzejski predmeti iz zbirke Centra za kulturu i informiranje „Dragutin Novak“ u Ludbregu i Gliptoteke HAZU.

Restauratorski odjel Osijek

Na Restauratorskom odjelu Osijek zaposleno je petnaest djelatnika, koji su 2024. godine realizirali jedanaest programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača te su surađivali kao dio radne skupine na nekoliko programa koji se realiziraju na drugim odjelima Zavoda.

U osječkoj crkvi sv. Mihaela nakon obavljenih konzervatorsko-restauratorskih radova, dvije drvene skulpture anđela adoranata, skulptura sv. Ivana Krstitelja i dekorativni element s oltara sv. Ivana Nepomuka vraćeni su vlasniku te montirani na svoje izvorne pozicije.

Osijek, crkva sv. Mihaela arkandela. Nepoznati autor, oltar sv. Ivana Nepomuka, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Nastavljeni su višegodišnji konzervatorsko-restauratorski radovi na sakristijskom ormaru (18. stoljeće) iz franjevačke crkve Sv. Križa u Osijeku, a u istoj crkvi nastavljena su i arhitektonska snimanja zatečenog stanja inventara te je u 2024. godini izrađena arhitektonska snimka oltara sv. Antuna Padovanskog.

Tijekom 2024. godine obavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja na drvenom reljefu s prikazom Bogorodice s malim Isusom iz katedrale sv. Petra i Pavla u Đakovu. Reljef je demontiran sa zabata biskupskog trona, a na njegovo mjesto postavljena je reprodukcija. Obavljena je dezinfekcija drva te su prikupljeni uzorci slojeva laka i boje s pomoću kojih su izrađeni mikropresjeci slojeva za stratigrafsku analizu. Izvedeno je fotografsko snimanje reljefa u vidljivom spektru te ultraljubičastom fluorescencijom i infracrvenom reflektografijom. Pregledom mikropresjeka i snimki reljefa u različitim dijelovima spektra nisu nađeni tragovi starijih slojeva boje na temelju kojih bi se moglo rekonstruirati izvorno obojenje ni odrediti vrijeme nastanka reljefa pa je prikupljen uzorak drvenog nosioca za određivanje starosti drva s pomoću metode 14C-AMS. Nakon prikupljanja rezultata svih provedenih analiza, izradit će se elaborat o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima s prijedlogom radova.

Proveden je pregled, popis i dokumentiranje stanja drvene polikromirane skulpture, štafelajnih slika i liturgijskog tekstila smještenih u župnim crkvama, župnim dvorima i pripadajućim filijalama na području Donjomiholjačkog dekanata Đakovačko-osječke nadbiskupije. Osim crkava u Donjem Mihaljcu i Šljivoševcima, inventar nije zaštićen te je s nadležnim konzervatorima Ministarstva kulture i medija dogovorena zaštita ponajprije neohistoricističkog inventara crkve u Veliškovcima koji je kao cjelina vjerojatno izrađen prema projektu poznatoga hrvatskog arhitekta Josipa Vancaša, prema čijem je projektu i građena crkva 1902. godine. Osim te cjeline, vrijedne su i pojedinačne skulpture, uglavnom izrađene u različitim tirolskim radionicama, poput skulptura „Sv. Josip“ i „Immaculata“ iz crkve u Radikovcima.

Na oltaru sv. Franje iz franjevačke crkve Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu tijekom 2024. godine rekonstrukcijom pozlate dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama sv. Elizabete Ugarske i sv. Ljudevita. Skulpture s prikazom anđela i ukrasne rezbarije demontirane su s oltara te je na njima učvršćen nosilac i odignuti dijelovi polikromije, obavljena stolarska sanacija, uklonjen preslik te zapunjeno oštećenje u sloju nosioca i podloge. Na dvije skulpture s prikazom anđela na vrhu atike izveden je retuš inkarnata i kose te rekonstrukcija pozlate, posrebrjenja i lazura na srebru. Na oltarnoj arhitekturi u zoni atike i gređa počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi *in situ* kojima je obuhvaćena konstrukcijska sanacija, uklanjanje laka i preslika te zapunjavanje oštećenja u sloju nosioca i podloge.

Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, oltar sv. Franje Asiškog, skulptura s prikazom sv. Elizabete Ugarske (oko 1760.). Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, oltar sv. Franje Asiškog (oko 1760.). Stanje prije radova. Snimka: J. Kliska, 2021.

Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, oltar sv. Franje Asiškog (oko 1760.). Stanje tijekom radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

U 2024. godini započeti su i višegodišnji radovi na ikonostasu iz crkve sv. prvomučenika i arhidakona Stefana u Borovu. Izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na središnjim vratima, tijekom kojih je obavljena stolarska sanacija, učvršćivanje drvenog nosioca i slikanog sloja, uklanjanje preslika i laka, zapunjavanje oštećenja u sloju nosioca i podloge, rekonstrukcija pozlate i posrebrejenja, retuš i polaganje zaštitnog sloja laka. Na lijevim i desnim bočnim vratima ikonostasa učvršćeni su nestabilni dijelovi drvenog nosioca i slikanog sloja, obavljena je stolarska sanacija te je uklonjen preslik s poledine vrata.

Borovo, crkva sv. prvomučenika i arhidakona Stefana. J. Isailović stariji / G. Jezdimirović (?), ikonostas, desno bočno krilo središnjih vrata, druga polovica 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, I. Marinković, 2024.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja ikonostasa iz crkve Vaznesenja Gospodnjeg u Trpinji izrađena je arhitektonska snimka postojećega stanja i otvorene su 53 sonde na polikromiranim površinama te su uzeti i obrađeni uzorci laka, veziva i pigmenata. Istraživanjima je utvrđeno nekoliko povijesnih slojeva polikromije te manji preslici i popravci na ikonama. U tijeku je izrada nacрта oltara i elaborata o provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima s prijedlogom i smjernicama za cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove.

Također su započeta konzervatorsko-restauratorskih istraživanja inventara crkve sv. Mihaela u Drenovcima kojima su obuhvaćena dva bočna oltara: oltar Srca Isusova i oltar Srca Marijina. U sklopu programa izrađena je arhitektonska snimka postojećega stanja i sva popratna grafička dokumentacija. Otvoreno je 56 sonda na oltarima i 11 sonda na dvije pripadajuće skulpture te su uzeti i obrađeni uzorci laka, veziva i pigmenata. Elaborat o provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima s prijedlogom radova i smjernicama za cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove bit će dovršen 2025. godine nakon što se provedu istraživanja na ostatku inventara – glavnom oltaru i propovjedaonici.

U Istarskoj županiji realizirana su dva programa kojima su konzervirani i stolarski sanirani glavni oltar iz crkve Presvetog Trojstva u Brestu te glavni oltar crkve sv. Nikole u Senju. Uklonjena je prljavština, učvršćeni su slojevi podloge i boje, sanirani i konsolidirani sastavni elementi oltara te izrađeni nedostajući dijelovi ukrasnih profiliranih i rezbarenih letvica. Osim toga, na oltaru iz crkve u Brestu ispravljena je i učvršćena atika te je izrađen mehanizam za podizanje oltarne pale koja se u posebnim prigodama postavlja na retabl oltara, ispred niše. S oltarne pale uklonjen je sloj degradiranog laka i prljavštine, a potom su učvršćeni nestabilni dijelovi oslika. Očišćena je poledina slike te je slika ojačana lijepljenjem na novo platno, završno je lakirana, napeta na izvorni podokvir te nakon dovršetka radova montirana na novoizrađeni mehanizam za podizanje oltarne pale. Na oltaru iz crkve u Senju krila oltara koja su u jednoj od obnova oltara postavljena na trokutni zabat, vraćena su na izvorne pozicije, s lijeve i desne strane retabla.

Senj, crkva sv. Nikole. Nepoznati autor, oltar sv. Nikole, 17. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Brest, crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, oltar Presvetog Trojstva, 18. stoljeće. Stanje nakon radova s podignutom oltarnom palom. Snimka: I. Marinković, 2024.

Brest, crkva Presvetog Trojstva. Nepoznati autor, oltar Presvetog Trojstva, 18. stoljeće. Stanje nakon radova sa spuštenom oltarnom palom. Snimka: I. Marinković, 2024.

Restauratorski odjel Rijeka

Na Restauratorskom odjelu Rijeka zaposleno je četvero stručnih djelatnika, koji su u 2024. godini realizirali sedam programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

U radionici za štafelajno slikarstvo dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Sv. Margareta Kortonska“ s pripadajućim ukrasnim okvirom iz 18. stoljeća iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci. Slika je djelo bavarskoga baroknog slikara Johanna Lichtenreitera, čije se slikarstvo odlikuje naglašenim *chiaroscuro* i slobodno nanesenim potezima guste boje. Ikonografski motiv slike „Sv. Margareta Kortonska“, molitva svetice pred raspelom, ključan je prizor iz života franjevke trećoretkinje poznate po strogoj pokori i mističnim iskustvima vezanim uz Kristovu muku. Promicanje pobožnosti sv. Margarete počelo je ubrzo nakon njezine kanonizacije 1728. godine u Rimu, a njezin se kult proširio po habsburškim zemljama, zahvaljujući prije svega propovijedima franjevac. Na riječkoj je slici prikazana kako se, klečeći pred raspelom, s krunicom u sklopljenim rukama, obraća pogledom Otkupitelju. Slika je zatečena u lošem stanju, platneni nosilac je izgubio elastičnost te je bio prekriven slojem prašine i paučine. Na poleđini je bilo vidljivo šest neuredno zalijepljenih zakrpi različitih veličina i oblika, kojima su sanirana starija oštećenja te brojna mehanička oštećenja platnenog nosioca. Slikarska podloga i oslik nepovratno su izgubljeni na brojnim mjestima. Petina oslika bila je potpuno preslikana. Zatečeni je lak bio oksidiran i prekriven slojem prljavštine. Podokvir je bio neprimjeren, a drveni, rezbareni i pozlaćeni ukrasni okvir bio je crvotočan, posve preslikan, prekriven slojem prljavštine te mehanički oštećen na brojnim mjestima. Na slici i ukrasnom okviru izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi, čiji su rezultati iznijeli na vidjelo i nove podatke o naručitelju slike. Nakon uklanjanja preslika u donjem lijevom kutu slike otkriven je natpis iz kojega saznajemo da je na inicijativu svećenika Matije Kučića (u onovremenim dokumentima Kucich) u Rijeci 23. veljače 1755. godine osnovana Bratovština sv. Margarete Kortonske.

Rijeka, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, „Sv. Margareta Kortonska“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: I. Marinković, 2022., 2025.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na štafelajnim slikama na drvenim i platnenim nosiocima te drvenim polikromiranim oltarima i ukrasnim okvirima, valja istaknuti i nastavak programa izrade projekta mikroklimatske komore za oltarnu palu „Sacra conversazione“ iz crkve sv. Franje Asiškog u Krku. Taj se projekt izvodio u suradnji s kolegama sa zagrebačkih odjela. Slika „Sacra conversazione“ jedna je od najvećih renesansnih slika na drvu u našoj zemlji. Povijesnoumjetničke analize upućuju na autorstvo radionice Bernardina Licinija, slikara bergamskog porijekla, djelatnog u Veneciji u prvoj polovici 16. stoljeća. Unutar njegova opusa, krčka slika iz 1531. godine jedna je od triju sačuvanih oltarnih pala velikoga formata naslikanih na drvu. S obzirom na to da se ukupna težina mikroklimatske komore i oltarne pale procjenjuje na 1500 kg, tijekom 2024. godine izvedena je analiza konstrukcije zidane niše u odnosu na izmijenjeno opterećenje. Također je demontiran ukrasni okvir oltarne pale te je na njemu provedena plinska dezinfekcija. Konzervatorsko-restauratorski radovi na ukrasnom drvenom okviru obuhvatili su čišćenje, uklanjanje bronce, spajanje i učvršćivanje odvojenih dijelova ukrasne rezbarije, izradu rekonstrukcija nedostajućih dijelova, zapunjavanje ksilofagnih rupica, slikarski retuš i pozlatu. Nakon završetka radova, ukrasni okvir je vraćen vlasniku i montiran na svoju izvornu poziciju u crkvi. Nastavljeno je mjerenje mikroklimatskih vrijednosti na lokaciji. Dovođenje radova i povrat oltarne pale planirani su za 2025. godinu.

Nastavljeni su radovi na slikama na dasci „Sv. Ana Trojna” i „Sv. Ivan evanđelist”, datirane u 15./16. stoljeće iz župnoga ureda u Cresu. Riječ je o ostvarenju domaćega majstora koji se ugleda na ranorenesansno slikarstvo Venecije.

Nastavljeni su i radovi na oltarnoj slici „Vizija sv. Antuna Padovanskog” iz 18. stoljeća iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci. Slika „Vizija sv. Antuna Padovanskog” smještena je na trećem lijevom bočnom oltaru, a prikazuje sveca prepoznatljivog po franjevačkom habitu kako kleči pred Bogorodicom s Djetetom u naručju.

Također su nastavljeni radovi na oltarnoj slici „Sv. Ana” iz 18. stoljeća iz crkve sv. Jeronima u samostanu sv. Jeronima u Rijeci. Slika je pripisana nevelikom opusu Gaspara Dizianija i datirana u vrijeme obnove i produženja nekadašnje augustinske crkve šezdesetih godina 18. stoljeća. Riječ je o kvalitetnom djelu, zanimljivom ne samo u umjetničkoj i povijesno-kulturnoj baštini grada Rijeke nego i u hrvatskoj slikarskoj baštini 18. stoljeća. Izvedeno je ravnanje platnenog nosioca, reintegracija nosioca te podljepljivanje slikanih slojeva. Slika je podložena novim platnom i montirana na novi podokvir. Na oštećenim dijelovima rekonstruirana je slikarska podloga, a na mjestima oštećenja slikanog sloja nanesen je podložni retuš.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na velikim drvenim oltarima iz Belgrada i Vrbnika. Na glavnom oltaru Uznesenja Marijina iz istoimene župne crkve u Vrbniku nastavljeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim krilima. Oltar je posvećen 1600. godine, a pozlaćen 1601. i 1652. godine, o čemu svjedoči natpis na postamentu lijevog stupa predele, otkriven tijekom uklanjanja preslika 2015. godine. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2012. godine i izvode se u fazama zbog složene konstrukcije i dimenzija oltara. Središnji dio oltara je restauriran i montiran na izvornu poziciju 2019. godine, a od 2020. godine nastavljeni su radovi na bočnim krilima oltara. U 2024. godini uslijedio je nastavak radova na bočnim krilima oltara u suradnji s kolegama s odjela u Ludbregu i Osijeku.

Također su nastavljeni radovi na glavnom oltaru Majke Božje Snježne iz kapele Majke Božje Snježne u Belgradu. Oltar datiran u 18. stoljeće djelo je vinodolske drvorezbarske radionice koja je od početka 18. do 19. stoljeća izrađivala oltare.

Restauratorski odjel Vodnjan – Juršići

Na Restauratorskom odjelu Vodnjan – Juršići do kraja rujna 2024. godine bilo je zaposleno šestero stručnih djelatnika, koji su u 2024. godini realizirali dvanaest programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača. Od listopada je na Odjelu zaposleno petero djelatnika.

U radionici za štafelajno slikarstvo dovršeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama „Navještenje“ (18. stoljeće) iz samostana sv. Franje Asiškog u Rovinju te na slici „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Kuzmom i Damjanom“ iz crkve sv. Nikole u Senju (17. stoljeće).

Na slici „Navještenje“ iz samostana sv. Franje Asiškog u Rovinju u 2024. godini izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi, a obuhvatili su uklanjanje prljavštine, potamnjelog laka i mjestimičnih preslika te drugih neprikladnih materijala iz prijašnjih intervencija. Učvršćeni su slojevi podloge i boje te su oštećenja platnenog nosioca zapunjena umetcima od lanenog platna. Zatečeni ukrasni okvir zamijenjen je novim, izrađenim od jednostavnih letvica istovjetne profilacije te je premazan močilom i lakiran toniranim transparentnim lakom. Slika je zalijepljena na novo platno i rekonstruirani su nedostajući dijelovi slikarske podloge, nakon čega je slika napeta na novi podokvir. Izvedeni su podložni i završni retuš i završno lakiranje, zatim je slika montirana unutar novoizrađenog ukrasnog okvira. Povrat slike u samostan planiran je u siječnju 2025. godine.

Rovinj, samostan sv. Franje Asiškog. Nepoznati autor, „Navještenje“, 18. stoljeće. Stanje tijekom i nakon radova. Snimke: I. Marinković, 2024., S. Šarić, 2025.

Na slici „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Kuzmom i Damjanom“ iz crkve sv. Nikole u Senju u 2024. godini dovršeno je uklanjanje starog potamnjelog laka s vezanom nečistoćom i učvršćeni su slojevi podloge i boje. Oštećenja platnenog nosioca zapunjena su umetcima od lanenog platna te je slika zalijepljena na novo platno. Rekonstruirana je nedostajuća slikarska podloga te je slika napeta na novoizrađeni klinasti podokvir. Izvedeni su podložni i završni retuš te višekratno lakiranje. Slika je s poledine zaštićena paropropusnom folijom te vraćena vlasniku i montirana na izvornu poziciju unutar niše oltara sv. Nikole.

Na slici „Bogorodica s Djetetom na prijestolju, sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“ (17. stoljeće) iz crkve sv. Petra i Pavla u Kršetama nastavljeno je s uklanjanjem preslika. Zbog iznimno osjetljivog i nestabilnog stanja gradbenih slojeva umjetnine, radovi su se provodili postupno i s oprezom. U 2024. godini većim dijelom je uklonjen preslik s inkarnata lica svetica i djeteta Isusa te su se počeli uklanjati preslici s Bogorodičina lica. U 2024. godini preuzeto je drveno polikromirano svetohranište koje se nalazilo na kamenoj menzi oltara ispred slike „Bogorodica s Djetetom na prijestolju, sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“. Na svetohraništu je obavljena dezinfekcija te su potom provedena laboratorijska i konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Učvršćen je polikromirani sloj, konsolidiran je drveni nosilac, obavljeno je stolarsko učvršćivanje olabavljenih dijelova i novih rekonstrukcija gubitaka u sloju nosioca. Uklonjena je površinska i vezana nečistoća te potamnjeni lak. Rekonstruirana je podloga na mjestima oštećenja, a u tijeku je izvođenje završnog retuša.

Senj, crkva sv. Nikole, oltar sv. Nikole. Nepoznati autor, „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Kuzmom i Damjanom“, 17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2021., I. Marinković, 2024.

Kršete, župna crkva sv. Petra i Pavla. Nepoznati autor, svetohranište s bočnog oltara. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2024., I. Marinković, 2024.

Na slici „Portret kanonika Giuseppea Fabrettija“ i ukrasnom okviru iz samostana sv. Franje Asiškog iz Rovinja u 2024. godini počeli su cjeloviti konzervatorsko restauratorski radovi. Slika je snimljena u vidljivom dijelu spektra i tehnikom ultraljubičaste fluorescencije te je izrađen rendgenogram. Obavljena su laboratorijska, konzervatorsko-restauratorska i povijesnoumjetnička istraživanja. Na osnovi rezultata istraživanja određen je tijek konzervatorsko-restauratorskih radova. S lica i poledine slike uklonjena je površinska prljavština i površinska gljivična infekcija. U tijeku je uklanjanje neodgovarajućih prethodnih intervencija, slojeva oksidiranih lakova, parcijalnih preslika, diskoloriranog retuša i slojeva kita koji prekrivaju izvorni oslik. Tijekom uklanjanja slojeva prethodnih intervencija, na mjestima većih oštećenja oslika odjeće, uočen je sloj podslika koji se može protumačiti kao slikarev *pentimento*. Za sliku je izrađen novi drveni podokvir, a na ukrasnom okviru izvedena je fumigacija u reduciranom balonu. Nastavak radova planira se za 2025. godinu.

Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog. Nepoznati autor, „Portret kanonika Giuseppea Fabrettija“ (1763.). Stanje tijekom radova. Snimka: I. Marinković, 2024., radiografija: G. Tomljenović, 2024.

U 2024. godini slike „Sv. Bonaventura“, „Sv. Bernardin Sijenski“ i „Sv. Petar Alkantarski“, iz ljetnog refektorija samostana trsatskih franjevaca iz 1705. godine, bile su demontirane i transportirane u radionički prostor bez pripadajućih ukrasnih okvira. Na sve tri slike obavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja kojima je obuhvaćeno povijesnoumjetničko istraživanje, izrada fotografske dokumentacije u vidljivom dijelu spektra te snimanja infracrvenom reflektografijom i ultraljubičastom fluorescencijom. Izvedena su i laboratorijska i konzervatorsko-restauratorska istraživanja. Prema rezultatima istraživanja planiran je nastavak radova u fazama. Na slici „Sv. Bonaventura“ počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi. U tijeku je uklanjanje slojeva oksidiranog laka i vezane prljavštine. Slika će se odvojiti od drvenog podokvira te će početi mehaničko uklanjanje poledinske prljavštine i zatečenih zakrpa. Izrađena je reprodukcija slike u mjerilu 1 : 1 na pjenastoj beskiselinjskoj ploči (*Kapafix*), koja je montirana s izvornim ukrasnim okvirom na izvornu poziciju u refektoriju.

Slike „Sv. Bernardin Sijenski“ i „Sv. Petar Alkantarski“ vraćene su na izvorne pozicije u refektorij samostana te će se preuzeti i uvrstiti u konzervatorsko-restauratorske radove u 2025. godini.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu djelomično su završeni konzervatorsko-restauratorski radovi *in situ* na kućištu orgulja iz župne crkve sv. Jurja i sv. Eufemije u Rovinju.

U 2024. godini uzeti su uzorci slikanih slojeva za izradu mikropresjeka i stratigrafsku analizu slojeva te je otvoreno više sonde na osliku. Ustanovljeno je da su polikromirani dijelovi kućišta orgulja oslikani različitim tonovima bijele, sive, žute i smeđe boje (imitacija mramora), koji su najvjerojatnije izvorni, dok su izvorno pozlaćeni kapiteli i baze stupova preslikani brončanom bojom. Brončani preslik zastupljen je i na ostalim dijelovima ukrasne rezbarije. Kućište je preslikano, a zadnji sloj polikromije prekriven je požutjelim slojem laka. Laboratorijskom analizom uzorka drva preuzetog s lijevog kapitela ustanovljeno je da se radi o drvu roda meki bor (*Pinus spp. L.*), dok su profilirane letve na zabatu i desni ornament u obliku stilizirane školjke izrađeni od drva roda smreke (*Picea spp.*). Tijekom 2024. godine s kućišta orgulja uklonjena je površinska prljavština mehaničkim i kemijskim postupcima. Podlijepljeni su odignuti i rasušeni polikromirani slojevi te stolarski učvršćeni oslabljeni i odvojeni spojevi nosioca. Izrađena je snimka postojećega stanja kućišta orgulja. Ostali planirani završni radovi, koji uključuju izradu i montažu nedostajućih elemenata donjeg dijela kućišta te nanošenje kredne podloge i retuš na rekonstruiranim dijelovima drvenog nosioca, bit će obavljeni nakon montaže instrumenta.

Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije. Kućište orgulja, 18. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: S. Šarić, 2024.

Rovinj, župna crkva sv. Jurja i sv. Eufemije. Kućište orgulja, 18. stoljeće. Stanje prije radova. Snimka: L.J. Gamulin, 2024.

U 2024. godini na tri skulpture bez cjeline iz župne crkve sv. Kuzme i Damjana u Fažani izvedene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova rezbarija u lipovu drvu. Rekonstrukcije gubitaka krila i stopala izvedene su prema postojećem uzorku očuvanom na samim umjetninama, a manji ili veći gubici draperije te ostali gubici izrađeni su logičkim zatvaranjem forme. Nedostajući prsti anđela i desna podlaktica male skulpture, za koje nema podataka o prijašnjem izgledu, izvedeni su u plastelinu, kao podloga za stručnu raspravu. Skulpture su se do 1964. godine nalazile na segmentnom zabatu oltara Gospe od Krunice iz 16./17. stoljeća pa se razmatra mogućnost da se nakon završetka radova vrate na tu poziciju.

Fažana, župna crkva sv. Kuzme i Damjana. Nepoznati autor, tri skulpture bez cjeline, 17. stoljeće. Stanje desne skulpture tijekom radova. Snimka: G. Tomljenović, 2024.

Fažana, župna crkva sv. Kuzme i Damjana. Nepoznati autor, tri skulpture bez cjeline, 17. stoljeće. Detalj, stanje tijekom radova. Snimka: G. Tomljenović, 2024.

U 2024. godini u sklopu programa konzervatorsko-restauratorskih radova na reljefu „Bogorodica s Djetetom i sv. Veronikom“ iz crkve sv. Marije Snježne u Čepiću, izrađen je elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koji će u 2025. godini biti upotpunjen planiranim povijesno-umjetničkim istraživanjima.

Na postolju procesijske skulpture „Bogorodica s Djetetom“ s postoljem i haljinama (17. stoljeće?) iz crkve sv. Jurja u Sovinjaku u 2024. godini obavljena je konstruktivna sanacija, uklonjeni su ostaci preslika te rekonstruirani gubici drvenog nosioca. Drveni nosilac postolja pripremljen je za rekonstrukciju kredne podloge koja će se dovršiti tijekom 2025. godine. Na skulpturi Bogorodice s Djetetom obavljena je dezinfekcija, nakon koje su podlijepljeni slojevi polikromije. Izvedena je stolarska sanacija olabavljenih i rasušanih spojeva odvajanjem dijelova po spoju te ponovnim spajanjem. Uklonjen je veći dio metalnih čavala, a odvojeni dijelovi ponovo su spojeni drvenim pričvrstnicama i ljepilom, dok su ekstremiteti Bogorodice i Djeteta ostali odvojeni i bit će naknadno spojeni magnetima. Na Restauratorskom odjelu u Zadru izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na metalnim krunama i votivnim srcima. Također su provedena istraživanja arhivskoga gradiva župnih ureda u Sovinjaku i Buzetu te Državnoga arhiva u Pazinu sa svrhom pronalaska informacija o procesijskoj skulpturi.

Na krstionici iz župne crkve Blažene Djevice Marije u Plominu obavljena je dezinfekcija, podlijepljivanje slojeva polikromije, konsolidacija drvenog nosioca i uklanjanje površinske nečistoće. Obavljena je početna stolarska sanacija strukture ormara za krsnu vodu.

Počela su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na skulpturama sv. Antuna opata i četiriju anđela lučonoša iz crkve sv. Antuna opata u Višnjaju te na glavnom oltaru sv. Marije Magdalene i drvenom inventaru iz crkve sv. Marije Magdalene pokornice u Škopljaku.

Stručni djelatnici Restauratorskog odjela Vodnjan – Juršići također sudjeluju u pregledu i evidentiranju stanja kulturnih dobara po dekanatima Porečke i Pulske biskupije na području Istarske županije, na temelju kojih se, ovisno o stanju ugroženosti, predmeti uvrštavaju u programsku djelatnost Zavoda.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim pokretnim kulturnim dobrima (oltari, oltarne pale, drvene polikromirane skulpture), djelatnici Restauratorskog odjela Vodnjan – Juršići provode

i programe preventivne zaštite pokretnih kulturnih dobara u sklopu hitnih intervencija, od kojih su u 2024. godini hitne mjere zaštite provedene na triptihu „Bogorodica s Djetetom, sv. Blažem i sv. Nikolom (?)“ iz crkve sv. Antuna opata u Balama.

Služba za odjele izvan Zagreba 2

Restauratorski odjel Dubrovnik

Na Restauratorskom odjelu Dubrovnik zaposleno je 11 stručnih djelatnika, koji su 2024. godine radili na 15 programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača.

U sustavnoj brizi o baštinskim cjelinama otoka Korčule, dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na pjevalištu crkve sv. Bartula u Lumbardi, djelu nepoznatoga autora iz 18. stoljeća. Pjevalište je montirano u crkvu, nakon što su ojačane nosive grede i nadomješteni nedostajući dijelovi nosioca ukrasnih profilacija dasaka poda.

Otok Korčula, Lumbarda, crkva sv. Bartula. Pjevalište, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

U sklopu radova na kulturnim dobrima grada Dubrovnika, u tijeku su konzervatorsko-restauratorski radovi na umjetničkim djelima iz crkava Male braće, sv. Đurđa, sv. Josipa i Sv. Spasa, a u 2024. godini završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici i ukrasnom okviru oltarne pale „Sv. Bernard kleči pred Bogorodicom“ iz katedrale Uznesenja Marijina u Dubrovniku. Obavljeni su radovi podljepljivanja odignuća slikanog i pozlaćenog sloja, uklonjena je prljavština, požutjeli lak i preslici. Slika je odvojena od postojećega podokvira i nakon ravnjanja deformacija u platnu te rekonstruiranja nedostajućih dijelova, platnom napeta na novi podokvir. Oštećenja u sloju podloge su zapunjena i obrađena prema teksturi okolnog izvornika. Slika je retuširana i nanesen je zaštitni sloj laka. Time je uspostavljena stabilnost gradbenih slojeva i vizualna cjelovitost umjetnine te je slika vraćena u transept katedrale i montirana u oltar.

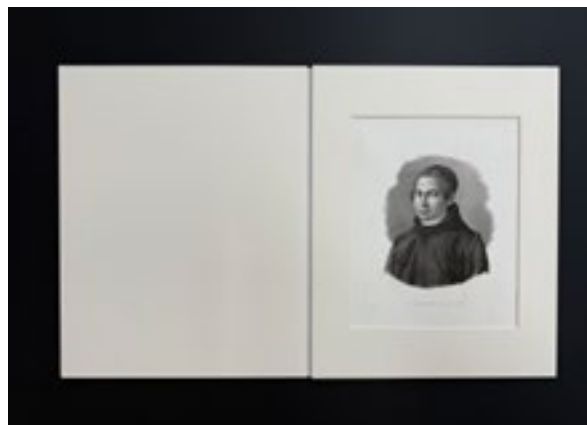
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, oltar sv. Bernarda. Petar Mattei, „Sv. Bernard kleči pred Bogorodicom“ (1721.). Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Na području Dubrovačko-neretvanske županije konzervatorsko-restauratorski radovi provode se na oltarnoj cjelini iz crkve sv. Nikole u Cavtatu, oltarnoj pali iz crkve sv. Antuna opata na Lastovu, oltaru iz crkve sv. Jeronima u Slanom i oltaru Sv. Križa iz crkve Gospe od Anđela u Orebiću.

Radovi se obavljaju dijelom u radionicama, a dijelom na terenu, gdje se provode pregledi stanja kulturnih dobara te izvode hitne mjere zaštite, da bi se u što većoj mjeri zaštitila i očuvala kulturna baština i u manjim i udaljenijim sredinama.

Na Odsjeku za papir zaposlena su četiri djelatnika, koja su u 2024. godini realizirala cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na šest programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima osnivača te na jednom programu realiziranom sredstvima drugog investitora.

Nastavljeni su dugogodišnji programi konzerviranja-restauriranja i primjerenog opremanja djela iz muzejskih zbirki. Iz fundusa Pomorskog muzeja Dubrovačkih muzeja radovi su obavljeni na akvarelu, dva rukopisa i tri dokumenta na papirnatom nosiocu, a iz Kulturno-povijesnog muzeja na tri litografije i omotu s portretima slavnih Dubrovčana. S litografija, crteža i dokumenata mehanički su uklonjene površinske nečistoće i izmeti insekata. Mokro uklanjanje nečistoća i kiselina izvedeno je na litografijama, crtežima crtanim olovkom i dokumentima. Postupak se provodio tehnikom uranjanja u kadu s toplom vodom s dodatkom etanola, a potom u hladnu vodu. Zbog znatne prisutnosti smečkastih starosnih mrlja, litografije su bijeljene na suncu, nakon čega su neutralizirane kalcijevim hidroksidom pH-vrijednosti 9. Nakon sušenja i ravnjanja u preši, na mjestima na kojima je nedostajala papirnata podloga i na kojima su bile poderotine, naličje je ojačano trakicama japanskog papira i metilceluloznim ljepljivom. Crteži crtani ugljenom su neutralizirani, nakon čega su ojačani japanskim papirom. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova izvedena je japanskim papirom koji teksturom, bojom i debljinom odgovara izvornim nosiocima. Izrađeni su paspartui za pohranu crteža i litografija od beskiselinskog kartona, dok su dokumenti pohranjeni u kartonsku košuljicu koja je izrađena po njihovoj mjeri. Zaštitna oprema izrađena je od materijala koji zadovoljava visoke arhivske i muzejske standarde.

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej. Pietro Francesco Martecchini, „Portret Anselma Bandurija“ (1841.). Stanje tijekom i nakon radova. Snimke: N. Miloslavić, 2024.

Obavljeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije slike na papiru „Dubrovački pejzaž“ Đure Pulitike i „Oblici VI“ Otona Postružnika iz Umjetničke galerije u Dubrovniku. Na umjetnini „Dubrovački pejzaž“ s naličja su uklonjeni materijali dodani u nestručnim intervencijama i ostaci ljepljivosti. Izvedeno je mokro uklanjanje nečistoća i kiselina polaganjem umjetnine na upojni papir, nakon čega je taj papir polijevan toplom vodom s dodatkom etanola. Nakon sušenja, umjetnina je podlijepljena japanskim papirom s metilceluloznim ljepljivom. Potom je izvedena rekonstrukcija nedostajućih dijelova nosioca papirom koji teksturom, bojom i debljinom odgovara izvorniku. Nedostajući dijelovi oslika nadoknađeni su retušom i izrađen je paspartu za pohranu umjetnine. Na slici „Oblici VI“, koja je naslikana tehnikom pastela u boji, zbog praškastog sloja na površini papirnato nosioca, radovi su se provodili vrlo oprezno. Neutralizacija je izvedena suhim postupkom, nakon čega su pregibi i nedostaci papirnato nosioca ojačani japanskim papirom, uz pomoć restauratorske ‘peglice’. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova nosioca izvedena je papirom koji teksturom, bojom i debljinom odgovara izvorniku. Za pohranu je izrađen paspartu od beskišinskog kartona.

Dubrovnik, Umjetnička galerija. Oton Postružnik, „Oblici VI“ (1971.). Stanje nakon radova. Snimka: Lj. Gamulin, 2024.

Suradnja s Državnim arhivom u Dubrovniku nastavlja se u redovitoj programskoj djelatnosti. Uz konzervatorsko-restauratorske radove na građi Arhiva, uspostavljena je suradnja sa Zavodom za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, kako bi se nadogradilo poznavanje i razumijevanje rijetkih i vrijednih arhivskih dokumenata i spisa.

Uz programe financirane sredstvima osnivača, realizirana je suradnja s Društvom prijatelja dubrovačkih starina, koje je naručitelj cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na odabranoj građi iz Državnoga arhiva u Dubrovniku. Uz edukaciju i prijenos znanja, programom se ostvaruje i preventivna zaštita građe u prostorima i čuvaonicama Arhiva kako bi se u što većem opsegu zaštitila i evidentirala vrijedna arhivska građa te stvorili bolji uvjeti za njezinu pohranu.

Restauratorski odjel Split

Na Restauratorskom odjelu u Splitu zaposleno je 15 stručnih djelatnika, koji su u 2024. godini realizirali 26 programa zaštitnih radova na pokretnim kulturnim dobrima financiranih sredstvima osnivača. U 2024. godini dio radova na Odjelu bio je usmjeren na hitne intervencije, kao i specifične radnje preventivne zaštite kojima bi se omogućilo sprječavanje ili umanjeње posljedica potresa na kulturna dobra. U prostoru Moćnika dubrovačke katedrale Uznesenja Marijina proveden je niz mjera kojima bi se ublažile posljedice eventualne trešnje na prebogati fundus liturgijskoga srebra koji se u Moćniku čuva. Protupotresne mjere provedene su i na romaničkom raspelu iz samostana i crkve sv. Klare u Splitu kako bi se ta neprocjenjiva umjetnina osigurala od eventualne ugroze.

Hitne mjere zaštite inventara samostana Sv. Križa u mjestu Arbanija na otoku Čiovu, nakon požara koji je buknuo 20. studenoga 2024. godine, obavljene su u koordinaciji s djelatnicima Konzervatorskoga odjela u Trogiru, uz financijsku potporu Splitsko-dalmatinske županije, a ponajviše bezrezervnim angažmanom svih djelatnika splitske radionice pa je neprocjenjiva šteta koju je požar nanio ublažena. Stečeno iskustvo vrijedan je temelj za buduće koordinacije i uvođenje protokola za postupanje s oštećenim kulturnim dobrima u kriznim situacijama.

Otok Čiovo, Arbanija, samostan Sv. Križa. Tabulat, 15. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Otok Čiovo, Arbanija, samostan Sv. Križa. Tabulat, 15. stoljeće. Stanje nakon požara. Snimka: D. Gazde, 2024.

Posebna pozornost pridaje se skrbi o kulturnim dobrima iz manjih sredina na području Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske, Zadarske i Šibensko-kninske županije, gdje se u suradnji s djelatnicima nadležnih konzervatorskih odjela provodi pregled, evidentiranje stanja i preventivna zaštita kulturnih dobara. Upravo je program preventivne zaštite kulturnih dobara u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije na Žirju iznjedrio program konzervatorsko-restauratorskih radova na ikoni „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom iz 15. stoljeća, s glavnog oltara crkve. S ciljem postizanja što veće cjelovitosti izrazito oštećene umjetnine, kao i njezine prezentacije u kultu, iniciran je sastanak da bi se donijela odluka o optimalnom smještaju i načinu izlaganja ikone. Dogovorena je prezentacija ikone poštujući zatečene valorizirane povijesne slojeve te njezino vraćanje u povijesni i liturgijski kontekst, uz određene preinake u načinu izlaganja jer je prethodnim načinima došlo do znatnog osipanja slikanoga sloja umjetnine.

Otok Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Ikona „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom, 15. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Otok Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Ikona „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom, 15. stoljeće. Grafički prikaz ikone s pričvršćenim otpalim fragmentima slikanoga sloja. Izradila: N. Tomašević, 2022. Snimka: Z. Lujčić, 2023.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provode se na umjetninama iz splitskih crkava sv. Dominika, franjevačkoga samostana i crkve sv. Ante, katedrale sv. Dujma, Muzeja Ivana Meštrovića i Arheološkoga muzeja u Splitu te na nizu umjetnina iz manjih sredina Splitsko-dalmatinske županije.

Vrijedna cjelina skulptura iz 17. stoljeća koju čine Bogorodica, sv. Ivan i sv. Marija Magdalena s oltara Sv. Križa u crkvi sv. Marka u Makarskoj primjer je kako konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni dosljedno i uz stručnu interpretaciju mogu pridonijeti atribuciji umjetnina. Nakon uklanjanja slojeva nestručnog preslika iz 19. stoljeća, otkriven je ikonografski tip prikaza sv. Ivana koji upućuje na njegovo španjolsko podrijetlo. Nakon uklanjanja preslika na skulpturama, obavljena je konsolidacija drvenog nosioca. Početi su radovi uljepljivanja otpalih i nestabilnih dijelova te rekonstrukcije nedostajućih dijelova i sanacije rupa od čavala, oštećenja izazvanih djelovanjem crvotočine, pukotina i s vremenom nastalih dilatacija spojeva. Rekonstrukcije su izvedene u drvu balze, lipe ili u kitu, ovisno o mjestu, položaju i veličini. U lipovini je izvedena rekonstrukcija većeg komada nosioca koji je u cijelosti izgubljen, dok su u balzi sanirane raspukline, mjesta spojeva te razna manja i veća oštećenja, kao i nedostajući dijelovi. Manja oštećenja drvenog nosioca i ispune oštećenih dijelova nosioca zapunjena su kitom od PVA ljepila, bolonjske krede, fine piljevine i mikrobaloa. Kit se bojom i tonom uklapao u izvorni nosilac na svim skulpturama. Svi spojevi i rekonstruirani dijelovi uljepljeni su PVA ljepilom. U 2025. godini slijedi završna rekonstrukcija nedostajućih dijelova polikromije te vraćanje skulpture vlasniku.

Makarska, crkva sv. Marka, oltar Sv. Križa. Nepoznati autor, skulpture Bogorodice, sv. Ivana i sv. Marije Magdalene, prednja strana, 17. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2025.

U radionici se provode konzervatorsko-restauratorski radovi i na umjetninama s otoka Hvara, Brača, Oliba i Visa. U sklopu rada na pojedinačnim umjetninama, obavlja se i pregled stanja ostalih kulturnih dobara na pojedinim lokacijama te planiranje budućih prioriternih konzervatorsko-restauratorskih radova.

Makarska, crkva sv. Marka, oltar Sv. Križa. Nepoznati autor, skulpture Bogorodice, sv. Ivana i sv. Marije Magdalene, poledina, 17. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimka: P. Gamulin, 2025.

Restauratorski odjel Zadar

Na Restauratorskom odjelu u Zadru zaposleno je pet stručnih djelatnika. U 2024. godini sredstvima osnivača realizirano je osam programa zaštitnih radova na pokretnim kulturnim dobrima.

Nastavak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova provodi se na najvrjednijim i najugroženijim dijelovima inventara Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. Radovi se nastavljaju na djelima iz radionice Girolama de Santacrocea – slikama „Sv. Petar“ i „Sv. Pavao“ datiranim u 16. stoljeće, kao i na dva ulomka drvenog stropa s prikazom evanđelista iz 15. stoljeća, pripisana slikaru Petru Jordaniću. Tijekom 2024. godine na slikama „Sv. Petar,“ i „Sv. Pavao“ izrađene su stratigrafske i mikrokemijske analize slikanog sloja te mikroskopske analize drvenog nosioca. Nastavljeno je dočišćavanje slikanog sloja te uklanjanje naknadno dodanih slojeva podloge na mjestima mehaničkih oštećenja. Slojevi stare tutkalno-kredne i novije voštane podloge uklonjeni su mehanički, nakon postupnog omekšavanja odgovarajućim sredstvima. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi drvenog nosioca i sloja slikarske podloge te je početa faza rekonstrukcije nedostajućega slikanog sloja.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. „Sv. Petar“, 16. stoljeće. Stanje tijekom radova. Snimke: P. Gamulin, 2024., I. Marinković, 2024.

Radovi se nastavljaju i na vrijednim skulpturama apostola s ograde svetišta katedrale sv. Stošije iz postava SICU, gdje su *in situ* fotografirane pri vidljivoj i ultraljubičastoj rasvjeti. Izvedene su restauratorske tehnološke probe (topivosti zatečenoga materijala i probe restauratorskih materijala), laboratorijske i stratigrafske analize te detaljan pregled umjetnina pod povećanjima od 2,5 do 50 %. Prije preuzimanja umjetnina usporedno su praćeni mikroklimatski uvjeti u postavu i u radionici u koju će se preuzeti da bi se mikroklimatski uvjeti u radionici prilagodili onima u postavu. U sklopu istraživanja pregledana je relevantna literatura te pisana i fotografska dokumentacija u Hrvatskom restauratorskom zavodu u Zagrebu i Zadru, Ministarstvu kulture i medija u Zagrebu, Konzervatorskom odjelu u Zadru, Arheološkom muzeju u Zadru te Državnom arhivu u Zadru. Pregledana je komparativna građa u SICU i zbirci franjevačkoga samostana u Zadru, gdje je provedeno mjerenje dimenzija puncu. Izrađena je grafička dokumentacija koja uključuje detaljnu dokumentaciju zatečenog stanja skulpture apostola s knjigom (1), vizualizaciju negdašnjega izgleda raspela te prijedlog položaja skulptura u mogućem budućem postavu. Usporedno s istraživanjima provedeni su nužni konzervatorsko-restauratorski radovi površinskog čišćenja te konsolidiranja drva i polikromacije. U tijeku je izrada elaborata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Takav sveobuhvatni pristup omogućuje iznalaženje optimalnog tijeka konzervatorsko-restauratorskih radova.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Kipovi s ograde svetišta katedrale sv. Stošije (1426.). Stanje prije radova. Snimka: J. Škudar, 2023.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Kipovi s ograde svetišta katedrale sv. Stošije (1426.). Stanje tijekom radova. Snimka pod UV svjetlom: G. Tomljenović, 2024.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provode se i na najvrjednijim predmetima liturgijskoga metala iz fundusa Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. U 2024. godini radovi su obavljeni na vrijednim liturgijskim predmetima izrađenima u domaćim zadarskim radionicama, relikvijaru u obliku ruke sv. Krševana iz 14. stoljeća i piksidi (ciboriju) iz 15. stoljeća. Budući da se oba predmeta povremeno upotrebljavaju u liturgijske svrhe, radove je bilo nužno provesti tako da se spriječe eventualna oštećenja pri rukovanju te da bi cjelovitost predmeta bila očuvana u najvećoj mogućoj mjeri. Nedostajući elementi relikvijara i pikside izrađeni su od srebrnog lima odgovarajuće debljine i učvršćeni na bazu mješavinom dvokomponentne epoksidne smole i aluminijskog praha. Takav je pristup odabran zbog svoje reverzibilnosti. Na predmete je nanesen zaštitni sloj.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti. Zadarska zlatarska radionica, ruka sv. Krševana, 14. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: P. Gamulin, 2024.

Tijekom 2024. godine nastavljani su radovi na ophodnom raspelu iz župne crkve Gospe od Ružarija u Ražancu. Radovi su započeti 2023. godine, tijekom koje je predmet rastavljen na dijelove, a metalno oplošje očišćeno od nataloženih nečistoća i nastalih kemijskih promjena. Nakon te faze radova dobiven je potpun uvid u stanje drvenog nosioca te su na njemu sanirana sva oštećenja. Ispravljena su mehanička oštećenja oplošja (iskrivljenja i udubljenja) te su izrađeni nedostajući dijelovi. Prema postojećem očuvanom cjelovitom originalu (donja triloba aversa) napravljeni su nacrti za trilobe kojima nedostaje dio lima. Završetkom navedenih radova izvorni elementi dodatno su ispolirani i dočišćeni od zaostalih nečistoća, a potom postavljeni na drveni nosilac. Metalna je površina zaštićena primjerenim zaštitnim premazom.

Ražanac, župna crkva Gospe od Ružarija. Nepoznati autor, ophodno raspelo, avers, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: P. Gamulin, 2023., I. Marinković, 2024.

Uz radove na vrijednim muzejskim cjelinama i liturgijskim inventarima, izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na žezlu i ručnom križu episkopa Benedikta Kraljevića iz Eparhije dalmatinske u Šibeniku te obavljeni pregledi terena na liturgijskom inventaru dubrovačke katedrale i na liturgijskim predmetima od metala na zaštićenim crkvenim inventarima otoka Lastova.

Restauratorski odjel Šibenik

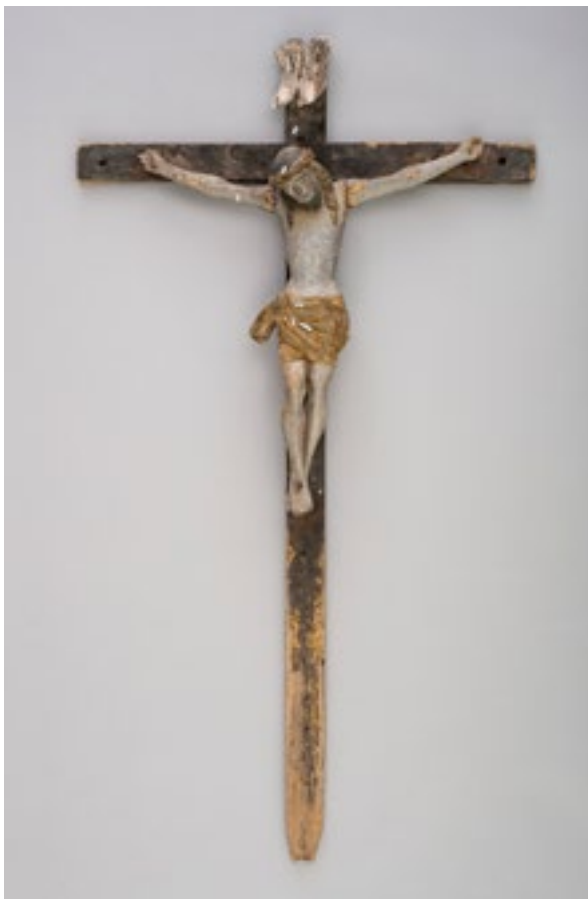
Na Restauratorskom odjelu Šibenik zaposleno je dvoje stručnih djelatnika. U 2024. godini sredstvima osnivača obavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na tri programa.

Dovršeni su radovi na arhitektonskim elementima drvenoga polikromiranog glavnog oltara (15. – 17. stoljeće) iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Starom gradu na otoku Pagu. Dovršene su faze nadoknade nedostajuće preparacije i retuš na dijelovima oltara *in situ*. Sve skulpture i dijelovi arhitekture transportirani su iz radionice u Šibeniku u crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije na Pagu te su montirani na oltar. Svi segmenti oltara zaštićeni su nanošenjem zaštitnog premaza. Vrijedna oltarna cjelina vraćena je potpuno u svoju liturgijsku funkciju.

Otok Pag, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije, 15. – 17. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: I. Marinković, 2024.

Radovi su nastavljeni i na renesansom drvenom, polikromiranom raspelu iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije na otoku Žirju. Stratigrafskom analizom utvrđeno je da je raspelo premazano s nekoliko slojeva boje i međulakova, a analizom veziva utvrđeno je da su preslici uglavnom bili na bazi ulja. Započet je postupak uklanjanja svih slojeva koji prekrivaju izvornik, i to mehanički, skalpelom pod mikroskopom. Na taj su način uklonjeni svi preslici s polovice skulpture.

Otok Žirje, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije.
Nepoznati autor, drveno polikromirano raspelo, 16. stoljeće (?).
Stanje tijekom uklanjanja preslika. Snimka: S. Krešić, 2024.

Nastavljeni su i radovi na polikromiranom i pozlaćenom oltaru Imena Isusova, venecijanske radionice iz 17. stoljeća, iz crkve sv. Dominika u Trogiru, koji će biti montiran u crkvu tijekom prve polovice 2025. godine.

Zajednička stručna služba

Zajednička stručna služba u cjelokupnom procesu konzervatorske i restauratorske djelatnosti Zavoda nedjeljivo surađuje sa službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu i sa svim ostalim službama u Zavodu. Obradom i čuvanjem dokumentacije pruža podršku upravnim i javnim institucijama u kulturi i znanosti, sa svrhom održivog razvoja, unapređenja restauratorskih tehnika i metoda te razvoja i unapređivanja cjelokupne službe zaštite baštine u Hrvatskoj. Unutar ZSS-a koordinira se rad arhiva, knjižnice, prirodoslovnog laboratorija, fotolaboratorija te školovanja, stručnog usavršavanja i međunarodne suradnje i njihova pružanja usluga ostalim službama unutar Zavoda.

U Službi je 2024. godine radilo 17 djelatnika, raspoređenih u Informacijsko-dokumentacijski odjel, Prirodoslovni laboratorij te Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju.

Informacijsko-dokumentacijski odjel

U Informacijsko-dokumentacijskom odjelu organiziraju se i provode potporne stručne aktivnosti odsjecima za konzervatorsku dokumentaciju, službama za arheološku, nepokretnu i pokretnu baštinu; uz to se koordinira rad s odsjecima Arhiva, Knjižnice i Fotolaboratorija.

Ujedno se na INDOK-u uređuje i upravlja informatičkom infrastrukturom Zavoda. Uz osiguravanje ispravnog i funkcionalnog stanja informatičke opreme, naročita pozornost usmjerena je na sigurnost, integritet i dostupnost svih podataka i komunikacijskih resursa.

Voditelj INDOK odjela, u suradnji s pročelnikom službe i voditeljima odjela i odsjeka, izrađuje planove nabave za sljedeću godinu i prati realizaciju plana nabave robe i usluga, od sitnog inventara, materijala za arhiviranje, licenci do održavanja multifunkcionalnih uređaja i usluga tehničkoga održavanja kompletne hardverske infrastrukture Zavoda i usluga podešavanja softvera i upravljanja zajedničkom infrastrukturom.

U 2024. godini nastavljeno je održavanje informatičke infrastrukture Zavoda. Poboľšana je serverska virtualizacija i sigurnosna kopija podatkovne infrastrukture te je osigurano proširenje diskovnog kapaciteta poslužitelja. Osim toga, osigurani su i specijalistički softverski programi te su ažurirani operativni sustavi na postojećim računalima da bi se omogućila njihova puna funkcionalnost u sigurnom internetskom okružju. Nastavljeno je s aktivnostima servisiranja i nadogradnje starijih stolnih i prijenosnih računala kako bi se pripremio njihov rad nakon zamjene operacijskog sustava Windows 10 novom verzijom Windows 11, u svrhu sigurnijeg i operativnijeg informatičkog sustava.

Postojeća baza stručne dokumentacije BREUH korištena je u postojećem obliku bez promjena i unapređivanja. Posebna pozornost posvećena je uređivanju digitalnog sadržaja na Zavodskim poslužiteljima, s ciljem što bolje pripreme za provođenje programa digitalizacije.

Radi očuvanja opsežne stručne dokumentacije nastajale u više desetljeća provedbe osnovne djelatnosti, u Zavodu se provodi program digitalizacije analogne građe. Programom digitalizacije želi se očuvati i zaštititi analogna građa te je učiniti dostupnijom djelatnicima i stručnoj javnosti.

Arhiv

Temeljem Venecijanske povelje i Zakona o zaštiti kulturnih dobara, obaveza je Zavoda prikupljati, obrađivati i pohranjivati dokumentaciju. Radi očuvanja dokumentacije, оформljen je Arhiv u kojem se obavljaju poslovi pohrane stručne i opće dokumentacije, organiziraju se arhivske zbirke, obrađuje prikupljena dokumentacija, priprema arhivski materijal za davanje na uvid ili ponovno korištenje pojedincima i institucijama.

Da bi se uvela poboljšanja u čuvanju, obradi i distribuciji arhivske građe, provodile su se aktivnosti na definiranju nove strukture pohrane digitalizirane dokumentacije.

Unutar programa usustavljenja digitalne planoteke skenirani su programi do šifre 40 te prema prije stvorenoj strukturi za pohranu uređeno je prvih pet šifri (uneseni metapodaci u pripadajuću Excel tablicu i imenovane datoteke).

Na području suradnje s vanjskim klijentima realizirano je 78 zahtjeva za pristup arhivskoj dokumentaciji.

Knjižnica

Knjižnica HRZ-a je specijalna knjižnica poluotvorenog tipa, čiji cilj je nabava, obrada, pohrana, zaštita, redovita posudba kao i međuknjižnična posudba te zamjena stručne građe. Namijenjena je ponajprije svim stručnim djelatnicima HRZ-a, zainteresiranim znanstvenicima, stručnjacima i studentima iz srodnih institucija te ostalim građanima.

S korisnicima se radi svakodnevno, bilo da je riječ o redovitoj posudbi knjižne građe unutar HRZ-a osobno, bilo putem e-pošte u kombinaciji s dostavom u Zagrebu ili prema vanjskim lokacijama. Ako se radi o posudbi članaka iz časopisa ili referentne zbirke na vanjske lokacije, dokumenti se skeniraju i šalju e-poštom, odnosno nabavljaju se prema potrebi međuknjižničnom posudbom unutar hrvatske knjižničarske mreže, uključujući Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu (dalje u tekstu NSK) ako se radi o domaćim izdanjima, dok se strana monografska izdanja i članci iz inozemnih časopisa nabavljaju međuknjižničnom posudbom pri NSK-u. Do kraja 2025. godine postoji mogućnost besplatne nabave članaka iz stranih časopisa i poglavlja knjiga u sklopu projekta RAPIDILL, prije svega iz sjevernoameričkih i australskih znanstvenih knjižnica.

Stručna monografska izdanja i stručni časopisi nabavljaju se prema godišnjem planu, prema prioritetima struke i raspoloživim sredstvima za nabavu stručne literature. Prijedlog plana za nabavu iznosio je 4822,42 eura za knjige; 5035,11 eura za domaće i strane časopise za područje restauriranja i konzervacije kulturne baštine te stručnu literaturu za ostale djelatnosti HRZ-a; 520 eura za međuknjižničnu posudbu knjiga i članaka iz inozemstva za područje temeljne djelatnosti HRZ-a. Osim navedenog, novi stručni i znanstveni naslovi nabavljaju se razmjenom stručnih izdanja HRZ-a sa srodnim institucijama, odnosno redovitom suradnjom sa specijaliziranim knjižnicama u zemlji i inozemstvu.

Svi novi naslovi obrađuju se prema pravilima knjižničarske struke. Upisuju se u digitalni katalog ZAKI Knjižnice HRZ-a (koji je dostupan za pretraživanje na mrežnoj stranici HRZ-a) i pohranjuju na police centralne knjižnice na Zmajevcu, odnosno na ostale zagrebačke lokacije (14), kao i na lokacije izvan Zagreba (8), prema djelatnostima i potrebama pojedinih stručnih odjela HRZ-a. Naslovi knjiga i časopisa koji se šalju na ostale lokacije, s izuzećem centralne zbirke knjiga i časopisa na Zmajevcu 8, zadužuju se na interne reverse radi lakše evidencije knjižničkog fonda.

U 2024. godini obrađeno je i upisano u digitalni katalog 169 novih monografskih naslova u 240 primjeraka, od kojih je 91 nabavljen kupnjom, 55 razmjenom i 58 darovanjem, a 36 naslova je upisano iz vlastite naklade. Vrijednost nabavljenih knjiga je 8205,43 eura. Stanje ukupnog fonda na raspolaganju za pretraživanje i posudbu u digitalnom katalogu je 9795 naslova, čija vrijednost iznosi 184.069,50 eura.

Osim toga, kupnjom je nabavljeno 16 godišnjih pretplata na strane i tri pretplate na domaće časopise za područje osnovne djelatnosti HRZ-a, za što je utrošeno 2561,89 eura. Razmjenom je 2024. godine nabavljeno 29 domaćih i 11 stranih časopisa.

Stručni nadzor rada specijalne Knjižnice HRZ-a (i savjetovanje) provodi Matična služba pri NSK-u, gdje se nalazi i Upisnik knjižnica RH te Sustav statističkih podataka o poslovanju knjižnica RH, koji se upisuje od 2014. godine i koji je od 2019. povezan s Državnim zavodom za statistiku.

Tehnička i stručna podrška za obradu građe, nadzor i savjetodavna uloga (u vezi s digitalnim katalogom Knjižnice HRZ-a koji se nalazi na mrežnim stranicama Knjižnica grada Zagreba) povjereni su stručnoj službi KGZ-a, zajedno s tvrtkom Viva Info d.o.o.

U sklopu stalnoga stručnog usavršavanja knjižničara pri Centru za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU pri NSK-u), organizirani su stručni webinar i radionice prema potrebama struke.

Prirodoslovni laboratorij

Prirodoslovni laboratorij provodi prirodoznanstvena istraživanja za određivanje sastava materijalne strukture umjetnina i za utvrđivanje uzroka njihova propadanja. U slučajevima u kojima Laboratorij nije opremljen za određene vrste istraživanja, koriste se usluge drugih znanstvenih i istraživačkih institucija u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Laboratorij posjeduje opremu za mikroskopske, kemijske i spektroskopske analize materijala kulturne baštine. Od mikroskopske opreme Laboratorij posjeduje polarizacijsko-fluorescentni mikroskop te nekoliko stereomikroskopa. Mikroskopi se upotrebljavaju za analizu stratigrafije slikanih slojeva, tekstila, drva i žbuka. U spektroskopsku opremu Laboratorija ubraja se UV/VIS spektrofotometar (za analizu soli i bojila tekstila). FT-IR spektroskop s mikroskopom služi za grubo određivanje sastava organskog materijala, prije svega veziva slikanih slojeva. U 2024. u analitički rad laboratorija uvedena je metoda ELISA (*Enzyme-linked immunosorbent assay*), kojom se nakon selekcije organskih grupa FT-IR spektroskopijom, precizno određuje sastav proteinskog veziva slikanih slojeva. Za određivanje sastava anorganskog materijala Laboratorij je opremljen i prijenosnim XRF spektroskopom (donacija Međunarodne agencije za atomsku energiju) koji se upotrebljava za elementnu analizu anorganskih uzoraka te neinvazivnu analizu pigmenta na slikama. Za preciznu analizu elementnog sastava pigmenta (minerala) pojedinih slikanih slojeva te za kvantitativnu analizu metala upotrebljava se pretražni elektronski mikroskop s energijsko-disperzivnim spektroskopom (SEM/EDS). Uz navedeno, za molekularnu analizu određenoga homogenog anorganskog materijala koristi se i prijenosni spektroskop Raman s optičkim mikroskopom. Prirodoslovni laboratorij posjeduje i raznovrsnu opremu i uređaje nužne za pripremu uzoraka za naknadni analitički postupak na njima. Sva navedena analitička oprema omogućuje sofisticiranije određivanje sastava materijala kulturne baštine te je usklađena s trendovima i smjericama određivanja sastava materijala kulturne baštine u drugim sličnim laboratorijima konzervatorsko-restauratorskih ustanova u Europskoj uniji.

Za nepokretnu baštinu određuje se sastav žbuka, veziva i pigmenta u slikanim slojevima, kao i količina štetnih soli u građevnim strukturama. Na temelju provedenih analiza materijala te ostalih dijagnostičkih ispitivanja, Laboratorij definira, a u suradnji s odjelima i izvodi probe čišćenja, odsoljavanja, učvršćivanja te zaštite građevnog materijala. Uz to se izdaju preporuke o načinima sanacije, nakon kojih se provode kontrolna ispitivanja o uspješnosti provedenih postupaka.

Na pokretnim kulturnim dobrima određuje se sastav veziva i pigmenta slikanih slojeva, vrste i bojila tekstila, vrste drva i metala te sastav različitih organskih materijala.

U Laboratorij je 2024. godine zaprimljeno 1055 uzoraka, na kojima je provedeno 1526 analitičkih postupaka. Od toga je bilo 175 određivanja veziva slikanog sloja, 459 stratigrafske analize mikropresjeka, 398 analiza vrste pigmenta slikanog sloja, 63 određivanja sastava žbuke, 56 analiza količine soli u materijalu, 73 analize vrste drva, 135 analiza vrsta tekstila, 47 analiza sastava papira, 43 analize sastava metala, 13 analiza vrsta kamena te dvije analize vrsta restauratorskog materijala. Uz uzorke su provedene i 62 neinvazivne analize pigmenta na štafelajnim slikama. Tijekom 2024. godine napisan je 341 izvještaj o provedenim laboratorijskim istraživanjima.

Fotolaboratorij

U cjelokupnom postupku zaštite i očuvanja kulturne baštine iznimno je važno bilježenje svih poduzetih aktivnosti na kulturnom dobru, pri čemu je fotografska dokumentacija primarni izvor podataka u dokumentiranju postojećega stanja i promjena na kulturnom dobru, u dokumentiranju poduzetih intervencija te ilustriranja završnoga stanja.

Djelatnici Odsjeka su tijekom 2024. godine pratili i fotodokumentirali provedbu svih Zavodskih programa.

Nepokretna i pokretna dobra te arheološki nalazi snimani su prije, za vrijeme i nakon izvođenja radova. Opsežna fotodokumentacija je obrađivana, arhivirana i pripremana za objavu Zavodskih publikacija.

Djelatnost Fotolaboratorija uključuje fotografiranje u studiju i na terenu sljedećim tehnikama (uz hrvatske nazive, naznačeni su engleski nazivi i uobičajene kratice):

- vidljivo svjetlo (*Visible light* – VL)
- koso svjetlo (*Raking light* – RL)
- inducirana ultraljubičasta fluorescencija (*Induced ultraviolet fluorescence* – IUVF)
- blizu infracrvena reflektografija (*Near infrared reflectography* – NIRRF)
- transmisijsko svjetlo u vidljivom spektru (*Transmitted visible light photography*)
- transmisijsko svjetlo u blizu infracrvenom spektru (*Transmitted near infrared reflectography*)
- radiografija (*Radiography* – RTG)
- 3D fotogrametrija (*3D photogrammetry*).

Kontinuirano se radi na unapređenju i moderniziranju fotografske opreme te programa za obradu fotografija u skladu s današnjim standardima fotografije i s planom standardiziranja postupaka fotodokumentiranja.

Tijekom 2024. obavljeno je RTG snimanje 14 predmeta. Snimke su digitalizirane i pohranjene u arhivi RTG filmova. Nastavljena je digitalizacija starijih RTG filmova i njihovo pohranjivanje u arhivu.

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju djeluje u sklopu Zajedničke stručne službe Zavoda. Uz voditeljicu, na Odsjeku je zaposlena na neodređeno vrijeme konzervatorica savjetnica.

Odsjek je zadužen za održavanje i unapređivanje odnosa i suradnje s inozemnim stručnjacima i ustanovama, održavanje suradnje s ustanovama mjerodavnima za kulturnu baštinu i edukaciju u Hrvatskoj te za sustavno stručno usavršavanje i školovanje djelatnika Zavoda.

Djelatnice Odsjeka vode i prijavu projekata na natječaje Ministarstva kulture i medija RH, Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, lokalne i područne samouprave te EU fondova. Ujedno sudjeluju u provođenju projekata, publicističkoj djelatnosti, organiziranju izložbi i drugih promotivnih aktivnosti Zavoda.

Programi međunarodne suradnje, stručnog usavršavanja i školovanja, publicističke i promotivne djelatnosti provode se u suradnji s drugim organizacijskim jedinicama Zavoda. Stoga ovaj izvještaj obuhvaća i programe vođene iz drugih organizacijskih jedinica, a njihov je sadržaj i cilj unutar navedenih poslova i aktivnosti.

SURADNJA S INOZEMNIM STRUČNJACIMA I ORGANIZACIJAMA

Posjet apostolskoga nuncija u Republici Hrvatskoj mons. Giorgia Lingue Hrvatskom restauratorskom zavodu i suradnja s Vatikanskim muzejima

Njegova Ekscelencija apostolski nuncij u Republici Hrvatskoj, monsinjor Giorgio Lingua 12. srpnja 2024. posjetio je radionice Odjela za tekstil, papir i kožu Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu. Tom prigodom predstavljena mu je djelatnost i organizacija Zavoda, dok su viša konzervatorica-restauratorica Majda Begić

Jarić i viša konzervatorica povjesničarka umjetnosti dr. sc. Marta Budicin Munišević prezentirale konzervatorsko-restauratorske radove na umjetninama na papirnatom i tekstilnom nosiocu, posebno na dvama crtežima njemačkih slikara Alexandera Maximiliana Seitz i Ludovica Seitz, koji su izrađeni kao predlošci za oslikavanje zidova katedrale sv. Petra u Đakovu prizorima iz Starog i Novog zavjeta. Otac i sin Seitz slikari su iz kruga Johanna Friedricha Overbecka, jednoga od najcjenjenijih slikara sakralnih kompozicija 19. stoljeća, kojega je biskup Strossmayer angažirao za izradu fresaka u đakovačkoj katedrali. Od početnih prijedloga 1867. do smrti 1869. godine, Overbeck je posve realizirao trinaest kartona. Za oslikavanje katedrale prema kartonima izabrani su Alexander Maximilian i Ludovico Seitz. U devet godina i osam mjeseci od sklapanja ugovora 1870. godine, Seitzovi su u đakovačkoj katedrali realizirali galeriju fresaka od 47 prizora, a od devet kartona koje su izradili za đakovačke freske, dva su crteža, izrađena 1873., pristigla u Hrvatsku.

Tijekom posjeta Njegove Ekscelencije apostolskog nuncija istaknuta je poveznica sa zidnim slikama u Vatikanskoj palači pa je posjet rezultirao zauzimanjem mons. Lingue i uspostavljanjem suradnje s Vatikanskim muzejima, čija je realizacija planirana za 2025. godinu.

Suradnja s njemačkim i slovačkim podvodnim arheolozima

Od 13. do 25. svibnja 2024. godine provedeno je podvodno arheološko istraživanje u podmorju kasnoantičke palače u mjestu Polače na otoku Mljetu (voditelj istraživanja: konzervator savjetnik arheolog Igor Miholjek, Odjel za podvodnu arheologiju, Služba za arheološku baštinu). Istraživanje je provedeno kao nastavak istraživanja iz 2022. i 2023. godine, a cilj ovogodišnje istraživačke kampanje bio je definiranje načina gradnje podvodnih struktura i njihova funkcija, i to nastavkom istraživanja i dokumentiranja podvodnih struktura u jugozapadnom dijelu uvale Polače, u neposrednoj blizini kasnoantičke palače prema kojoj je i nazvano današnje naselje. Istraživanje je provedeno u suradnji s njemačkom udrugom za promicanje i razvoj podvodne arheologije DEGUWA (Deutsche Gesellschaft zur Förderung der Unterwasserarchäologie e.V.), Sveučilištem u Trnavi (Trnavská univerzita v Trnave) i Arheološkim institutom Slovačke akademije znanosti (Archeologický ústav SAV Nitra), a sudjelovala je i tvrtka NavArchos iz Zagreba. Financijska sredstva za istraživanje osigurali su Ministarstvo kulture i medija RH i partneri na projektu.

Suradnja s Hrvatskom katoličkom misijom, Essen, Njemačka

Na poziv Ministarstva kulture i medija RH, Hrvatske katoličke misije Essen-Borbeck i na prijedlog umirovljenoga požeškog biskupa Antuna Škvorčevića, djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik Službe za nepokretnu baštinu obavili su od 14. do 16. listopada 2024. stručni pregled zidnih slika u kapeli sv. Marije u Essenu, Njemačka. Radi se o vrijednim djelima hrvatskoga umjetnika Ive Dulčića iz 1966. godine. Zbog reorganizacije Hrvatske katoličke misije, kapela sv. Marije više se neće koristiti za potrebe Misije pa su restauratori pregledali zidne slike i razmatrali mogućnost njihova strapiranja kako bi, prema želji udovice umjetnika Dulčića, bile premještene u Dijecezanski muzej Požeške biskupije. Konzervatorsko-restauratorski radovi planirani su za 2025. godinu.

Studijski posjet predstavnika turskoga Ministarstva financija

U Zagrebu je od 22. do 24. listopada 2024. godine održan studijski posjet predstavnika turskoga Ministarstva financija na temu revizije i izvještavanja u sklopu Fonda solidarnosti Europske unije, koji je omogućen zahvaljujući instrumentu tehničke pomoći i razmjene informacija Europske komisije (TAIEX – Technical Assistance and Information Exchange), pružajući podršku javnoj upravi u usklađivanju, primjeni i provedbi EU zakonodavstva i razmjene najboljih praksi u Europskoj uniji.

Nakon katastrofalnih potresa koji su zadesili Tursku u veljači 2023. godine, ta je zemlja primila 400 milijuna eura pomoći iz Fonda solidarnosti EU te je cilj studijskog putovanja turskih predstavnika bila edukacija i informiranje. Primili su ih predstavnici Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine RH i Središnje agencije za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU). Djelatnici Zavoda predstavili su projekt cjelovite obnove bivše Tvornice duhana Zagreb koja će dobiti novu namjenu za potrebe objedinjavanja djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu.

Suradnja s Muzejom franjevačkoga samostana Tolisa Vrata Bosne iz Bosne i Hercegovine

Potpisan je sporazum o suradnji, čiji je zajednički cilj zaštita kulturnih dobara te prezentiranje i promicanje zaštite kulturne baštine, što uključuje razmjenu iskustava, stručnu pomoć pri ostvarenju programa, realizaciju izložbi, edukacija i projekata.

ORGANIZACIJA SKUPOVA**Predavanje Jelene Zagore, Zagreb, 8. ožujka 2024.**

Jelena Zagora, viša konzervatorica-restauratorica iz Restauratorskog odjela Split, za djelatnike Zavoda održala je u velikom ateljeu Odjela za štafelajno slikarstvo u Zagrebu predavanje o sudjelovanju na radionici programa *Conserving Canvas* Zaklade Getty i istraživanju teme slika dubliranih nizozemskom metodom u Hrvatskoj. Time je predstavila dvije radionice: *The Dutch Method Unfolded* (Amsterdam, u lipnju 2022.) i *Fusion 1: mare nostrum – Digital Teaching Workshop – Minimal Invasive Methods for the Conservation of Textile Support of Paintings* (online, od ožujka do srpnja 2023.) u organizaciji Instituta za konzervatorsko-restauratorsku znanost iz Kölna. Kolegama iz zagrebačkih odjela Zavoda prenijela je glavne zaključke i najzanimljivije informacije o procesima starenja voštano-smolnih smjesa i utjecaju na izvorne materijale slika te konzervatorsko-restauratorsku problematiku, uz predstavljanje primjera koje su pokazali sudionici iz SAD-a, Kanade, Ujedinjenog Kraljevstva, Češke, Hrvatske, Slovenije, Rusije, Indije, Meksika i Južne Koreje te primjere iz Zagreba i Splita.

Znanstveni skup „Iz arheološkog dnevnika – in honorem Tihomir Percan“, Rakalj, 7. lipnja 2024.

Hrvatski restauratorski zavod, Arheološki muzej Istre, Ministarstvo kulture i medija RH – Konzervatorski odjel u Puli i Općina Marčana, uz tehničku i logističku potporu DVD-a Marčana, organizirali su znanstveni skup „Iz arheološkog dnevnika – in honorem Tihomir Percan“, koji je održan 7. lipnja 2024. godine u Raklju. Skup je na poticaj i uz najveće zalaganje dr. sc. Josipa Višnjica, višega konzervatora arheologa (ujedno i voditelja Odjela za kopnenu arheologiju Zavoda, sa sjedištem u Juršićima), održan u čast i na spomen prerano preminulom kolegi, konzervatoru arheologu Tihomiru Percanu (1980. – 2020.). Okupili su se pozivni predavači, Percanovi najbliži suradnici i kolege, koji su prezentirali nalazišta i rezultate s njegovih istraživanja. Radeći kao konzervator arheolog na Odjelu za kopnenu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda sa sjedištem u Juršićima, Percan je više od desetljeća marljivo istraživao arheološke lokalitete diljem Hrvatske, osobito na području Istre. Ostvario je uspješnu suradnju s brojnim istraživačima na polju arheologije i srodnih znanosti. Dio rezultata njegova rada objavljen je u stručnim i znanstvenim publikacijama, dok su preostala istraživanja ostala u formi izvješća i terenske dokumentacije.

U sklopu triju sekcija održano je 17 izlaganja posvećenih rezultatima arheoloških istraživanja prapovijesnih, antičkih i srednjovjekovnih nalazišta, najvećim dijelom s istarskoga područja. Nakon predavanja održano je stručno razgledavanje crkve i arheološkog nalazišta sv. Teodor i Starog Raklja te je upriličen i malonogometni turnir.

ConserveUs festival Šibenik 2024.: 1. Međunarodna konferencija i radionice konzervacije-restauracije kamena, Šibenik, 26. – 28. rujna 2024.

U Šibeniku je od 26. do 28. rujna održana 1. Međunarodna konferencija i radionice konzervacije-restauracije kamena u organizaciji Društva za očuvanje šibenske baštine *Juraj Dalmatinac*, Umjetničke akademije u Splitu i Hrvatskog restauratorskog zavoda. Rezultat je to višegodišnje uspješne suradnje spomenutih triju institucija koje zajedničkim snagama rade na očuvanju šibenske baštine. Partneri konferencije su Akademija likovnih umjetnosti Zagreb i Sveučilište za primijenjenu umjetnost u Beču, a pokrovitelj je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Cilj konferencije bio je stručnoj i široj javnosti predstaviti dosadašnji rad te educirati javnost i uključiti učenike i studente u projekte očuvanja baštine. Trodnevni program festivala obuhvatio je devet stručnih predavanja, održavanje prezentacija lasera i materijala koji se upotrebljavaju u obnovi portala, obilazak portala u gradskoj jezgri i šibenske katedrale uz stručno vođenje, rad studenata i mentora na obnovi portala te izlet brodom do Tvrdave sv. Nikole.

Konzervatori-restauratori Odjela za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko sa sjedištem u Splitu, Helena Ugrina i Mate Pavin, predstavili su sudionicima dosadašnje konzervatorsko-restauratorske radove u šibenskoj

katedrali sv. Jakova, kulturnom dobru Republike Hrvatske upisanom na UNESCO-ov Popis svjetske baštine, te na portalima crkve sv. Lovre, portalu u Ulici sv. Nikole Tavelića na broju 13 (Kolo) i na kamenom stubištu crkve sv. Frane.

ŠKOLOVANJE I STRUČNO USAVRŠAVANJE

Tijekom 2024. godine više djelatnika Zavoda sudjelovalo je u nekom obliku stručnog usavršavanja. Izlaganja na skupovima i predstavljanje posterom održalo je 39 djelatnika na devet skupova u Hrvatskoj i osam skupova u inozemstvu, a 74 djelatnika sudjelovala su na 28 skupova u Hrvatskoj i na sedam skupova u inozemstvu, od kojih su neki održani virtualno. Jedna djelatnica Zavoda upućena je na školovanje (diplomski studij konzerviranja-restauriranja na Sveučilištu u Dubrovniku).

Stjecanje temeljnih i viših stručnih zvanja

Od 2020. godine, odnosno od stupanja na snagu Pravilnika o stručnim zvanjima za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/2019, 103/20, 16/22 i 107/23), Zavod je preuzeo organizaciju stručnih ispita za temeljna stručna zvanja. U godini 2024. održana su dva ispitna roka. Prvi ispitni rok stručnih ispita održan je 14. svibnja za 12 pristupnika, od čega su četiri djelatnika Zavoda. Drugi ispitni rok održan je 8. listopada 2024. godine za 22 pristupnika, od čega je sedam djelatnika Zavoda. U studenome su završene prijave za ispitni rok koji će biti održan u svibnju 2025. godine; stručni ispit prijavilo je 16 pristupnika, od čega su tri djelatnika Zavoda.

Tijekom 2024. godine dvadeset djelatnika Zavoda steklo je više stručno zvanje.

Djelatnici Zavoda angažirani su i kao članovi povjerenstva i izjavitelji u postupku dodjele viših stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti, što ga provodi Ministarstvo kulture i medija RH.

Temeljem pravilnika o stručnim zvanjima, Zavod vodi opću evidenciju o stečenim stručnim zvanjima.

Suradnja sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj i inozemstvu

U sklopu redovite djelatnosti, Zavod surađuje s brojnim kulturnim, znanstvenim i obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Valja istaknuti suradnju s fakultetima i akademijama u realizaciji prakse studenata konzerviranja i restauriranja umjetnina te prakse studenata povijesti umjetnosti i zaštite spomenika.

Tijekom 2024. godine dvije su studentice s Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku odradile studentsku praksu – u trajanju od 80 sati na Odjelu za tekstil, papir i kožu u Zagrebu i 160 sati na Restauratorskom odjelu Dubrovnik.

Na Odjelu za zidno slikarstvo i mozaik Zavoda u Zagrebu dvije su studentice četvrte godine konzerviranja-restauriranja Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu obavile studentsku praksu u trajanju od 80 sati, a diplomantica je tijekom sedam mjeseci pripremala diplomski rad.

Troje studenata treće godine i jedan student pete godine konzervatorsko-restauratorskog studija Umjetničke akademije u Splitu obavili su studentsku praksu od po 40 sati kod djelatnika Restauratorskog odjela Split, s radnim mjestom u Šibeniku.

Program Europske unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport Erasmus+

Studentica treće godine konzerviranja-restauriranja Visoke škole za primijenjenu znanost i umjetnost (HAWK – Hochschule für angewandte Wissenschaft und Kunst Hildesheim / Holzminden/Göttingen) iz Hildesheima, Njemačka, obavila je tri mjeseca studentske prakse u sklopu programa mobilnosti Erasmus+ na Restauratorskom odjelu Dubrovnik te praksu nastavlja 2025. godine. Druga studentica završne godine studija iz iste škole obavila je dvomjesečnu praksu na restauratorskim odjelima u Juršićima – Vodnjanu i Dubrovniku.

Posjeti učenika i studenata Zavodu

Studenti i profesori Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci posjetili su Restauratorski odjel Rijeka. Odjele i radionice Zavoda u Zagrebu posjetili su studenti i profesori Konzervatorskog modula Odsjeka za povijest umjetnosti i Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu te Fakulteta šumarstva i drvne tehnologije u Zagrebu.

Restauratorski odjel Osijek posjetili su studenti i profesori Odjela za kemiju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Restauratorski odjel Dubrovnik posjetili su sudionici Međunarodne restauratorske radionice na Lopudu – profesori i studenti Instituta za konzerviranje-restauriranje u Kölnu, Sveučilišta u Antwerpenu i Sveučilišta u Dubrovniku.

ČLANSTVA

U 2024. godini Zavod je bio učlanjen u sljedeće organizacije: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), International Council of Museums (ICOM), Institute of Conservation (ICON), Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphik- Restauratoren (IADA) i Centre international d'étude des textiles anciens (CIETA) te u Hrvatski zavod za norme i Hrvatsku udrugu za promicanje zaštite.

Pojedinačne članarine uplaćene su Hrvatskoj komori arhitekata, Hrvatskoj komori inženjera građevinarstva i Divers Alert Network Europe.

PUBLICISTIČKA DJELATNOST

Časopis *Portal*, godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda

U 15. broju časopisa *Portal*, godišnjoj znanstveno-stručnoj publikaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, objavljeno je jedanaest znanstvenih i stručnih tekstova posvećenih temama zaštite kulturne baštine. Tri su izvorni znanstveni radovi, pet su prethodna priopćenja, jedan je pregledni rad i dva su stručna. Petnaesti broj časopisa *Portal* ostvaren je sredstvima Ministarstva kulture i medija RH i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Digitalno izdanje objavljeno je na mrežnim stranicama Zavoda.

Budući da je riječ o jubilarnom broju časopisa, odlučeno je da se objavi i drugi svezak 15. broja *Portala*, posvećen istraživanjima Zavoda na zagrebačkoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava. Zaprmljena su 23 članka, od kojih je većina prošla recenzentski postupak i u fazi je lekture pa će drugi svezak biti objavljen i otisnut u 2025. godini.

Stručno-znanstvena knjiga *Oltar Presvetog Sakramenta i dvojica protomajstora šibenske katedrale*

Tijekom 2024. godine obavljena su dodatna fotografiranja šibenske katedrale te je nastavljen rad na grafičkom oblikovanju, prijelomu i redakturi knjige o oltaru Presvetog Sakramenta i protomajstorima katedrale sv. Jakova u Šibeniku – Jurju Dalmatincu i Nikoli Firentincu, autora Branka Pavazze, konzervatora-restauratora savjetnika u mirovini. Tisak je predviđen za 2025. godinu.

Knjiga *Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora* autorice Vesne Zmaić

U nakladi od 200 primjeraka, tijekom 2024. godine otisnuto je drugo izdanje knjige *Mijoka* autorice Vesne Zmaić, konzervatorice savjetnice arheologinje s Odjela za podvodnu arheologiju Službe za arheološku baštinu Zavoda. Knjiga opisuje rezultate podvodnih arheoloških istraživanja brodoloma na nalazištu Mijoka u murterskom podmorju i omogućava uvid u raznovrsnu materijalnu kulturu 16. i 17. stoljeća, proizvodnju i trgovinu u proizvodnim središtima renesansne Europe te u pomorstvo i prilike na Jadranu u vrijeme brodoloma. Izdavači su Hrvatski restauratorski zavod i Muzej grada Šibenika, a knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva kulture i medija RH i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Zbornik znanstveno-stručnog skupa *Gorjani – mjesto, ljudi, identitet, baština*

Općina Gorjani u sunakladništvu s Hrvatskim restauratorskim zavodom, Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatskim katoličkim sveučilištem, Hrvatskih institutom za povijest i Fakultetom hrvatskih studija izdala je zbornik znanstveno-stručnog skupa održanog u Gorjanima od 19. do 21. listopada 2022. godine. Opsežni zbornik na gotovo šesto stranica donosi 37 članaka podijeljenih u četiri poglavlja o povijesti, stanovništvu, kulturnoj baštini i arheološkim istraživanjima Gorjana. Radovi su kategorizirani kao: izvorni znanstveni članak (21), pregledni rad (6), prethodno priopćenje (4), stručni rad (5) i izlaganje na skupu (1). Među navedenima su i četiri članka djelatnika Zavoda više konzervatorice arheologinje Ivane Hirschler Marić (koja je ujedno i članica uredničkog vijeća), konzervatora savjetnika arheologa dr. sc. Andreja Janeša i konzervatorice povjesničarke umjetnosti Irene Pauk Sili.

Publikacija *Palača Pongratz – povijest gradnje arhitektonskog sklopa u Visokoj 22 u Zagrebu*

Tijekom 2024. godine pripremljen je tekst, obavljena je recenzija, lektura i prijevod publikacije čiji su autori viša konzervatorica povjesničarka umjetnosti Bernarda Ratančić i konzervator savjetnik povjesničar umjetnosti dr. sc. Petar Puhmajer. Za 2025. godinu planira se grafičko oblikovanje, prijelom i tisak.

Publikacija *Gornjogradska palača Vojković – Oršić – Kulmer – Rauch*

Tijekom 2024. godine pripremljen je tekst, obavljen je dio recenzija i lektura te prijevod publikacije čije su autorice konzervatorica savjetnica povjesničarka umjetnosti dr. sc. Krasanka Majer Jurišić, dr. sc. Martina Wolff Zubović i mr. sc. Dijana Požar. Za 2025. godinu planira se nastavak lekture, recenzije, prijevod, grafičko oblikovanje, prijelom i tisak.

IZLOŽBE I IZLOŽBENI KATALOZI

Izložba *Četiri portreta iz Gradskoga muzeja Korčula; konzervatorsko-restauratorski radovi i povijesne crtice*, Gradski muzej Korčula, 27. srpnja – 3. listopada 2024.

Izložba *Četiri portreta iz Gradskoga muzeja Korčula; konzervatorsko-restauratorski radovi i povijesne crtice* otvorena je 27. srpnja 2024. godine u Gradskom muzeju Korčula. Održana je u povodu završetka zaštitnih radova na predmetima iz zbirke slika, izvedenih u sklopu redovitoga programa Restauratorskog odjela Dubrovnik i povrata slika u stalni postav Gradskoga muzeja Korčula. Projekt je bio temeljen na valorizaciji baštine u lokalnom kontekstu i senzibiliziranju javnosti za potrebu njezina očuvanja. Sadržaj je bio prezentiran izložbenim panoima, videomedijem i popratnim deplijanom.

Izložba *Pogled kroz Portret Marije Ghetaldi-Gondola*, Dubrovački muzeji – Knežev dvor, Dubrovnik, 22. studenoga 2024. – 31. ožujka 2025.

Izložba Dubrovačkih muzeja i Hrvatskog restauratorskog zavoda *Pogled kroz Portret Marije Ghetaldi-Gondola* otvorena je 22. studenoga 2024. u Kneževu dvoru. Autori izložbe su konzervator povjesničar umjetnosti Ljubo Gamulin, konzervatorica-restauratorica savjetnica Barbara Knežević-Kuzman, viša konzervatorica-restauratorica Nađa Lučić iz Hrvatskog restauratorskog zavoda i viša kustosica Dubrovačkih muzeja Lucija Vuković. Portret Marije Ghetaldi-Gondola Carmela Reggia iz stalnog postava Kulturno-povijesnog muzeja u Kneževu dvoru nastao je oko 1812. godine. Tijekom 2023. i 2024. godine na Restauratorskom odjelu Dubrovnik Hrvatskog restauratorskog zavoda provedena su opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja te je nizom neinvazivnih istraživačkih metoda otkriven rijedak nalaz: postojanje starije slike ispod slikanoga sloja. Ispod Portreta Marije Ghetaldi-Gondola nalazi se drugi ženski portret, a uz njega djelomice čitljiv natpis koji otkriva da je portretirana žena Frana Gondola rođena Bona. Zahvaljujući rezultatima konzervatorsko-restauratorskih radova i istraživanjima, omogućena je kontekstualizacija djela i upućivanje na pripadnost zaokruženoj cjelini portreta austrijskoga slikara Franza Xavera Spana. Arhivskim i povijesnim istraživanjima otkrivaju se i donose manje poznati detalji iz povijesti dubrovačkih vlastelinskih obitelji Ghetaldi i Gondola. Osim slikarskih djela, izložba predstavlja proces i rezultate provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova.

Izložba *Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora*, Split, Hrvatski pomorski muzej Split (12. prosinca 2024. – 16. veljače 2025.)

Izložba Muzeja grada Šibenika i Hrvatskog restauratorskog zavoda iz 2018. godine postavljena je 2024. godine i u Pomorskom muzeju u Splitu. Tom je prigodom tiskano i drugo izdanje knjige/izložbenog kataloga autorice Vesne Zmaić, konzervatorice savjetnice arheologinje.

Izložba *Knez iz Bojne – novo poglavlje hrvatske povijesti*, Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika (8. studenoga 2023. – 31. siječnja 2024.) i Gradski muzej Vinkovci (7. studenoga 2024. – 31. siječnja 2025.)

Izložba u organizaciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Hrvatskog restauratorskog zavoda, Arheološkog muzeja u Zagrebu, Gradskog muzeja Sisak i Instituta za antropologiju postavljena je 2024. godine u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i u Gradskom muzeju Vinkovci.

Izložbom su predstavljeni rezultati višegodišnjih arheoloških istraživanja nalazišta Bojna – Brekinjova Kosa na području grada Gline u Sisačko-moslavačkoj županiji, posebno vrijedni ranosrednjovjekovni nalazi, neprocjenjivi za poznavanje najranije hrvatske povijesti, od 7. do 9. stoljeća.

PROMOTIVNA DJELATNOST**Dani europske baštine (rujan i listopad 2024.)**

U obilježavanje Dana europske baštine 2024. godine, posvećenih temi *Baština koja povezuje – kulturne rute i mreže*, Zavod se uključio virtualnim predstavljajima dvadeset programa konzervatorsko-restauratorskih radova na nepokretnoj, pokretnoj i arheološkoj baštini, objavljenih na mrežnim stranicama i Facebook profilu Zavoda te izložbom o svojoj djelatnosti koja je od 15. rujna do 14. listopada bila postavljena u prostoru Knjižnice Marina Držića (Knjižnice grada Zagreba), Ulica grada Vukovara 222 u Zagrebu.

PREDSTAVLJANJA KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH RADOVA I PROGRAMA ZAVODA

Tijekom 2024. godine Hrvatski restauratorski zavod predstavljajima svojih postignuća obilježio je tri vrijedne obljetnice.

Trideset godina Restauratorskog odjela Ludbreg

U Ludbregu je 3. svibnja obilježena obljetnica Restauratorskog centra Ludbreg (danas Restauratorski odjel Ludbreg) osnovanog 1994. godine s ciljem spašavanja i privremenog smještaja evakuiranih kulturnih dobara iz ratom zahvaćenih područja Hrvatske. Za tu je svrhu 1992. godine Grad Ludbreg ustupio tadašnjem Ministarstvu prosvjete, kulture i športa glavnu zgradu dvorca Batthyány, koja je potom obnovljena te uređena kao središnja čuvaonica za pokretna kulturna dobra, s restauratorskim radionicama Hrvatskog restauratorskog zavoda. Iznimno važnu ulogu u osnivanju centra u Ludbregu imali su predstavnici Bavarskoga zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege) uz financijsku pomoć bavarske Vlade, Hypo – Zaklade za kulturu, Bavarskoga državnog ureda i nadbiskupskih ordinarijata München – Freising i Bamberg te uz namjenski kredit Bayerische Landesbank i Bayerische Landesanstalt für Aufbaufinanzierung, uz odgovarajuće odluke o jamstvu Vlade Republike Hrvatske.

Na prigodnoj svečanosti u povodu 30. obljetnice predstavljene su okolnosti osnivanja, tadašnja obnova dvorca Batthyány te djelatnost Restauratorskog odjela Ludbreg od njegova osnivanja do danas.

Sedamdeset godina restauratorske radionice u Splitu

Potreba za organiziranom brigom za spomenike u Dalmaciji rezultirala je osnivanjem Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju sa sjedištem u Splitu, 1945. godine, u čijem je sastavu 1954. godine osnovana prva institucionalizirana i organizirana restauratorska radionica u Splitu, koja je od 1997. godine pripojena tada osnovanome Hrvatskom restauratorskom zavodu sa sjedištem u Zagrebu.

Godine 2002. Restauratorski odjel Split konačno useljava u novoizgrađeni, tehnološki opremljen radni prostor u Porinovoj ulici, a poslije, zbog većeg opsega i složenosti radova, i u prostor nekadašnje vojarne na Dračevcu.

Svečanim obilježavanjem obljetnice predstavljena je povijest najdugovječnije restauratorske radionice te djelatnost današnjih odjela: Restauratorskog odjela Split i Odjela za kamenu plastiku, zidno slikarstvo, mozaik i štuko sa sjedištem u Splitu.

Trideset godina udruge ARCH

U Dubrovniku je obilježena 30. obljetnica djelovanja udruge ARCH (Art Restoration Cultural Heritage). Tim povodom Restauratorski odjel Dubrovnik posjetili su kolege talijanski restauratori koji su od 1994. pred kraj Domovinskoga rata i godinama nakon toga vjerno pomagali hrvatskim restauratorima u obnovi u ratu oštećene kulturne baštine i nekih od ključnih umjetnina dubrovačkoga područja.

Okrugli stol *Uloga Apoksiomena – nekad i sad*, Mali Lošinj, 27. travnja 2024.

U organizaciji Turističke zajednice grada Malog Lošinja i Lošinjskog muzeja, 27. travnja u Malom Lošinju obilježena je 25. obljetnica izranjanja antičkoga brončanog kipa Apoksiomena. Tim povodom Lošinjski muzej organizirao je okrugli stol s temom *Uloga Apoksiomena – nekad i sad*, na kojem su svoja iskustva i mišljenja razmijenili ravnateljica Lošinjskog muzeja Zrinka Ettinger Starčić, arheolog dr. sc. Smiljan Gluščević (koji je 1999. vodio jednomjesečna podvodna arheološka istraživanja na mjestu nalaza kipa), viša konzervatorica povjesničarka umjetnosti u Hrvatskom restauratorskom zavodu Iskra Karniš Vidović, ujedno i voditeljica projekta Apoksiomen od 2006. do 2016. i autorica sadržaja stalnog postava u Muzeju Apoksiomena, profesorica dr. sc. Carol C. Mattusch sa Sveučilišta George Mason, Fairfax, SAD, prof. dr. sc. Hrvoje Potrebica s Filozofskog fakulteta u Zagrebu te lošinjski geolog, publicist i prevoditelj Dubravko Balenović. Svima se obratila i ministrica kulture i medija dr. sc. Nina Obuljen Koržinek.

Od trenutka vađenja do travnja 2016. godine, punih 17 godina, o Apoksiomenu je vodio brigu Hrvatski restauratorski zavod (organiziranjem konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova, izložbi u Zagrebu, Firenci, Osijeku, Rijeci, Splitu, Zadru, Ljubljani, Muzeju Louvre u Parizu, Britanskom muzeju u Londonu i Muzeju J. Paula Gettyja u Los Angelesu te izradom sadržaja za stalni postav u Malom Lošinju). Iznimno uspješan projekt i tim njegovih stručnjaka ovjenčan je i dvjema vrijednim nagradama – Nagradom Vicko Andrić 2006. i nagradom Europske unije za kulturnu baštinu Europa Nostra 2007. godine, a Muzej Apoksiomena dobitnik je posebnog priznanja (*Special commendation*) Europskoga muzejskog foruma za najinovativniji i najkreativniji stalni postav 2019. godine.

Predstavljanje radova obnove crkve sv. Roka, Draguč, 8. studenoga 2024.

U Draguču je, u suradnji s Kućom fresaka Povijesnog i pomorskog muzeja Istre, 8. studenoga održano predstavljanje dovršenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i cjelovite obnove crkve sv. Roka, sagrađene početkom 16. stoljeća.

Crkva sv. Roka poznata je po iznimno vrijednim zidnim slikama koje je u dvije faze, 1529. i 1537. godine, izradio lokalni majstor Anton iz istarske Padove, pokraj današnje Kašćerge. Hrvatski restauratorski zavod počeo je program obnove crkve sv. Roka u Draguču 2018., a svi radovi dovršeni su 2023. godine. Voditeljica programa bila je konzervatorica savjetnica povjesničarka umjetnosti dr. sc. Krasanka Majer Jurišić iz Službe za nepokretnu baštinu. Radni tim činio je velik broj stručnjaka Hrvatskog restauratorskog zavoda. Istraživanja i radove na zidnom osliku koordinirala je viša konzervatorica-restauratorica Kristina Krulić, na kamenim elementima viši konzervator povjesničar umjetnosti Ivan Jengiđ, a na arhitekturi i opremi konzervatorica savjetnica arhitektica Ana Škevin Mikulandra. Program je realiziran sredstvima Ministarstva kulture i medija RH te uz suradnju s nadležnom konzervatoricom Marinom Boico Staraj (Konzervatorski odjel u Puli).

Taj je projekt kao pozitivan primjer uspješne suradnje i realizacije, uz suglasnost predstavnika vlasnika – Župe Svetog Križa u Draguču, u studenome 2024. godine nominiran za prestižnu nagradu Europske unije za kulturnu baštinu *Europa Nostra*. Rezultati nominacije očekuju se 2025. godine.

Predstavljanje dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova u župnoj crkvi sv. Bartola, Roč, 4. prosinca 2024.

U Roču je 4. prosinca održano svečano predstavljanje radova na štukodekoracijama, zidnim oslicima i štafelajnim slikama župne crkve sv. Bartola.

Zbog velikih oštećenja štukodekoracije na stropu broda, 2021. godine pokrenuta su opsežna istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi (voditeljica: Azra Grabčanović, konzervatorica-restauratorica s Odjela za štuko Službe za nepokretnu baštinu) koji su potom prošireni na zidni oslik svetišta (voditelj: Toni Šaina, viši konzervator-restaurator s Odsjeka za zidno slikarstvo i mozaik sa sjedištem u Rijeci, Službe za odjele izvan Zagreba 3). Radovi su financirani sredstvima Ministarstva kulture i medija RH, Istarske županije te Grada Buzeta.

Predstavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi, građevinski radovi sanacije i konsolidacije žbuke cijeloga stropa glavnoga broda, izvedeni 2022. i 2023. godine, te konsolidacija i retuš, izvedeni 2024. godine. Prezentirani su i dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na dvjema štafelajnim slikama: *Vizija sv. Antuna Padovanskog* i *Ekstaza sv. Franje Ksaverskog* s bočnih zidova glavnoga broda crkve (voditelj: Jurica Milinković, konzervator-restaurator s Odjela za štafelajno slikarstvo 1, Službe za pokretnu baštinu u Zagrebu), izvedeni 2023. i 2024. godine.

Dan otvorenih vrata Restauratorskog odjela Dubrovnik, 9. prosinca 2024.

U prostorima Hrvatskog restauratorskog zavoda u Dubrovniku (Ljetnikovac Stay, Batahovina bb i Vukovarska ulica 16) održan je 9. prosinca Dan otvorenih vrata.

Organizirani su obilasci restauratorskih ateljea uz stručno vodstvo, predstavljanja konzervatorsko-restauratorskih radova, videoprojekcije i radionice za djecu i odrasle. Posjetitelji su imali priliku doživjeti umjetnine izbliza i promatrati ih onako kako to rade konzervatori-restauratori. Upoznali su različite tehnike snimanja, dokumentiranja predmeta metodom fotogrametrijskog snimanja i potom izradom 3D modela i metode istraživanja umjetnina, konzervatorsko-restauratorske radove koji se provode izravno na umjetninama i materijale koji se pritom upotrebljavaju. Organizirane su dvije radionice (izrada intarzija za namještaj i uporabne predmete od drva te radionica o restauriranju papira).

MREŽNE STRANICE ZAVODA I DRUŠTVENE MREŽE

Mrežne stranice Zavoda dostupne su na e-adresi www.hrz.hr, a Facebook profil na <https://www.facebook.com/hrvatski.restauratorski.zavod?fref=ts>. Tijekom 2024. godine na mrežnim stranicama dodano je ili promijenjeno 237 članaka na hrvatskom jeziku i 20 na engleskom jeziku, obrađeno je i dodano 211 priloga, među kojima novi broj godišnjaka Hrvatskog restauratorskog zavoda Portal i informacije o stručnim ispitima.

SURADNJA U PROJEKTIMA ZNANSTVENO-ISTRAŽIVAČKIH USTANOVA

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zavod je partner na projektu *Modenar*. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje do 17. prosinca 2027. godine. U fokusu istraživanja projekta su dinamični procesi i društvene i kulturne okolnosti koji utječu na narudžbe umjetničkih djela, na odnos umjetnika i naručitelja te na sudbinu i konzumente umjetničkih djela u razdoblju od 17. do kraja 18. stoljeća. Tijekom prve godine projekta dr. sc. Petar Puhmajer, konzervator savjetnik povjesničar umjetnosti s Odjela za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine Službe za nepokretnu baštinu, sudjelovao je 23. veljače na prvoj radionici istraživačkoga projekta *Modenar*. U srpnju je proveo arhivsko i terensko istraživanje komparativnog materijala na temu ljetnikovaca (*Lusthaus*) 17. i 18. stoljeća.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Potpisan je ugovor o suradnji s Odsjekom za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u sklopu projekta *Per mare et per terram – materijalna baština u kontekstu plovidbenih i kopnenih putova sjevernog Jadrana* (PETRA). U ime Zavoda, za predstavljanje arheoloških lokaliteta na području Vinodola, koautorstvo u objavama i izlaganjima zadužen je dr. sc. Andrej Janeš, viši konzervator arheolog.

Pravo na pristup informacijama Zavoda

Zavod je kao javna ustanova u kulturi proveo sve propisane aktivnosti u skladu sa Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 25/13, 85/15 i 69/22). Na mrežnim stranicama Zavoda 2024. godine ažurno su objavljivani

svi potrebni službeni dokumenti (Program rada, Godišnji izvještaj o radu Zavoda, financijski planovi i izvještaj, informacije o postupcima javne nabave i o dokumentaciji za nadmetanje te informacije o izvršavanju ugovora) uz već objavljene strateške dokumente, opće akte i odluke, informacije o uslugama i ponovnoj uporabi informacija i drugo. Sredinom siječnja 2025. godine predan je povjereniku za informiranje izvještaj za 2024. godinu o provođenju Zakona o pravu na pristup informacijama, koji je objavljen i na mrežnim stranicama Zavoda.

Tijekom 2024. godine imenovani službenik za informiranje obradio je i riješio 78 zahtjeva za pristup i ponovnu uporabu informacija. Zavod je u provođenju postupaka uvažavao suradnju sa znanstvenicima i stručnjacima iz drugih institucija, kao i ograničenja koja proizlaze iz nereguliranih autorskih prava, opsega tražene dokumentacije i drugih okolnosti.

Pregled programske djelatnosti

BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA	
Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Podgarić, Stari grad Garić-grad – središnja i sjeverna kula	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka – misnica (DM 261a)	završetak konz.-rest. radova
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, zbirka – misnica (DM 820) i velum (DM 280 a)	početak konz.-rest. radova
Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – sakralni inventar	nastavak konz.-rest. radova
Križ Gornji, kapela Sv. Križa – glavni oltar – skulptura anđela	završetak konz.-rest. radova
Ladislav, crkva sv. Ladislava – skulpture „Sv. Ladislav“, „Sv. Emerik“ i „Sv. Kazimir“	nastavak konz.-rest. radova
Samarica, župna crkva sv. Katarine - drveni polikromirani inventar	stolarska sanacija i pohrana

BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	
Rešetari, Lipanovac – Pustošina (Grgurevo)	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Slavonski Brod, srednjovjekovna utvrda Vukovac	mirovanje
Slavonski Brod, palača Horvat	izrada dokumentacije
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva – oltar sv. Franje Asiškog	nastavak konz.-rest. radova
Slavonski Brod, franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva – oltar sv. Franje Asiškog – oltarna pala „Sv. Franjo u molitvi“, slika „Sv. Klara“	cjeloviti konz.-rest. radovi

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	
Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Mljet, Pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom	mirovanje
Cavtat, Muzeji i galerije Konavala, Kuća Bukovac – zidne slike /	konz.-rest. radovi
Dubrovnik, crkva sv. Spasa /	građevinski i konz.-rest. radovi
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica	hitne intervencije
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica – ulazna „kapsula“ /	izrada dokumentacije
Dubrovnik, Knežev dvor, kapela Rođenja Marijina – zidne slike /	konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Orlandov stup	nastavak monitoringa i konz.-rest. radovi
o. Lastovo, Lastovo, Knežev dvor (Palac)	izrada dokumentacije za sveobuhvatnu obnovu
o. Mljet, Babino Polje, crkva sv. Vlaha	mirovanje
Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne – glavni oltar Blažene Djevice Marije Snježne – slika „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
Cavtat, crkva sv. Nikole – oltar Gospe od Ružarija	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva Male Braće – slika „Uskrsnuće Kristovo“	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva sv. Đurđa – oltar sv. Đurđa – slika „Sv. Đurđe ubija zmaja“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva sv. Josipa – glavni oltar – slika „Sveta obitelj sa svecima“	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, crkva Sv. Spasa – glavni oltar Uzašašća Gospodnjeg – oltarna pala „Sv. Vlaho pred Raspećem“ s ukrasnim okvirom	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Državni arhiv u Dubrovniku – dvije bilježnice (početnice), dvije povelje i ferman (HR-DADU-7.2.5 Acta Turcarum, Diversa, posebne pozicije, br. 1 i 2, HR-DADU-7.2.1 Acta Turcarum Fermani br. 1972., 1964., 1579.)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej – dva muška prsluka (DUM EM 3657 i 4799)	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – slike „Portret Vladislava Gozze Gučetića“, „Koriolan“ i „Portret vladike Marije Ghetaldi“ s ukrasnim okvirima (DUM KPM SL 5, 266 i 207)	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – tri litografije i omot s portretima slavnih Dubrovčana (DUM KPM GR 82, 99, 100 i 571-618)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – zastava bratovštine kamenara (DUM KPM SL-138)	početak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – akvarel, dva rukopisa i tri dokumenta na papirnatom nosiocu (DUM PM 391, 208, 1036, 119, 340 i 1693)	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – muzejska građa (DUM PM 115, 7016/1-2, 231 i 375)	cjeloviti konz.-rest. radovi

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – slika „Sudar parobroda Liguria i brika Panselinos“ (DUM PM 360)	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina – oltarna pala „Sv. Bernard kleči pred Bogorodicom“	završetak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Muzej samostana sv. Dominika – slika „Navještenje“	nastavak konz.-rest. radova
Dubrovnik, Umjetnička galerija Dubrovnik – dvije slike na papiru (UGD-1441 i 806)	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Korčula, Korčula, Gradski muzej – četiri slike s ukrasnim okvirima (122, 98, 150, 83)	završetak konz.-rest. radova
o. Korčula, Lumbarda, crkva sv. Bartula – pjevalište	završetak konz.-rest. radova
o. Lastovo – zaštićena kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i prijedlog konz.-rest. radova
o. Lastovo, Lastovo, crkva sv. Antuna opata – slika „Sv. Ignacije i sv. Frano Ksaverski“	početak konz.-rest. radova
o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – oltar Uznesenja BDM	završetak konz.-rest. radova
Orebić, crkva Gospe od Anđela – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan“	nastavak konz.-rest. radova
Orebić, Pomorski muzej Orebić – muzejska građa (PMO 32, 585, 33 i 445)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Slano, crkva sv. Jeronima – oltar BDM	nastavak konz.-rest. radova

GRAD ZAGREB	
Zagreb, Dolac, župna crkva Pohoda BDM – kamena plastika	konz.-rest. radovi
Zagreb, Banski dvori – Plavi salon	konz.-rest. radovi
Zagreb, Trg Katarine Zrinske, crkva sv. Katarine Aleksandrijske	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zagreb, kompleks zgrada "Hrvatskog sokola" i "Kola"	izrada dokumentacije
Zagreb, Nova Ves, kapela Majke Božje Žalosne	izrada dokumentacije, građevinski i konz.-rest. radovi
Zagreb, Oktogon, Ilica 5 - prostor nekadašnje PBZ	izrada dokumentacije
Zagreb, Opatička 10, Palača bogoštovlja i nastave (Hrvatski institut za povijest) – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja BDM – kamena plastika – oltar Majke Božje Remetske	konz.-rest. radovi
Zagreb, Remete, pavlinski samostan i župna crkva Uznesenja BDM – zidne slike	konz.-rest. radovi
Zagreb, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava	praćenje izvođenja radova
Zagreb, Banski dvori – dvije kaljeve peći	mirovanje
Zagreb, Trg Katarine Zrinske, crkva sv. Katarine Aleksandrijske – klupe	nastavak konz.-rest. radova
Zagreb, Čučerje, župna crkva Pohoda BDM – skulpture „Bogorodica s Djetetom“ i tri anđela	konz.-rest. radovi
Zagreb, HAZU, Kabinet grafike – osam umjetnina na papirnatom nosiocu (1936-III, 1878, 1893, 1896, 25, 3258, 6888, 3777)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora – slika na drvu „Izgon Adama i Eve iz raja“ (SG-95)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Hrvatski glazbeni zavod – dvije kaljeve peći	nastavak konz.-rest. radova
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – četiri umjetnine na papirnatom nosiocu i jedna pergamena (HPM-MRNH-C-2324, 3335, 3336, 3343, HPM-PMH-7514)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slike „Portret Josipa Franka“ i „Karlo IV.“ (HPM-PMH-10292, 2686)	konz.-rest. radovi
Zagreb, Jakuševac, crkva sv. Marka evanđelista – oltar sv. Antuna Padovanskog	početak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – bursa, velum i dalmatika (T-259/1 i 212/B)	završetak konz.-rest. radova
Zagreb, katedrala Uznesenja BDM i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserije „Rujan-listopad“ (T-229) i „Studen-prosinac“ (T-231)	konz.-rest. radovi
Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti – četiri umjetnine na papirnatom nosiocu (MSU 1649, 2894 (1-2), 2893, MSU DS 926)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Srpska pravoslavna crkvena opština – dva svijećnjaka	početak konz.-rest. radova
Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog – glavni oltar sv. Franje Ksaverskog	nastavak konz.-rest. radova
Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog – oltar Majke Božje – slika „Raspeće“, oltar sv. Josipa – slika „Sv. Katarina Aleksandrijska“ s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi

Zagreb, Vugrovec, župna crkva sv. Franje Ksaverskog – kutija za pohranu moćnika sv. Franje Ksaverskog	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zagreb, Zagrebačka nadbiskupija, zbirka – skulptura „Bogorodica s Djetetom“ (DM bb)	početak konz.-rest. radova

ISTARSKA ŽUPANIJA	
Krnica (sv. Teodor), ostaci crkve sv. Teodora	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Sveti Lovreč, Sveti Lovreč Pazenatički – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Paz, kaštel Paz	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule	konstruktivna i građevinska sanacija
Beram, kapela sv. Marije na Škrilinah – zidne slike	početak konz.-rest. radova
Pazin, župna crkva sv. Nikole sa zvonikom – štuko	nastavak konz.-rest. radova
Poreč, Eufrazijeva bazilika (katedrala Uznesenja Marijina)	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Roč, župna crkva sv. Bartola – štuko	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, crkva BDM od Zdravlja	izrada dokumentacije, konz.-rest. i građevinski radovi
Rovinj, župna crkva sv. Eufemije – kamena plastika – oltar sv. Mihovila	nastavak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi) – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Vodnjan, župna crkva sv. Blaža	istražni radovi i izrada dokumentacije
Žminj, kapela Sv. Trojstva – zidne slike	mirovanje
Brest, crkva Presvetog Trojstva – glavni oltar Presvetog Trojstva	konzerviranje i stolarska sanacija
Čepić, crkva sv. Marije Snježne – reljef „Bogorodica s Djetetom i sv. Veronikom“	nastavak konz.-rest. radova
Fažana, župna crkva sv. Kuzme i Damjana – tri skulpture bez cjeline	završetak konz.-rest. radova
Gračičće, crkva sv. Eufemije – oltar Bogorodice Zaštitnice	hitne intervencije
Hum, Župna crkva Uznesenja BDM – oltar sv. Antuna opata	početak konz.-rest. radova
Kršete, crkva sv. Petra i Pavla – slika „Bogorodica s Djetetom na prijestolju sa sv. Katarinom i sv. Lucijom“	nastavak konz.-rest. radova
Lanišće, župna crkva sv. Kancija, Kancijana i Kancijanile – kazula i liturgijski komplet (kazula, velum, stola i bursa)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije Magdalene	završetak konz.-rest. radova
Plomin, župna crkva BDM, Gračičće, crkva sv. Vida, Modesta i Kresencija, Pićan, crkva Navještenja BDM – povijesni crkveni namještaj	evidencija stanja i istraživanja
Plomin, župna crkva BDM – bočni oltar BDM od Karmela	nastavak konz.-rest. radova
Plomin, župna crkva BDM – krstionica	početak konz.-rest. radova
Poreč, Porečka i pulska biskupija, Porečki dekanat – pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Roč, župna crkva sv. Bartola – slika „Ekstaza sv. Franje Ksaverskog“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Rovinj, župna crkva sv. Eufemije – kućište orgulja	konz.-rest. radovi
Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog – slika „Portret kanonika Giuseppea Fabrettija“	početak konz.-rest. radova
Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog – slike „Bezgrešno začće“, „Sveta Obitelj“ i „Navještenje“	završetak konz.-rest. radova
Rovinj, crkva i samostan sv. Franje Asiškog – slike „Svadba u Kani“, „Raspeće“ i „Sv. Jeronim“	završetak konz.-rest. radova
Rovinj, Muzej grada Rovinja – oslikana vrata	završetak konz.-rest. radova
Senj, crkva sv. Nikole – oltar sv. Nikole – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Nikolom, Kuzmom i Damjanom“	početak konz.-rest. radova
Senj, crkva sv. Nikole – oltar sv. Nikole	završetak konzerviranja i stolarske sanacije
Sovinjak, župna crkva sv. Jurja – procesijska skulptura „Bogorodica s Djetetom“ s postoljem	nastavak konz.-rest. radova
Sveti Lovreč, župna crkva sv. Martina – slika „Bogorodica s Djetetom i svecima“	konz.-rest. istraživanja
Škopljak, crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar i drveni inventar	konzerviranje i konz.-rest. istraživanja

Umag, župna crkva Uznesenja BDM – slike „Krštenje Isusovo“ i „Uznesenje Blažene Djevice Marije“	konz.-rest. radovi
Višnjani, crkva sv. Antuna opata – skulpture sv. Antuna opata i četiriju anđela lučonoši	konzerviranje i konz.-rest. istraživanja
Vodnjan, župna crkva sv. Blaža – liturgijski tekstil	evidencija stanja

KARLOVAČKA ŽUPANIJA

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, r. Kupa, rimski brodolom	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Karlovac, Josipov bastion	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Mali Cetin, ruševine franjevačkog samostana	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Barilović, Stari grad Barilović	nastavak izrade dokumentacije i građevinskih radova
Lipnik, župna crkva sv. Ilije Proroka – štuko – glavni oltar sv. Ilije Proroka	nastavak konz.-rest. radova
Svetice, crkva i samostan Rođenja BDM – glavni oltar BDM	stolarska sanacija

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja – zidne slike	dovršetak konz.-rest. radova
Križevci, crkva Majke Božje Koruške – zidne slike	konz.-rest. radovi
Kuzminec, crkva sv. Kuzme i Damjana – zidne slike	mirovanje
Trema, crkva sv. Julijane	građevinski i konz.-rest. radovi
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija	građevinski radovi
Trema, crkva sv. Julijane – oltar sv. Jelene Križarice	konz.-rest. radovi
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas	završetak konz.-rest. radova
Vojakovac, pravoslavna crkva sv. Velikomučenika Georgija – ikonostas – šest ikona „Sv. jevanđelista Jovan Bogoslov“, „Sv. Jovan Bogoslov“, „Krst“, „Bogorodica“, „Sv. Nikola“ i „Presveta Bogorodica s djetetom“	cjeloviti konz.-rest. radovi

KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA

Belec, stari grad Belecgrad	hitne mjere zaštite i konz.-rest. radovi
Budiščina, Stari grad Milengrad – arhitektura	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Kostel, Stari grad Kostel – arhitektura	konz.-rest. radovi
Lobor, crkva Majke Božje Gorske – zidne slike	istražni radovi
Martinščina, crkva sv. Martina	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Trški Vrh, crkva Majke Božje Jeruzalemske	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Roka	nastavak konz.-rest. radova
Klanjec, crkva Navještenja BDM – korska klupa	nastavak konz.-rest. radova
Strmec (Veliko Trgovišće), kapela BDM – glavni oltar BDM – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova

LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

Brinje, Stari grad Sokolac - pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Plitvica Selo (Široka Luka), ostaci crkve sv. Marka	arheološko istraživanje
Brinje, Stari grad Sokolac	građevinska sanacija i konz.-rest. radovi
o. Pag, Novalja, župna crkva sv. Katarine Djevice Mučenice – kameni oltari	nastavak istraživanja i konz.-rest. radovi
Karlobag, kapucinski samostan i crkva sv. Josipa – slike „Portret cara Josipa I. Habsburškog“, „Portret cara Karla VI. Habsburškog“, „Portret cara Leopolda I. Habsburškog“, „Sv. Bernard iz Corleona“ i „Evanđelist sv. Luka“	nastavak konz.-rest. radova

MEĐIMURSKA ŽUPANIJA

Čakovec, Muzej Međimurja, keramičke posude – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Domašinec, arheološki park Turčišće Goričan	mirovanje
Sv. Martin na Muri, arheološka zona naselja	mirovanje
Lopatinec, župna crkva sv. Jurja – cinktor	nastavak građevinskih radova
Štrigova, crkva sv. Jeronima – arhitektura	mirovanje

Štrigova, crkva sv. Jeronima – oltar sv. Sebastijana	mirovanje
Štrigova, crkva sv. Jeronima – propovjedaonica	završetak konz.-rest. radova

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

Gorjani - arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Osijek, Krstova 20, kuća Živanović	konz.-rest. istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Tvrdča, F. Kuhača 31, stambena katnica	konz.-rest. istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Tvrdča, K. Firingera 6, stambena prizemnica	konz.-rest. istraživanja i izrada dokumentacije
Osijek, Tvrdča	pregled, objedinjavanje i izrada popisa kompletne dokumentacije
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija – crteži Alexandra Maximiliana i Ludwiga Seitza	nastavak konz.-rest. radova
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija – zbirka liturgijskog tekstila	preventivno konzerviranje
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija, Velikokopanički i Donjemiholjački dekanat – pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Đakovo, Đakovačko-osječka nadbiskupija, zbirka – slike „Žalosni Krist“, „Gospa Žalosna“, „Portret biskupa Nikole Đivovića“ s ukrasnim okvirima i slika „Marija pomoćnica“	početak konz.-rest. radova
Đakovo, katedrala sv. Petra i Pavla – drveni reljef s prikazom Bogorodice s malim Isusom	konz.-rest. istraživanja
Osijek, crkva sv. Mihaela arkandela – oltar sv. Ivana Nepomuka – tri skulpture i dekorativni element s ukrasnog okvira	završetak konz.-rest. radova
Osijek, franjevački samostan i crkva Sv. Križa – kazula (T 13)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, franjevački samostan i crkva Sv. Križa – sakralni inventar	arhitektonsko snimanje
Osijek, franjevački samostan i crkva Sv. Križa – sakristijski ormar	nastavak konz.-rest. radova
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – 11 umjetnina na papirnatom nosiocu (MLU-G-158, 159, 161, 370, 373, 424, 426, 427, 430, 4855, 4856)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – slike „Krajoлик s dvije seljanke“, „Krajoлик s potokom i kolibom“ i „Bogorodica s djetetom“ (S-435, S-1053, MLU-5338)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Osijek, Muzej Slavonije Osijek – deset umjetnina na papirnatom nosiocu (MSO-224417, 226812, 239245, 228300; MSO-P-1579, 2081, 2084, 211, 1314, 1782)	cjeloviti konz.-rest. radovi

POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA

Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela – arhitektura	nastavak revizijskih istraživanja i građevinskih radova
Požega, Požeška biskupija, Stari grad Kaptol – fragmenti arheološkog tekstila s metalnim nitima	konzervatorski radovi i izrada izložbene ploče

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

Klana, ostaci crkve sv. Marije Magdalene	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Novi Vinodolski, utvrda Lopar – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
o. Krk, Baška, crkva i samostan sv. Nikole na Ogrulu	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Lošinj, Državna cesta 100 (dionica Osor-Nerezine) – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Novi Vinodolski, utvrda Lopar – arhitektura	građevinska sanacija i konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, kompleks katedrale Uznesenja BDM i crkve sv. Kvirina	izrada dokumentacije i ishođenje dozvola
o. Krk, o. Košljun, franjevački samostan i crkva Navještenja Marijina – kamena plastika – oltar sv. Karla Boromejskog	početak konz.-rest. radova
o. Lošinj, Veli Lošinj, župna crkva sv. Antuna Opata	istraživanja, izrada dokumentacije i građevinski radovi
Rijeka, bivša tvornica "Rikard Benčić", upravna zgrada – štuko	mirovanje
Rijeka, Tarsatika, rimski luk	nastavak konz.-rest. radova
Belgrad, kapela Majke Božje Snježne – glavni oltar Majke Božje Snježne	nastavak konz.-rest. radova
Brseč, crkva sv. Križa – oltar Sv. Križa	početak konz.-rest. radova
Brseč, župna crkva sv. Jurja – glavni oltar sv. Jurja	početak konz.-rest. radova
Brseč, župna crkva sv. Jurja – tri slike s bočnih oltara „Sv. Ante Padovanski“, „Bogorodica od Karmela“ i „Blažena djevica Marija od krunice“	početak konz.-rest. radova

Kraljevica, župna crkva sv. Nikole, župni dvor – slike „Sv. Karlo Boromejski“ s ukrasnim okvirom i „Oplakivanje Krista“	konz.-rest. radovi
o. Cres, Cres, župni ured – slike „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evanđelist“	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, crkva sv. Franje Asiškoga, oltarna pala „Sacra conversazione“	izrada mikroklimatske komore i konz.-rest. radovi na ukrasnom okviru
o. Krk, Krk, franjevački samostan – slika „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja BDM – predoltarnik i gremijal	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja BDM – propovjedaonica i dva ukrasna okvira	konz.-rest. radovi
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja BDM – slika „Bogorodica s Djetetom, sv. Barbarom i sv. Antunom opatom“	završetak konz.-rest. radova
o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja BDM, sakristija – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
o. Krk, Porat, franjevački samostan, zbirka – slike „Isus se ukazuje Mariji Magdaleni“ i „Sv. Josip“	početak konz.-rest. radova
o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja BDM – glavni oltar Uznesenja BDM	nastavak konz.-rest. radova
o. Rab, Kapor, franjevački samostan i crkva sv. Bernardina Sijenskog – oltar Majke Božje	nastavak konz.-rest. radova
o. Rab, Rab, crkva sv. Justine, zbirka sakralne umjetnosti župe Rab – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	istraživanja
Rijeka, crkva sv. Jeronima – oltarna slika „Sv. Ana“	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – skulptura „Bogorodica s Djetetom“	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – slika „Sv. Ana Trojna“	završetak konz.-rest. radova
Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – slike „Sv. Bernardin Sijenski“, „Sv. Bonaventura“, „Sv. Petar Alkantarski“	početak konz.-rest. radova
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – klupa s naslonom (KPO-ZGP 73/4)	konz.-rest. radovi
Rijeka, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka – slike „Krštenje Kristovo“ i „Oplakivanje Krista“ (PPMHP 2895, 2894)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Rijeka, župna crkva Uznesenja BDM – oltarna slika „Vizija sv. Antuna Padovanskog“	nastavak konz.-rest. radova
Rijeka, župna crkva Uznesenja BDM – slika „Sv. Margareta Kortonska“ s ukrasnim okvirom	završetak konz.-rest. radova

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

Bojna (Brekinjova Kosa)	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana BDM – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Hrvatski Čuntić, Kula Čuntić – arhitektura	završetak radova
Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana BDM	nastavak konz.-rest. radova
Popovača, Stari grad Jelengrad – arhitektura	nastavak građevinskih radova
Topusko, ostaci cistercijske opatije	nastavak građevinskih i konz.-rest. radova
Sisak, katedrala Uzvišenja Sv. Križa – kamena plastika	konz.-rest. radovi
Glina, Majske Poljane, crkva Vaskrsenja Gospodnjeg – tabulat	istraživanja i izrada dokumentacije
Sisak, Gradski muzej Sisak – 15 crteža na papirnatom nosiocu Ivana Antolčića (SIK-41225-41239)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Velika Ludina, crkva sv. Mihaela arkandela – glavni oltar sv. Mihaela arkandela	nastavak konz.-rest. radova

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

KO SPLIT

o. Palagruža, pličina Pupak	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Vis, Vis, antičke terme	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Solin (Salona), Hortus Metrodori	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Splitsko-dalmatinska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Brač, Postira, arheološko nalazište Lovrečina – mozaici	mirovanje
o. Hvar, Hvar, franjevački samostan i crkva sv. Marije od milosti, kapela Sv. Križa – kamena plastika	nastavak istraživanja, izrade dokumentacije i konz.-rest. radova

Omiš, arheološko nalazište Brzet – mozaici	mirovanje
o. Šolta, Grohote, starokršćanska bazilika – mozaici	nastavak konz.-rest. radova
Solin (Salona), k.č. 4919, antički mozaik	izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Split, Arheološki muzej Split – antički kameni spomenici	cjeloviti konz.-rest. radovi
Split, Dioklecijanova palača, Arhidakonova i Buličeva ulica – mozaici	nastavak konz.-rest. radova
Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika	nastavak izrade dokumentacije, građevinskih i konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Klare	izrada dokumentacije
Split, crkva i samostan sv. Eufemije – kapela sv. Arnira	istraživanje, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Vranjic, crkva sv. Martina biskupa – zidne slike	istraživanje, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Zaostrog, franjevački samostan i župna crkva Uznesenja BDM – kameni sakralni inventar i zidne slike	mirovanje
Makarska, crkva sv. Marka – oltar Sv. Križa – skulpture „Bogorodica“, „Sv. Ivan“ i „Sv. Marija Magdalena“	nastavak konz.-rest. radova
o. Brač, Pučišća, crkva sv. Jeronima – oltar sv. Jeronima – skulptura „Sv. Jeronim u špilji“	nastavak konz.-rest. radova
o. Hvar, Hvar, benediktinski samostan sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna opata – stola, bursa, manipul	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Hvar, Stari Grad, crkva sv. Nikole – skulptura „Sv. Jakov stariji“	nastavak konz.-rest. radova
o. Vis, Komiža, župna crkva i samostan sv. Nikole (Muster) – liturgijski komplet (kazula T-6, manipul T-6a) i pluvijal za skulpturu (T-7c)	cjeloviti konz.-rest. radovi
o. Vis, Vis, crkva Sv. Duha – slika „Silazak Sv. Duha“	završetak konz.-rest. radova
o. Vis, Vis, crkva Sv. Duha – ikona sv. Spiridona	istraživanja
Split, Arheološki muzej u Splitu – skulptura „Bogorodica s Djetetom“ (inv. br. 38411)	nastavak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Dominika – slika „Otaštva Presvetog Ružarija sa sv. Dominikom i sv. Franom Asiškim“	nastavak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Dominika – slika „Čudo u Surianu“	istraživanja
Split, franjevački samostan sv. Ante – slika „Sv. Obitelj“	početak konz.-rest. radova
Split, katedrala sv. Dujma – korske klupe	nastavak konz.-rest. radova
Split, Muzeji Ivana Meštrovića – reljefi „Scene iz Kristova života“	nastavak konz.-rest. radova
Split, crkva i samostan sv. Klare – raspelo, inventar	preventivna zaštita

KO IMOTSKI

Kula Norinska, Borovci, crkva i groblje sv. Nikole – položaj Zanoga	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Opuzen, Gradska knjižnica – kamena skulptura carice Livije	izrada dokumentacije
Kula Norinska, Borovci, crkva sv. Nikole	dovršetak građevinskih radova
Imotski, Zbirka franjevačkog samostana – drveni okvir predoltarnika (257 – br. B-5)	istraživanja
Imotski, Zbirka franjevačkog samostana – predoltarnik (257 – br. B-5)	završetak konz.-rest. radova

KO TROGIR

Trogir, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Kaštel Lukšić, stara crkva Uznesenja BDM – zidne slike	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Kaštel Stari, crkva sv. Josipa – kamena plastika	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Seget Donji, crkva Gospe od Sniga – zidne slike	nastavak konz.-rest. radova
Trogir, Gradska loža – kamena plastika – retabl Pravde Nikole Firentinca	istraživanje, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Trogir, katedrala sv. Lovre – kapela Orsini	nastavak konz.-rest. radova
Kaštel Novi, župna crkva sv. Petra apostola – glavni oltar sv. Petra Apostola – oltarna pala „Bogorodica s Djetetom, sv. Petrom i sv. Ivanom Krstiteljem“	završetak konz.-rest. radova
Kaštel Novi, župna crkva sv. Petra apostola – inventar	preventivna zaštita
o. Čiovo, Arbanija, samostan Sv. Križa – tabulat	istraživanja
Trogir, crkva i samostan sv. Dominika – oltar Imena Isusovog	nastavak konz.-rest. radova
Trogir, crkva sv. Petra – slika „Bogorodica s Djetetom i sv. Nikolom“	početak konz.-rest. radova
Trogir, katedrala sv. Lovre – kazula (B73)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Trogir, katedrala sv. Lovre – luster	završetak konz.-rest. radova

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA	
Šibensko-kninska županija, podmorje	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
o. Zlarin, Zlarin, crkva Gospe od Rašelje, kameni oltar	mirovanje
Šibenik, crkva i samostan sv. Lovre	izrada dokumentacije
Šibenik, crkva sv. Ivana – kamena plastika	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Šibenik, crkva sv. Julijana	konz.-rest. radovi
Šibenik, katedrala sv. Jakova	konz.-rest. radovi
Šibenik, Nova crkva s dvoranom bratovštine	izrada projektne dokumentacije i konz.-rest. radovi
Šibenik, portali profanih i sakralnih objekata	nastavak istraživanja, izrade dokumentacije i konz.-rest. radova
o. Žirje, župna crkva Uznesenja BDM – ikona „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirom	završetak konz.-rest. radova
o. Žirje, župna crkva Uznesenja BDM – drveno polikromirano raspelo	nastavak konz.-rest. radova
Skradin, crkva Porodenja Blažene Djevice Marije, župni ured – inventar – škrinja i komplet svijećnjaka	cjeloviti konz.-rest. radovi
Šibenik, benediktinski samostan i crkva sv. Luce – slika nepoznatog sveca	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar Bogorodice od Presvetog Ružarija	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar Bogorodice od Presvetog Ružarija – skulptura anđela (lijevi)	nastavak konz.-rest. radova
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – stihar (196a) i orar (196b)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Šibenik, Eparhija dalmatinska, zbirka – žezlo episkopa Benedikta Kraljevića i ručni križ	završetak konz.-rest. radova

VARAŽDINSKA ŽUPANIJA	
Jalžabet, Bistričak – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Ludbreg, Sigetec Ludbreški, Loke-Kroglice	geofizička i arheološka istraživanja
Križovljan, crkva Sv. Križa	nastavak konz.-rest. i građevinskih radova
Lepoglava, bivši pavlinski samostan i župna crkva Bezgrešnog začeca BDM – bivša knjižnica, štuko	nastavak konz.-rest. radova
Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja, bivša ljekarna	izrada dokumentacije i nastavak konz.-rest. radova
Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja – kamena plastika	konz.-rest. radovi
Bolfan - ikonostas	mirovanje
Dvorac Trakošćan - zidne tapete	mirovanje
Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja – drveni polikromirani inventar	istraživanja
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – oslikani kabinetski ormarić (GMV 94980)	početak konz.-rest. radova
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – pet umjetnina na papirnatom nosiocu (GMV-45765, 62092, 65115, 65445, GMV-65125=GS 132)	cjeloviti konz.-rest. radovi
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slika „Franjo Nadasy“ (GMV GS 506=KPO 1449)	početak konz.-rest. radova
Varaždin, Gradski muzej Varaždin – ukrasni okvir slike „Majka i dijete“, slike „Krist u grobu“ i „Krajoлик“ (GMV 79014, GMV-GS 472 i GMV-GS 726)	konz.-rest. radovi
Varaždin, kapucinski samostan i crkva Presvetog Trojstva – slike „Sv. Josip Leoneški“, „Sv. Lovro Brindiški“, „Portret svećenika“ i „Bogorodica s Djetetom“ s ukrasnim okvirima	cjeloviti konz.-rest. radovi

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA	
Orahovica, ostaci plemićke kurije	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Duzluk, manastir i crkva sv. Nikole	građevinski i konz.-rest. radovi

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA	
Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Vukovar, franjevački samostan i crkva sv. Filipa i Jakova – kamena plastika – kip sv. Ivana Nepomuka	konz.-rest. radovi
Borovo, parohijska crkva sv. Prvomučnika i Arhidakona Stefana – ikonostas	konz.-rest. radovi
Drenovci, župna crkva sv. Mihaela arkandela – drveni polikromirani inventar	početak istraživanja
Račinovci, župna crkva Rođenja sv. Ivana Krstitelja – misnica (RAČ 11)	završetak konz.-rest. radova
Trpinja, crkva Vaznesenja Hristovog – ikonostas	istraživanja i izrada dokumentacije
Vukovar, Gradski muzej Vukovar – osam umjetnina na papirnatom nosiocu (ZB-268, ZB-304, ZB-563, ZB-2290, P-55-58)	cjeloviti konz.-rest. radovi

ZADARSKA ŽUPANIJA	
Nadin, Gradina – pokretni arheološki nalazi	konz.-rest. radovi
Zadar, crkva sv. Krševana – kamena plastika	nastavak konz.-rest. radova
o. Olib, župna crkva Uznesenja BDM – oltarna slika „Bezgrješno Začeće Blažene Djevice Marije sa sv. Grgurom papom, sv. Anselmom i dušama u čistilištu“	istraživanja
o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja BDM – glavni oltar Uznesenja BDM	završetak konz.-rest. radova
Ražanac, župna crkva Gospe od Ružarija – ophodno raspelo	završetak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – dva ulomka stropa s prikazom evanđelista	završetak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – građa iz stalnog postava	nastavak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – kipovi s ograde svetišta katedrale sv. Stošije	istraživanja
Zadar, SICU – odabrani predmet od metala iz stalnog postava	početak konz.-rest. radova
Zadar, SICU – ukrasni okvir slike „Poklonstvo pastira“	cjeloviti konz.-rest. radovi
Zadar, Zadarska nadbiskupija – kalež Matije Bonmića	istraživanja

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA	
Okešinec (Sipčina), vila rustika	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Žumberak, Novi grad Žumberački	arheološka istraživanja i konz.-rest. radovi
Gornje Psarjevo, crkva sv. Jurja – zidni oslik	istraživanja, izrada dokumentacije i konz.-rest. radovi
Jastrebarsko, crkva sv. Nikole biskupa – zidni oslik	konz.-rest. radovi
Kloštar Ivanić, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja	mirovanje
Žumberak, crkva sv. Nikole biskupa	konz.-rest. radovi i građevinska sanacija
Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija – Vrbovečki dekanat, pokretna kulturna dobra	pregled, evidencija stanja i izrada prijedloga konz.-rest. radova
Samobor, franjevačka crkva Uznesenja BDM – dva relikvijara	početak konz.-rest. radova

ZAJEDNIČKE STAVKE	
Evidencija stanja i izrada troškovnika (SAB)	
Evidencija stanja i izrada troškovnika (SNB)	
Hitne intervencije (SNB)	
Hitne intervencije (SPB)	
Praćenje uvjeta i stanja pokretnih kulturnih dobara, izrada prijedloga konz.-rest. radova	
Stručni nadzor nad konz.-rest. radovima	
Tekstiloteka – obrada povijesnog tekstila	

Tekstovi: B. Mostarčić / dr. sc. A. Azinović Bebek, A. Škevin Mikulandra, mr. J. Ferić Balenović, I. Ljubičić / E. Anušić, S. Aumiller, M. Jurišić, dr. sc. K. Majer Jurišić, B. Milković, mr. art. A. Pedišić, D. Ivić, I. Pranjić, I. Svedružić Šeparović / I. Atlija, M. Begić Jarić, D. Bergant, K. Bin Latal, mr. art. G. Bulić, D. Buljan Cypryn, D. Cvitan, dr. sc. L. Čataj, P. Dugonjić, R. Ercegovac, dr. sc. A. Gluhan, S. Hodak, I. Jengiće, I. Karniš Vidović, L. Kreš, dr. sc. M. Krmpotić, K. Krulić, R. Ledinek, N. Lučić, Lj. Nofta, Z. Lujić, dr. sc. D. Mudronja, mr. art. M. Pavličić, R. Perić, mr. sc. D. Požar, S. Radić, T. Šaina, O. Šuman, E. Šurina, mr. umj. T. Trputec Strčić, dr. sc. J. Višnjić, dr. sc. M. Wolff Zubović

Dizajn: Lj. Gamulin / Lektura: R. Tometić